

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

BATI MERKEZLİ ULUSLARARASI MEDYADA ORTA
DOĞU’NUN TEMSİLİ
(Uluslararası Haber Ajansları Üzerinden Bir Okuma)

Mehmet ÖZDEMİR

2502170097

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. E. Özgür GÖNENÇ

İSTANBUL – 2021

ÖZ

BATI MERKEZLİ ULUSLARARASI MEDYADA ORTA DOĞU’NUN TEMSİLİ

(Uluslararası Haber Ajansları Üzerinden Bir Okuma)

Mehmet ÖZDEMİR

Günümüz dünyasında iletişim alanında çok önemli değişim ve gelişimler meydana gelmektedir. Bu gelişmelerin en önemlilerinden birisi de iletişimin artarak küresel boyuta taşınmasıdır. Kitle iletişim araçlarının dijitalleşmesiyle birlikte yer ve zaman arasındaki bağıntı kopmuş, uzamsal olarak ulaşılamayan kaynaklardan çıkan bilgiler anında ya da dijital olarak iletilmekte ve bilgilere anında ya da dijital olarak ulaşılabilir. Bu durum bilginin uluslararası alanda dolaşımını hızlandırmakla birlikte bireylerin bilgiye ulaşımını da kolaylaştırmıştır.

İletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte kitle iletişim araçlarının önemi artmış ve yaygınlık alanı daha da genişlemiştir. Bu araçlar sayesinde haber ve bilginin dolaşımı artık ulusal sınırları aşarak uluslararası boyutlara taşınmıştır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de haberi ve bilgiyi uluslararası boyuta taşıyan en önemli araçlar içerisinde uluslararası haber ajansları bulunmaktadır. Uluslararası haber ajansları ürettikleri ve dolaşıma soktukları haberler aracılığıyla bir taraftan topluma bilgi akışını sağlarken bir taraftan da istedikleri gibi yönetebilecekleri bir dünya kurmaya çalışmaktadırlar.

Dünya üzerindeki uluslararası haber dolaşımı Batı merkezli olan Reuters, Associated Press (AP) ve Agence France Presse (AFP) aracılığı ile yapılmaktadır. Bu durum uluslararası haber dolaşımının dengesiz ve eşit olmayan bir şekilde gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleştiğini göstermektedir.

İletişim teknolojisi gelişmiş, siyasi ve ekonomik yönden güçlü olan ülkeler, kendi kontrollerinde olan iletişim araçlarını kurarak etki ve üstünlüklerini yaygınlaştırmış ve egemenliklerini güçlendirmişlerdir.

Bu çalışmada da Batı merkezli olan üç büyük uluslararası haber ajansının (Reuters, AP, AFP) örneklem olarak alınan altı Orta Doğu ülkesi (Türkiye, İsrail, İran, Mısır, Suudi Arabistan ve Lübnan) ile ilgili yaptıkları haberler nitel ve nicel yöntemler kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Yapılan bu çalışma ile Batı merkezli uluslararası haber ajanslarının ürettikleri ve dolaşıma soktukları haberler aracılığı ile Orta Doğu'yu tüm dünyaya nasıl anlattıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Uluslararası İletişim, Uluslararası Haber Ajansları, Uluslararası Habercilik, Haber Akışı, Orta Doğu, Ötekileştirme

ABSTRACT

REPRESENTATION OF THE MIDDLE EAST IN THE WESTERN-BASED INTERNATIONAL MEDIA

(A Reading On International News Agencies)

Mehmet ÖZDEMİR

In today's world, very significant developments are taking place in the field of communication. The most important of these developments is that communication is increasing and moving to a global dimension. With the digitalization of mass media, the connection between place and time has been broken, and information from sources that are not spatially accessible can be transmitted and accessed instantly or digitally. This situation has not only accelerated the circulation of information but also made it easier for individuals to access information.

With the development of communication technologies, the importance of mass media has increased, and the field of prevalence has expanded even more. Thanks to these tools, news and information circulation has now crossed national borders and moved to international dimensions. Today, international news agencies are among the most essential tools that carry news and information to the international dimension as it has been in the past. On the one hand, international news agencies provide the flow of information to society through the news they produce and circulate, while on the other hand, they try to establish a world that they can manage as they wish.

International news circulation is carried out through the Western-based Reuters, Associated Press (AP) and Agence France Press (AFP) worldwide. In other words, international news circulation flows from developed countries to developing or underdeveloped countries unevenly and unequally. Countries with advanced communication technology and strong political and economic aspects have strengthened

their sovereignty by establishing communication tools under their control and spreading their influence and superiority.

In this study, the news about six Middle East countries, which are Turkey, Israel, Iran, Egypt, Saudi Arabia and Lebanon, were sampled through three major Western-based international news agencies (Reuters, AP, AFP), and a content analysis was made by using qualitative and quantitative methods. With this study, it has been tried to determine how Western-based international news agencies tell the Middle East to the whole world by means of the news that they produce and circulate.

Keywords: Globalization, International Communication, International News Agencies, International News, News Flow, Middle East, Alienation

ÖNSÖZ

Uluslararası haber ajansları haber üretim ve dağıtım sürecinde kitle iletişim araçları içerisinde çok önemli bir konumda bulunmaktadır. Uluslararası alanda haber dolaşımı özellikle uluslararası haber ajansları aracılığıyla yapılmaktadır. Dünyada da bu bilgi ve haber akışını üç büyük uluslararası haber ajansı; Reuters, Agence France Presse ve Associated Press sağlamaktadır. Uluslararası haber ajanslarının üçünün de Batılı ülkelerin mülkiyetinde ve denetiminde olması geçmişte olduğu gibi bugün de haber üretim ve dolaşımında birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, Batı merkezli uluslararası haber ajanslarının altı Orta Doğu ülkesine ilişkin ürettiği içerikler üzerinden nicel ve nitel içerik analizi yapılarak bu ülkelere ilişkin üretilen imgelere odaklanılmış ve böylece uluslararası haber ajanslarının gerek ulusal gerekse küresel gündemlerin oluşmasındaki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Akademik çalışmalarımın her aşamasında bana gönülden destek veren çok sayıda isim bulunmaktadır. İlk dersinde tanıştığımız günden bu yana akademik anlamda gelişimime çok önemli katkılar sağlayan ve bu süreçte hep yanımda olan Tez Danışmanım Prof. Dr. Özgür Gönenç'e sonsuz teşekkür ederim. Çalışmamı yakından takip eden tez izleme komitemdeki hocalarım; Prof. Dr. Güven Büyükbaykal'a, Dr. Öğretim Üyesi Korhan Mavnacıoğlu'na ayrıca lisansüstü eğitimim boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Murat Özgen'e, Prof. Dr. Aslı Yapar Gönenç'e, Prof. Dr. Nazife Güngör'e, Prof. Dr. Ceyda Ilgaz Büyükbaykal'a, Doç. Dr. Onur Dursun'a, Doç. Dr. Erol İlhan'a, Dr. Öğretim Üyesi Ersin Turan'a ve bugüne kadar üzerimde emeği olan çok değerli hocalarımın hepsine şükranlarımı sunuyorum. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan eşim Öğr. Gör. Esin Ece Özdemir'e, güzel kızlarım Beril ve Işıl'a, arkadaşlarıma ve aileme çok teşekkür ederim.

Mehmet ÖZDEMİR

Ankara, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLETİŞİM

1.1.Küreselleşme Olgusu ve Farklı Yaklaşımlar	6
1.1.1. Küreselleşme Taraftarları	6
1.1.2. Küreselleşme Karşıtları	8
1.2. Küreselleşme Üzerine Farklı Yaklaşımlar	9
1.2.1. Aşırı Küreselleşmeciler	9
1.2.2. Kuşkucular (Küreselleşme Karşıtları)	11
1.2.3. Dönüşümcüler	12
1.3. Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri	13
1.3.1. Ekonomik Küreselleşme	13
1.3.2. Siyasi Küreselleşme	14
1.3.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme	16
1.3.4. Bilginin ve Teknolojinin Küreselleşmesi	18
1.4. İletişimin Küreselleşmesi ve Medyanın Dönüşümü.....	20
1.4.1. Küreselleşen Medya ve Emperyalizm	22
1.4.2. Küresel Medya Stratejileri.....	26
1.4.3. Küreselleşen Dünyada Medya Tekeli ve Sorunlar	28
1.4.4. Küreselleşen Medyanın Sorunları	32

1.5. Uluslararası İletişim Kavramı ve Kuramları.....	38
1.5.1. Uluslararası İletişim Kavramı	39
1.5.2. Modernleşme Kuramı	40
1.5.3. Medya ve Kültür Emperyalizmi Kuramı	41
1.5.4. Küresel Çoğulculuk Kuramı.....	43
1.6. Uluslararası İletişimin Ekonomi Politikası	46
1.6.1. Uluslararası İletişimde Medyanın Sahiplik Yapısı ve Kontrol Sorunu.....	53
1.6.2. İdeolojik ve Politik Etkilerin Uluslararası İletişime Yansımaları	58

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL DÜZLEMDE BİLGİ-HABER AKIŞI VE ULUSLARARASI HABER AJANSLARI

2.1. Bilgi Toplumu ve İletişim.....	63
2.1.1. Bilgi Kavramı ve Felsefesi	64
2.1.2. Bilgi Toplumu Üretimi ve Gücü	68
2.1.3. Bilgi -İktidar ve Kitle İletişim Araçları İlişkisi	70
2.1.4. Ağ Toplumu ve Bilgi	72
2.2. Haberin Tanımı Üretimi Dağıtımı.....	74
2.3. İdeolojinin Haber Metinlerine Yerleştirilmesi ve Gerçeklik İlişkisi.....	77
2.4. Haberde Söylem Nasıl Kurulur	79
2.5. Uluslararası Habercilik.....	84
2.5.1. Dünyada Uluslararası Habercilik	84
2.5.2. Uluslararası Enformasyon Dolaşımı ve Sorunlar	86
2.5.3. Tek Yönlü Uluslararası Enformasyon ve Haber Akışı.....	89
2.5.4. Çift Yönlü Uluslararası Enformasyon ve Haber Akışı.....	90
2.5.5. Özgür ve Dengeli Enformasyon ve Haber Dolaşımı	92
2.5.6. Yeni Uluslararası İletişim Düzeni ve MacBride Komisyonu	96

2.6. Uluslararası Haber Ajansları.....	99
2.6.1. Uluslararası Haber Ajanslarının Tanımı	101
2.6.2. Uluslararası Haber Ajanslarının Tarihçesi ve Gelişimi	105
2.6.3. Batılı Uluslararası Haber Ajanslarının Haber Dağıtımı ve Seçimi	109
2.7. Ötekileştirme ve Medyanın Rolü	113
2.7.1. Medyada Ötekileştirme Tarz ve Pratikleri	116
2.8. Orta Doğu'nun İnşasında Uluslararası Haberlerin Önemi.....	118

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI MERKEZLİ ULUSLARARASI HABER AJANSLARI ÜZERİNDEN ORTA DOĞU'NUN TEMSİLİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

3.1. Çalışmanın Örneklemi	124
3.1.1. Uluslararası Haber Ajanslarının Seçimi.....	124
3.1.2. Örneklem Orta Doğu Ülkelerinin Seçimi	124
3.1.3. Örneklemen Zaman Aralığının Tespiti.....	130
3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları.....	130
3.2.1. Nicel Veriler.....	130
3.8. Nitel Bulgular.....	156
3.8.1. Siyasi ve Politik Durumun Haberlerde Sunumu.....	157
3.8.2. İktisadi ve Ekonomik Durumun Haberlerde Sunumu.....	161
3.8.3. Savaş ve Terörün Haberlerde Sunumu	167
3.8.4. Ordu ve Silah Durumlarının Haberlerde Sunumu	172
3.8.5. Hak-Adalet ve Demokrasinin Haberlerde Sunumu	176
3.8.6. Dinin ve Etnik Kimliğin Haberlerde Sunumu	183
3.8.7. Enerji Kaynaklarının Haberlerde Sunumu	186
3.8.8. Sosyal Yaşamın Haberlerde Sunumu	190
3.8.9. Ülkelerin ve Liderlerinin Haberlerde Sunumu	195

SONUÇ	200
KAYNAKÇA	215
EKLER	247
ÖZGEÇMİŞ.....	283

KISALTMALAR LİSTESİ

AA: Anadolu Ajansı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFP: Ajance France Presse

AP: Associated Press

BBC: British Broadcasting Corporation

BM: Birleşmiş Milletler

CNN: Cable News Network

DPA: Deutsche Presse-Agentur

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

IMF: International Monetary Fund

ITAR-TASS: Rusya Enformasyon Telgraf Ajansı

ITU: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği

KYODO: Kyodo News

NATO: North Atlantic Treaty Organization

NSF: National Science Foundation

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TANJUK: Üçüncü Dünya Ülkelerinin Orta Avrupa Temsilciği

TASS: Telegrafnoje Agentwo Soxjetskowo Haber Ajansı

UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development

UNESCO: United Nations Educational, Scientific Cultural Organization

UPI: United Press International

UPU: Evrensel Posta Birliği

VOA: Voice of America

WTO: World Trade Organization

XINHUA: Xinhua Haber Ajansı

GİRİŞ

Sanayi devrimi ile birlikte dünyada teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Teknolojideki bu değişim ve gelişim her dönem öncelikle iletişim teknolojilerini etkilemekle birlikte aynı zamanda iletişim çağına geçişi de hızlandırmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda toplumların gelişmişlik düzeyi hangi aşamada olursa olsun gelişen bu teknoloji bütün toplumları benzer derecede etkilemiş köklü bir değişim ve dönüşüme zorlamıştır. Bu değişim herkes tarafından kabul edilmekle birlikte bu çağın adlandırılması anlamında önemli tartışmaları da ortaya çıkarmıştır. Bir başka deyişle, bilim adamları, siyasetçiler, sanatçılar, her meslekten bireylerle; başta araştırma kuruluşları ve üniversiteler olmak üzere çok sayıda kurum ve kuruluş Sanayi Devrimi'nin sonrasında olduğu gibi toplumsal değişimleri kendilerine göre anlamlı hale getirmeye çalışarak yaşanan bu süreci yönlendirebilir ve denetlenebilir bir aşamaya dönüştürmeye çalışmışlardır.¹

Yönlendirme, anlama, denetleme ve anlamlandırma çalışmaları, sanayi toplumunun ortaya çıkardığı eski kavram ve kurumların sorgulanmasına neden olurken ileriye doğru ise yeni toplumsal olguların zorunlu kıldığı yeni kurumların ve kavramların oluşmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla, bilgi toplumu etrafında yaşanan bu tartışmalar hem geçmişe hem de geleceğe yönelik bir nitelik taşımaktadır. Bugün ulaştığımız noktadan eleştirel bir yaklaşımla yeniden değerlendirilen geçmiş, gelecek ilgili bazı varsayımlarda bulunulmasına olanak sağlamaktadır.²

Bilgi çağı olarak tanımlanan günümüzde bilgi kavramının anlamı ve içeriği değişerek karşımıza çıkmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte toplumların ihtiyaçları da değişmekte ve bilgiye olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Bu değişim ve gelişim bilgi toplumuna geçiş olarak yorumlanabilmektedir. Bilginin değerinin ve üstünlüğünün arttığı günümüz toplum yapısında birçok alanda değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm önceki toplumsal yapılara ait olan kurumları

---

¹ Nabi Avcı, **Kitle Kültürü Enformatik Cehalet**, Ankara, Rehber Yayıncılık, 1990, s. 43.

² Nabi Avcı, **a.g.e.**, s. 43.

ortadan kaldırmaya çalışarak kendilerine ait olan yeni yapılar ve kurumlar ortaya çıkarmaya başlamıştır.³

Toplumlarla paylaşılmayan bir bilgi hiçbir şey ifade etmemektedir. Bilginin değerli hale gelebilmesi için diğer insanlarla paylaşılması ve o insanların kullanımına sunulması gerekmektedir. Bu paylaşımların gerçekleşebilmesi için ya kişilerarası iletişime ya da kitle iletişimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bilgi, kişilerarası iletişim yoluyla çok az sayıda bireye ulaştırılabilirken kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha fazla bireye ulaştırılabilmektedir. Tüm bu süreçler bilginin toplumsallaşmasına katkı sunmakla birlikte aynı zamanda bilginin daha değerli ve güçlü olmasına da olanak sağlamaktadır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilginin dolaşımı daha kolay hale gelmiş, hızlanmış ve ulusal sınırları aşmıştır. Tüm bu gelişmeler kitle iletişim araçlarının ulusal ve uluslararası alandaki etkinliğini artırmakla birlikte ulus ve ulus ötesi sorunları hakkında bilgi paylaşımını, kamuoyu oluşturmamı ve yönlendirmesini de kolaylaştırmıştır.

Kitle iletişim araçlarının hızlı gelişimiyle birlikte; bilgi hızlı bir şekilde daha fazla alanda dolaşabilme özelliğine kavuşarak küreselleşme olgusunun genişlemesinde önemli bir rol oynarken, küresel süreçlerin birbirleriyle olan etkileşimleri de kitle iletişim araçlarının rolünü artırmaktadır.⁴ Sürekli gelişim gösteren kitle iletişim araçları sayesinde insanlar dünyadaki olaylardan çok kısa sürede haberdar olmakta ve birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunmaktadır. İnsanlar arasında güçlü hale gelen bu etkileşim toplumların birbirlerinden haberdar olma isteğini artırmıştır.

Günümüzde bilgiyi üreten ve dağıtanlar dünya üzerindeki egemenliklerini de her geçen gün artırmaktadırlar. Bu yapı, sahip oldukları kitle iletişim araçları vasıtasıyla, güçlerine güç katmakla birlikte dünya kamuoyunu yönetme ve yönlendirme anlamında da çok etkin bir rol oynamaktadırlar. Kitle iletişim araçlarının artan bu gücü, medyanın denetimini ve kontrolünü elinde bulunduran başta Amerika olmak üzere özellikle Batılı

---

³ Ümit Arkan ve Erdem Taşdemir, “Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 5,3, 2008, s. 68.

⁴ Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, **Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya**, İstanbul, Derin Yayınları, 2014, s. 1.

lkelerce, kitleleri yönlendirmek, kitlelerin ya da bireylerin etkilerini kendi çıkarları doğrultusunda etkinleştirmek ya da pasif konuma getirmek için kullanılmaktadır. Günümüzde egemen devletler medyayı kendi küresel hegemonyalarını meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanmakta ve bu süreci gerçekleştirirken de uluslararası haber ajanslarından faydalanmaktadırlar.

Dünya üzerinde uluslararası haberleşme genel olarak dengesiz ve tek yönlü gerçekleşmektedir. Kitle iletişim araçları geçmişte olduğu gibi günümüzde de ülkeler arasında dengeli bir şekilde paylaşılmamıştır. Gelişmiş Batılı lkeler haberleşme araçlarına sahip olma ve onları kendi kontrolleri altında tutma bakımından gelişmekte olan ülkelere oranla daha avantajlı bir konumda bulunmaktadırlar. Dünya haber dolaşımı günümüzde Amerikan Associated Press (AP), İngiliz Reuters ve Fransız Agence France Presse (AFP) tarafından yürütülmekte ve yönlendirilmektedir. Görüntülü ve dijital ortamlarda yapılan uluslararası haberler ise yine ABD ve Batılı ülkelerin kontrolü altında bulunmaktadır. Uluslararası haber dağıtımını yapan bu kuruluşların bültenlerinde yer alan haberlerin çoğunluğu Avrupa ve Amerika’da bulunan gelişmiş ülkelerin olumlu haberlerinden oluşmaktadır.

Kitle ileşim araçları içerisinde önemli bir konumda bulunan uluslararası haber ajansları, kültürel yayılmanın ve g alanı oluşturmanın da önemli araçlarından birisidir. İçinde bulunduğumuz çağda, bir bölgede askeri, siyasi ve ekonomik egemenlik kurmanın ve bunları korumanın en önemli yollarından birisi de o bölgenin kültürel kimliğinin istenilen şekilde değişime uğratılmasından geçmektedir. Batılı lkeler günümüzde bu değişimi hayata geçirebilmek için silah, füze, tank, uçak gibi g unsurlarını kullanmak yerine medya aracılığıyla bu süreçleri yönetmekten yana bir politika izlemektedirler. Bu değişim hızlı bir şekilde gerçekleşen bir değişim olmamakla birlikte “Ekme ve Yetiştirme Kuramı”nda olduğu gibi yavaş yavaş gerçekleştirilmektedir.

Bir bölgede askeri, ekonomik ve siyasi egemenlik kurmak ve kurulan bu egemenliğin sürmesini sağlamak isteyen gler, başta medya olmak üzere diğer kitle iletişim araçlarını da kendi g ve konumlarını meşrulaştıran birer ideolojik aygıt olarak

kullanılmaktadırlar. Bu strateji özellikle Batılı egemen ülkeler tarafından gelişmekte ya da dezavantajlı konumda bulunan dünyanın birçok ülkesi üzerinde uygulanmaktadır.

Tarihsel süreç içinde Orta Doğu her zaman başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin gözetiminde olmuş ve bu ülkeler tarafından bu bölge sürekli denetlenmek ve yönetilmek istenmiştir. Orta Doğu'nun bu denetim ve yönetim süreci Batılı ülkeler tarafından zaman zaman devletin baskı aygıtları aracılığıyla zaman zaman da devletin ideolojik aygıtları kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Devletin ideolojik aygıtları içinde yer alan medyanın toplum üzerindeki etkisinin her geçen gün arttığı göz önünde bulundurularak yapılan bu çalışmada, Batılı ülkelerin kontrolünde olan uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu'yu nasıl gördüğü ve nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur.

Batı merkezli uluslararası haber ajanslarının, Orta Doğu'yu yönlendirme ve yönetme anlamında bilgi-haber üretim ve dağıtım süreçlerinde nasıl davrandıkları çalışma içinde ortaya konulmakla birlikte iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte küreselleşen medyanın sorunları da ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma Türkiye'de gazetecilik anabilim dallarında bu konuda daha önce ayrıntılı bir araştırma yapılmaması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır.

Nicel ve nitel yöntem kullanılarak içerik analizi yapılan bu çalışmada örneklem olarak Orta Doğu ülkelerinden; Türkiye, İran, İsrail, Mısır, Suudi Arabistan ve Lübnan seçilmiş ve çalışma bu ülkelerle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın zaman aralığı belirlenirken özel bir tarih seçilmemiş olup, tez konusu belirlendikten sonraki altı aylık süre (Şubat-2019, Mart-2019, Nisan-2019, Mayıs-2019, Haziran-2019, Temmuz-2019) belirli bir sistematik yapı içerisinde ülkeler bazında dağıtılarak incelenmiştir. Uluslararası haber ajanslarının, örneklem kapsamında ele alınan ülkelerle ilgili yayınladıkları haberlere bu ajansların resmi internet siteleri günlük takip edilerek ulaşılmıştır.

Batılı ülkelerin Orta Doğu'a bakışını daha iyi anlatabilmek amacıyla Batı merkezli uluslararası haber ajansı olan Reuters, AP ve AFP seçilerek bu ajansların örneklem ülkelerle ilgili örneklem zaman aralığında yayınladıkları haberler incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar değerlendirilerek medya üzerinde oluşturduğu etkilerden bahsedilmiş, iletişimin küreselleşmesi ile birlikte medyada yaşanan dönüşümler anlatılarak küreselleşen medyanın sorunlarına değinilmiştir. Uluslararası iletişim kavramı ve kuramlarının da özetlenmeye çalışıldığı bu bölümde uluslararası iletişimin ekonomi politiği üzerinde durularak ideolojik ve politik etkilerin uluslararası iletişime yansımaları anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, küresel düzlemde bilgi-haber akışının nasıl işlediği üzerinde durularak uluslararası haber ajanslarının bilgi ve haber dolaşımındaki etkilerinden bahsedilmiştir. Bilgi toplumu, ağ toplumu, bilgi iktidar ve kitle iletişim araçları ilişkisinin anlatıldığı bu bölümde haberin yapısı, ideolojisi, üretimi ve dağıtımı gibi konular üzerinde durulmuştur. Yine çalışmanın bu bölümünde haberde dezenformasyon, manipülasyon ve etik gibi konular üzerinde durularak uluslararası enformasyon ve haber akışında yaşanan sorunlarla birlikte medya aracılığıyla gerçekleştirilen ötekileştirme faaliyetleri de tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, araştırma kapsamında tutulan Batı merkezli uluslararası haber ajanslarının örneklem olarak seçilen Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yayınladıkları haberler kategorilere ayrılarak nicel ve nitel yöntem kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLETİŞİM

1.1.Küreselleşme Olgusu ve Farklı Yaklaşımlar

Küreselleşme günümüz akademisyenleri tarafından sık kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok farklı boyutlarıyla ele alınması gereken bu kavram, bilimsel alanda farklı bakış açılarıyla tanımlanmaktadır. Küreselleşme kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalar farklı olmakla birlikte akademisyenlerin bazı önemli noktalarda birleştikleri de görülmektedir. Bilişim teknolojilerinin hızla gelişmesi her geçen gün dünyada mal, hizmet ve sermaye hareketliliğini artırarak birçok alanda sınır ötesi ülkeler arasında bütünleşmelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Dünyanın değişik bölgelerinde bulunan devletler ve toplumlar arasındaki etkileşimin artması, ülkeler arasındaki sınırları ortadan kaldırmış ve bu ülkeleri birbirleriyle bağımlı hale getirmiştir.⁵

Çok kapsamlı ve geniş bir akademik alan tarafından yakından takip edilen küreselleşme kavramı ile ilgili yerli ve yabancı literatürde farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Bu tanımlamalar küreselleşme taraftarları ve küreselleşme karşıtları olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.1.1. Küreselleşme Taraftarları

Çok sayıda küreselleşme taraftarı olan düşünür ve akademisyen bulunmaktadır. Bu düşünür ve akademisyenlerin küreselleşme kavramına yönelik farklı bakış açıları bulunmaktadır.

---

⁵ Fulya Kıvılcım, “Küreselleşme Olgusu ve Çokuluslu Şirketlerin Küreselleşme Süreci Üzerindeki Rolü”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 5, No 2, 2013, s. 3.

Uluslararasılaşmadan daha öte ve karmaşık bir kavram olarak nitelendirilen küreselleşme, uluslararası alanda dağılımı ve dolaşımı artırmak amacıyla ulusların işlevsel uyumunu sağlayan bir olgu olarak düşünülmektedir.⁶

Dünyadaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak adlandırılan küreselleşme, milyonlarca kilometre uzaktaki olayların şekillendirildiği ya da bu durumun tersinin söz konusu olduğu durum olarak da değerlendirilmektedir.⁷

*“İletişim ve bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler, haberleşme ve ulaşımı daha kolay hale getirmiş ve bu gelişim bilginin daha hızlı ve daha ucuza tüm topluma ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Tüm bu süreçler dünyanın küçülerek yoğunlaşmasına ve bağımlılıkların artmasına sebep olmaktadır. “Zaman- mekân sıkışması” olarak da tanımlanan bu durum, dünyanın “tek bir mekân” olarak küçülmesini, yani “küresel köye” dönüşmesini hızlandırmıştır. Bu durum bilginin toplanmasını, kullanılmasını, değerlendirilmesini, uygulamada daha işlevsel ve hızlı kullanılmasını sağlarken yönetim, üretim, tüketim ve dağıtım alanlarında toplumsal yapıyı etkileyen değişim ve dönüşümleri ortaya çıkarmıştır.”*⁸

Ekonomik anlamda mal ve hizmet dolaşımının ülke sınırları içinde ve dışında artmasını sağlayan küreselleşme, diğer bir tarafa da ülke ve bölgeler arasında insan akımı ve dolaşımını sağlayan ekonomik bir süreç olarak da düşünülmektedir.⁹

Küreselleşme aynı zamanda uluslararası alanda ticaretteki yayılma ve sınırlar arası para akışının artması ile birlikte tekelleşme aracılığıyla çok uluslu şirketlerin büyümesi olarak da tanımlanmaktadır.¹⁰

---

⁶ Peter Dicken, **Global Shift: The Internationalization of Economic Activity**, Newyork, Guilford Press, 1992, s. 1.

⁷ Büyükbaykal, **a.g.e.**, s. 10.

⁸ Yakup Coştu, “Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler”, **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, IV (7-8), 2005, s. 97.

⁹ Mehmet Yunus Çelik, Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 32. Sayı Nisan 2012, 59.

¹⁰ Gilbert R. Winham, **International Trade Policy in a Globalizing Economy**, **International Journal**, 1996, s. 37.

Küreselleşmeye olumlu bir yaklaşım içinde olan bu tanımlar, küreselleşme ile birlikte dünya ülkelerinin birbirleri ile olan ilişkilerinin daha yoğunlaştığını, ülkeler arası etkileşiminin artmasıyla birlikte kutuplaşmaların başta ekonomik alanda olmak üzere birçok alanda ortadan kalkarak ülkelerin uyum içinde olabileceği düşüncesini savunmaktadır.

1.1.2. Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşmeye olumlu yaklaşan düşünürlerin yanında küreselleşme karşıtı olan düşünür ve akademisyenlerde bulunmaktadır. “Yenidünya düzensizliği” olarak adlandırılan küreselleşme, bir merkezin bir kontrol masasının yönetimince oluşturulan dünya sorunlarının belirsiz, kendine buyruk, kuralsız bir sistem olduğu düşüncesi olarak tanımlanmaktadır.

Küreselleşme karşıtı başka bir tanım ise küreselleşmeyi, insanların artan alışkanlıkları nesnelerin, mekânların, bilginin büyüyen çok yönlü akıntıları ile bunların yarattığı yapıları içeren gezegen çapındaki bir ya da bir dizi süreç olarak tanımlamaktadır.¹¹

Küreselleşme, “Kapitalizmin Soğuk Savaş döneminden sonra yeni bir açılımla dünya geneline yayılmasıdır”¹²

Başka bir küreselleşme karşıtına göre ise küreselleşme, “Devlet merkezli kurumların ve devlet merkezliliğiyle yapılan atıfların, salt uluslararası değil, tamamıyla küresel bir bağlamda faal olan farklı aktörler arasındaki ilişkilerin yapısı içinde eridiği süreçtir.”¹³

Küreselleşme sürecine temkinli ve sorgulayıcı bir şekilde yaklaşan bu tanımlar, sürecinin yeni olmadığını ve kapitalizmin bir nitelik dönüşümü olarak ortaya çıktığını bu sürecin birçok şeyi yok ederek ürün elde eden bir makine olduğunu savunmaktadırlar. Küreselleşme karşıtları bu sürecin sonunda ülkelerin yoksulluk, işsizlik ve krizlerle karşılaştığını belirtmektedirler.

¹¹ George Ritzer, **Küresel Dünya**, Çev. Melih Pekdemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011, s.20.

¹² Korkut Boratav, “2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri, İşletme ve Finans Dergisi”, 2001.

¹³ Jeremy Fox, **Chomsky ve Küreselleşme**, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. 22.

Küreselleşme yanlısı ya da karşıtı tanımlara baktığımızda; küreselleşme ilk bakışta ekonomik bir kavram gibi görülmekle birlikte küreselleşmenin aslında sadece ekonomik bir kavram olmadığı da anlaşılmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte küreselleşme ekonomik bir süreç olmaktan çıkmış, sosyal, kültürel ve politik gibi önemli özellikleri de bir arada bulunduran bir kavram haline gelmiştir.

1.2. Küreselleşme Üzerine Farklı Yaklaşımlar

Küreselleşme kavramını tam anlamıyla anlayıp anlamlandırabilmek için öncelikle kavram ile ilgili farklı yaklaşımları ve kullanım biçimlerini ortaya koymak gerekmektedir. Çünkü küreselleşme bilim dünyasından sokaktaki insana kadar herkesin dilinde dolaşmaktadır. Küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar, “Aşırı küreselleşmeciler” (hyperglobalist), “Kuşkucular” (skeptical), ve “Dönüştürücüler” (transformationalist) olarak sınıflandırılmaktadır.¹⁴

1.2.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Aşırı küreselleşmeciler radikaller olarak da bilinmektedir. Aşırı küreselleş-mecilerin ana düşüncesi, endüstri devrimi sonunda ortaya çıkan ulus devlet, küreselleşme ile birlikte önemini yitirmiş, günümüzde politikanın yerini küresel piyasa almıştır. Aşırı küreselleşmeciler olarak bilinen en önemli isimler Kenichi Ohmae, Francis Fukuyama ve Thomas Freidman’dır.

Her geçen gün günümüz toplumu siyaset ile daha az ilgilemektedir. Çünkü günümüzde siyasetçilerin ya da onların ürettiği politikaların hayatımız üzerindeki etkileri geçmişe göre zaman içerisinde azalmıştır. Zaman zaman yerel, bölgesel ve ulusal politikaların etkili olduğu düşünülse bile bu etkinin hiçbir zaman küresel ekonominin hareketliliğini azaltabileceği düşünülmemektedir.¹⁵

¹⁴ Veysel Bozkurt, **Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar**, Derleyen: Veysel Bozkurt, Küreselleşmenin İnsan Yüzü, Bursa, Alfa Yayınları, 2000, s. 18.

¹⁵ Anthony Giddens, “Küreselleşmenin İkilemleri, Sosyal Demokrat Değişim Dergisi”, 1999, s. 56.

Günümüz dünyasında sınırlar ve sınıflar ortadan kalkmıştır. Küreselleşme, ekonomik ve tek yönlü bir süreç olarak görülmekle birlikte küreselleşmeci yaklaşıma göre küresel ortam içerisinde modern devletin anlamını yeniden sorgulamak gerekmektedir.¹⁶

Aşırı küreselleşmecilerin düşüncesine göre, küresel ekonomide yaşanan yükseliş, radikal bir değişim içerisinde olan bu yenisünya düzeninin bir kanıtı olarak yorumlanmaktadır. Bu düşünceye göre günümüzde ulus devletler sınırlarını kontrol etmekte zorlanırken küresel ve bölgesel hükümetler daha büyük görevlere talip olup ulus devletlerin yapısını ve egemenliği daha çok aşındırmaktadırlar. Bununla birlikte küreselleşme ülkeler arasındaki uluslararası iş birlikleri kolaylaştırmış ve artırmıştır. Küresel iletişim alt yapısının gelişmesiyle birlikte toplumların birbirleri ile etkileşimi artmış ve farklı ülkelerde yaşayan insanlar ortak çıkarlarının farkına varmıştır. Bu durumun küresel uygarlığın oluşumu için önemli bir zemin oluşturduğu düşünülmektedir.¹⁷

Bir başka ifadeyle radikal-aşırı küreselleşmeciler, piyasaların artık devletlerden daha güçlü hale geldiğini savunmaktadır. Aşırı küreselleşmeciler, geleneksel ulus devletlerin yerini dünya toplumunun aldığını (ya da alacağını) ve yeni toplumsal örgütlenme yapılarının ortaya çıkmaya başladığını düşünmektedirler. Ancak aynı grup içerisinde yer alan neo-liberaller ve neo-marksistler bu konuda aynı düşünmemektedir. Neo-liberaller, devlet gücü üzerinde piyasanın ve bireysel otonominin başarısını olumlu bulurken neo-marksistler, modern küreselleşmeyi, zorbacı küresel kapitalizmin temsilcisi olarak yorumlamaktadırlar. Bu ideolojik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, günümüzde giderek artan bir biçimde bütünleşmiş küresel bir ekonominin mevcut olduğuna ilişkin düşünce üzerinde de durulmaktadır.¹⁸

Aşırı küreselleşmeciler, yaşanan tüm bu gelişmelerin kazananları ve kaybedenleri olduğunu savunmaktalar. Dolayısıyla günümüz küreselleşmesi bir yandan seçkinler için

---

¹⁶ Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, **Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya**, İstanbul, Derin Yayınları, 2014, s. 34

¹⁷ Veysel Bozkurt, **Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü** 2000'den aktaran Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, **Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya**, İstanbul, Derin Yayınları, 2014, s. 34-35.

¹⁸ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, **Global Transformations, Politics, Economics and Culture**, Chamridge, Polity Press, 1999, s.2-4.

ulusal, bölgesel ve küresel anlamda giderek tek tipleşen bir dünyayı beraberinde getirirken, bir yandan da küresel iş gücü eşit olarak dağılmadığından kazananlar ve kaybedenler şeklinde bölünmüş ulusların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹⁹

İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi de uluslararası iş birliğini kolaylaştırmıştır. Uluslararası iletişim faaliyetleri gelişmiş ve çok boyutlu hale gelmiştir. Tüm bu gelişmeler küresel bir uygarlığın doğuşu için zemin oluşturmuştur. Aşırı küreselleşmeciler de tüm bu gelişmelerden hareketle küreselleşmenin doğal hatta kaçınılmaz bir süreç olduğunu savunmaktadırlar.

1.2.2. Kuşkucular (Küreselleşme Karşıtları)

Küreselleşme karşıtları olarak da bilinen kuşkucular, küreselleşmeye, aşırı küreselleşmecilerin tam tersi yönde yaklaşmaktadırlar. Kuşkucular olarak bilinen ilk isimler, Noam Chomsky, Paul Grahame Thompson ve Immanuel Wallerstein'dir.

Kuşkucular, günümüz dünyasında hiçbir şeyin değişmediğini para, mal ve birçok hareketliliğinin geçmişte de olduğunu iddia etmekle birlikte hala çok sayıda ülkenin ulusal sınır kontrolü uygulaması yaptıklarını savunmaktadırlar. Buna karşılık 19. yüzyılda birçok ülkede insanların pasaport dahi kullanmadıklarını ile süren kuşkucular, günümüzde dünya ekonomisinde sınırların ortadan kalktığı iddialarının çokta doğru olmadığını yüzyıl öncesinde de benzer durumların olduğunu anlatmaktadırlar.

Aslında kuşkucular, küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığını savunmaktadırlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin genel olarak kullandığı basit bir terim olarak görülmektedir. Kuşkuculara göre küreselleşme, yeni liberallerin ortaya attığı bir kavramdır.²⁰

Küreselleşme süreci ile birlikte devletler arasında eşitsizliklerin daha yoğun yaşandığı ve bu eşitsizliğin insanlara yansıdığı düşünülmektedir. Buradan hareketle küreselleşme karşıtlarına göre, küresel eşitsizlik sorunu tamamen ortadan kaldırılamaz.

¹⁹Held&McGrew, a.g.e,'den aktaran Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, a.g.e,2014, s.25.

²⁰ Anthony Giddens, **Elimizden Kaçan Giden Dünya**, Alfa Basın Yayınları, 2000, s. 40.

Küresel eşitsizliğin eşgüdümlü uluslararası müdahalelerle ya da sosyalist bir dünya düzeninin yaratılmasıyla ortadan kalkacağına inanmanın büyük bir yanılgı olduğunu düşünen küreselleşme karşıtları, küresel eşitsizlik sorunun çözüme kavuşturulmasının zor olduğunu anlatmaktadırlar.

Özellikle 21. yüzyılda, teknolojideki gelişmeler dünyayı tek bir parça haline getirmede önemli bir rol oynamaktadır. Tüm bu gelişmelerin zaman içerisinde küresel boyutta zenginliği artırabilme olasılığı bulunmaktadır. Ancak bununla birlikte eşitsizliklerin artacağı, iş alanlarının yer değiştireceği süreci de öngörülmektedir.

Kendi sınırları içinde, birçok kez kendilerinin seçtiği hükümetler tarafından yönetilmeye alışılmış ya da alıştırılmış toplumlar, ulus devletlerin etki alanlarının daraldığını hissedince, küresel pazarda tahakküm kuran büyük şirketlerin, trilyon dolarlık iş hacimlerine erişen para ve sermaye piyasalarının ve WTO ya da IMF gibi kendi kontrolleri dışındaki kuruluşların etkisinin arttığını hissettikleri için buna tepki gösterebilmektedirler. Özellikle son dönemde Amerika'nın ekonomik, politik, kültürel uygulamaları nedeniyle dünyanın çeşitli ülkelerinde Amerikan karşıtlığı şeklinde değerlendirilebilecek tepkilere rastlanılmaktadır.²¹

Küreselleşmeye yönelik tepkiler dünyanın her yerinde olduğu gibi Batı ülkelerinde de bulunmaktadır. Küreselleşmenin sağladığı olanaklardan en fazla Batı'daki küresel şirketler faydalanmasına rağmen ticaretle uğraşan Batı'daki daha geniş bir kitle ise kendi ülkelerinde iş imkânlarının azalmasından dolayı bu sürecin mağdurları olduğunu savunmaktadırlar.

1.2.3. Dönüşümcüler

Dönüşümcüler küreselleşmeye; aşırı küreselleşmeciler ve küreselleşme karşıtlarına göre daha farklı yaklaşmaktadırlar. Dönüşümcüler, küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönlerini göz önünde bulundurarak aşırı küreselleşmeci ve şüpheli yaklaşımların

---

²¹ Büyükbaykal, a.g.e., s.54.

küreselleşme konusunda bölünmelere ve gerginliklere neden olduğunu ve süreç hakkında mutlak bir görüşe sahip olmayı zorlaştırdıklarını savunmaktadırlar.

Dönüşümcüler küreselleşmenin dünya düzenini ve yenilikçi toplumları tekrardan şekillendirecek sosyal, siyasal ve ekonomik güce sahip olduğunu kabul etmektedirler. Hızlı bir şekilde gelişim gösteren iletişim teknolojilerinin ulaştığı aşama göz önünde bulundurulduğunda toplumlar arasında bilgi, finans ve ticari bütünleşmenin durdurulamaz olduğu düşüncesinde olan dönüşümcüler, küreselleşmeden kaçışın olmadığını belirtmektedirler. Ekonomideki hizmet sektörünün her geçen gün ön plana çıkması ve kitle iletişim alanında yaşanan önemli gelişmeler bu sürecin dönüm noktası olmuştur.²²

1.3. Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimine paralel olarak her geçen gün daha fazla hayatımızda yer edinen küreselleşme kavramının her alanda tartışılır hale geldiği gözlemlenmektedir. Küreselleşme üzerine çalışma yapanların konuya bakış açılarının ve savundukları değerlerin farklılıklar gösterdiği de görülmektedir. Yaşanan bu süreçler içerisinde tarafların küreselleşme kavramı ile ilgili ortak bir tanımda buluşmalarının güç olduğu, net ve kesin bir tanımlama yapılamayacağı da anlaşılmaktadır. Küreselleşme kavramını tarihsel süreç içerisinde değerlendirdiğimizde de birçok faktörün birleşiminden meydana geldiğini söylemek yerinde olacaktır. Kavram ile ilgili tartışmaları bir tarafa bırakıp çalışmanın esas amacına ulaşabilmek adına küreselleşmenin temel unsurlarını incelemek ve bu çerçevede konuyu değerlendirmenin daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.3.1. Ekonomik Küreselleşme

Dünyada yaşanan her türlü ekonomik değişim ve gelişim, yaşayan tüm toplumları etkilemektedir. 1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisinin istikrarlı büyümeden uzaklaşmış olması, büyüme hızında meydana gelen gerilemeler, makineleşme ve buna

---

²² David Held & Anthony McGrew, D. Goldblatt & J. Perraton, **Global Transformations: Politics, Economics And Culture**, Cambridge, Polity, 1999, s. 10.

benzeyen birçok nedenden dolayı işsizlik ve yoksulluk artmaya başlamıştır. Her geçen gün ekonomi ve ticarette ulus devletin etkileri ve denetimleri azalmış, küresel şirketlerin ve devletlerin dünya ekonomisi ve denetimi üzerindeki etkileri bir hayli artmıştır.²³

Ekonomik küreselleşme, ulus ekonomilerinin uluslararası ekonomiyle entegrasyonu, yani dünyanın tek bir pazarda birleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler yoğunlaşmış ve ülkeler birbirlerine yakınlaşmışlardır. Teknolojinin dünya genelinde hızlı bir şekilde yaygınlaşması uluslararası sermaye hareketlerini, mal ve hizmetler ile ilgili sınır ötesi işlemleri de çeşitlendirerek artırmıştır.²⁴

Bir realite ortaya koyan ekonomik küreselleşme, geçmiş yılların devamı ya da geçmiş yıllara geri dönüş özelliği taşımamaktadır. Gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin birçoğu bölgesel boyutta yapılmaktayken finans piyasalarında da küresel ekonominin tam anlamıyla varlığını sürdürdüğü görülmektedir.²⁵

Teknoloji gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere küresel firmalar aracılığıyla yayılmaktadır. WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla telekomünikasyon, bilgi ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede; piyasa ekonomisinin önemli kavramları gibi faktörler ekonomik küreselleşmenin oluşmasına ortam sağlamaktadır.²⁶

1.3.2. Siyasi Küreselleşme

Dünyada 200'e yakın devlet bulunmaktadır. Her devlet kendi yurttaşlarının daha iyi koşullarda yaşamlarını sürdürebilmeleri için çaba sarf etmektedir. Bireylerin devlete, devletin de bireylerine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Dünyanın varoluşundan bu yana evrende çok sayıda ekonomik, siyasi, kültürel vb. değişimler ve oluşumlar

²³ TASAM, “Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri”, (Çevrimiçi) https://tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, 12 Aralık 2019.

²⁴ Coşkun Can Aktan, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara, HAK-İŞ Konfederasyonu Yayınları, 2002, s.2.

²⁵ Mehmet Y. Çelik, “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, DPUJSS Number 32, VOL II, APRIL 2012, s. 68.

²⁶ Aktan, **a.g.e.**, s.2-3.

yaşanmıştır. Bu değişim ve oluşumlar devletlerin siyasi yapılanmalarında da etkili olmuştur. Küreselleşme de devletleri birçok alanda etkilediği gibi siyasi ve politik olarak da değişimlere zorlamıştır.

1970’li yıllarda dünyada yaşanan ekonomik kriz, 1990 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin dağılması gibi faktörler yenedünya düzeni içerisinde devletlerin sorgulanmasına neden olmuştur.

Sermayenin küreselleşmesi, egemen devlet ile iktidar blokları ve hegemonik güçler arasındaki ilişkiler, IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların sayılarının artması, uluslararası hukukun ulus-devletlerin yanında bireyleri ve devlet dışı örgütleri özne olarak kabul etmesi, iç dış politika ayrımının ortadan kalkması, yasa dışı faaliyetlerin uluslararası hale gelmesi, küresel sağlık, ekonomi, kültürel sorunlar, devletlerin iç işlerine uluslararası müdahaleler ve küresel terör gibi konular devletlerin egemenliğini giderek azaltmış ve sınırlandırmıştır.²⁷

Siyasal küreselleşme dünya üzerindeki devletleri bloklar haline getirmiştir. Ulus devlet tek başına tam anlamıyla varlığını sürdüremez hale gelmiştir. Yine siyasal küreselleşme ile birlikte güçlü devletlerin ya da egemen güçlerin güçsüz ya da gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisi artmıştır. Güçsüz ya da gelişmekte olan devletler, egemen güçlerin kontrolü dışında hareket edemez hale gelmişlerdir.

Uluslararası sistemin ana aktörü olan ulus-devletin üstünlüğü günümüzde sarsılmış, ulus-devlet bu etkinliğini ve yetkilerini başka devletlerle paylaşmaya zorlanmıştır. Ulus-devletler bu güçlerini Batı merkezli egemen devletlere bırakmaya başlamışlardır. Tüm bu süreçler geçmişe oranla devletler arasındaki ilişkilerin daha da artmasını, yaşanan sorunların uluslararası alana taşınmasını ve çözüm yollarının da bu alanda aranmasını zorunlu hale getirmiştir.

---

²⁷ TASAM, “Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri”, (Çevrimiçi) https://tasam.org/tr/TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, 13 Aralık 2019.

Bir başka ifadeyle ulus-devlet kendi kararını veremez hale gelmiş, ulus ötesi siyasi ve ekonomik aktörler ulus- devletin egemenliğine ortak olmuştur. Ulus-devlet kendi sınırları içinde siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ya da başka bir alanla ilgili karar alırken, uluslararası politikaları da göz önünde bulundurmak zorunda kalmıştır. Küreselleşme ile birlikte birey ve toplum ilişkisinin yeniden tanımlanması bir ihtiyaç haline gelmiş ve ulus devletin varlığı sarsılarak hâkimiyeti sorgulanır hale gelmiştir.

1.3.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Kültür; toplumların kendi öz benliğinde, yaşayış düzeninde, tarihinde, coğrafyasında, sosyolojik yapısında, gelenek ve göreneklerinde yani o toplumun varoluşunda etkin olan temel kavramdır. Kültür ‘millet’ kavramının oluşmasında en temel ve en önemli unsurdur. Topluma ataları tarafından bırakılan maddi ve manevi değerlerin tümü kültürü tanımlamaktadır.²⁸ Kültür olgusu; zamana, siyasi ve ekonomik yapılardaki gelişmelere bağlı olarak çeşitli değişikliklere uğrayabilmekte, başka kültürlerle etkileşim içerisinde olabilmektedir. Kültürün dayatmacı olmadan, ana kalıp korunarak çağın gereklerine göre kendiliğinden yeni şekil kazanması kabul edilebilmektedir. Ancak küreselleşme ile birlikte bu süreç istenilen şekilde işlememektedir.

Küreselleşme toplumların sosyo-kültürel yapısını etkilemiştir. Batılı güçler 19. yüzyılın başlarından itibaren kendi kültürlerini sömürge ülkelere tanıtmak, yaymak ve dolayısıyla bu ülkelerde kendi dillerini konuşan, kendileri gibi düşünen, kendileri gibi inanan topluluklar oluşturmak için özellikle misyonerleri kullanmışlardır. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte kültürel küreselleşmeyi sağlayan araç değişmiştir. Bu kez güçlü ülkeler kültürel emperyalizmi gerçekleştirirken misyonerleri değil kitle iletişim araçlarını kullanmaya başlamışlardır.

Küreselleşme ile birlikte Batı Kültürü dünya üzerinde egemen kılınmaya çalışılmaktadır. Kültürel küreselleşme, dünya üzerindeki güçlü devletlerin kültürlerinin güçsüz ve gelişmekte olan devletlere aktarılmasıdır. Güçlü devletler bu sayede güçsüz ve gelişmekte olan ülkelere kendi kültürlerini unuttururken, bir taraftan istedikleri gibi

²⁸ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1992, s.15.

yönetebilecekleri tek boyutlu bir toplum oluşturup kendilerine ticaret yapabilecekleri yeni pazarlar kurmaktadır.

Kültür endüstrileri kapitalizmle bütünleşmiştir.²⁹ Tüm bu süreçler toplumların giderek birbirlerine benzemesini ya da bir başka ifadeyle ‘Amerikanlaşma’sını (Batılılaşmasını) ortaya çıkarmıştır. Devletlerin yaşam tarzı, siyasi-politik tavırları, ekonomik stratejileri sosyo-kültürel özellikleri her geçen gün Amerika’nın ya da Batı’nın etkisi altında kalmaya başlamıştır.

Tüm dünya ticaretinde ve ekonomisinde Amerikan ürünleri ilk sıralarda yer almaktadır. Bu ürünler insanların ihtiyaçlarını değiştirmekle birlikte sosyo-kültürel özelliklerini de etkilemektedir. Bu etki sonucunda özellikle yeni kuşağın düşünce ve eğlenme şeklinde, ilişkilerinde, giyim tarzlarında, hayata bakış açılarında bir benzeşme ve tek tipleşme meydana gelmektedir. Günlük yaşamımızda da özellikle yeni kuşağın giyim-kuşamdan, yeme-içme davranışlarına kadar birçok alanda Batı kültürünün etkisi altında kaldıkları görülmektedir.

Batı menşeyli plak, video, film, VCD ve CD’lerdeki ürünler-yapımlar, rakipsiz bir şekilde dünya üzerindeki egemenliklerini sürdürmektedirler. Birçok engel koyan otoriter anlayışla yönetilen ülkeler bile bu durum karşısında istedikleri sonucu elde edememektedirler. İranlı gençlerin bu otoriteye karşı gelmek için Amerikan disko müziği dinlemeleri, padesü ve etek altında da olsa, blucin giymeyi, Coca-Cola’, ‘Pepsi’ ve ‘Mc. Donalds’ gibi yeme-içmeyi tercih etmeleri, bu kültür emperyalizminin etkisi altında kaldıklarının en önemli ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

Günümüz dünyasında egemen ülkeler, teknolojiye yaşanan gelişmeler sayesinde kültür ile endüstrinin iç içe geçmesinden faydalanarak birçok alanda olduğu gibi kültür alanında da toplumları tek tipleşmeye zorlamaktadırlar.

---

²⁹ Ceyda Ilgaz Büyükbaykal- Güven Büyükbaykal, “Kültür ve Sanat Gazeteciliği Eğitiminin Önemi”, **İletişim Çalışmaları**, Sakarya, 2019, s. 91

³⁰ Mustafa Talas, Yaşar Kaya, “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 22. Sayı, 2007/Güz, s. 153.

Frankfurt Okulu üyeleri tarafından geliştirilen “Kültür Endüstrisi Kuramı” genel olarak kapitalist sistemi eleştirmektedir. Kapitalist sistemin insanların olmayan ihtiyaçlarını ihtiyaç gibi gösterdiğini, sahte ihtiyaçların olduğu bir dünya oluşturmaya çalıştıklarını savunmaktadır. Yine kapitalist ülkeler kitle iletişim araçlarını da kendi kontrollerinde tutarak tüm dünyaya istediklerini anlatmaya çalışmaktadırlar.

Adorno ve Horkhemier kapitalist toplumlarda ailenin her geçen gün etkisinin ve işlevinin azaldığını, yerini kültür endüstrisinin aldığını savunmaktadır. Kapitalizm öncesi, bireyi bilinçlendirme ve sosyalleştirme görevini yerine getiren aile, bu işlevini kapitalizm ile birlikte kaybetmiş ve kültür endüstrisine bırakmıştır. Bu durum kültür endüstrilerinin her geçen gün üstün bir konuma geldiğini, geleneksel toplumların yerini aldığını ve sonuç olarak da kültürel ürünlerin metalaşarak fetiş bir karakter kazandığını göstermektedir.³¹

1.3.4. Bilginin ve Teknolojinin Küreselleşmesi

Teknoloji günümüzde en çok konuşulan ve üzerinde en çok çalışılan konulardan biri olarak hayatımızın her aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, bankacılık, iş, tarım, ulaşım vb. birçok alanda etkili olan teknoloji, çağımızın da adeta vazgeçilmez bir hastalığı haline gelmiştir. Birçoğumuz teknoloji sözcüğünü dilimizden eksik etmezken bazılarımız da teknolojiye meydan okumaya çalışmaktayız. Teknolojiye ister olumlu ister olumsuz yaklaşalım, günümüzde artık teknoloji insanoğlunun vazgeçemediği günlük hayatının bir parçası haline gelmiştir.

Küreselleşmenin unsurları içerisinde ekonomik küreselleşme, siyasi küreselleşme ve sosyo-kültürel küreselleşmeden yukarıda bahsedilmiştir. Teknolojik küreselleşme bu üç unsura göre farklılık göstermektedir. Bu üç unsur küreselleşmeden doğrudan etkilenirken, teknolojik küreselleşme, küreselleşmeyi etkilemektedir.

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte küreselleşme de hız kazanmış ve toplumsal yaşamda çok önemli değişimlere neden olmuştur. Gelişim gösteren yeni iletişim teknolojileri yaşam, siyaset, ekonomi ve kültür alanlarında değişime

---

³¹ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları**, Ankara, Dipnot Yayınları, 8. Baskı, s. 100.

uğramaktadır. Teknolojik gelişmeler sayesinde enformasyon aktarımının hızı artmakla birlikte aynı zamanda daha fazla enformasyon daha fazla kitleye ulaşabilir hale gelmiştir. Küresel süreçlerin hızlanmasında önemli bir işleve sahip olan teknolojik gelişmeler, günümüz dünyasında özellikle uydu yayıncılığı ve internet sayesinde küreselleşmenin etkilerini de hızla yaymaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönem bilgi toplumu olarak adlandırılmaktadır. Yeni teknolojilerin gelişimi doğrultusunda toplumun özellikleri değişim göstermektedir. Egemen güçler dünyayı istedikleri gibi yönetebilmek için bilgi ve teknolojiye sahip olmak istemektedirler. Bilgi ve teknolojiye sahip olan ülkeler, güçlerine güç katarak dünyanın dengesini değiştirebilmektedirler. Teknolojik açıdan gücü elinde bulunduran devletler, siyasi ve ekonomik anlamda da güçlüdürler. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında pek çok alanda olduğu gibi teknoloji alanında da büyük bir eşitsizlik ve dengesizlik bulunmaktadır. Bu eşitsizlik ve dengesizlik, gelişmekte olan ülkeleri gelişmiş ülkelere bağımlı kılmaktadır.³²

Günümüzde bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte bilginin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna günümüzde de bilgi toplumuna geçiş tamamlanmıştır.

Bilgi, küreselleşmenin en önemli aracı haline gelmiştir. Bilgi sahibi olan, bilgiyi elinde tutan bir anlamda da gücü elinde tutan konumuna geçmiştir. Sanayi kapitalizminde bilgi, üretimi destekleyici bir unsur olma özelliğine sahipken, günümüzde bilgi en önemli üretim unsurlarından, sermayenin dolaşım ve birikim hızını belirleyen öğelerden birine dönüşmüştür. Günümüz küreselleşme sürecinde yer alan toplumlarda bilgi üretiminin kendisi bir endüstri olarak kabul edilmektedir. Var olan sistemde bilgi üretimi her geçen gün artmakta, hızlanmakta ve bunun sonucunda da mevcut bilgiler eskiyerek önemini yitirmektedir.³³

---

³² Büyükbaykal, **a.g.e.**, s.68.

³³ Sevinç Güçlü, **Ekonomik Kurumlar, Kurumlara Sosyolojik Bakış**, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2005, s. 131.

Bilgi toplumunun en önemli özelliği, toplumla ilgili etkinliklerde, zihinsel üretimin diğerlerinin önüne geçmesidir. Gelişen teknoloji ile birlikte üretilen zihinsel ürünler, bir noktadan başka bir noktaya daha hızlı, daha ucuz ve daha kolay ulaştırılabilmektedir. Bu bilgi akışlarını sağlayan gelişmiş ülkeler kendi istedikleri bilgiyi üretmekte ve istedikleri şekilde diğer ülkelere yaymaktadırlar. Bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu önemli gelişmeler, bizi bilgi çağına, bazı düşünürlere göre enformasyon çağına götürmekte; herkesin birbirinden haberdar olduğu büyük bir köye dönüşen bir yenedünya ortaya çıkarmaktadır.³⁴

1.4. İletişimin Küreselleşmesi ve Medyanın Dönüşümü

Günümüz dünyasında iletişim alanında yaşanan önemli gelişmelerden birisi de, iletişimin artarak küresel boyutta gerçekleşiyor olmasıdır. Mesajlar dünyanın her noktasına daha kolay iletilmektedir. Böylece bireyler uzak noktalardaki bilgilere kolayca ulaşmakta; mesajlarını da dünyanın bir ucundan bir ucuna daha hızlı ve daha ucuza gönderebilmektedirler. Medyanın dijitalleşmesiyle birlikte yer ve zaman arasındaki bağıntının kopmasıyla uzamsal olarak ulaşılamayan kaynaklardan çıkan mesajlar anında ya da sanal olarak iletebilmektedir. Bu durum sonucunda, bireyler dünyanın farklı yerlerinde bulunuyor olsalar da iletişim kurabilmekte veya dolaylı yarı-etkileşim çerçevesinde hareket edebilmektedirler.

Mesajların daha geniş kitlelere iletilmesini bugüne özel bir durum olarak değerlendirmemek gerekir. Posta ile yapılan iletişimin öncelikli örnekleri Roma İmparatorluğu'nda siyasal otoriteler tarafından, Ortaçağ Avrupa'sında ise siyaset, din adamları ve tüccarlar tarafından kullanılmaktaydı. Daha sonra 15. yüzyılın sonlarında matbaanın gelişmesiyle birlikte kitaplar, risaleler ve diğer materyaller basıldıkları yerlerden çok daha farklı ya da çok daha uzak yerlerde dağıtılmakta, sıklıkla yeni ortaya çıkan ulus-devletlerin sınırlarını aşmaktaydı. Avrupa Devletleri, dünyanın diğer bölgeleriyle ticari ilişkilerini geliştirdikçe, özellikle gelişmekte ya da geri kalmış ülkelerle iletişim kanalları

---

³⁴ A. Rıdvan Bülbül, **Uluslararası İletişim**, Konya, Damla Ofset, 2000, s. 20.

kurmuşlardır. Bu düzenlemeler özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, 19. yüzyılda küresel ölçekte sistematik hale getirilmiştir.³⁵

Uluslararası haber ajanslarının ortaya çıkması ve dünyayı hizmet alanlarına göre kendi istedikleri şekilde bölmeleri de iletişimin küreselleşmesi açısından önemli bir durumdur. Haber ajansları, haber ve bilgileri sistematik olarak toplamakta ve geniş alanda öncelikle Avrupa, daha sonra kısa sürede dünyanın diğer ülkelerine haber ve bilgilerin yayılmasını sağlamaktadır. Haber ajansları ilk kurulduğu yıllarda rekabet halinde olmalarına rağmen daha sonra iletişim şebekelerinin düzenlenmesini gerçekleştirerek dünyayı kendilerine göre çalışma alanlarına bölmüşlerdir.

Haber ajansları kuruldukları günden bu yana kitle iletişim araçları ile yakın çalışarak, gazetelere basılıp geniş kitlelere yayılabilecek haberler, haber özetleri ve bilgi sağlamanın yanında daha sonraki süreçte televizyon ve radyolara da haber ve bilgi sağlayarak nüfusun büyük bir bölümünü etkileyebilecek iletişim şebekeleri oluşturmuşlardır.³⁶

Elektromanyetik dalgalar yoluyla bilgi iletiminin genişlemesiyle birlikte hem ülke içinde hem de ülkeler arasında tayf alanlarının tahsisinin düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir. Her ülke tayf tahsisi ve seçici ruhsatlandırma için kendi özel yasama çerçevesini geliştirmiştir. Elektromanyetik dalgalar yoluyla mesajların gönderilmesini mümkün kılan teknolojik gelişmelerle birlikte tayf alanlarının idaresiyle ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşların ortaya çıkışı, iletişimin küreselleşmesine kesin bir ilerleme noktası olarak damgasını vurmuştur. Günümüzde bilgi-haber dünyanın bir ucundan diğer ucuna çok kısa sürede iletilebilir hale gelmiştir. Bilgi ya da haberin mesafe aramaksızın kısa sürede iletilmesinin yanında iletilen bilginin miktarı da sınırlandırılmaz hale gelmiştir. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde; aynı zamanda bilgi ya da haber daha fazla kitleye ulaştırılmaktadır.³⁷

---

³⁵ John B. Thompson, **Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması**, Hazırlayanlar: David Held ve Anthony McGrew, Ankara, Phoenix Yayınları, 2008, s. 296.

³⁶ Özgür Gönenç, **Haber Ajansları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2015, s. 10.

³⁷ Thompson, **a.g.e.**, s. 301

İletişimin küreselleşmesini her ne kadar 19. yüzyılın ortalarına denk getirsek de bu süreç bugünkü görünümünü 20. yüzyılda almıştır. Bilgi ve iletişimin küresel anlamda akışının düzenlenmesi ve toplumsal hayatın yaygın bir özelliği haline gelmesi, 20. yüzyıl boyunca gerçekleşmiştir.

20. yüzyılda iletişim teknolojileri hızlı bir şekilde gelişmiş ve değişmiş, bu gelişim ve değişim beraberinde iletişim kanallarının değişimini ve yayılımını da etkilemiş ve değiştirmiştir. Radyo ve televizyon yayıncılığı sistemlerinin ve teknolojilerinin dünya genelinde hızlı gelişimi, sürecin önemli bir parçası olmuştur. Yine 20. yüzyılın sonlarında 21. yüzyılın başlarında gelişim gösteren internet teknolojileri de iletişimin küreselleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Gelişen internet teknolojileri kitle iletişim araçlarının haber ve bilgi iletimini kolaylaştırmış ve daha fazla kitleye daha hızlı bir şekilde haber ve bilgi ulaştırma olanağı sağlamıştır. İletişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeler ulusal anlamda haber ve bilgi akışını sağlamanın ötesinde uluslararası haber akışını da kolaylaştırmıştır. Bu gelişmenin iletişimin küreselleşmesine hız kazandırdığı tartışılırken bir taraftan da egemen güçlerin kontrolünde olduğu düşünülen uluslararası medyaya yeni bir alternatif olduğu ya da olacağı üzerinde de durulmaktadır.

Medya günümüzde küresel sermayenin ve onların yerelde bağlantı kurdukları şirketlerin kontrolündedir. Özellikle 1980’li yıllarda neo-liberalizmin etkisinin artmasıyla birlikte medya endüstrisi dönüşüme uğramıştır. Dönüşümün en önemli eğilimlerinden biri olarak geleneksel medya ile yeni medyanın; ekonomi düzlemi ve teknoloji düzlemlerinde iç içe geçerek bütünleşmesi gösterilmektedir. Medya sahipliği başta olmak üzere özellikle yayıncılık alanında kamu hizmeti ve kamu yararına dayalı düzenleyici birçok kural ortadan kaldırılmış, medya sermayesi tekelleşme ve uluslararasılaşma yönünde ivme kazanmıştır.³⁸

1.4.1. Küreselleşen Medya ve Emperyalizm

Armand Mattelart, İletişimin Dünyasallaşması kitabında, iletişim araçlarının özdeksel ve simgesel zenginlikler gibi kişilerin dolaşım alanlarını yavaş yavaş genişlettiğini,

---

³⁸ Gülseren Adaklı, “Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye’de Medya Endüstrisinin Dönüşümü”, **Ankara Mülkiye Dergisi**, Sayı 269, 2010, s. 68.

tekil toplumların zamanla daha büyük bütünlere katılmasını hızlandırdığını, maddesel, düşünsel ve zihinsel sınırları sürekli değiştirdiğini ifade etmektedir.³⁹

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçları da hızlı bir şekilde değişmiş ve gelişmiştir. Tarihsel süreç içerisinde teknolojideki değişim ve gelişimlerden ilk etkilenen araçlar kitle iletişim araçları olmuştur. Aslında kitle iletişim araçları, iletişim teknolojilerindeki değişimi yakından takip etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü her gelişen teknoloji, kitle iletişim araçlarının kullanımını kolaylaştırmanın yanında aynı zamanda daha fazla kitleye ulaşma olanağı sağlamıştır.

Daha fazla kitleye ulaşma olanağı ister istemez kitle iletişim araçlarını teknolojiye yönlendirmiştir. Yazının icadından, haber mektuplarına, matbaanın icadından, telgraf, telsiz teknolojisine, radyoya, televizyona ve günümüzde internete kadar hepsi teknolojinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Bu gelişmelerin her biri yeni bir araç olarak karşımıza çıkmakla birlikte daha fazla kitleye ulaşabilme özelliğini de sağlamıştır.

Medyanın toplum üzerindeki etkisi her geçen gün artmaktadır. Toplumun medyadan beklentisi, kamu yararını göz önünde bulundurarak haber ve bilgi akışını sağlamasıdır. 1990'lara kadar hem devletin hem de özel sektörün sahip olduğu radyo ve televizyon yayıncılığında egemen olan ilke "*kamu yararı*" ilkesi olmuştur. Bu anlayışa sahip olan medya organları, birbirleri ile iletişim halinde olmayan bireyleri birbirinden haberdar ederek ulusal birlik duygusunun kazandırılmasında, ulus kimliğinin oluşturulmasında ve aktarılmasında; toplumda yaşanan olaylardan soyutlanmış bir biçimde yaşayan insanlarda ortak bir yaşam şeklinin ve kültürünün oluşturulmasında önemli roller üstlenmişlerdir.

"*Kamu yararı*" ilkesi özellikle 1990'lı yıllardan sonra yayıncılık alanında değişime uğramış yerini "*karlılık*" ilkesine bırakmıştır. Serbest piyasa anlayışının etkisinin artmasıyla birlikte kamu hizmetleri özelleştirilmeye başlanmış; bilişim ve iletişim

---

³⁹ Armand Mattelard, **İletişimin Dünyasallaşması**, Çev: Halime Yücel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 9.

teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ulus-ötesi yayıncılığın doğmasına, yerel yayıncılığın ucuzlamasına ve etkisinin azalmasına neden olmuştur.

Medya şirketleri varlıklarını izler-kitleden sağladığı için yapmış oldukları yayınların hem coğrafi olarak genişlemesini hem de yayılmasını önemsemektedir. Bu nedenlerden dolayı ulusal toplulukların eski sınırları ve engellerinin yıkılması zorunlu hale gelmiştir. Bu sınırlar, ticari stratejilerin yeniden örgütlenmesinin önündeki keyfi irrasyonel engeller olarak görülmektedir.⁴⁰

Medyanın kısa süre içerisinde küreselleşmesi beraberinde, tüketim alışkanlıklarının artması, kitle kültürünün yayılması, kültür ve emperyalizm kaygısı, toplumsal yaşam içinde yaşayış şekillerinin değişmesi ve tek tipleşmesi, ulusal kültürün kaybolma endişesi, ulusal kimliğin zayıflaması, Amerikanlaşma ve Batı kimliği gibi ulus üstü bölgesel kimliklerin oluşması, küresel kültür ve beraberinde oluşan sonuçları ortaya çıkarmıştır.⁴¹

Kültürel emperyalizm bağlamında oluşturulan medya emperyalizmi, “Bir ülkedeki kitle iletişim araçlarının mülkiyeti, yapısı, dağılımı ve içeriğinden birinin veya hepsinin bir başka ülkedeki veya ülkelerdeki çıkar gruplarının önemli derecede etkisi altında olması ve etkilenen ülkenin, o ülkelere aynı derecede karşı bir etkide bulunamamasıdır.”⁴²

Medya araç ve ürünlerinin üretimi, dağıtımı ve tüketimi ilişkilerinde belli güçlerin diğerleri üzerindeki tahakkümü olan medya emperyalizmi, aslında güç kaynaklarının eşit olmayan bir şekilde paylaşıldığı bir dünya düzeni olarak da yorumlanmaktadır. Medya emperyalizmi ilişkisinde egemenlik sağlayan taraf, bu egemenliği ya (a) ticari ve siyasal strateji olarak ihraç etmekte (b) ya da bu egemenliği kayıtsız bir şekilde veya farkında olmadan genel siyasal, ekonomik ve sosyal ilişkilerindeki egemen etkilere yaymaktadır. Medya emperyalizmi ilişkisinde egemenlik altında kalan taraf da bu durumu ya (a) ticari ve

---

⁴⁰ David Morley, Kevin Robins, **Kimlik Mekânları**, Çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 30.

⁴¹ Tuba Karahisar, “Medya ve Küreselleşme”, (Çevrimiçi)
http://www.halklailiskiler.com.tr/MEDYA_VE_KURESELLESME..php, 26 Aralık 2019.

⁴² Oliver Boyd Barret, **Media Imperialism: Towards an International Framework for the Analysis of Media Systems**, James Curran, Micheal Gurevitch, James Woolcott, Mass Communication and Society, Sage, Ca., 1977, s. 94.

siyasal strateji olarak kalkınma, modernleşme adı altında bilinçli olarak ithal etmekte (b) ya da ilişki sonucunda üzerindeki bu egemenlik etkinliğini yansıtmaz benimsenmektedir.⁴³

Toplumu yönlendirme ve yönetmede çok önemli bir etkiye sahip olan medya, küreselleşme ile birlikte dünya üzerindeki etkisini daha da artırmış ve artırmaya devam etmektedir. Yaşanan tüm bu gelişmeler medya emperyalizmini de ortaya çıkarmıştır. Medyanın tekelleşmesi ve yaygınlığının artmasıyla birlikte, kendi çıkarları doğrultusunda kendisinin istediği ilke ve değerleri kendi düşüncesine uygun bir dünyaya dönüştürerek yaymaktadır. Dünyadaki medya sahipliği sınırlı bir grubun kontrolü altından olduğundan, çıkarları doğrultusunda istedikleri bilgiyi kamuoyuna sunarken istemedikleri bilgi ya da haberleri kamuoyu ile buluşturmamaktadır.

Bu süreçte medya kendi ilke ve çıkarlarını inşa edecek bir sistem kurarak o ilke ve çıkarlara hizmet eden bir dünya oluşturmaya çalışmaktadır. İyi ve doğru olan her şeyin Batı'da ve Avrupa'da yaşandığını anlatan haberler, televizyon programları, sinema filmleri, TV dizileri ve reklamlar medya aracılığıyla topluma aktarılmaktadır. Doğu'da yaşanan iyileri Batı medyası görmemektedir. Batı medyası Doğu ile ilgili haberleri inşa ederken, vahşilikten, gaddarlıktan, anti-demokratik yapılardan, hukuk düzeninin olmaması gibi olumsuzluklardan bahsetmektedir. Medya, Batı'nın üstün bir kültürünün olduğu, bu tarz bir yaşamın insanları mutlu edebileceği üzerine ürünler sunmaktadır.

Medya kendisi tarafından kurguladığı bu dünyayı, gündeme getirerek sistemli bir şekilde yeniden oluşturmaya ve kendi kültür dünyasına sahip çıkarak bu dünyada olunması gerektiğine tüm dünyayı inandırmaya çalışmaktadır. Kendisi tarafından kurgulanan kişiler ya da kurumlar kendisinin oluşturduğu ilkeler ile birleştirilerek ölümsüzleştirilmekte, idealleştirilmekte, yaygınlaştırılmakta ve benimsenilmektedir. Böylece medya kendisi tarafından kurgulanan dünyayı devamlı canlı tutmakta, işlemekte ve bu yolla zihinler belli yönlere çekilerek kültürler oluşturulmaktadır. Bu durum medyanın etkisinde kalanların dünyaya bakış ve değer yargılarını yeniden oluşturarak medyanın istediği şekilde yeniden inşa etmektedir. Sonuçta medya, konformist bir dünya anlayışı içinde güldürerek ve

---

⁴³ Güliz Uluç, **Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı Olanaklar-Sorunlar-Tartışmalar**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2008, s. 112.

eğlendirerek istediği şekilde düşünen, istediği şekilde bakan, istediği şekilde tüketen bir toplum oluşturmaktadır. Özetle birey medyadan öğrendikleriyle gündelik hayatını sürdürme kanaatine varmakta ve böylece kendini yapay bir şekilde geliştirmektedir.

1.4.2. Küresel Medya Stratejileri

Küreselleşme toplumların sosyo-kültürel yapılarını değiştirmekle birlikte ekonomik anlamda işletmelerin de yapılarını değiştirmektedir. Her ne kadar medyanın asıl görevi toplumu bilgilendirmek olarak anlatılsa da basın dışı sermayenin medyaya girmesi ve magazinleşme olgusuyla birlikte medya bu görevinden uzaklaşmış ve daha ticari bir hal almıştır.

Günümüz medyası tam anlamıyla bir işletme mantığıyla çalışır hale gelmiştir. İşletmeler küreselleşmeyle birlikte varlıklarını sürdürebilmek için yeni stratejiler geliştirmek durumunda kalmışlardır. Bu sonuç küreselleşen medyanın da varlığını sürdürebilmek ve dünya üzerindeki etkisini artırabilmek için yeni küresel stratejiler belirlemesine neden olmuştur.

Geçmişte hedef kitleyi okuyucu-dinleyici- izleyici olarak gören medya sahipleri ya da medya uygulayıcıları günümüzde hedef kitleyi müşteri olarak görmeye başlamışlardır. Medya uygulayıcıları ürettikleri her içeriği hedef kitleye pazarlamayı amaçlamaktadırlar. Bu süreçte yaratıcı medya endüstrisinde yer alan kilit oyuncular, öncelikle konum tabanlı operasyonları ve hedef kitlenin yerel bilgisi için ülke içi ajanslarla bir dizi satın alma ve birleştirmeleri başlatmışlardır.

Yayıncılar ve hatta danışmanlık firmaları, her bir uluslararası pazarın mesajlarını anlayabilecekleri, ilişki kurabilecekleri ve etkileşimde bulunabilecekleri yaratıcı medya ajanslarını bularak bunlarla medya pazarlama sektöründe eşi benzeri görülmemiş rakamlarla anlaşmalar yapmışlardır.

Yaratıcı medya ajansları, hedef kitle araştırması yaparak medya ekiplerinin kaynak içeriğini geliştirdiği gibi, dil servis sağlayıcılar da hedef okuyucuların dilini, terminoloji

tercihlerini, ürün veya hizmetlerle ilişkileri gibi özelliklerini tanımlayarak araştırma yapmaktadırlar. Amaçları; her hedef dil topluluğunun okuyucularına özgü demografik bilgileri, sosyolojik yapıları ve nüansları anlamaktır.

Küresel medya stratejileri içerisinde ürünlerin kişiselleştirilmesi de uluslararası anlamda medyaya yeni bir boyut kazandırmıştır. Eskiden çok kültürlü içerik iş akışları, çeşitli dil sürümlerine sahip yayınların toplu olarak basılması gibi tek boyutlu çabalarla sınırlı kalmaktaydı. Küreselleşme karşısında, müşteriler hedeflenen her pazara özgü tek veya iki dilli literatür ile bağımsız ürün stratejileri oluşturmayı tercih etmektedirler.

Benzer şekilde dil servis sağlayıcılar ile çalışan medya ekipleri, özellikle önemli dil ve kültürel çeşitliliklerin olduğu Asya-Pasifik ülkelerinde veya Avrupa'daki pazarlama çabaları için çok kültürlü bir yaklaşım benimseyebilmektedirler.

Medya küresel ölçekte yeni stratejilerini belirlerken kültürel bağlayıcıları da değerlendirmektedir. Çünkü kültür konjektörleri dil, ırk, din, sosyal statü, yaşam tarzı ve cinsiyet yönelimi gibi belirli tanımlayıcıları kapsamaktadır. Bunlar kilit gruplarla uyum ve yerel toplulukların olumlu etkilerini koruma konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Her medya uygulayıcısı bu önemli kuralı anlamakta ve medya ekiplerine yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Geleneksel olarak, uluslararası medya uygulayıcıları çok kültürlü pazarlama kampanyalarını yönetirken, müşteri için belirli içerikleri konum temelli yaratıcı ağlar oluşturarak bu içerikleri bu ağlar üzerinden hedef kitleye ulaştırmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, Asya pazarlarında kampanya yürüten bir medya uygulayıcısı, Asya merkezli ağ içi yaratıcı içerikler üretmektedir. Bu durumda, stratejiler ve kampanya talimatları medya uygulayıcısı tarafından merkezi olarak yönetilse de her bir pazarın kampanya öğelerine (editorial içerik ve post prodüksiyon ürünleri) yönelik hazırlıklar, yerel bilgiden yararlanılarak ağ içi yaratıcı ekipler tarafından merkezi olmayan bir şekilde yerine getirilmektedir.

Ulusal boyutta faaliyet gösteren medya endüstrileri küreselleşme ile birlikte ulus ötesi şirketler haline gelme anlamında çeşitli yapılanmalara gitmişlerdir. Dünyada tanınmış medya şirketleri çeşitli ülkelerde ağlar edinerek geniş ölçüde büyümüşür. Bu şirketler öncelikle bulundukları yerlerde bulunan müşterilere dayalı bilgi aktarımı gerçekleştirirken ulus ötesi bilgi aktarımı sağlayabilecek mekanizmaları da satın almışlardır. Tabi bu bilgi aktarımı gerçekleştirilirken, her ülkeye ya da her bölgeye göre aktarım farklı şekilde yapılmaktadır.

Küresel güçler hegemonyalarını gerçekleştirebilmek için her dönem medyayı kullanmış ve kullanmaya devam etmektedirler. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişim aşamalarında kendi çıkarlarına hizmet edebilecek sistemler geliştirerek bu sistemleri istedikleri gibi kurguladıktan sonra piyasaya sunmaktadırlar. Bu süreç uygulamaya konulurken yenedünya düzeni içerisinde medyanın stratejileri de yukarıdaki gibi oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Dünyadaki her değişim küresel güçler tarafından yakından takip edilmekte ve medya stratejileri kendi çıkarları doğrultusunda yeniden belirlenmektedir. Bu stratejiler belirlenirken taviz verilmeyen en önemli konu, toplumu yönlendirme ve yönetme mekanizmasının etkin bir şekilde çalıştırılmasıdır. Diğer önemli bir konu ise medyanın toplumu yönlendirip yönetirken aynı zamanda küresel güçlerin istediği dünyanın oluşmasına katkı sağlamasıdır. Sonuç olarak medya stratejileri belirlenirken egemen güçlerin hem maddi hem de manevi kazanç sağlayacağı mekanizmalar oluşturulmaktadır.

1.4.3. Küreselleşen Dünyada Medya Tekeli ve Sorunlar

19. yüzyılın başlarından itibaren endüstrileşme faaliyetlerinin hız kazanmasıyla birlikte varolan büyük şirketlerin daha da büyüüp gelişmesi ve genişlemesi, küçük ve orta büyüklükte olan şirketlerin ortadan kaybolmasına neden olmuştur. Yaşanan bu süreçler yoğunlaşma (concentration) olarak tanımlanmaktadır.

Küreselleşen dünyada her alanda yaşanan yoğunlaşmalar medya alanında da yaşanmaktadır. 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren medya sektöründe oluşmaya başlayan

tekeller (monopolies) önce ABD’de daha sonra da Batılı ülkelerde kendini göstermeye başlamıştır. Yoğunlaşma ve tekelleşmeler medya sektörünün her aracında kendini göstermektedir.⁴⁴

Dünya pazarında yaşanan sermaye akışı, politik nedenler ve teknolojik gelişmeler kar durumuyla bağlantılı olarak yoğunlaşma ve tekellerin oluşmasında etkili olmuşlardır. Medya sektöründeki tekelleşme ve yoğunlaşmalar ister ulusal isterse uluslararası olsun bu süreç medya baronlarını ortaya çıkarmış ve herkes tarafından normal karşılanır hale gelmiştir.

1880’lerden itibaren ABD’de başlayan medyada ticari tekelleşme olgusu, günümüzde tüm dünyaya yayılmıştır. ABD başta olmak üzere İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya’da ticari tekeller bulunmaktadır. Batı medyasında yaşanan bu yoğunlaşma ve tekelleşmeler Doğu medyasında da görülmektedir. Dünya medyasında yaşanan bu gelişmeler ulusal medyanın yanında yerel medyayı da etkilemektedir. Günümüz yerel medyasında da yoğunlaşma ve tekelleşmelerin yaşandığı görülmektedir.

1.4.3.1. Yatay Tekelleşme

Medya sektöründe görülen en yaygın olan tekelleşme türüdür. Yayın yaşamını sürdürmekte zorluk çeken medya kuruluşları birden fazla medya organını aynı çatı altında birleştirmektedirler. Bu birleşmeler medya işletmelerinin daha az çalışanla daha fazla iş yapmalarına olanak sağlamaktadır. Örneğin bir muhabir o kurumun hem gazetesi, hem televizyonu hem de radyosu ve interneti için haber üretebilmektedir.

1.4.3.2. Dikey Tekelleşme

Dikey tekelleşmenin ilk şeklinde birden çok kitle iletişim aracının denetimi bir kişi ya da bir grubun eline geçmektedir. Dikey tekelleşmenin ikinci şeklinde ise, bir şirket tarafından satın alınan kitle iletişim araçlarında çalışan ekibin tamamı değiştirilmektedir. Kitle iletişim araçları doğal olarak özelliklerini kaybetmekle birlikte o şirket içerisinde

---

⁴⁴ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitapevi, 2015, s. 33.

bulunan diğer kitle iletişim araçları birbirine benzeyen haberler üretmektedirler. Dikey tekelleşmenin son şeklinde ise kâğıt üretimi, haber üretimi, yayın ve dağıtım olarak birbirini izleyen süreçler bulunmaktadır.⁴⁵

1.4.3.3. Çapraz Tekelleşme

Çapraz tekelleşme, medya kuruluşunun medya dışında başka alanlarda faaliyet göstermesi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; televizyon, radyo, gazete, yayınevi, haber ajansı gibi medya kuruluşu sahipliğinin yanı sıra, gıda, enerji, inşaat, tekstil gibi alanlarda da faaliyet göstermesidir. Çapraz tekelleşme, medyada tekelleşmenin yerel ve ulusal düzeyde ulaştığı son aşama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının sahipliği, kitle toplumu olan günümüz dünyasında oldukça önemlidir. Çünkü kapitalist toplumlarda üretim araçlarını kontrol eden kapitalistler, düşüncelerin üretimi ve dağıtımını sağlayan araçları da kontrol etmektedirler. Bu araçlara sahip olanlar ürettikleri ve sattıkları medya içerikleri ve ürünleriyle egemen düzenin kendisini yeniden üretmesine hizmet etmektedirler.⁴⁶

Egemen düşüncüyü yeniden üreten ve dağıtan medya, sadece bu işi yapmakla kalmamakta aynı zamanda farklı iş kollarına sahip şirketler ve holdingleri de sahiplenmektedir. Farklı iş kollarına sahip olan medya şirketleri bu iş kollarının faaliyetlerini medyanın gücünü kullanarak ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır.

Medya dışı sermayenin medyanın içerisine girmesiyle birlikte siyasilerin medya gücünü kullanma istekleri ve medya sahibinin ekonomik kazanım elde etme arzusunun bir sonucu olarak görülmektedir.⁴⁷ Medyada sahipliklerinin değişmesi ve farklı iş kollarında da sahipliklerin oluşmasıyla birlikte medya sahipleri zaman içerisinde siyasi alanda da söz sahibi olmak istemektedirler. Bu isteklerinin temelinde, daha fazla tanınır olma, toplumu

---

⁴⁵ Tokgöz, **a.g.e**, s. 36

⁴⁶ Muhacir Murat Yeşil, **Ekonomi-Politik Yaklaşımı Bağlamında Medyada Tekelleşme Sorunu: Gazeteciler Üzerine Yansımalar**, yy., ty.

⁴⁷ Abdullah Özkan, **Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri, Stratejik Rapor No: 15**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, s.17.

yönetenler ile yakın ilişki kurma ve diğer faaliyetlerinde rakiplerinin önünde olma isteği bulunmaktadır.⁴⁸

Medya sektöründe yaşananan tekelleşmeler birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. 1984 yılında ABD’de medya sektörünü 50 medya şirketi yönetirken 1997’ye gelindiğinde bu sayı 10’a kadar düşmüştür. Günümüzde ise ABD’de medya sektörü beş şirket tarafından yönetilmektedir. Bu beş şirket “*büyük beşli*” olarak tanımlamaktadır.⁴⁹ Uluslararası iletişimde medyanın sahiplik yapısı başlığı altında bu “*büyük beşli*” kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır.

Günümüzde çağdaş demokrasilerin belirleyici özelliğini “*katılımcılık ve çoğulculuk*” oluşturmakla birlikte özellikle çoğulculuk, demokratik hukuk devletin yapı taşı olarak görülmektedir. Demokrasilerin vazgeçilmez öğelerinden birisi de özgür ve bağımsız bir medya oluşturabilmekten geçmektedir. Demokratik toplumlarda medyanın işlevi, kamu yararını ilgilendiren olay ve bu konularda haber ve bilgi üretip denetim ve eleştirilerde bulunup kamuoyu oluşturarak toplumu aydınlatmaktır. Bu süreçlerin istenilen düzeyde işleyebilmesi için basın özgürlüğü, kamu güçleri karşısında olduğu kadar özel güçlere karşı da korunmak durumundadır. Bu bağlamda, medyanın belli grup, kurum ve kuruluşlarda toplanıp tekelleşmesine izin verilmesi kamu zararına olmuş ve olmaya devam edecektir.

Medyanın tekelleşmesi bir taraftan ekonomik alanda haksızlıklar oluştururken bir taraftan da halkın haber alma özgürlüğünü kısıtlayarak medyanın gücünü çıkar amaçlı kullanmasına olanak sağlamaktadır. Gücünü kötü yönde kullanmaktan yana olan medya, kamu yararı ve kamu düzenine zarar vermekle birlikte demokrasiyi de olumsuz etkilemektedir. Özgür ve nesnel yayıncılığın sürdürülebilmesi için medyanın çoğulculuğunu koruyucu önlemlerin alınması gerekmektedir. Toplum yararına hizmet etmesi beklenen medyanın, tekelleşerek asıl sorumluluğundan uzaklaşması, bireysel çıkarlara hizmet edecek ticari nitelik kazanması, kendi çıkarları için medya-siyaset ilişkisini

⁴⁸ A. Oğuz Ünlüer, **Medya Etiğini Çevreleyen Dışsal/Yapısal Etkenler ve Etik Uygulamalar, Medya ve Etik**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013, s. 68.

⁴⁹ Ben H. Bagdikian, **Yeni Medya Tekeli**, Çev. Emine Eminel, Ankara, Akılçelen Kitaplar, 2016, s. 31.

güçlendirmesi ve daha da önemlisi medyanın devletle ticari ilişkiye girmesi gibi etmenler demokrasinin yozlaşmasına zemin hazırlamakta ve medyanın asıl varlık nedeni ile çelişmektedir.⁵⁰

Küreselleşme ile birlikte medya sektöründe yaşanan tekelleşmeler, kamu yararı sağlamak yerine kamu zararına neden olmaktadır. Bir taraftan güçlü medya sahipleri siyasi otoriteleri, kontrol altına almak isterken bir taraftan da siyasi otoriteler bu güçlü medya şirketlerini kullanarak siyasal varlıklarını ve otoritelerini sürdürmeyi amaç edinmektedirler. Yaşanan bu ikili anlaşma toplumun doğru haber alma özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Tekelleşerek sorumluluk bilincinden uzaklaşan medya, bireysel çıkarlara hizmet etmeye başlayarak ticari bir nitelik kazanmıştır.

Medyanın devletle ticari ilişkiye girmesi medya-siyaset ilişkilerini de güçlendirmiştir. Bu ilişki demokrasinin zayıflamasına zemin hazırlamış ve medyada her şey alınıp satılmaya başlanmıştır. Bu tür ticari faaliyetler basın varlığı nedeniyle çelişkili bir durum olarak görülmektedir. Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmeler sorgulanmalı, medyadan beklenen kamu yararına habercilik yapma anlayışına yeniden dönebilmek için, medyanın çoğulculuğunu koruyucu önlemler alınarak medyada yaşanan tekelleşmelerin önüne geçilmesi gerekmektedir.

1.4.4. Küreselleşen Medyanın Sorunları

Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte her alanda olduğu gibi medya alanında da çeşitli değişimler ve sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlar medyanın yapısında çeşitli değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Yeni dünya düzeninde yeni bir medyadan bahsedilirken bu medyanın topluma sunduğu olumlu ve olumsuzluklarda son dönemde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Uluslararası medya şirketlerinin küresel medya pazarında etkin olması, bu şirketlerin sahip olduğu güçlü teknolojik altyapı ve finansal sermaye ile de birleşerek yeni bir medya düzeni oluşturulmuştur.⁵¹ Küreselleşmenin farklı

⁵⁰ Fikret İlkiz, “Medya ve Tekelleşme”, (Çevrimiçi) <https://m.bianet.org/bianet/medya/24607-medyada-tekellesme>, 03 Ocak 2020.

⁵¹ Stig Hjarvard, **Global Media Cultures: A Research Programme on the Role of Media in Cultural Globalization**, Nordicom Review, 20 (2), 1999, s. 71.

boyutlarıyla iç içe giren yeni medya düzeni toplumsal yaşamı etkileyen önemli sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlar içinde yer alan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel sorunlar aşağıda ayrıntılı bir şekilde bulunmaktadır.

1.4.4.1. Medyanın Ekonomik Sorunları

Medya günümüzde hızla büyüyen küresel bir endüstri haline gelmiştir. Son 30 yıl içinde medya şirketlerinin küresel pazarlara açılması medya endüstrisinde yaşanan en önemli gelişmelerden birisi olmuştur.⁵² Medya üretim sürecindeki uygulama biçimlerine bağlı olarak gerçekleştirdiği kitlesel amaçlı üretim ve ekonomisiyle, hem kitle bilincinin oluşmasını sağlayan endüstrinin bir parçası olarak üretim ve dağıtımını gerçekleştirmekte hem de uygulanan kapitalist sistem içerisinde mülkiyet ilişkileri temelli ekonomilerin rol ve paylaşımlarını desteklemekte ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır.⁵³

Medyanın küreselleşmesiyle birlikte ekonomik anlamda yaşanan en önemli sorunlardan birisi medya sahipliğinde yaşanan gelişmelerdir. Ekonomik bir işletme gibi faaliyetini sürdürmeye çalışan medya kuruluşları, işletme maliyetlerini düşürebilmek, kar oranlarını artırabilmek ve sektörün dışında kalmamak için büyüme stratejileri geliştirmişlerdir. Şirketlerin birleşmeleri, var olan şirketlere yenilerinin dahil edilmesi, yeni pazar arayışı gibi durumlar, küresel medya pazarında holdinglerin kurulmasına ve medyanın oligopol bir yapıya kavuşmasına neden olmuştur.⁵⁴ Bu durum hem yerelde hem uluslarda hem de uluslararası alanda yayıncılık yapmaya çalışan daha küçük medya işletmelerini etkilemiş ve rekabet edemez hale getirerek yok etmiştir.

Medyanın en önemli gelir kaynağı reklamlardır. Medyanın küreselleşmesiyle birlikte reklam gelirlerinde de bir küreselleşme yaşanmıştır. Medyada yaşanan tekelleşme medya kuruluşlarını daha güçlü hale getirerek medya kuruluşlarının birçok alanda etkisini

---

⁵² Mihalıs Kuyucu, “Küresel Medya İşletmeciliği Küresel Medya İşletmelerinde Yönetim Sorunları”, **Karedeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 5-6, 2013, s. 22.

⁵³ Can Bilgili, “Medya(nın) Ekonomisi ve Medya Ürününe Etki Biçimleri”, **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, Sayı 3, 2005, s. 98.

⁵⁴ Sibel Fügen Varol, “Medyanın Küreselleşmesi: Neden-Sonuç Ekseninde Bir Değerlendirme”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, Sayı 1, 2017, s. 408.

artırmıştır. Çok sayıda ulusal reklam şirketi çok uluslu güçlü medya sahipleri tarafından satın alınmıştır.

Küresel medya şirketleri, yerel veya ulusal reklam kampanyalarında küçük medya gruplarını tercih etseler de kapsamlı ve uzun vadeli reklam kampanyalarında küresel bir marka haline gelmiş olan kitle iletişim araçlarını tercih etmektedirler. Reklam adına yaşanan tüm bu süreçler bir taraftan yerel ve ulusal bazda reklam alan kurumları ekonomik anlamda olumsuz etkilerken bir taraftan da reklam verenleri küresel reklam şirketlerine yönlendirmektedir.

Küresel medya şirketlerinin, küresel reklam şirketleri ile birleşmesi de küresel medya şirketinin tüm dünyada istediği şekilde reklam kampanyalarını yürütebilmesine olanak sağlamakla birlikte aynı zamanda medya şirketlerinin izler kitleye yönelik mesajlarını kendi ekonomik büyümelerini yönetecek şekilde sunmalarına olanak sağlamaktadır.

Medya işletmeleri de diğer işletmeler gibi varlıklarını sürdürebilmek için kar elde etmeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Ürettikleri ürünler ile hem izleyici kitlelerini artırmayı amaçlamakta hem de izler kitleyi daha fazla tüketime teşvik edecek şekilde tasarımlar oluşturmaktadırlar. Bu durum tüketim odaklı bir yaşam tarzını destekleyici medya içeriklerinin üretilmesine neden olmaktadır.⁵⁵ Bu kapsamda medya ürünleri veya medya içerikleri izler kitleden daha fazla pay alabilmek için belli kar formülüne uygun olarak oluşturulmaktadır.⁵⁶

1.4.4.2. Medyanın Politik Sorunları

Basın ve yayın özgürlüğü konusundaki pazar liberali görüşünü bozup çürüten tek şeyin pazar rekabeti fetişi olmadığı bilinmektedir. Bu görüşün devlet kurumlarının sorumluluktan kaçıp ve keyfi erkine duyduğu sempati de çoğu kez ona puan kaybettirmektedir. Robert Southey'nin 19. yüzyılın başlarında belirttiği gibi “modern

---

⁵⁵ Varol, a.g.e, s. 409

⁵⁶ David Morley, Kevin Robins, **Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 30.

devletlerin ayakta durmasında kalemlerin önemi süngülerden az değildir”⁵⁷ sözünden de anlaşıldığı üzere devletlerin yönetiminde, medya ve akademi de en az askeri güç kadar önem arz etmektedir.

Yaşadığımız dönemde tüm demokratik düzenin ortasında despotizm çekirdekleri bulunmaktadır. Erken modern mutlakiyetçi devletlerin, parlamentolar tarafından yönetilen geç modern anayasal devletlere dönüşümü sona ermiştir. Artık siyasal sansürün daha etkin olduğu Demokratik Leviathan çağına girilmiştir. Bu çağda hayatın yaşamsal parçaları- bugün hayatta olsa Southey’nin diyeceği gibi- çeşitli eski ve yeni kalemlerle donatılmış, sorumsuz siyasal kurumlar tarafından biçimlendirilmektedir.⁵⁸

Medyanın küreselleşmesiyle birlikte medya içerik üreticilerinin ve medya sahiplerinin siyaset ile ilişkileri daha da artmıştır. Toplumu yönlendirme ve yönetmede, kamuoyu oluşturmada, gündem belirlemede ve algı yönetmede oldukça etkili olan medya, küreselleşen dünyada sadece yerel ve ulusal anlamda değil uluslararası anlamda da siyasal gelişmeler ve siyasal aktörler açısından önemli hale gelmiştir. Küreselleşmenin yoğun olmadığı dönemlerde de yerel anlamda siyasi ilişkilerde önemli bir role sahip olan medya, küreselleşme ve medyanın sahiplik yapısının değişmesiyle birlikte dünya siyasetinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu nedenden dolayı dünyayı yöneten devletler ya da bu devletleri yöneten siyasi aktörler, küresel medya işletmeleri ile yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır.

Topluma sadece bilgi ve haber vermeyen medya, aynı zamanda toplumu yönlendirmekte, ikna etmekte, kamuoyunun oluşumuna katkı sağlamakta, siyasi sistemi denetlemekte ve toplumun duygularına seslenmektedir. Medyanın toplum ve siyaset üzerindeki etkisini, Amerikalı siyaset bilimci Richard Fagen’in “Eğer iki bin kişiyi kitle iletişim araçlarında kilit noktalara yerleştirebilecek düzeyde bir düzenbazlık şebekesi

⁵⁷ William Jerdan, **Men I Have Known**, Londra, G. Routledge and sons, 1886. s. 413.

⁵⁸ Jonh Keane, **Medya ve Demokrasi**, Çev: Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 97.

kurabilme imkânı olsa Amerika'nın tümünü ve dünyanın büyük bir kısmını ABD Başkanının öldüğüne inandırmak içten bile değil!" sözü en iyi şekilde açıklamaktadır.⁵⁹

Medyanın bu özellikleri siyaset açısından önemli olmakla birlikte siyasiler medyanın bu özelliklerini amaçları doğrultusunda kullanmak istemektedirler. İktidarlarını sürdürmek isteyen siyasi aktörler ya da dünyayı yöneten egemen güçler, medyanın kamuoyu adına denetiminden kurtulmak, kitleleri yönetmek ve yönlendirmek, yaptıklarını meşrulaştırmak için medya ile yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır.

Medyanın küreselleşmesinin siyasi açıdan olumsuz özelliklerinin yanında olumlu yönleri de bulunmaktadır. Küresel medya, devlet kontrolünde kendini güncellemeyen, birçok konuya kayıtsız kalan ve yetersiz yayıncılık yapan sistemleri rekabete zorlayarak ve onların kendilerini yenilemesini sağlayacaktır.⁶⁰ Küresel medya araçları tarafından otoriteye güvensizlik, bireycilik, kadınların ve azınlıkların hakları gibi temel değerlerin sınır ötesine taşınması, otoriter hükümetlerin baskıcı kurallarının sarsılmasına neden olmaktadır. Bu durum da medyanın küreselleşmesinin siyasi açıdan olumlu yönlerinden biri olarak tanımlanmaktadır.⁶¹

1.4.4.3. Medyanın Sosyal- Kültürel Sorunları

Medyada yaşanan küreselleşme sosyal ve kültürel anlamda küreselleşmeyi de etkilemiş ve hızlandırmıştır. Küresel medya endüstrileri toplumsal, kültürel ve siyasal yapıları dönüştürebilme gücüne sahiptir. Küresel medyanın bu gücü, kitleleri tüketime yönlendirerek kültürel hazırlığı içermektedir.⁶² Bu kültürel hazırlık ya doğrudan reklamlar aracılığıyla ya da dolaylı olarak tüketime dayalı bir yaşam şeklinin desteklenmesi şeklinde

⁵⁹ Abdullah Özkan, "Küreselleşme Sürecinde Medya ve Siyaset: Medya Gücü mü Gücün Medyası mı, (Çevrimiçi) https://tasam.org/tr/TR/Icerik/777/kuresellesme_surecinde_medya_ve_siyaset_medya_gucumu_gucun_medyasimi, 07 Ocak 2020.

⁶⁰ Edward S. Herman, Robert W. McChesnesney, **The Global Media-the New Missionaries of Corporate Capitalism**, London, 2004, s.8.

⁶¹ Varol, a.g.e, 412.

⁶² Seán Ó. Siochru, "Social Consequences of the Globalization of the Media and Communication Sector: Some Strategic Communications Working Paper 36, May 2004, s. 1 Policy Integration Dept, "World Commission on the Social Dimension of Globalization", **International Labour Office**, (Çevrimiçi) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=908237, 12 Haziran 2016.

yeni pazarlama stratejileri kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Medyanın küreselleşmesinin bu olumsuz etkileri kendisini en çok kültür ve dil çeşitliliği, bireysel ve topluluk kimliğinin şekillenmesi, siyasal sürece katılım, kamusal alanda bilginin bulunurluğu ve bütünleşme gibi sosyal süreçlerde göstermektedir.⁶³

Küresel medya stratejileri insanları tüketime dayalı bireysel yaşam tarzına yönlendirirken onlara aynı zamanda yeni bir kimlik de kazandırmaktadır. Farklı ülkelerde yaşayan farklı dini inançlara sahip, farklı dili kullanan ve farklı kimliğe sahip insanlar küresel medyanın oluşturduğu küresel bir kimlikte buluşmaktadır. Oluşturulan bu küresel kimlik, toplumların yaşam şekillerini, dini inançlarını, dillerini, ideolojilerini ve kültürlerini değiştirerek kendi istedikleri şekle dönüştürmektedir.

Küreselleşen medya yeni kültürel biçimlerin oluşturulmasına katkıda bulunurken, geleneksel kültürleri de etkilemektedir. Ancak medya yeni bir kültür oluştururken geleneksel medyayı kullanmakla birlikte, onu tekrardan inşa ederek değişikliğe uğratmakta ve şekillendirmektedir. Bu oluşturulan kültüre de medya kültürü denilmektedir. Kendine özgü bir kültür oluşturan medyanın bu kültürünün ulusal ve geleneksel kültürlerden farklı olduğunu belirtmek gerekir. Medyanın küresel yapılanmasıyla kendi kültürünü oluşturmaya çalışan medya kültürünü de değiştirmektedir. Küreselleşen medya ile birlikte medya ulus ötesi bir nitelik kazanmakta, bu sayede medya kültürü de ulus ötesi bir niteliğe bürünmektedir.⁶⁴ Bu tür medya bir taraftan kültür emperyalizmine katkı sağlarken bir taraftan da ulus ötesi şirketlerin çıkarlarına uygun bir kültür oluşturmaktadır.

Medya kültürü, “*gerçek kültürü*” hammadde olarak kullanılmaktadır. “*Medya kültürü*” ve “*gerçek kültür*” kavramları Hans Mathias Kepplinger tarafından ortaya atılmıştır.⁶⁵ “*Gerçek kültür*” başlı başına bir kültür olarak tanımlanmaktadır. Gerçek kültürün çeşitlerini yeniden oluşturarak değiştiren ve şekillendiren medya, oluşturduğu medya kültürü ile toplumları yeniden şekillendirmektedir.

---

⁶³ Varol, a.g.e, 414

⁶⁴ Süleyman İrvan, **Medya Kültür Siyaset**, Ankara, Ark Yayınları, 1997, s. 11.

⁶⁵ Hans Mathias Kepplinger, **Realkultur and Medienkultur: Literarische Karrieren in der Bundesrepublik**, Freiburg/München, 1975.

Medya kültürünün ilgi toplayan özelliklerinden bir diğeri de medyanın, günümüz insanının dünyaya ilişkin imgelerini oluşturmaya katkıda bulunma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu imgeler medyanın çağdaş birey deneyimlerini düzenleme biçimlerine göre oluşturulmakta ve sonuçta gerçekliğin kurgulanması sağlanmaktadır.

Medyanın küreselleşmesiyle birlikte oluşturan medya kültürü kitle iletişim araçları vasıtasıyla ya da diğer yöntemlerle bir şekilde dünyanın her yerine yayılmaktadır. Kültürel homojenliğin gerçekleşmesinde kültürel küreselleşmeye sıkı sıkıya bağlı kalmak beraberinde birçok soruna yol açsa da uluslararası iletişim araçları ve medya alanlarının, enformasyon ile eğlencenin üretim, dağıtım ve tüketim için yeni bir uluslararası sistem oluşturduğu görülmektedir. Küresel toplumun diğer boyutlarında olduğu gibi uluslararası medya kültürü de eşit olmayan bir biçimde geliştirilmiş ve bu kültür dünyanın çeşitli yörelerindeki bölünmeleri ve çelişkileri yansıtmakta ve oluşturmaktadır. Tüm bu süreçler bir yana küreselleşmeyle birlikte medyanın dünya toplumları üzerindeki etkisi her geçen gün artmış ve “*gerçek kültürlerin*” mantığının kontrol edildiği bir sistem geliştirilmiştir.⁶⁶

Küresel medya Batılı ve özellikle ABD şirketleri aracılığıyla örgütlenmektedir. Bu durum Stuart Hall’ın de dediği gibi “Amerikan yaşam tarzının küreselleşmesi” düşüncesini güçlendirmektedir. Küreselle yerel olanın birlikte var olduğu bu yeni küreselleşme türü kitle kültürünü oluşturmaktadır.⁶⁷ Bu kitle kültürü de Batı’nın kurguladığı nasıl olmasına Batı’nın karar verdiği, Batı’nın öykülerinin yer aldığı, daha açık bir ifadeyle Batı’nın hayallerini oluşturmaktadır. Kültürel homojenleşmenin en güçlü aracı olarak görülen Batı medyası, yerel kültürlerle kendi ideolojini ve dünya görüşünü yükleyerek tek bir dünya görüşünü ve ideolojisini empoze etmektedir.

1.5. Uluslararası İletişim Kavramı ve Kuramları

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi kaçınılmaz olarak yeni teorileştirme biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, yeni ve özgün düşünme biçimlerini doğururken daha öngörülebilir anlatılara da yol açmaktadır. İnternet teknolojisinin, dijital

---

⁶⁶ İrvan, a.g.e, s.20.

⁶⁷ Stuart Hall, **The Local and Global: Globalization and Ethnicity**, Ed. Antoiny. D.King. Culture, Globalization and the World-System, London, Macmillan, 1999, s. 28-32.

televizyonun ve siberuzamın gelişmesi de bu bakımdan farklı görülmemektedir. Bu yeni teknolojilere eşlik etmiş olan düşünce kampları ya sundukları toplumsal ve teknolojik fırsatlar açısından bu gelişmelere olumlu yaklaşmış ya da kinik bir şekilde bu tarz anlatıların yeni hiçbir şey sunmadığını öne sürmüşlerdir.⁶⁸ Tüm bu süreçler göz önüne bulundurularak çalışmanın bu bölümünde uluslararası iletişim kavramı çerçevesinde, modernleşme, medya ve kültür emperyalizmi ve küresel çoğulculuk kuramlarının kavramsal çerçevesi tartışılmıştır.

1.5.1. Uluslararası İletişim Kavramı

İnsan çevresinde olup bitenleri bilmek istemekle birlikte bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle artık bölgesinde, ülkesinde ve dünyanın diğer ülkelerinde ne olup bittiğini öğrenmek istemektedir. Bu durum da uluslararası iletişim kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası iletişim, uluslararası alanda olan biten tüm ilişkileri kapsamaktadır. Uluslararası ilişkilerin olduğu her yerde uluslararası iletişim süreçlerine ihtiyaç duyulmaktadır.⁶⁹

Bir başka tanıma göre uluslararası iletişim, belirli bir coğrafi bölgede birbirinden uzakta, farklılıklar içinde yaşayan insan toplulukların birbirinden haberdar olmasını sağlayan bir mekanizma olarak adlandırılmaktadır. Farklı toplumsal yapılar arasında iletişim kurulmasının insanlık tarihi kadar eski olduğu da bilinmektedir.⁷⁰

Modernleşme, ulus devlet yapılarına geçiş, ulaşım olanaklarının artması, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişim ile birlikte uluslararası iletişimin çok daha belirgin bir işleyiş gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu süreçlerin tamamı göz önünde bulundurulduğunda devletler uluslararası iletişim faaliyetlerini yönetme konusunda da yeni stratejiler belirleme yönünde çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Uluslararası iletişim faaliyetleri denetim ve tanıtım faaliyetlerini ya da propaganda faaliyetlerini gerçekleştirmek

⁶⁸ Nick Stevenson, **Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**, Çev: Göze Orhon, Engin Aksoy, 2. Baskı, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2015, s. 297

⁶⁹ İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2002, s. 481.

⁷⁰ Funda Başaran, Hakan Yüksel, “Uluslararası İletişimin Eleştirel Ekonomi-Politiği: Soğuk Savaştan Yeniden Yapılandırmalara”, Ed: Meltem Bostancı, **Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği İletişim Politikalarında Küreselleşme**, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 16.

için yoğun olarak yapılmaktadır. Devletler varlıklarını daha uzun süre sürdürebilmeleri için birbirlerini her anlamda gözetlemek ve denetlemek zorundadır. Devletler birbirlerinde yaşanan ekonomik, siyasi, askeri vb. gelişmeleri takip ederek kendi durumlarını gözden geçirmek durumundadır. Bu da bir nevi gözetim ve denetim gerektirmektedir. Yine devletlerin gelişimi açısından diğer devletler üzerinde yapacakları tanıtım ve propaganda faaliyetleri de önemlidir.

Uluslararası iletişimi oluşturuca etmenleri; ulaşım koşulları, teknolojik olanaklar, göçler, diplomatik ve politik ilişkiler, ticari ilişkiler, ekonomik ilişkiler, değişen ulusal sınırlar ve bölünmeler, mesleki iş birlikleri, uluslararası örgütler, turizm, bilimsel çalışma ve işbirlikleri, sportif etkinlikler, sanat ve kültür, etnik ve dinsel etmenler, doğal felaketler, açlık ve kuraklık, savaşlar ve terör olarak sıralayabiliriz.⁷¹ Tüm bu süreçler uluslararası iletişim faaliyetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır.

1.5.2. Modernleşme Kuramı

“*The Passing of Traditional Society*” (Geleneksel Toplumun Dönüşümü/Sonlanması) adlı klasik kitap, hem modernleşme teorisinin erken dönem yetkin ifadelerinden biri olması hem de modernleşme ile iletişim teknolojileri arasında sıkı bir ilişki olduğu hipotezine dayanması bakımından önem arz etmektedir.⁷² ABD Dışışleri Bakanlığının 1940’ların sonunda desteklediği bir projenin ürünü olan kitapta, Ortadoğu ülkelerinde Voice of America (VOA-Amerika’nın Sesi) radyosunun yayınlarının ne kadar dinlendiği, dinleyenlerin de programlara tepkilerinin ne olduğu araştırılmıştır. Çalışmanın asıl amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya üzerinde küresel bir egemenlik kurma iddiasında olan ABD’nin siyasal, kültürel ve ekonomik hegemonyasını tesis etme çabasının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

1960’lı yıllardaki gelişmeci düşünceden ortaya çıkan modernleşme kuramı, Batı’yı bir model ve ulaşılması gereken nihai bir hedef olarak belirlemektedir. Gelişmemiş ülkelerin, modernleşebilmek için gelişmiş ülkelerin izledikleri yolu izlemeleri gerektiği

⁷¹ Nazife Güngör, **İletişim Bilimlerine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi Yayınları, 2017, s. 262.

⁷² Burak Özçetin, **Kitle İletişim Kuramları Kavramlar Okullar Modeller**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, s. 234.

düşüncesiyle ortaya atılan kurama göre, gelişmiş ülkelerin uyguladıkları ekonomik ve siyasal yöntemler bir anlamda yüceltilmektedir. Kuram, Batılı olmayan toplumların içinde debelendikleri atalet, verimsizlik, köhnelik ve gerilikten ancak Batı'yı örnek alarak kurtulabileceklerini savunmaktadır.

Modernleşme ve kitle iletişim araçları arasında yakın bir ilişki olduğu savunulmaktadır. Modern ve gelişmiş olan yeni iletişim araçlarının gelenekselden moderne geçişi çok kolay sağlayabileceğini yorumlayan Lerner, modern iletişim araçlarının insanların ufuklarını daha da geliştirebileceğini iddia etmektedir. 1960'lı yılların modernleşme kuramcılarında Peter Berger, Marshall Berman gibi düşünürler de teknolojik gelişmeleri, gelişmekte olan ülkeler için bir kurtarıcı olarak göstermektedirler.⁷³

Modernleşme kuramcıları; gelişme süreci ile karşı karşıya kalan toplumların öncelikle geleneksel bağlarından kurtulmaları gerektiğini önermektedirler. Bu görüşe göre geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkeler geleneksel değerlerinden, örf ve adetlerinden ne kadar uzaklaşırsa Batı toplumlarına o kadar yakınlaşmış olacaklardır. Aynı zamanda bu görüş modern kitle iletişim araçlarına ve teknolojiye sahip olan toplumların daha hızlı gelişeceğini ve modernleşebileceğini savunmaktadır. Batılı ülkeler gelişmekte olan ülkelerini gelişimlerini bilinçli olarak engellemektedir. Kendi ekonomilerini sürekli geliştiriyor gibi üçüncü dünya ülkelerinin ekonomilerini ise geri kalmış göstererek bu ülkeleri Batı ekonomisine bağımlı hale getirmek istemektedirler.

1.5.3. Medya ve Kültür Emperyalizmi Kuramı

Medyanın küreselleşmesi sonucu ortaya çıkan kültürel etkiler, hegemonya ve baskınlığı anlatan “*kültürel emperyalizm tezi*” ile etkileşim ve farklılığı anlatan “*kültürel küreselleşme*” yaklaşımları ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Kültürel emperyalizm tezi, küreselleşen medyanın ulusal ve yerel kültürleri nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmakla birlikte medya içeriklerinin ve ürünlerinin gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen tek yönlü akışın, bu ülkelerin kültür ve değerlerinde bir eskitme ve dönüşüme neden olduğunu savunmaktadır. Herbert Schiller tarafından 1970'li yıllarda

---

⁷³ Büyükbaykal, a.g.e., s. 119.

tanımlanan kültür emperyalizmi kavramı medyanın dünyadaki örgütlenme ekseninin, temelde Amerikan kökenli olması ve haber dağılımının dengesiz akışı gibi sorunlar etrafında tartışılmıştır.⁷⁴

Amerika’da popüler kültürü kapitalist birikim stratejileri yönetmektedir. Süper enformasyon otayolu ve internet gibi teknolojik gelişmelerin arkasındaki temel yapılar, egemen güçlere ait olan ekonomik güçlerdir ve bunlar aynı zamanda ana akım kitle kültürünün yüzeyselliğini belirlemeye de katkıda bulunmaktadır. Ekonomik sistemin diğer toplumsal alanlardaki etkisi ve egemenliği eleştirel değil konformist, öze değil duyuma dayalı, düşünceye değil tekniğe dayalı bir kültürü beslemektedir. Kültürel ilgiler ya da süreçler küçük bir düşünsel elit kesimin dışında, ekonominin parametreleriyle işletilmekte, yönetilmekte ve belirlenmektedir. Bu sebepten dolayı Amerikan kültürü, ideolojik tüketicilik mesajları taşımakta ve hem ev sahibi ülkelerde hem de genel dünya nüfusunda açgözlü davranışı teşvik etmektedir.⁷⁵

Bazı kuramcılara göre “*kültürel emperyalizm*” “*medya emperyalizmi*” olarak tanımlanmaktadır. Kültürel emperyalizmin üretilmesinde ve yaygınlaştırılmasında medyanın etkin bir role sahip olduğu belirtilmektedir. Egemen güçler kendi çıkarları doğrultusunda kurdukları düzeni medya aracılığıyla tüm dünyada uygulatmak istemektedirler. Bu güçler ideolojilerini daha iyi yaymak ve kendilerine istedikleri gibi bir pazar oluşturabilmek için kültür emperyalizmini medya aracılığıyla gerçekleştirmektedirler.

1977 yılında Oliver Body Barrett tarafından ortaya atılan medya emperyalizmi kuramı; herhangi bir ülkedeki medya sahipliği, medya yapısı, medya içeriğinin oluşturulması gibi durumların dış baskılara maruz kalma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu kurama göre gelişmiş ülkelerin sosyo-kültürel değerleri medya aracılığıyla üçüncü dünya ülkelere empoze edilirken bir taraftan da üçüncü dünya ülkelerinin kültürel değerleri yıpratılarak yok edilmektedir. Kültür endüstrisinin kasıtlı bir şekilde seri tek tip ve yapay ürünlerinin (özellikle televizyon programlarının) tek yönlü akmasıyla, o ülke

⁷⁴ Görkem Uluyılmaz, “Kültür Emperyalizmi ve Medya”, (Çevrimiçi) <https://prezi.com/k6nbdv1d1woy/kultur-emperyalizmi-ve-medya/>, 13 Ocak 2020.

⁷⁵ Stevenson, a.e., s. 300

insanlarının kapitalist değer ve amaçları benimsemesi ve kendi değerlerine yabancılaşmasının sağlandığı düşünülmektedir.

Diğer bir ifadeyle medya emperyalizmi, medya araç ve ürünlerinin dağıtımı, üretimi ve tüketimi ilişkilerinde belli güçlerin diğerleri üzerindeki egemenliği olarak da tanımlanabilmektedir. Kültürel emperyalizm ve medya emperyalizmi kuramının en büyük yararı, küresel dinamikleri ve ilişkileri tanımlamaları, dış politika çıkarları, kapitalist yayılma, kitle iletişim araçları alt yapıları ve içerikleri arasındaki bağlantıları açıklamasıdır. Medya emperyalizmi konuya kültürel boyutun yanı sıra üretim, dağıtım süreçlerini de kapsayacak şekilde ekonomik unsurlara daha fazla yer vererek yaklaşmaktadır. Gerek kültürel gerekse medya emperyalizmi bir anlamda yerel kültürlerin bozulmasına, Amerika ve Batı'nın kültürel değerlerinin dünya çapında yaygınlaştırılmasına neden olmaktadır.⁷⁶

Medya emperyalizmi kuramına yönelik çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Günümüz toplumlarını anlamada emperyalizmin yararlı bir kavram olmadığı bunun yerini küreselleşmenin aldığı üzerine söylemler bulunmaktadır. Bu tezler özellikle 1980'lerden sonra yaygınlık kazanmıştır. Dünyanın eskiden olduğu gibi ABD ve Batı'nın egemenliği altında olmadığı, aktörlerin ve güç merkezlerinin çeşitlendiği, merkez-çevre ülkeler ayrımının geçerliliğini yitirdiği üzerine tartışmalar bulunmaktadır. Eleştiriler içerisinde, izleyicilerin artık egemen kültürel güçler tarafından şekillendirilmediği, medya içeriklerinin son dönemlerde daha bireyselleştiği üzerinde durulmaktadır. Son dönemde Batı ve ABD medyasının hegemonyasına karşı çeşitli bölgesel girişimler bulunmaktadır. Örneğin Katar'da kurulmuş olan ve 1996 yılında faaliyete geçen El Cezire televizyonu, Hindistan menşeli Bollywood ve Türkiye'de her geçen gün gelişen dizi endüstrisi bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir.⁷⁷

1.5.4. Küresel Çoğulculuk Kuramı

Çoğulcu toplum anlayışı, yalnızca farklı toplulukların bir arada yaşamasını kabul etmekle kalmaz aynı zamanda her topluluğun değerlerinin ve ideallerinin sınırlarını temel

---

⁷⁶ Büyükbaykal, **a.g.e.**, s. 130

⁷⁷ Özçetin, **a.g.e.**, s. 218.

ilke olarak tanımakta ve kabul etmektedir. Ötekine karşı sorumluluk ilkesi olarak kabul edilmesi gereken bu ilke sayesinde çoğulculuk kavramının ilişkiselliği ortaya konmuş olacaktır. Bu sayede çoğulculuğu hayata geçiren ötekiyle kuracağımız iletişim, kendi kimliğimizi anlama ve tanımamızın yanında öteki olanın kimliğini de anlama ve tanımamıza fırsat sağlayacaktır.⁷⁸

Tocqueville'nin çoğulculuk düşüncesinden hareket eden William Connolly "*The Ethos of Pluralization*" adlı eserinde kamusal alanın farklı kimlikler arası diyalogu içeren bir dolayım alanı ise geç çağrıl toplumların şimdiki bu karmaşık yapısına yanıt verebilecek Tocquevilleci çoğulculuk anlayışının yeniden kurgulanması üzerine düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Demokartik yönetimin ve kamusal alanın çok-kültürlü bir nitelik kazanabilmesi için yeni bir çoğulculuk ethosundan hareket etme gerekliliği düşüncesi bulunmaktadır. Connolly'nin *Tocquevilleci çoğulculuğun çoğullaştırılması* olarak tanımladığı çoğulculuk ethosu, "*kimliklerin bir arada yaşaması*" modelinden "*farklılıkların beraber yaşaması*" modeline geçişini önermektedir.⁷⁹

Kültürel çoğulculuk, toplumun monolog bir yapıda değil, farklı kimlik ve özelliklere sahip birçok ikincil karakter içeren bir ilişki sistemi içinde işlemesi anlamını da gelmektedir. Çok kültürlülük olarak tanımlanan bu çoğulculuk biçimi, politik bir hareket olarak kabul edilmekte ve özünde liberal çoğulcu bir toplum tasarımına dönüşmeye başlamaktadır. Siyasi ve sosyal sistemlerin bir ifadesi olan bu kavram kültürel kökenleri ne olursa olsun eşitlik ilkesine dayanan farklı kültürel geleneklerin bir arada bulunmasında herhangi bir sorun olmadığına işaret etmektedir.⁸⁰

"*İletişimin Eylem Kuramı*" ile yakından tanıdığımız J. Habermas, kültürel açıdan homojen olan ulusun günümüz çoğulcu toplumlarında, devlet modelinden uzaklaştırıldığını, kültürel yaşam biçimlerindeki çeşitliliğin, etnik grupların, mezheplerin ve

---

⁷⁸ Emine Yavaşgel, **Çoğulculuk Demokrasi Kuramı**, İstanbul, Filiz Kitapevi Basım Yayın Dağıtım, 2018, s. 4.

⁷⁹ Yavaşgel, **a.e.**, s. 5

⁸⁰ Mustafa Erdoğan, **Liberal Toplum Liberal Siyaset**, Ankara, Siyasal Yayınevi, 1998, s. 195.

dünya görüşlerinin her geçen gün arttığını, bundan kaçınmanın da mümkün olmadığını anlatmaktadır.⁸¹

Küresel çoğulculuk kuramı, medya üreticilerinin ve medya alanlarının çeşitliliğini iyimser bir bakış acısıyla sunmaktadır. Kültürel emperyalizm ya da medya emperyalizmi tezi, genel olarak Amerikan hâkimiyetine değinirken, bu hâkimiyetin Amerikan olmayan biçimleri de bulunmaktadır. Fransız ve İngiliz haber ajanslarının Afrika'daki ve Ortadoğu'daki eski sömürgelere sürekli kültür malzemesi satışı, benzer şekilde Meksika'nın diğer Güney Amerikalı ülkelere, Brezilya'nın İspanya, Portekiz, İtalya gibi Katolik Avrupa ülkelerine telenovela ihracı en önemli örnekler arasında bulunmaktadır.⁸²

Küresel açıdan bakıldığında dünyayı yöneten ve yönlendiren medya kuruluşlarının çoğu ABD ve Batı'nın kontrolünde olmasına rağmen, bu Batı ve ABD tekeli kırılmaya çalışan başka ülkelerde de medya yapılanmaları oluşmaktadır. Örneğin; Brezilya'nın Globa'sı, Meksika'nın Televisa'si, Katar'ın El-Cezire'si, Hindistan'ın Boolywood'u bulunmaktadır. Bu medya kuruluşları sayesinde Güney'den Kuzey'e doğru yayılan bir alternatif küresel medya oluşturulmaya çalışılmaktadır.

120 ülkede 7000'in üzerinde kanalı takip eden ve televizyon sektörüne yönelik bilgiler aktaran Eurodata TV Worldwide'nin 2014 dizi eğilimleri raporuna göre; Tatort (Almanya), Aguila Roja (İspanya) ve Volare (İtalya) gibi formatı yabancı, kendisi yerli diziler Avrupa'da büyük ilgi görmektedir. Yine rapora göre, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra BBC ve ITV İngiliz kanallarının dizileri de dünyada en çok gösterilen diziler arasında bulunmaktadır. Real Humans (İsveç, Danimarka ve Finlandiya ortak yapımı) 53 ülkeye ihraç edilmiştir.

“Doğu'ya özgü dizi hayranlığı” kapsamında, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bosna Hersek'te Hint dizileri de giderek artan bir ilgi görmektedir. Bununla birlikte 200'ün üzerinde Türk dizisinin de özellikle; Irak, İran, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Mısır gibi Ortadoğu ülkeleri ile Tunus, Cezayir, Fas gibi Kuzey Afrika

---

⁸¹ Jürgen Habermas, **İletişimsel Eylem Kuramı**, Çev: Mustafa Tüzel, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2001, s.26.

⁸² Uluç, **a.g.e.**, s. 122

lkelerinde ve Kazakistan, Azerbaycan, Gürcistan, Özbekistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Arnavutluk, Kosova, Slovenya, Romanya, Macaristan, ek Cumhuriyeti, Ukrayna, Bulgaristan, Rusya, Malezya, Endonezya, Singapur ve Japonya’da yayınlandığı bilinmektedir.⁸³

Küresel oğulculuk ve medya yapılanması ile ilgili yukarıdaki verilere rağmen, medya alanında çoğulcu bir yapının tam anlamıyla istenilen zeye ulaşabilmesi için kitle iletişim araçlarının eşit dağılımı, teknoloji ve iletişim olanaklarından eşit olarak yararlanabilmek gerekmektedir. Küresel oğulculuk kuramına göre gelişmekte olan ülkelerdeki medya içeriklerinin arttığı görülmesine rağmen küresel medya şirketlerinin büyük oranda gelişmiş ülkelere ait olması eşitsizlik durumunu ortaya çıkarmaktadır. Medya rnlerinin üretimi ve dağıtımı gelişmiş ülkeler aracılığıyla yapılmaktadır.⁸⁴

1.6. Uluslararası İletişimin Ekonomi Politigi

Kaynakların retim, dağıtım ve tüketimini karşılıklı olarak oluşturan toplumsal ilişkilerin, özellikle de g ilişkilerinin incelenmesi olarak tanımlanan ekonomi politik, bireylerin ekonomik olarak varlıklarını sürdürebilmek için gereken araçların üretim, dağıtım ve değışimini inceleyen bir alan olarak da değıerlendirilmektedir.⁸⁵ Bireylerin sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerini düzenleyen kaynaklar içerisinde kitle iletişim araçları da bulunmaktadır.

Üretim ve değışim farklı fonksiyonlar olarak tanımlansa da birbirlerinden ayrı düşünülemezler. Tarihsel ve sınıfsal bir bilim olarak tanımlanan ekonomi politik, üretim ve değışim ilişkilerinde ülkelere ve tarihlere göre çeşitlilik göstermesinden dolayı tarihsel olarak yorumlanırken, üretim ve bölüşümü tarihsel olarak dönemin güç ilişkilerine dayandırarak incelemesinden dolayı da sınıfsal olarak değıerlendirilmektedir.⁸⁶

⁸³ <http://www.mediametrie.com/eurodatatv/> (evrimii) 10 Ocak 2020.

⁸⁴ Büyükbaykal, **a.g.e.**, s.135

⁸⁵ Vicent Mosco, **The Political Economy of Communicatinon**, 2. Baskı, Sega, London, 2009, s.2.

⁸⁶ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, 8. Baskı, Ankara, Dipnot Yayınları, 2017, s. 139.

İnsanlık günümüze kadar ilkel komünal, köleci, feodal/asyatik ve kapitalist olmak üzere çeşitli toplumsal formasyon tiplerinden geçmiştir. Her bir dönemin kendine göre üretim ve bölüşüm şekli olmakla birlikte buna dayanan değişik güç ilişkileri de bulunmaktadır. İnsanın doğa karşısındaki güçsüz durumu sonucu ortaya çıkan ilkel komünal toplum tipi insan avcılık ve toplayıcılıkla geçinmekteydi. Bu durum bireyleri, üretim ve bölüşümünde ortak çalışma ve ortak tüketmeye yönlendirmiştir.

Zaman içerisinde bu ortak üretim ve tüketim değişim göstermiş olup üretim araçları geliştirilerek üretim artık bu araçlar üzerinden yapılmaya başlanmıştır. Üretici sistemin gelişmesiyle birlikte insanlar tükettiklerinden daha fazla üretmeye başlamışlardır. Üretici sistemi kontrol eden güçler bu sistem içerisinde çalışanları köleleştirmişlerdir. Zaman içerisinde üretici güçlerin gelişmesi ve köle isyanlarıyla birlikte feodal toplum tipi gelişmiştir. Bu toplumda esas üretim tarıma dayanmakla birlikte toprak feodal beylere aittir.

Üretimi köylüler yapmakta, feodal beylerde köylülerin güvenliğini sağlamaktaydı. Bu süreçte de üretilen ürün miktarı artmış ve bir tüccar sınıfının yani kapitalist sınıfın doğmasına sebep olmuştur. Bu sınıf öncelikle ekonomik gücü Fransız İhtilaliyle de siyasal gücü eline geçirmiştir. Üretimin kapitalist örgütlenmesiyle birlikte kapitalist üretim ve bölüşüm ilişkileri ortaya çıkmıştır. İlkel komünal toplum biçiminden sonraki bütün toplumlarda üretilen zenginliklerin bölüşümünde sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu sorunlar beraberinde ayrıcalıklı ve zengin sınıflar, yoksul sınıflar, egemen ve egemenlik altındakiler olmak üzere temelde karşıt sınıflardan oluşan bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sınıf ayrılıklarının ve eşitsizliklerin oluşmasıyla birlikte egemen sınıfın egemenliğini sağlamak için devlet ortaya çıkmıştır. Tam da bu noktada ekonomi politik, tarihsel olarak üretimin ve değişimin, bölüşüm ve tüketimin incelenmesidir.⁸⁷

İletişimin ekonomi politliğini açıklarken dikkatimizi iletişim endüstrisine ve bu endüstrinin nasıl işlediğine yöneltmek gerekmektedir. Örneğin bir medya işletmecisinin, bir ürününün içeriğini nasıl ürettiğinden bunu izler kitleye nasıl ulaştırdığına kadar olan süreç iletişimin ekonomi politliğini açıklamada önemli olarak görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının mülkiyet yapısı ve bu durumdan beslenerek gelişen medya- iktidar ilişkileri

---

⁸⁷ Yaylagül, a.e., s. 141.

üzerine de yoğunlaşan iletişimin ekonomi politiği bu ilişkiler sonucunda medya içeriklerinin nasıl oluşturulduğu üzerinde de çalışmalar yürütmektedir.⁸⁸

İletişimin ekonomi politiğini açıklayabilmek için şu sorulara cevap aranmaktadır: İzleyicilerin tüketim alışkanlıklarının ve tercihlerinin üreticilerin vereceği kararlar üzerinde ne gibi etkileri vardır? Mevcut medya yapıları içerisinde üretici, dağıtıcı ya da tüketici olmak ne anlama gelmektedir? Bu konumların daha geniş toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılarla olan ilişkisi nedir? Bir medya şirketinin medya sektöründeki çeşitli alanlarda yatırımlarının olması (dağıtım şirketi, televizyon, gazete, dergi, kitabevi zinciri, online alışveriş mağazası vb.) ne gibi sonuçlar doğurmaktadır? Ya da bir medya şirketinin medya dışındaki sektörlerde (inşaat, enerji, gıda, otomotiv vb.) yatırımlarının olmasının ne gibi sonuçları vardır? Medya sektöründeki sahiplik yapısı ne kadar çoğulcu ve eşitlikçidir? Ya da var olan medya yapıları içerisinde izler kitle ne kadar özgürdür?⁸⁹

Yukarıdaki sorulardan da anlaşıldığı üzere medya içerik üretiminde ve dağıtımında çok sayıda etmenin etkisi altında kalmaktadır. Medyanın bağımsız hareket edebilmesi kendi sistemi içerisinde ekonomik döngüsünü sağlaması gerekmektedir. Günümüz koşullarında medyanın, basın dışı sermaye ile varlığını sürdürdüğü düşünüldüğünde bağımsız hareket edebilmesi çok da mümkün görülmemektedir. Yine medya – siyaset ilişkisi de medyanın bağımsızlığına zarar vermektedir. Bir medya şirketinin medya dışındaki sektörlerde faaliyet gösteriyor olması, işletmesinin çıkarları doğrultusunda hareket edeceğinden medyanın tarafsız ve bağımsız olabilme özelliğini kaybettirmektedir. Medyada yaşanan şirketleşme ve yoğunlaşmalar da medyanın yapısını olumsuz etkilemektedir.

Adorno, Golding, Murdock, Mosco, Garnham, Chomsky, Herman gibi düşünürler ile şekillenen iletişimin ekonomi politiği, Marksist gelenek içerisinde eleştirel ekonomi politik olarak biçimlenmiştir. Serbest rekabet, özgürlük, eşitlik gibi kavramların altına sığan kapitalizm, Marksist ekonomi politik Frankfurt Okulu düşünürlerinin öncülüğünde, kitle iletişim araçlarının işlev ve işleyişine ilişkin çözümlemelere de uyarlanmıştır. Buna göre kapitalist yapının içerisinde büyük sermayenin sahipliğinde biçimlenen medya

⁸⁸ Nazife Güngör, İletişim Kuram ve Yaklaşımlar, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2011, s. 119.

⁸⁹ Özçetin, a.g.e., s. 208.

endüstrilerinin sistemin ekonomik ve siyasal güçleriyle nasıl iş birliği yaptığı, egemen yapı içerisinde nasıl yer aldığı, egemen güçlerin kitleleri yanlış bilgiye yönlendirmede nasıl bir görev üstlendiği eleştirel bir bakış açısıyla anlatılmaya çalışılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar da iletişim kuram ve araştırmaların ekonomi politik boyutunu oluşturmaktadır.⁹⁰

Eleştirel ekonomi politik yöntemler, dünyanın nasıl işlediğini ve yapısını sorgulayarak, birçok yanlış varsayımı ve mitlerin perdesini ortadan kaldırarak gerçeği ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşımda insanlara, iktidarlar ve egemen güçler tarafından nasıl yönlendirildiği ve yönetildiği gösterilmektedir. Bu düşünce; küreselleşme, mülkiyet biçiminde yoğunlaşma, gibi kapsamı geniş olan konularda çalışmakta ve dünyaya bir bütün içerisinde bakarak onu anlamakta ve eleştirmektedir.⁹¹

Toplumsal bilincin bireyler tarafından değil egemen güçler ve yönetici sınıf tarafından şekillendiğini anlatmaya çalışan eleştirel ekonomi politik yaklaşım, bireylerin kendi istek ve talepleriyle toplum içerisinde birlikte yaşamaya razı oldukları, toplumsal uzlaşma içerisinde bulunduklarını savunan pozitivist sosyal bilimcilerin tersine toplumda güç kimdeyse toplumsal bilincin de onun istekleri doğrultusunda biçimlendiğini savunmaktadırlar.⁹²

Sistemin doğru işlemesi, toplumsal refah, toplumsal uzlaşma gibi durumlar gücü elinde bulunduranlar açısından önemli olarak görülmektedir. Çünkü toplumun huzursuzluk çıkarmaması egemen güçlerin toplumu rahat bir şekilde yönlendirip yönetmesine imkân sağlamaktadır. Bu sebeplerden dolayı egemen güçler elindeki tüm olanakları kullanarak toplumu ve kendi kurdukları sistemi dengede tutmaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte de topluma bilgi aktaran, kamuoyu oluşmasında en etkin göreve sahip olan kitle iletişim araçlarını kullanmaktadırlar.

İletişimin ekonomi politiği ve eleştirel ekonomi politiğine kısaca değindikten sonra uluslararası iletişimin ekonomi politiğini açıklamanın daha da faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda uluslararası iletişimin ekonomi politiğini; uluslararası

---

⁹⁰ Güngör, **a.g.e.**, s. 119.

⁹¹ Yaylagül, **a.g.e.**, s.150.

⁹² Güngör, **a.g.e.**, s.119.

iletişim sürecini ulus-devlet ve hükümetler arasındaki bir etkileşim sürecinin ötesinde, siyasi ve ekonomik bir bağlamın içerisine yerleştirerek açıklamak gerekmektedir.

İletişim ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak 20. yüzyılın sonlarından itibaren değişime uğrayan uluslararası iletişim faaliyetleri, ulusal sınırların dışına çıkararak çok sayıda toplumsal aktör arasında, farklı türlerde küresel düzeyde gerçekleşmeye başlamıştır. Uluslararası düzeyde oluşturulan ulus-ötesi örgütler ve toplumsal oluşumlar gibi çok sayıda faktör uluslararası iletişimin doğasını şekillendirerek uluslararası iletişimin ekonomi politiğinin oluşmasında önemli derece etkili olmuşlardır.

15. yüzyıldan itibaren haberler, Venedikli buğday tüccarları, Antwerpli gümüş tüccarları, Nurembergli tüccarlar ve onların uluslararası paydaşları tarafından gemilerin hareketlerine ilişkin haberlerin yer aldığı “*haber yaprakları*” ve ticarete dair paylaştıkları bilgiler aracılığıyla uluslararasılaşmıştır.

19. yüzyılda Uluslararası Telgraf Ağı; Büyük Britanya, Fransa ve Almanya ile onların Afrika ve Asya’daki sömürgeleri arasında uluslararası iletişimi olanaklı hale getirmiştir. Gazetelerin ticarileşmesi de, bununla bağlantılı olan uluslararası haber ajanslarının (Reuters, Associated Press, Agence France Press) kurulmasını hızlandırmıştır. Bu süreçte uluslararası iletişimin kurumsallaşmasına örnek olarak gösterilebilecek; Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), Evrensel Posta Birliği (UPU) gibi dünya çapında kurumlar kurulmuştur. 21. yüzyılda CNN ve MTV gibi özel medya şirketlerinin tüm ulus ve şirketlere aynı programları yaymaya başlaması, uluslararası düzeyde işleyen medya sistemlerinin başlangıcı olmuştur.⁹³

Uluslararası iletişim anlamında yaşanan tüm bu gelişmeler tarihsel süreç içerisinde dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik değişimlerle birlikte uluslararası iletişimin ekonomi politiğinin şekillenmesinde etkili olmuştur. İletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sayesinde tüm ülkeler yeni pazarlara daha kolay ulaşabilir hale gelmiştir. Bu süreçler gelişmiş ülkeleri zora sokmuş ve pazar arayışları dünya savaşlarına neden olmaya

⁹³ Funda Başaran, Hakan Yüksel, **Uluslararası İletişimin Eleştirel Ekonomi-Politiği: Soğuk Savaştan Yeniden Yapılandırılmalara**, Ed: Meltem Bostancı, **Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği İletişim Politikalarında Küreselleşme**, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, 2013, s. 20.

başlamıştır. Öte yandan işçi sınıfı tarafından kurulan örgütlerin güçlenmesiyle birlikte toplumsal gerilimler artmış, endüstriyel üretim ve karlar azalmış mevcut sistem bir kriz yaşamaya başlamıştır. Bu durum işçi sınıfının sermayeye göre statüsünü artırmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler uluslararası iletişim farklı görünümlerinin dönüm noktaları olarak değerlendirilmektedir.⁹⁴

1960'lı yıllarda Latin Amerika ülkelerinin analizi sonucunda geliştirilen “*Bağımlılık kuramlarına* dayalı olarak *kültürel bağımlılık*” kuramı geliştirilmiştir. 1950’lerde temelleri atılan bu yaklaşımın temsilcileri ekonomi alanında Paul Baran, A.G. Frank, iletişim alanında A. Mattelart, Tapio Varis, Cees Hamelink ve H. Schiller’dir. Temelinde emperyalizm kavramı olan bağımlılık kuramları, az gelişmişliği incelemektedir. Az gelişmişlik çeşitli etmenlerin birleşmesinden oluşan ekonomik ve toplumsal bir yapı olarak durmaktadır. Gelişme ve az gelişme birbirleriyle etkileşim içerisinde olan süreçlerdir. Gelişme ile az gelişmenin birbirini besleyen ve yeniden üretilen süreçler olarak ele alınan gelişme ve az gelişme alınması yükselen bu tartışmalar, gelişme yazını karşısına, bir az gelişme yazını çıkarmıştır.⁹⁵

Gelişmekte olan ülkelerde bağımlılık sadece ekonomik bir olgu olmamakla birlikte hayatın her alanını etkilemektedir. Örneğin çok uluslu şirketler medya aracılığıyla üçüncü dünya ülkelerindeki insanların düşünce biçimlerini ve bilinçlerini şekillendirmektedirler. Teknolojiyi kontrolünde tutan Batı, hak sahipliğini sürdürerek teknolojiyi kitlelerin erişiminden uzak tutarak aldığı danışmanlık ücretleri ve vergiler ile bu kontrolü pekiştirmeye çalışmaktadır. Bu sayede de güçlü devletler medya aracı, teknoloji sahipliği, ekonomik ve siyasi güçleri sayesinde üçüncü dünya ülkelerini “*Küçük Amerikalara*” çevirmeye çalışmaktadır.⁹⁶

Bu yöntem, çevre ile merkez arasındaki ilişkiyi, merkezin kontrolüne dayalı eşit olmayan bir ilişki olarak görmektedir. Yaklaşım bağımlılık ilişkisinin yalnızca ekonomik ve siyasi alanı değil kültürel alanı da kapsayan kompleks bir ilişki biçimi olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu ekonomik ve kültürel bağımlılık yaklaşımı kültür emperyalizmi tezinin,

---

⁹⁴ Bostancı, a.e., s. 21.

⁹⁵ Bostancı, a.e., s. 23.

⁹⁶ Yaylagül, a.g.e., s. 157.

ekonomi politik yaklaşıma dayalı olarak da medya emperyalizmi tezinin doğmasına neden olmuştur. Medya emperyalizmi uluslararası medya faaliyetlerinde iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak uluslararası medya akışının tek yönlü olmasında sonra da uluslararası medya alanında belli ülkelerin nüfuz sahibi olmasında. Bu yaklaşıma göre medya emperyalizmi bir ülkedeki medya yapısının diğer ülkelerin medya yapılarına bağımlı ve onların çıkarına hizmet etmesidir.⁹⁷

Amerika'da yaşanan ekonomi politik gelişmeler ve kendi içindeki güç dengeleri gelişmekte olan ülkelerdeki iletişim teknolojilerini hem niceliksel hem de niteliksel olarak etkilemektedir.⁹⁸ İletişim teknolojileri Batı'nın özellikle de ABD'nin ekonomik çıkarları gözetilerek askeri ve endüstriyel yapılar yararına kullanılmıştır. İletişim teknolojilerinin gelişmekte olan ülkelere de yaygınlaştırılması ABD'nin dünya liderliğini hedefleyen ekonomik çıkarlarının bir sonucudur. Gelişen iletişim teknolojileri çok uluslu sermayenin, ulusal politikaları ve ekonomileri yöneten bir güç haline gelmesini olanaklı kılmaktadır. Öte yandan gelişmiş ülkelerin sermayedarlarının ve istihbarat örgütlerinin, diğer ülkeler hakkında tarım, sanayi vb. gibi stratejik önemi bulunan bilgileri o ülkenin yöneticilerinden daha iyi bilmesine olanak sağlamaktadır. Tüm bunlar bize gelişmekte olan ülkelerin ulusal egemenliklerinin zayıfladığını göstermektedir.⁹⁹

Benzer bir yaklaşım da gelişmiş ülkelerin tüm bu teknolojileri üretip elinde bulundurmasının sonucunda bu teknolojik iletişim araçlarını kendi çıkarları doğrultusunda kontrol edip kullandıklarını ifade etmektedir. Bu teknolojileri satın alan ülkeler merkezde üretenele bağımlı hale gelmektedir. Ayrıca iletişim teknolojilerinin ithali ülke halklarının yaşamsal sorunlarını iyileştirmekten ziyade ülke içindeki ve dışındaki azınlık bir kesimin çıkarlarını ve gerçekte ise çok uluslu şirketlerin yaygınlaşmasına imkân tanımaktadır.¹⁰⁰

---

⁹⁷ Yaylagül, **a.e.**, s.157.

⁹⁸ Herbert I. Schiller, **The Privatization of Information**. E. Wartella, D.C. Whitney (Edited by), Mass Communion Review Yearbook. V. 4. California, Sage, 1983, s. 539.

⁹⁹ Bostancı, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁰⁰ Cees J. Hamelink, **Merkez ve Çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği**, Ed: Yusuf Kaplan, Enformasyon Devrimi Efsanesi, İstanbul, Rey Yayıncılık, s. 271.

1.6.1. Uluslararası İletişimde Medyanın Sahiplik Yapısı ve Kontrol Sorunu

İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle uluslararası iletişim daha da önemli hale gelmiş ve dünyada bu anlamda yeni politikalar belirlenmeye başlanmıştır. Bu değişim ve gelişimler kamuoyunun bilgi aktarım aracı olarak görülen kitle iletişim araçlarının önemini daha da artırmıştır. Teknolojinin gelişmesi ve beraberinde küreselleşmesiyle birlikte sürekli kendini yenileyen iletişim araçları bilginin, haberin uluslararası alanda dolaşımını hızlandırmış ve genişletmiştir.

Yönetimde etkili olma düşüncesi, zamanla yerel ve ulusal boyutları aşarak uluslararası boyutlara da ulaşmıştır. Elbette bu yüzlerce yıl süren gelişmenin, sermayenin ülke dışına açılmasının ve ilişkilerin çok uluslu yapıya dönüşmesinin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu gelişmeler uluslararası boyutta iş yapan haberleşme araçlarına gereksinim duyulma yolunu açmış, bu yönde çalışmalar yapan haberleşme araçları kurulmuş, bunlar üzerinde söz sahibi olanlar da haberin bir yerden bir yere ulaşmasında uluslararası düzeyde belirleyici olmaya başlamışlardır. İlk olarak özellikle uluslararası haber ajansları aracılığıyla kendini gösteren küresel medya, uluslararası haberciliğin yaygınlaşmaya başladığı ilk yıllarda haber toplama ve yayma odaklı çalışmalar yürütmüştür. Haber ajanslarının uluslararası alanda etkisinin artmasıyla birlikte bu uluslararası haber dolaşımına yeni kitle iletişim araçları eklenmeye başlanmıştır.

Günümüzde uluslararası haber akışının etkisinin ve yaygınlığının artmasıyla birlikte medya sahipliğinin önemi daha da artmış, uluslararası medyada belirginleşen tekelleşme, medyanın sahiplik yapısı ve enformasyon dağılımında yaşanan dengesizlikler gibi konular araştırılmaya başlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde uluslararası alanda faaliyet gösteren medya araçlarının sahiplik yapısı tartışılmıştır.

Medya endüstrileri özellikle 1980'li yıllarda stratejik sektörler arasında güçlü bir yapıya kavuşmuştur. ABD'nin ekonomi politik egemenliğinin arttığı bu dönemde, reel sosyalizm deneylerinin fiili olarak zayıflaması sonucunda gelişmiş ülkelerde medya sektörüne yapılan yatırımlar da önemli ölçüde artmıştır.

Geleneksel medya araçları bir taraftan dev holding şirketlerinin birer parçası olurken yine bu çatı altında “yeni medya” olarak adlandırılan internet gibi iletişim araçları da ortaya çıkmış ve bu yapıdan bağımsız hareket edememişlerdir.¹⁰¹

1970’li yılların ilk döneminde Golding ve Murdock, medya sektöründeki gelişmeler ile ilgili olarak şu ana eğilimleri belirlemişlerdir: Konsolidasyon, yoğunlaşma, çeşitlendirme ve uluslararasılaşma. Daha yakın zamanda ise Hamelink, uluslararası iletişimde dört anahtar eğilim saptamıştır. Bunlar; dijitalleşme, konsolidasyon, kuralların kaldırılması ve küreselleşmedir. Medya sektöründeki güncel eğilimleri yorumlamaya çalışan B. Thompson ise Batı’daki medya endüstrilerinin diğer sektörlerdeki gibi rekabetçi bir pazar ortamında ekonomik ve politik baskılar tarafından belirlenen ticari ya da yarı-ticari kurumlar olduğunu; teknolojik yeniliklerinde son yıllarda gözlenen devasa değişime önemli katkılar sunduğunu belirtmektedir.¹⁰²

1970’li yıllarda dünyada yaşanan ekonomik kriz birçok sektörü etkilediği gibi medya endüstrilerini de etkilemiştir. Medya endüstrilerinin kar oranlarının düşmesiyle karşı karşıya kalan büyük şirketler, yerel pazarlardan daha çok küresel pazarda ortaklıklara ve satın almalara girişmişlerdir. Bu satın almalar ve birleşmeler medya endüstrilerinin son dönemin en önemli kararları olarak yorumlanmaktadır. Telekomünikasyon, medya araçları ve internet alanlarının birbirine yakınsadığı günümüzde medya şirketi sayılarında gözlenen önemli düşüş yoğunlaşmanın bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Medya sahipliğindeki sınırlamaların ve kuralların kaldırılması, Avrupa ve Asya’daki kitle iletişim araçlarında medyada gelen özelleştirmeler, yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve büyük medya şirketlerinin ülkelerarası ve ülkelerin kendi içlerinde, güçlü üretim ve dağıtım ağları kurması uluslararası medyanın sahiplik yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişimler en çokta ABD medyasının işine yaramıştır.

---

¹⁰¹ Gülseren Adaklı, **Türkiye’de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 1. Baskı, 2006, s. 34.

¹⁰² Adaklı, **a.e.**, s. 37.

Bagdikian, 1983'te Amerikan kamuoyunu 50 kitlesel medya şirketinin, 2003'e gelindiğinde ise 50 şirket tarafından yönetilen bu medya kuruluşlarının beş adam tarafından yönetildiğini söylemektedir. Bu beş şirketi de “*Büyük Beşli*” olarak tanımlamaktadır. Bagdikian'a göre bu beş şirket; The Warner, Disney, Murdoch'un haber şirketi News Corporation, Viacom ve Bertelsmann'dır. Bu büyük beşli karmaşık finansal ve operasyonel yapılara sahip çok uluslu şirketler olmalarına rağmen, her bir şirketin başkanının aile üyeleri ya da sahibi yönetim kurulunda bulunmaktadır. Bu şirketlerin yönetim kurullarına baktığımızda karmaşık finans ve operasyonel yapı rahatça tespit edilebilmektedir.

The News Corporation şirketinin yönetim kurulunda; British Airways, Compaq Computers, Rothschild Investment Trust, YankeeNets, ***Disney'in yönetim kurulunda;*** Boeing, City National Bank, Hospital Corporation of America, Edison International, FedEx, Northwest Airlines, Sotheby's, Starwood Hotels, Sun Microsystems, Xerox, Yahoo, ***Viacom'un yönetim kurulunda;*** Avon Products, Chevron Texaco, Coca-Cola, Federal Reserve, Bank of New York, Grupo Television, Home Depot, Kellogg, Knight-Ridder haber şirketi, Marriott, New York Borsası, Ogilvy&Mather, TIAA-CREF, Sun Microsystems'un yöneticileri bulunmaktadır.

Time Warner'in yönetim kurulunda; Philip Morris, American Express, Cendant, Chevron-Texaco, Citigroup, Dell Computer, Estee Lauder Companies, Fannie Mae, FedEx, Hilton otelleri, Morgan Stanley, Pearson plc (önemli bir medya şirketi), PepsiCola, Sun Microsystems, ***Bertelsmann'in yönetim kurulunda;*** Mobilcom, Ernst&Young, Deutsche Bank, Lufthansa, Siemens, Neue Züricher Zeitung gazetesi, Bombardier, GlaxoSmithKline, Petrofina, Princeton Review, Random House Mondadori, BMW, Hapag-Lloyd şirketlerinin yöneticileri bulunmaktadır. Bu şirketlerin yönetim kurulları içerisinde ABD yönetiminde etkili olmuş çok sayıda siyasetçinin olduğunu da bilinmektedir.

ABD bünyesinde faaliyet gösteren ve dünya medyasını kontrolü altına almış olan bu “*Büyük Beşli*”nin dışında uluslararası alanda etkili olan başka medya şirketleri de bulunmaktadır. Dünyaya haber akışını sağlayan en önemli kitle iletişim araçlarından birisi de uluslararası haber ajanslarıdır.

Tarihsel süreç içinde her dönem haber üretim ve dolaşımında etkili konumda bulunan uluslararası haber ajansları digitalleşme ile birlikte bu güçlerini daha da artırarak dünyanın her yerine ulaşabilecek konuma gelmişlerdir. Uluslararası haber ajanslarının en önemlileri biri Fransızlara ait olan Agence France Press (AFP), İngilizlere ait olan Reuters ve mülkiyeti Amerikalılara ait olan Associated Press (AP)'dir.

Uluslararası haber ajanslarının mülkiyet yapısından da anlaşıldığı üzere ajanslar üzerinde bir Batı egemenliği söz konusudur. Dünyadaki uluslararası düzeyde haber akışını Batı merkezli üç uluslararası haber ajansının sağlaması ve bunların mülkiyetlerinin Batılı ülkelere ait olması da uluslararası habercilik anlamında yaşanan tekelleşmenin bir başka örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyanın önde gelen araştırma şirketlerinden biri olan statista.com'un 17 Aralık 2019 tarihinde yayınladığı "*Dünyadaki en büyük medya şirketleri 2018*" (EK-1) raporuna göre dünya medyasının ilk 10'unun içerisinde 8'inin ABD'nin mülkiyetinde ve yönetiminde olduğu görülmektedir. Dünya medyasında söz sahibi olan ve en yüksek bütçeye sahip olan 20 şirketten 17'sinin Batı merkezli olduğu da görülmektedir. Yine EK-1'de görüldüğü üzere son yıllarda Uzak Doğu ülkelerinin de dünya medyasında söz sahibi olma anlamında çalışmalar yaptığı görülmektedir.

Medya sektöründe "*kontrol*" konusu da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya sektöründe iki ayrı kontrol düzeyini ayırt edilmektedir. Bunlardan birincisi "*operasyonel kontrol*" ikincisi ise "*taahsisata dair (allocative) kontrol*"dür. Operasyonel kontrol, gündelik üretime ilişkin rutin olarak yapılan kontroldür. Örneğin haber medyasında, içeriğe ilişkin karar alma süreçlerinde söz sahibi olan editöryal kadronun her gün yinelenen standart işlemleri bu düzeyle ilgilidir. Genel yayın yönetmenleri, haber koordinatörleri, editörler, program müdürleri vb. manşete girecek haberin seçiminin yapılmasından, hangi habere hangi muhabirin hangi kameramanın gönderileceğine kadar pek çok konuda karar alma yetkisine sahiptirler. Medyanın içeriğinin gerek tematik gerekse

biçimsel özelliklerinin belirlenmesinde söz sahibi olan editoryal kadro, operasyonel kontrolün gerçek öznesi olarak konumlanmaktadır.¹⁰³

Tahsisatla ilgili olan kontrol ise operasyonel kontrolün tersine daha genel bir düzeyde işlemektedir. Medya şirketinin yapısı, gelişimi, eylemlerinin ölçeği kapsamı, kaynakların kullanımı ve tahsisiyle bir bütün olarak ilgilenmektedir. Tahsisata dair kontrolün birincil kaynağı mülkiyet olarak görülmektedir. Ancak bazı düşünürler sahipliğinin öneminin eskisine göre azaldığını özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren medya yönetiminin medya yöneticilerinin kontrolüne geçtiğini savunmaktadırlar.¹⁰⁴

Medyanın denetiminde ve yönetiminde, medya sahipleri ve yöneticilerinin dışında dışsal kontrol mekanizması olarak düşünebileceğimiz devlet ve/veya hükümetlerin de etkili olduğu bilinmektedir. Medya sektörünün kamusal bir hizmet yaptığı göz önünde bulundurulduğunda; özellikle radyo ve televizyon yayıncılığının başlamasından günümüze kadar medyanın yönetim ve yapılanmasında çeşitli kamusal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler medyayı belirli konularda sınırlandırmanın yanı sıra teşvikini de kapsamaktadır.

İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte medyanın sahiplik yapısında ve denetiminde çeşitli gelişmeler ve değişimler meydana gelmiştir. Bu değişim ve gelişimler medyanın mülkiyet yapısının ve denetiminin sorgulanmasına neden olmuştur. Son 30 yıl içerisinde medya endüstrisi içerisinde faaliyet gösteren şirketlerin tekelleşerek yeni dev medya şirketleri haline gelmesi dünyada haber üretim ve dağıtımında bir dengesizlik olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Dev medya şirketlerinin mülkiyetlerinin ve yönetim kadrolarının özellikle ABD ve Batı'da olmasının da gelişmekte olan ülkeler açısından haber ve bilgi dağılımı ve dağıtım bakımından bir sorun olduğu düşünülmektedir. Medyanın sahiplik yapısının dışında medyanın yönetimi ve kontrolü ile ilgili sorunlarda bulunmaktadır. Dev medya şirketlerinin oluşmasıyla birlikte yönetim kadrolarındaki genişlemeler medya sahibinin yönetim

---

¹⁰³ R.E. Pahl, J.T., **Winkler, The Economic Elite: Theory and Practice**, Der. P. Stanworth ve A. Giddens, Elites and Power in British Society, Cambridge University Press, 1974.

¹⁰⁴ Adaklı, **a.e.**, s. 74.

sürecinde etkisinin azaldığını ya da etkinin yönetim kadroları ile paylaşıldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Devlet ya da hükümetlerin medya üzerindeki etkisinin artması medyanın haber üretim ve dağıtımını açısından çeşitli sınırlamalar getirmektedir. Medyanın sahiplik yapısında yaşanan sorunlar, tekelleşme ve özellikle ABD ve Batı merkezli dev medya endüstrilerinin kurulması, medya denetimi ve yönetiminde yaşanan sorunlarla birlikte devlet ya da hükümetin medyaya olan yakınlığı ve etkisinin artması uluslararası medyada haber üretimi ve dağıtımında eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu gelişmeler dünya mediasını, başta ABD olmak üzere birkaç Batı merkezli ülke, ülke siyasetçileri ve ülkenin önde gelen şirketlerinin yönettiğini ortaya koymaktadır.

1.6.2. İdeolojik ve Politik Etkilerin Uluslararası İletişime Yansımaları

Kapitalist toplumlarda liberal anlayışın egemen olduğu bir yapıda, bağımsız bir medya yapısından söz etmek olanaksız görülmektedir. Hem yerel hem ulusal hem de uluslararası alanda bilgiyi üretme ve yayma aracı olarak görülen medya, tarihin her döneminde egemen güçlerin veya iktidar odaklarının egemenliği ve denetimi altında olmuş ve olmaya devam edecektir.¹⁰⁵

Medya organları her ne kadar güç dengeleri arasında gidip gelseler de bir şekilde kendilerini düşünsel olarak konumlandırmaya çalışmaktadırlar. Günümüz toplumlarında ekonomik veya siyasi gücü arkasına almamış bir medya organının varlığını sürdürmesi çokta mümkün görülmemektedir. Bu doğrultuda düşünüldüğünde basın organlarının düşünsel anlamda bir ideoloji ve politika benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. Basında ideoloji politikası olarak da tanımlanabilecek olan bu olgu “*basın tarafsızdır*” söylemini de zayıflatmaktadır.

Basında ideolojinin oluşumunu; medyanın sahiplik yapısı, siyasal iktidarın medya üzerindeki ideolojik ve politik denetimi, editoryel tutumlar ve okur ya da izleyici

---

¹⁰⁵ Nazife Güngör, “Basın İktidar İlişkileri Açısından Türkiye’de Basın Özgürlüğü Tarihsel Bir Çözümleme”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı: 1-2, 1997, s. 225.

belirlemektedir. Medyanın sahiplik yapısı yukarıdaki bölümde kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde daha çok siyasal iktidarların medya üzerindeki ideolojik ve politik denetimi üzerinde durularak uluslararası iletişim boyutu tartışılmaya çalışılmıştır.

İdeoloji tartışmalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimileri onu birtakım düşüncelerin, simgeler, semboller, mitler yoluyla ifade edilmesi gibi basit tanımlasa da bu kavramı özellikle iletişim ile bağlantılı olarak tanımlamaya çalışanlar kavramın sınırlarını belirlemede zorlanmaktadır. Marx'a göre insanlar eşitliklerin olmadığı, yönetici konumdaki egemen sınıfın kendi çıkarlarına hizmet eden birtakım düşünceleri insanlara aktararak onlarda kendilerine ait olmayan, kendi gerçekliklerini açıklamayan, hatta örten bir bilinç dolayısıyla da yanlış bilinç oluşturmaktadır. Bilgi ve düşünce üretimi yapan toplumdaki tüm kurum ve kuruluşlar (medya, sivil toplum örgütleri, entelektüeller, üniversiteler vb.) bu yanlış bilinç üretme ve yerleştirme sürecine ortak olmaktadır.¹⁰⁶

20. yüzyılın ortalarında Althusser, Marksizm'i yeniden yorumlayarak ideolojiye yeni bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Özellikle Althusser ve aynı düşünceye sahip olanlara göre ideoloji insanların yaşam biçimlerine, gündelik yaşam pratiklerine yerleştirilerek uygulanmakta ve böylece birilerine de kendilerini özne konumunda görmeleri duygusu verilmektedir. Örneğin insanlara kendi yöneticilerini kendilerinin seçebileceği anlatılarak sandık başına çağrıldıklarında onlarda siyasal ve yönetsel süreçlere katıldıkları düşüncesi oluşturulmaktadır. Aslında onlara sadece kendilerine sunulan seçenekler arasından seçim yaptırılmıştır.¹⁰⁷ Bu durum insanlarda "rıza" oluşturarak onları yönetmek olarak tanımlamaktadır. Kitlelerin rızaları alınarak insanlarda, kendi pratiklerinin (maddi ya da düşünsel) öznesiymişler sanısı yaratılarak egemenlik ilişkileri çok daha derinden işletilmektedir.¹⁰⁸

Faklı bir düşünceye göre ise ideolojinin yeniden üretilmesinin ve yayılmasının Marx'ın iddia ettiğinden çok daha derinden işlediği ileri sürülmektedir. Çünkü burada

¹⁰⁶ John Hartley, **Communication, Cultural and Media Studies**, The Key Concepts, Third Edition, Routledge, 2002, s. 104.

¹⁰⁷ Nazife Güngör, **İletişim Bilimlerine Giriş**, Ankara, Siyasal Yayınevi, 4.Baskı, 2017, s. 69.

¹⁰⁸ Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: M. Özışık, Ankara, İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2000.

insanlar ideolojiyi kendi yaşam pratikleri içerisinde kendileri üretmektedirler. Dolayısıyla da onun egemen sınıfa ait olduğunu ve dıştan dayatıldığının farkında bile değildirler.¹⁰⁹

Kavramsal boyutta ideoloji ile ilgili çok fazla tartışma bulunmakla birlikte iletişimle olan ilişkisi çalışmanın esas konusudur. İletişim bir ilişki ise (çalışmalar öyle olduğunu gösteriyor) aralarında iletişimsel ilişki kuran insanlar aynı zamanda ideolojik bir ilişki de kuruyorlar demektir. Hall'ın iddia ettiği gibi eğer ideoloji kodlarla, simge ve sembollerle üretilen bir anlam alanı ise o halde iletişimin simgesel ve sembolik ilişki dünyası ideoloji üretimi ve dağıtımı için oldukça uygun bir ortamdır.

Kitle iletişim araçlarının arkasında büyük sermaye sahiplerinin bulunduğu ve bu durumun medya- iktidar ilişkilerini şekillendirdiği herkes tarafından bilinen bir gerçek olduğuna göre bu medya araçları yoluyla topluma bir taraftan siyasi aktörlerin ve sermaye sahiplerinin politikaları bir taraftan da ideolojileri aktarılmaktadır. Marx'ın "Para kimdeyse güç ondadır, güç kimin elindeyse, bilinç oluşturma mekanizması da onun egemenliğindedir" düşüncesinden hareketle medyanın birer ideolojik üretim, yeniden üretim ve bunları kitlelere dağıtan ve sunan dolayısıyla da ideolojik anlam üretim alanı olduklarını söylemenin yanlış olmayacağı düşünülmektedir.

Günümüz dünyasında kitle iletişim araçları, ideolojik üretimin örtük yapıldığı araçlar olmaktan da çıkmış, bu süreçler açık bir şekilde yürütülmektedir. Bu yönüyle kitle iletişim araçlarını yalnızca ideolojik araçlar olarak değil aynı zamanda doğrudan doğruya politik araçlar olarak değerlendirmenin de faydalı olacağı görülmektedir.

Medya, genel olarak siyasilerin mesajlarını topluma gönderdiği, toplumun da aynı şekilde isteklerini ve taleplerini siyasetçilere ilettiği en önemli araç olması nedeniyle toplumda "*kontrol güç*" görevini yüklenmektedir.¹¹⁰ Bu sebepten dolayı günümüzde birçok ülkede iktidar veya egemen güçler, basını denetim altında tutmak ve kendi ideolojilerini yaymak istemektedirler.

¹⁰⁹ Stuart Hall, **The Rediscovery of Ideology, Return of the Repressed in Media Studies, in Culture, Society and the Media**, Edt. By Gurevitch, M. Bennett, T. Curran, J. Wollacott, j. 1982, s. 52-87.

¹¹⁰ Erkan Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2001, s. 142.

Daha ilk gazetelerden beri kendileri ile ilgili yazılan olumsuzluklar iktidarları her zaman rahatsız etmiş ve iktidarı elinde bulunduranların, basını kendi düşünceleri doğrultusunda nasıl yönlendirecekleriyle ilgili araştırmalara başvurduğu bilinmektedir.¹¹¹ Bu süreçte hem siyasi iktidarlar hem de muhalefet geçmişten günümüze basını etki altına alarak yanlarına çekmeye çalışmışlar ve çalışmaktadırlar.

Her iktidar, basını denetim altına alabilmek için çareyi basını denetleyebilecek “*baskıcı yasalar*” çıkartmakta bulmuştur.¹¹² İktidarlar, kendi çıkardıkları bazı yasaları (Resmi Sırlar Yasası) kendisine dayanak göstererek kendi bilgilerini ve çalışmalarını korumak ve gizli servis bilgilerini vermemek istemesi üzerine medyanın “*her şeyi söyleme hakkına sahip olma*” ilkesiyle çelişmektedir. Hükümetlerin aynı zamanda bir haber kaynağı olması ve hükümetle ilgili bilgilerin hükümet sözcüleri tarafından basına duyurulması medyayı yine iktidarın/devletin himayesine doğru yönlendirmektedir.¹¹³

Medya holdinglerinin çoğu ekonomik olarak devletten ya da iktidarlardan beslenmektedir. Medya sahipleri ya da yöneticileri ister istemez iktidarın politikalarını kamuoyu ile paylaşmak durumundadırlar. Çünkü medya şirketlerinin içinde bulunduğu holdingler; devletin ya da devleti yönetenler tarafından uygulamaya konulan vergiler, faiz oranları, çalışma politikaları ve antitröst yasalar ile yakından ilgilenmekte ve buna göre stratejiler geliştirmektedirler. Burada sözü edilen yaptırımların iktidar -egemen güç- tarafından yürürlüğe konulduğu gerçeği, devletin yasal yollarla medyayı denetim altına aldığı gerçeğini de doğrulamaktadır.¹¹⁴

Siyasi iktidarların medya üzerinde çok yönlü etkisi bulunmaktadır. Siyasi iktidarlar hem ulusal hem de uluslararası medya kuruluşlarını kendi ideolojik ya da politik fikir sistemleri içerisinde tutmaya çalışmaktadır. Bu sistemler içerisinde kendini tanımlamaya

---

¹¹¹ Can Ataklı, “**Medya Siyaset İlişkileri: Muhalefet Yapmak-İktidarı Desteklemek**”, **Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim**, Der: Metin Işık, Ayhan Erdem, Konya, Eğitim Kitabevi Yayınları, 2008, s. 121-128.

¹¹² Kemal Balcı, “**Türkiye’de Gazeteci-Politikacı İlişkileri: Bir Çürümenin Perde Arkası**”, **Türkiye’de Gazetecilik**, Der: Deniz Zeryek, Pınar Meriç, Ankara, ÇGD Yayınları, No: 29, 2003, s. 37-63.

¹¹³ Graeme Burton, **Görünenden Fazlası**, Çev: Nefi Dinç, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995, s.80

¹¹⁴ Edward S. Herman, Noam Chomsky, **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir**, Çev: B. Akyoldaş, T. Han, M. Çetin, İ. Kaplan, İstanbul, Minerva Yayınlar, 2. Baskı, 1999, s. 46.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL DÜZLEMDE BİLGİ-HABER AKIŞI VE ULUSLARARASI HABER AJANSLARI

2.1. Bilgi Toplumu ve İletişim

Toplumlar gelişim süreçlerinde çeşitli aşamalardan geçmişlerdir. İlkel toplum, tarım toplumu ve sanayi toplumundan sonra günümüz bilgi toplumuna geçiş olmuştur. Şu an içerisinde bulunduğumuz bilgi toplumu, farklı bir toplumsal yapıya ve anlayışa sahip olmakla birlikte aynı zamanda diğer aşamalardan da farklı görünmektedir. Bilginin egemen olduğu bu toplumsal yapıda üretim süreçlerinden dağıtım süreçlerine kadar birçok alanda her şey değişim ve dönüşüm içerisine girmiştir. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm daha önceki toplumsal yapılara ait kurumları da ortadan kaldırarak kendine ait olan yeni yapılar ve kurumlar oluşturmuştur.¹

Toplumsal iletişim, yani sembolik içerik üretimi ve değişimi üzerine kurulmuş olan insanlık tarihi, iletişim süreci içinde matbaanın merkezi bir konumda yer almasından bu yana içeriğin oluşturulması ve dolaşıma sokulması kurumsal bir hal almıştır. Yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasına neden olan gelişmeler sonucunda, iletişimin nesnesi olan içerik ve bilgi üretimi ölçek olarak daha da genişlemiş, diğer birçok hizmet gibi pazarda karşılığı bulunan bir meta haline gelmiştir.²

1970'lerden itibaren iletişim teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler, kitle iletişim araçları ve demokratik katılım tartışmalarına yeni özneler eklemiştir. Bilgisayar teknolojisine bağlı olarak çalışan ve gündelik yaşam içerisinde daha fazla kullanıyor hale gelen yeni tür iletişim araçları, bilginin toplanması, saklanması ve dolaşıma sokulmasında geleneksel medya araçlarının oluşturduğu alışkanlıkları değiştirmeye başlamıştır.

---

¹ Ümit Arkan, Erdem Taşdemir, "Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılma Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet", **Selçuk İletişim Dergisi**, Cilt 5, Sayı 3, s. 68.

² Nilifür Timisi, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2003, s. 9-10.

“Enformasyon Devrimi”, “Küreselleşme” ya da “Küresel Köy” kavramları bu süreçte sık konuşulan ve kullanılan kavramlar haline gelmiştir. İletişim teknolojilerinde meydana gelen tüm bu gelişmeler toplumda elde edilebilen bilgi miktarını genişletmiş ve herkes için ulaşılabilir hale getirmiştir. Bunun da ötesinde bu yeni teknolojiler toplumun bütününe değişime sokmaya başlamıştır.³

Bilginin toplumdaki diğer insanlara fayda sağlayabilmesi için yani bilginin toplumsallaşabilmesi onun kamuoyu ile paylaşılabilmesine bağlıdır. Kamuoyu ile paylaşılabilen bilgi toplumsallaşmıştır. İnsanlara ya fayda sağlamak ya da sağlamamaktadır. Bu bilginin paylaşımını sağlayabilmek için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüz dünyasında kişilerarası ya da yüz yüze iletişim yoluyla geniş kitlelere bilgi paylaşımında bulunmak oldukça zordur. Bu süreçte her geçen gün gelişen ve değişen kitle iletişim araçlarını kullanmak bilginin dağıtımını kolaylaştırmakla birlikte bilgiyi daha fazla kitleye ulaştırma imkânı sağlamaktadır. Bu süreç istenilen ve sağlıklı bir şekilde yürütüldüğü takdirde bilgi toplumsal hale gelecektir. Buradan hareketle bilginin toplumsal hale gelmesinde, bilginin yayılma sürecinde, bilginin topluma ulaşmaya dek yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlerde kitle iletişim araçlarının önemli bir rolü olduğunu üzerinde durularak bu sürecin işleyişleri anlatılmaya çalışılmaktadır.

2.1.1. Bilgi Kavramı ve Felsefesi

Latince ‘informatio’ kökünden türemiş olan bilgi kavramı; şekil verme, bilgi veya haber verme eylemi olarak tanımlanmaktadır. Bilgi, enformasyon veya haber verme anlamına da gelmektedir. Bilgi; mantıklı bir yargı ya da deneysel bir sonuç sunan, başkalarına belirli bir sistem içerisinde kitle iletişim araçlarıyla iletilen, olgulara ya da düşüncelere ilişkin düzenli ifadeler dizisidir.⁴

---

³ Timisi, a.g.e., s. 10.

⁴ Daniel Bell, **The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting**, New York, Basic Books, 1973, s. 175.

Bilgi kavramı ile ilgili çok fazla tanım bulunmaktadır. Temel tanımlardan birisi de; bilen varlık yani özne (süje) ile bilinen varlık nesne (obje) arasındaki ilişkiden doğan ürüne verilen addır. Daha açık bir ifadeyle öznenin nesneyi yorumlamasına, onunla ilgili olarak bir değerlendirmede bulunmasına “bilgi” denilmektedir.

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde ise bilgi; “*insan aklının erebileceği olgu, gerçek ilkelerin bütünü*” olarak tanımlanmaktadır.

Başka bir tanıma göre, "Bilgi eşyanın yüzeyinde dolaşmaz; bilgi, varlığın içerisinde ve derinliklerindedir."⁵ Bilgi insanlığın gelişim aşamalarında çok önemli bir görev üstlenerek yaşam mücadelesinde olaylara bakış açısını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, birbiri ile ilişkili olan iki bilgidен bahsedilmektedir.

Bilgi iç yaşamımızın daha iyi hale gelmesini, varlığımızın gelişmesi ve değişmesini gölgeler âleminde gerçekler âlemine yükselmemizi sağlayarak insan olarak sosyalleşmemize yardım etmekte ve bu sosyal süreci olduğunca hızlandırmaya çalışmaktadır. Bilgi aynı zamanda insanların nesne, olay ve bunlar arasındaki birbirlerini etkileyen ve tetikleyen ilişkileri anlamalarına hizmet ederek insanlığın nesne ve olaylar üzerindeki baskı ve gücünü artırmaktadır. Böylece bilgi, insan-doğa mücadelesinde, insana taraf olarak onun egemenliğine ortam hazırlamakta ya da insan-doğa arasında bir dengenin oluşmasını sağlamaktadır. Anlaşıldığı üzere bu iki bilgi anlayışı birbiriyle ilişkilidir. Ancak ilk bilgi anlayışının ikinci bilgi anlayışına bir anlam yüklediği de görülmektedir.⁶ Felsefe de bu ilki bilgi arasında anlamlı bir denge kurmaya çalışmaktadır.

Düşünce tarihinde bilgi bazen kendi içsel değerlerimiz ve dünyamızda bir ilerleme olarak düşünülmüş bazen de eşya ve olaylar üzerinde insanın gücünün artması olarak tanımlanmıştır.

Platon'un düşüncesi ile şekillenen ilk bilgi anlayışı, daha çok efsanelere dayandırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Onun düşüncesine göre bilgi, insanlığı varlık

---

⁵ Emile Brehier, **Science et Humanisme**, 1948, s. 54.

⁶ Ali Osman Engin, “Bilginin İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi”, **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2015, Sayı 11, s. 429.

gerçekliği ile birleştirmek suretiyle yoksun olduğu bir mükemmelliğe ulaştırmaktadır. Diğer düşünceye göre ise bilginin amacı sadece bilgi edindirmek ya da bilgilendirmek değil, bilgi eşya ve doğaya egemen olmak için kullanılan bir araç olarak yorumlanmaktadır.⁷

Bilgi üzerinde çok konuşulan ve tartışılan bir kavram olmasına rağmen, kavram ile ilgili net söyleyebileceğimiz şey; çok farklı ve çeşitli bilgilerin var olduğu ve bilgiler hiyerarşisinin sabit ve durağan olmamasıdır. Sosyolojik açıdan bilgilerin değişen hiyerarşisini incelemek ve anlamak için şimdiye kadar çeşitli toplumlarda ve çeşitli şekillerde karşımıza çıkmakta olan bilgi türlerini bilmek gerekmektedir. İşte G. Gurvitch, "*La Vocation Actuelle de la Sociologie*" adlı eserinde önce bu bilgi türlerini birbirlerinden ayırarak genel bir bilgiler tipolojisi ortaya koymaktadır.⁸

- 1- Dış dünyanın algısal bilgisi
- 2- Toplum, grup, biz ve başkası bilgisi
- 3- Sağduyu bilgisi
- 4- Teknik bilgi
- 5- Politik bilgi
- 6- Bilimsel bilgi
- 7- Felsefi bilgi

Bilgi üreticisi, bilgi sahibi, bilgi dağıtıcısı olmanın devletler tarafından niçin önemli olduğunu anlayabilmek için yukarıdaki bilgiler tipolojisinde yer alan bazı bilgi türlerine değinmek yerinde olacaktır.

Sosyal etkileşimler ve olayların tam olarak anlaşılabilmesi için "*toplum, grup, biz ve başka bilgi*" türünün çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Sosyal etkileşimin olduğu bir ortamda etkiyen ve etkilenenlerin her türlü özelliklerinin bilinmesi, sosyal olayların sebep ve sonuçlarını anlamada etkili olacaktır. Çünkü sosyal ortamın oluşmasını sağlayan en

---

⁷ Engin, a.e., s. 430.

⁸ Georges Gurvitch, *La Vocation Actuelle de la Sociologie*, Cilt I. 1963. s. 47.

önemli parçalardan birisi de bilgidir. Bu bilgi türünü anlamak her zaman kolay olmamaktadır.

Biz ve başkası kavramları toplumlara göre farklılıklar göstermektedir. Bu bilgi türünün ayrıntısına girildiğinde; sınıfsal ve kişisel anlamda kültürel değer ve normların etkinliği söz konusudur. Bu değer ve normların gerek şekil ve özellikleri gerekse oluşumu her toplumda farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu durum insanları farklı taraflara yönlendirmekte farklı davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır.⁹

“Teknik Bilgi”; doğayı, insanı ve toplumu anlayarak onlara egemen olup; onları yönetmek için gereken bütün üretici, yıkıcı, koruyucu, yönetici ve planlayıcı çareleri ve etkinlikleri kapsamaktadır. Günümüz toplumunda bu bilgi türü sosyal ve ekonomik yaşamın en önemli gerekliliklerinden birisidir.

“Politik Bilgi”; sosyal bir toplumun ya da sosyal bir ortamın geçmiş, şimdiki ve gelecekteki durumu üzerine yürütülen fikirleri kapsayan bir bilgi çeşididir. Politik bilgi; bir takım şartlar altında hem ‘oportünist’ hem de ‘reformcudur’. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse; politik bilgi *“ideoloji”* dolu bir bilgidir. Günümüz toplumunda anlaşmazlıklar her geçen gün artmaktadır. İşte tam da bu noktada politik bilgi çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta böyle bir ortamda bilimsel bilgi, politik bilgiye göre şekillenmekte ve oluşmaktadır.¹⁰

Bilgi kavramı ve çalışmanın temelinde bulunan bazı bilgi türleri üzerine bir tartışma yaptıktan sonra bilgi felsefesi konusunu üzerine değerlendirmelerde bulunmak gerekmektedir. Çünkü bilginin felsefi olarak incelenmesi oluşabilecek bazı sorulara yanıt olacaktır.

Bilgi kuramı bilgiyi anlama veya bilgiyi araştırma anlamındadır. Epistemoloji bilginin felsefi olarak incelenmesidir. Epistemoloji bilgi hakkında; Bilgi nedir? Bilgiye

---

⁹ Engin, **a.g.e.**, s. 437.

¹⁰ Engin, **a.e.**, s. 439.

sahip olabilir miyiz? Bir şey bildiğimizi nasıl biliriz? gibi üç temel sorunun sistemli bir şekilde araştırılması gerektiğini savunmaktadır.¹¹

İlk soru inanç ve fikre karşıt olarak bilginin ne olduğuyla ilgilenmektedir. Bilginin ne olduğu sorunu, gerçeğin/doğrunun özünün ne olduğu sorusuna karşılık gelmektedir. İkinci olarak “Bilgiye sahip olabilir miyiz?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Epistemoloji, bilginin gerçekliğe ilişkin tümüyle haklı kılınmış bir bilgi olması halinde, neye dayandırılması gerektiğini ve bu bilgiye nasıl varılacağı konusunda ilgilenmektedir. Üçüncü; “bir şey bildiğimizi nasıl bilebiliriz?” sorusu bilginin sınırlarına ilişkin sorunlar üzerinde durmaktadır. Bilginin konusunu neyin oluşturabileceği ve bilen öznenin bağımsız olarak gerçekliğin bilinip bilinmeyeceğini sorgulamaktadır.¹²

Bilgiye yaklaşımlar farklılıklar göstermektedir. Genel kanı ise bilginin önemli olması ve günümüz dünyasının şekillenmesinde etkin bir rol oynamasıdır. Bilginin kaynağını, ilkelerini, yönetimini ve bilginin dallarını araştıran bilgi kuramı ise bilgiye ulaşma, sahip olma ve bilgi üretim sürecinin nasıl gerçekleştiği gibi sorularla ilgilenmektedir.

2.1.2. Bilgi Toplumu Üretimi ve Gücü

İnsanlık var olduğu günden bu yana kendi içinde ve karşısındakilerle sürekli bir çatışma ve mücadele içinde olmuştur. Genellikle bu çatışma ve mücadelelerin büyük bir çoğunluğu yönetimi ele geçirme ya da tahakküm kurma çabasından kaynaklanmıştır. İnsanlık bütün bu çatışma ve mücadelelere rağmen; akıl, düşünme ve bilgi sayesinde sürekli kendini yenilemiş, geliştirmiş ve ilerlemiştir. Fakat bilgiye bu türden yani tümüyle olumlu anlamda yaklaşmak da çeşitli sorunlar yaratacak türdendir. Bilgi insanlık lehine kullanılacağı gibi aleyhine de kullanılabilecek bir potansiyeli her zaman içinde barındırmıştır.

---

¹¹ İrfan Erdoğan, **Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum**, Ankara, Erk Yayıncılık, 1. Baskı, 2003, s. 24

¹² Erdoğan, a.e., s. 25.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilginin kullanımı ve etkisi özellikle ABD, Japonya ve Batı Avrupa ülkeleri gibi ülkelerde artmış ve zaman içerisinde bu etki ve kullanım tüm dünya ülkelerinde görülmeye başlanmıştır.

Bilgi toplumu, yeni iletişim teknolojileri temelinde yeni bir ekonomik sektörün oluşumuna dayalı ve bu sektör aracılığıyla var olan yeni bir üretici sınıfın biçimlendirdiği bilginin merkezde olduğu bir toplumsal yapıyı tanımlamaktadır. Bilgi toplumu kavramı, modern kapitalist toplumun üretim araçlarının ortasına bilgiyi koyarak temsil ederken, daha önceki dönemin içinde bulunduğu siyasal krizin çözümlenmesinde, özgür bireylerin bilgiye ulaşma kanallarını herkes için ulaşılabilir yapma iddiasıyla, sivil toplumun sınırlarını ve kanallarını genişletiyor görünmektedir.¹³

İçinde yaşadığımız bilgi çağında toplumların bilgiye olan ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Özellikle günümüzde bilgi önemli bir güç alanı ve aracı haline gelmiştir. Devletler güçlerine güç katabilmek için daha fazla bilgi üretmek ve o bilgiyi kendi kontrollerinde tutmak için çalışmalar yürütmektedirler. Çünkü bilginin üretimi ve kontrolünü sağlayan her devlet aynı zamanda dünyanın yönetiminde de etkili olmaktadır. Bu bakımdan bilgi sahibi olmak o toplum için her anlamda kazanç sağlamıştır.

Günümüzde toplumlar güçleri oranında bilgi üzerinden bir savaşa girmiş durumdadırlar. Gelişen bilişim ve iletişim teknolojileri sayesinde devletler birbirlerini gözetlemektedir. Özellikle dünyanın güç merkezi konumunda olan güçlü devletler, dünyanın geri kalan ülkelerini gözetleme ve onlar hakkında sürekli bilgi akışını sağlamak için haber ajanslarından, ajanlara, üniversitelerden internete oldukça kapsamlı ve çok boyutlu bilgi toplama yollarına başvurmaktadırlar.

İnsanlık tarihine bakıldığında, bilginin üretim süreçlerine çoğu zaman müdahale edildiği görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde bilgi üretiminde iki yol izlenmektedir. İzlenen iki yolda da bilgi üretiminin her aşamasında dünyayı yönetmeye çalışan egemen güçlerin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bir üretim söz konusudur.

---

¹³ Timisi, **a.g.e.**, s. 18.

Birinci yolda üretilen bilgi, yöneten ekonomik ve siyasal güçlerin gelişmesini sağlarken, ikinci yolda ise üretilen bilgide amaç, yöneten güçler tarafından cehalet geniş kitlelere yayılarak yönetimi daha güçlü hale getirmektir. Bu bilgi, toplumları yönetmek, yönlendirmek ve davranışlarını belirlemeleri açısından önemlidir. Bu nedenle bu bilgiyi üretenlere oldukça fazla ücretler ödenmektedir. Bu bilgi üretilirken ve yayılırken kitle iletişim araçlarında özellikle tanınmış (futbolcu, manken, seçkin medya temsilcileri, şarkıcı, komedyen vb.) kişiler kullanılmaktadır. Bu bilgi sayesinde bir taraftan yöneten güçlerin yönetmesi kolaylaştırılırken bir taraftan da özellikle gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelerin ideolojisi aktarılmaktadır.

2.1.3. Bilgi -İktidar ve Kitle İletişim Araçları İlişkisi

İktidar, bir işi yapabilme gücü, erk, kudret ya da devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi olarak tanımlanmaktadır. İktidar her toplumsal düzeyde kendisini üretmektedir. Bu üretimin gerçekleşebilmesi için en az iki kişiye ihtiyaç duyulmaktadır. İki kişinin bulunduğu yerde birinin diğeri üzerinde iktidarı söz konusudur. İktidar ilişkileri her daim güç ilişkilerini yansıtmakta olup iktidarın temel bir özelliği birtakım insanların düşünce ve davranışlarını bu ilişkiler aracılığıyla belirleyebilmeleridir. Bu ilişkilerin bir parçasını egemen ne kadar oluşturuyorsa egemen olunan da bu ilişkilerin birer parçasıdır.¹⁴

Bilgi türlerinin hiçbiri kendi doğasında “*evrensellik ve objektiflik*” (nesnellik) kodu taşımamaktadır. “*Evrensellik*” iddiası güçlünün, merkezde yer alanın, statükoyu temsil edenin, ortodoksinin savunucusunun gücünü, statükoyu, ortodoksiyi, meşru göstermek için başvurduğu stratejinin adıdır; bilginin geçerliliğinin göstergesi değildir.¹⁵

İktidarlar kendi egemenliklerini sağlamak ya da oluşturmak için birtakım yardımcı aygıtlara ihtiyaç duymaktadırlar. İktidarların en önemli yardımcı aygıtlarından birisi de bilgidir. Bacon’un “*bilmek egemen olmaktadır*” sözü iktidar kurma açısından bilginin

¹⁴ Mustafa Demirtaş, **Zygmunt Bauman’da Bilgi/İktidar İlişkisi ve Entelektüeller**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, s.5.

¹⁵ Hüsamettin Arslan, **Epistemik Cemaat**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2007, s. 164.

öneminden bahsetmektedir.¹⁶ Tarihsel ve toplumsal süreçlerden de anlaşılmaktadır ki bilgi hem iktidarı oluşturmakta hem de iktidar bilgi sayesinde bireyler üzerindeki egemenliğini sağlamlaştırmaktadır. Egemenliğini sağlamlaştıran iktidarlar bir taraftan da kendi bilgilerini üretilip bu bilgileri tüm dünya ile paylaşmaktadır. Bilgiyi üretilip o bilgiyi tüm dünyaya dağıtabilmeyi başaran toplumlar her dönem iktidarlarını sürdürmektedirler.

Bilginin üretimi ve yayılımı iktidarlar için her dönem önemli olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte günümüzde bilginin önemi daha da artmıştır. Bilgi, toplumların ulaşması kolay fakat korunması zor olan önemli bir değer haline gelmiştir. Bilgi ve bilişim teknolojilerine sahip olmak toplumların gelişmişlik düzeylerini göstermektedir. Günümüz bilgi çağında gelişmiş toplumların bilgi toplumu olarak tanımlanması toplumlar arasında bilgi rekabetini oluşturmuş ve öncelikle gelişmiş olan ülkelerin bilgi teknolojilerine sahip olması ve bu teknolojiyi daha da geliştirme talepleri toplumun dikkatini çekmektedir.

Tarihsel sürece bakıldığında kitle iletişim araçları her dönemde etkili olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Matbaanın icadıyla birlikte gazetelerin ulaşabildiği kitle çoğalmış ve gazetelerin toplum üzerindeki etkisi ve yönlendirme gücü de artmıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilgi daha kısa sürede üretilip dağıtılabilir hale gelmiştir. Her gelişen yeni teknoloji getirdiği yeniliklerle daha kısa sürede daha fazla kitleye ulaşma imkânı sağlamaktadır. Bilgiyi üretilip daha fazla hedef kitleye ulaştırmak isteyen bilgi yöneticileri (egemen güçler-iktidardakiler) kitle iletişim araçlarına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç kitle iletişim araçları sahipleri ile bilgiyi yönetmek isteyen mekanizmaları birbirlerine yakınlaştırmıştır.

Topluma bilgi aktaran mekanizmaların bu kadar güçlü hale gelmesi, iktidarların bu mekanizma ile yakından ilgilenmesine neden olmuştur. İktidarlar, bilgi üreten ve aktaran mekanizmaların en başında gelen kitle iletişim araçlarını kendi istedikleri şekilde kontrol etmek ve yönetmek durumunda kalmışlardır.

---

¹⁶ George Sabine, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, C. II, Çev. S. Kaptan, İstanbul, Sevinç Matbaası, 1996, s. 123.

2.1.4. Ağ Toplumu ve Bilgi

2020 We are Social raporuna göre dünyada 4,54 milyar internet kullanıcısı, 3,80 milyar sosyal medya kullanıcısı ve 5,19 milyar mobil kullanıcı bulunmaktadır. Rapora göre 2019 Ocak ile 2020 Ocak ayları internet kullanıcı sayısı 219 milyon, sosyal medya kullanıcı sayısı 321 milyon, mobil kullanıcı sayısı 124 milyon artış göstermiştir. Tüm bu verilerden anlaşıldığı üzere internet her geçen gün kitlesini genişletmiş ve toplum üzerindeki etkisini açık bir şekilde artırmıştır.

İnternet teknolojisinin gelişim sürecini ve bu teknolojinin kitlesini genişlettiğini iyi analiz edebilirsek o zaman ağ toplumunun değişimindeki farklılıkları ve toplum üzerindeki etkilerini tam olarak kavrayabiliriz diye düşünülmektedir.

Sosyolojik olarak ağ kavramı, bir veya daha fazla toplumsal ilişkiyle birbirine bağlanarak bir bağ oluşturan yapıdır. Toplumsal ilişkilerin oluşmaya başlamasından günümüze sosyal hayatın bir parçası olan ağ kavramı günümüze özgü bir durum değildir. Ancak bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte belirli değişikliklere uğrayarak yeni bir sosyal alan olarak karşımıza çıkmıştır.

“*Ağ Toplumu*” kavramını ilk kez 1990’lı yıllarda geliştiren Manuel Castells, Ağ’ı birbirleriyle bağlantılı düğümlü diziler olarak tanımlamaktadır. Düğümün ne olduğunu anlamak hangi somut kaynaklardan bahsettiğimize bağlıdır. “*Küresel finansal akışlar ağında düğümler, menkul kıymetler piyasalarıdır. Avrupa Birliği’ni yöneten siyasi ağda ise ülkelerin bakanlar konseyleri ve Avrupa Komisyonu üyeleridir. Dünya çapında ekonomilere, toplumlara, devletlere nüfuz eden uyuşturucu kaçakçılığı ağında, koka ve haşhaş laboratuvarları, gizli laboratuvarlar, gizli havaalanları, sokak çeteleri, para aklayan finansal kurumlardır. Yeni medyanın küresel ağında ise bu düğümler, televizyon sistemleri, eğlence stüdyoları, bilgisayar grafiği ortamları, haber ekipleri, sinyaller üreten, gönderen, alan seyyar aygıtlardır.*”¹⁷

---

¹⁷ Manuel Castells, **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumu**, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2008, s. 622.

Güç ilişkilerinin anlamlı bir şekilde yeniden düzenlenmesi ve örgütlenmesi ağın şekiline göre belirlenmektedir. İktidar aygıtları içerisinde yer alan medya endüstrileri ya da araçları ağların birbirine bağlanmasında en etkili araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ağların birbirine bağlanmasında etkili olanlar da medya sahipleri ve yöneticileridir. Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ağlar arasındaki etkileşim artmış bu artan etkileşimi sağlayan medya araçları toplumu doğru ya da yanlış yönlendirmede daha etkili hale gelmiştir. Tüm bu süreçler toplumsal evrim ile enformasyon teknolojilerinin uyumlu hale gelmesine olanak sağlayarak toplumsal yapının yeniden şekillenmesinde olanak sağlamıştır.¹⁸

“Endüstri toplumu”, “sanayi toplumu” ya da “bilgi toplumu” gibi kavramların gününüzde yaşanan sosyal, teknolojik, ekonomik ve kültürel dönüşümün ortaya çıkardığı toplumu tanımlamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle Batılı toplumlardan başlayarak tüm dünyada yaygınlaşmaya başladığı ileri sürülen bu yeni toplumsal model her ne kadar kendinden önceki toplum modellerinden etkilense de şimdiye kadar görmediğimiz yenilikler ile karşımıza çıkmıştır.¹⁹

Bu yeni toplumsal örgütlenme “ağ toplumu” kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Ağ toplumunun örgütlenmesi ile anlatılmak istenen şey küresel toplumun örgütlenme yapısıdır. Maddi temelini internetten alarak ağlar yoluyla örgütlenen küresel dünya; küresel ekonomi, üretim, küresel sosyal hareketlerin tümü ağlarla örülmüş bir yapı özelliği sergilemektedir. Küresel faktörler ağ örgütlenmesi içinde merkezsiz ve esnek biçimde hareket etmektedir. Bu durum küresel köyün bir yer değil bir süreç olduğunu göstermektedir.

Başka bir tanıma göre ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarından oluşan temel yapının, toplumun tüm düzeylerinin örgütsel tarzını belirlediği modern bir yapı olarak

---

¹⁸ Castells, **a.e.**, s. 624.

tanımlanmaktadır. Bu ağlar toplumun her birimini veya bölümünü artan bir şekilde birbirine bağlamaktadır.²⁰

Sermayenin küresel anlamda koordine edildiği, emeğin ise bireysel hale geldiği ağ toplumunun ideal tipi, özetlenen toplumsal dönüşüm süreçleri, toplumsal ve teknik üretim ilişkilerinin daha da ötesine geçmiştir. Yaşanan bu gelişmeler ulusların kültürü ve iktidarını da etkilemiştir. Kültürel yaşam şekli ve ifadeler, tarihten ve coğrafyadan soyutlanmış, büyük ölçüde dijital iletişim kanalları aracılığıyla aktarılır hale gelmiştir. Özetle bu ağlar, dijital, görsel-işitsel hipertext'in kapsadığı kod ve değer çeşitliliği içinde izleyicilerle etkileşim içinde olduğu, izleyicinin de etkileşim kurduğu bir yapı haline dönüşmüştür.

Haber üretim ve dolaşımının değişmesiyle birlikte siyasetle yakın olan medya daha da yakınlaşmış ve siyasetçilerin politikalarının belirlenmesinde daha da etkili olmaya başlamıştır. Bu yapıda liderlik daha çok kişiselleşmiş, imaj yapımı da iktidar yapımı olmuştur. Siyasi aktörler kim olursa olsun, hedefleri ne olursa olsun iktidar oyununda, medya üzerinden, medya sayesinde, giderek daha fazla farklılığı içinde barındıran, bilgisayarlı iletişim ağlarını da kapsayan medya sisteminin çeşitliliği içinde var olmuştur.

2.2. Haberin Tanımı Üretimi Dağıtımı

Haberin ne olduğu ile ilgili çok farklı tanımlar bulunmaktadır. Ancak haber kavramının tanımını, niteliğini, taşıdığı anlamı ve özelliklerini somut bir şekilde belirleyebilmek için, toplumda geçerli ve kullanılmakta olan iletişim teknolojisini ve toplumun mevcut yapısını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Aynı şekilde haberleri üreten kişileri simgeleyen gazetecinin de sayılan bu etkenlerle yakından ilişkisi olduğunun unutulmaması gerekir.²¹

İnsanın en fazla ihtiyaç duyduğu konulardan birisi de çevresinde olup bitenlerle ilgili bilgi ve haberdar olma isteğidir. Haberdar olmak, insanın temel gereksinimlerinden

²⁰Jan Van Dijk, **Ağ Toplumu**, Çev: Özlem Sakin, İstanbul, Epsilon Yayınevi, 2018, s. 42.

²¹ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları, 11. Baskı, 2015, s. 234.

biri olmamakla birlikte en önemli ihtiyaçları arasında üst sıralarda yer almaktadır. Bu sebepten dolayı haber kavramı üzerine çok konuşulmuş ve tartışılmıştır.

İlk yapılan haber tanımları arasında “olan her şey haberdır”, “dün bilmediğimiz haberdır”, “insanların üzerinde konuştukları her şey haberdır”, “haber okuyucunun öğrenmek istedikleridir”, “haber yarının tarihidir”, “haber zamana uygun her şeydir”, “haber acele kaleme alınmış edebiyattır” şeklinde çok sayıda tanım bulunmaktadır. Ne yazık ki bütün çabalara rağmen evrensel olarak kullanılabilecek bir haber tanımı bulunmamaktadır. Yapılan pek çok tanımda haberin bazı yönleri vurgulanırken bazı yönleri üzerinde de durulmamıştır.

Literatürde 200’den fazla haber tanımı bulunmaktadır. Örnek olarak; “Haber zamanında verilen, belirli bir kitleyi ilgilendiren ve etkileyen, bu kitlenin anlayabileceği olay ya da düşüncedir.”²²

“Haber, gazetecilerin haber konusu olarak seçtikleri konularda topladıkları, kurallarına göre düzenlenmiş, gazetecilik uzmanlığı ile kitle iletişim araçları yöneticileri tarafından seçilen ve daha sonra izler kitleye yazılı ya da görsel olarak sunulan verilerdir.”²³

“Haber herhangi bir zamanda meydana gelen olayların, düşüncelerin veya sorunların bir özetidir.”²⁴ “Haber adil, tarafsız ve objektif olarak kurallarına göre yazılmış ve kurallarına göre kitleye sunulan bilgilerdir.”²⁵

Haber, toplumda yaşanan olayların sistematik bir yapı içerisinde belirli kurallara bağlı kalınarak kitle iletişim araçları aracılığıyla hedef kitleye aktarılmasıdır.

Haber kavramı ile ilgili evrensel bir tanım yapılamamasını, onu ele alan yaklaşımlara da bağlayanlar bulunmaktadır. Liberal çoğulcu yaklaşım ve eleştirel yaklaşım haberin değerlendirilmesi üzerine farklı yaklaşmaktadırlar. Temelde tarafsızlık/nesnellik,

²² A. Rıdvan Bülbül, **Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri**, Ankara, Nobel Yayınları, 2000, s. 61.

²³ Atilla Girgin, **Haber Yazma Teknikleri**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1998, s. 18.

²⁴ Tokgöz, **a.g.e**, s. 248.

²⁵ Necla Mora, “Türk Yazılı Basınında Haber Anlayışı”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 19, 2004, İstanbul, s. 140.

çeşitlilik, olabilirlik vurgusunu özümseyen, özgürlük düşüncesini temsil eden, haber hakkının ve basın özgürlüğünün yüceltilmesini savunan liberal çoğulcu yaklaşım, medya ve güç ilişkisini tanımlarken de toplumu, grupların ve çıkar gruplarının kompleks bir rekabet alanı olarak görmektedir. Buna karşılık liberal çoğulcu yaklaşımı eleştiren ve liberal yaklaşımın sorgulanması esasına dayanan eleştirel yaklaşım, kendi içinde çok zengin ve perspektifli bir yapıya sahip olmasından dolayı haber ve haberin değerlendirilmesinde daha çeşitli, farklı ve kapsamlı bir alan sunmaktadır. Eleştirel yaklaşım, ideolojik olanın ortaya çıkmasıyla kendisini göstermektedir.²⁶

Liberal yaklaşıma göre; nesnellik ve tarafsızlık ilkeleri göz önünde bulundurularak habere konu olan olaylar ve taraflar, dengeli bir şekilde haber kurgusuyla garanti altına alınmaya çalışılmaktadır. Ancak okuyucu ve olay arasındaki her aktarma sürecinde değişim ve farklılaşma potansiyeli bulunmaktadır. Tarafsızlık/nesnellik ilkesi de bunu gizlemek için kullanılmaktadır.²⁷ Haber içeriklerini üreten medyanın yapısı, haberi toplayan ve yazan gazetecinin kimliği, yetiştiği çevre, aldığı eğitim, kullandığı cümleler tamamıyla kendi öznel koşullarından ortaya çıktığı için haberin tarafsızlığı gibi bir ölçüt çok da mümkün olmamaktadır.

Eleştirel yaklaşım; haberin üretim, oluşum ve aktarım sürecini temelde yanlı bir süreç olarak değerlendirmektedir. Daha çok medyanın ideolojik etkisi üzerinde durmaktadır. İdeolojik sürecin nasıl işlediği ve mekanizmaların neler olduğuna odaklanan eleştirel yaklaşım, haber çalışmalarında haberi, üretim sürecini ve hedef kitle üzerinde nasıl bir algı oluşturulduğunu açıklamaya çalışmaktadır.

Haber kavramı ile ilgili çok sayıda tanım yapılması ve bu kavrama yönelik farklı yaklaşımların ortaya konulması haberin toplum açısından ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Bu kavramlar ve bu yaklaşımlar göz önünde bulundurularak çalışmanın ilerleyen bölümlerinin daha iyi analiz edilebilmesi için haberle ilişkili bazı yapılara değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

²⁶ Soner Yağlı, “Haber ve İdeoloji İlişkisi: Haber Metinlerinde Gerçekliğin Sunumu”, **Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E- Dergisi**, Sayı 2, 2007, İzmir, s. 357.

²⁷ Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001, s. 128.

2.3. İdeolojinin Haber Metinlerine Yerleştirilmesi ve Gerçeklik İlişkisi

Literatürde, kitle iletişim araçlarında gerçekliğin aynen yansıtıldığı konusu defalarca sorgulanmıştır. Ancak her defasında da haberlerde gerçekliğin tam olarak yansıtılamayacağı sonucuna varılmıştır. Öyle ki, kuramsal katkılarıyla bu düşünceye kaynaklık eden ana akım düşünürleri bile, gerçeklik ve iletişimin içeriğini arasında olabileceğini varsaydıkları özdeşliği savunamaz hale gelmişlerdir.²⁸

Bu özdeşliğin sorgulanmasının temel nedenlerinden ilki, kitle iletişim araçlarının gündem oluşturma sırasında kaçınılmaz olarak bir haber seçme sürecinde bulunmak zorunda kalmalarıdır. Bu seçme süreci haberde gerçekliğin sorgulanmasının başlangıç noktası olarak belirlenebilmektedir. Çünkü bu süreç, hangi haberin hedef kitle ile buluşturulup hangi haberin hedef kitle ile buluşturulmayacağı konusunu belirlemektedir. Bazı durumlarda gündemle yakından ilgisi olan haberler görmezden gelinerek ya yayınlanmamakta ya da bu haberler kitle iletişim aracının yayın politikasına göre yayınlanmaktadır.

Kitle iletişim araçları, yaşanmakta olan olayları genellikle kendi söylemlerine çevirerek aktarmaktadır. Örneğin televizyon, farklı program türleriyle, var olan gerçekliği farklı bir şekilde yeniden kurgulayarak hatta değiştirerek ve bozarak aktarmaktadır. Yapısı gereği gerçeğe en yakın gibi görünen haberlerde bile, yaşanmakta olan ile haber formatı içerisinde aktarılan gerçekliğin farklı olduğu görülmektedir. Bu süreçte hedef kitlenin zihninde oluşan dünya, birçok olay ve görüntü arasından seçilmiş olanların yeniden kurgulanmasıdır.²⁹

Haber seçim süreçlerinde “seçen” yani belirleyici olan, medya profesyonelleri değildir. Seçimin belirli bir çerçeve içinde yapılması gerekmektedir. Çünkü egemen söylemin kodları evrenselleştirilmiş ve doğallaştırılmıştır. Kitle iletişim araçlarında çalışanlar, bütün bunları gerçekleştirirken kendileri de bunların farkına varmazlar. Bu profesyonel ideolojiler maskeleyme işlemi ile sağlanmaktadır. Karşı düşüncelere yer verilse

²⁸ Bedriye Poyraz, **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2002, s. 11.

²⁹ Erol Mutlu, **Televizyonu Anlamak**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991, s. 77-80.

de bu düşünceler egemen söylemi kullanarak çizilen çerçevede hareket etme durumunda kalmaktadırlar.³⁰

Medya içeriklerinin oluşturulmasında medyanın ekonomik yapısının da etkili olduğu düşünülmektedir. Ekonomi-politik bir bakış açısıyla, ideoloji üretimi, medya üretiminin genel ekonomik dinamiklerin ve bu dinamiklerin sebep olduğu kararlardan ayrı tutulamayacağı gibi bunlar olmadan net bir şekilde anlaşılabilirliği mümkün değildir. Bu bağlamda medya, başat ekonomik üretim tarzına bağlı geniş anonim yapılar ürettiği ölçüde ideolojiktir. Böylece ideoloji sorusu, büyük bir işletme olarak medyanın üstlendiği işleve gönderme yapmaksızın açıklanamaz.³¹

Medyanın yansıtıcı rolünü kuşkuya düşüren ve sorgulayan bir başka saptama ise gerçekliğin basitçe verili olgulardan farklı bir şey olduğudur. Gerçek, gerçekliği belli bir şekilde kurmaktır. Medya yalnızca gerçekliği yeniden üretmekle kalmaz aynı zamanda gerçekliği de tanımlar. Dil pratiği yoluyla gerçeklik desteklenmekte, üretilmekte ve temsil edilmektedir. Bununla birlikte temsil aynı zamanda aktif bir seçim, sunum, inşa etme ve şekillendirme görevi anlamına da gelmektedir. Bu durum bir anlam yaratma ve yorumla pratiği olarak yorumlanmaktadır. Dolayısıyla medya aracılığıyla aktarılan bilgilerin sadece açık anlamlarına değil ideolojik yapılanmalarına da bakmak gerekmektedir. Çünkü bu mesajların rolü tamamen ideolojik bir biçimlendirmedir.³²

Haber, örgütsel yapısından tutun üretim sürecinden dağıtımına kadar birçok süreçte; çok farklı mekanizmaların etkisi altında kalmaktadır. Bu durum haberin gerçekliliğinin ve taraflılığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Muhabir, haber yapabilmek için olaylar arasından kendine göre bir seçim yaparak bu olayı kendi belirlediği ya da örgütsel yapısının belirlediği bir çerçeve içine oturarak haberini oluşturmaktadır. Bunu yaparken de doğal olarak olayların altında yatan gerçekler üzerinde anlam üretmeye yönelmektedir. Bu sebepten dolayı haberde gerçeklik her zaman sorgulanmış ve sorgulanmaya devam

---

³⁰ Stuart Hall, **İdeoloji ve İletişim Kuramı, Medya Kültür Siyaset İçinde**, Der: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, 1996, s. 340-341.

³¹ J. Curran, M. Gurevitch, J. Woollacott, **İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar**, AÜ, BYYO 1989/1990 Yıllık, Çev: Meral Özbek, Ankara, 1991, s. 153-155.

³² Stuart Hall, **İdeolojinin Yeniden Keşfi: "Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü"**, **Medya İktidar İdeoloji içinde**, Der: M. Küçük, İstanbul, Ark Yayınları, 1994, s. 67-70.

edecektir. Çünkü olayların oldukları gibi hedef kitleye aktarılabilmesi için kitle iletişim araçlarının tümüyle saydam olmaları gerekmektedir.

İdeolojinin haber metinlerine yerleştirilme süreci muhabirden geçmektedir. Muhabirler haberlerini kendi bakış açılarıyla çerçeveleyip seçtikleri sözcük ve cümlelerle hedef kitlelerine aktarmaya çalışmaktadırlar. Böylece haber, muhabirin seçmiş olduğu sözcük ve cümleler yardımıyla anlamlandırılmış ve yorumlanmıştır. Bu süreçte okuyucuların okudukları haber metinleri ise olayın haber metinleri değil muhabir tarafından olayın nasıl görüldüğünün gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden aynı haberi, yayın politikası farklı olan kitle iletişim araçlarında daha farklı sunulduğu da görülmektedir. Tüm bu süreçler yukarıdaki gibi işlememiş olsa; olay muhabir tarafından birebir aktarılmış olsa bile editoryal sistem, olayı kitle iletişim aracının yayın politikasına göre yeniden inşa etmektedir. Bir biçimde kurumun ideolojisi haber metinlerinin söylem yapısını etkilemektedir.

Muhabir kurumunun yayın politikasını düşünerek kendi görüşünü ve ideolojini haber metinlerinin içerisine söylemiyle yerleştirmektedir.³³ Bunun için desteklediği kişi, kurum ya da kuruluşların haberlerini yaparken daha dikkat çekici başlık, fotoğraf, video vb. haber materyalleri kullanmakla birlikte o kişi, kurum ya da kuruluş ile ilgili olumsuz haber yapmaktan kaçınmaktadır. Diğer bir taraftan karşıt olduğu kişi, kurum ya da kuruluş ile ilgili haber oluştururken, yapılan olumlu durumlardan bahsedilmezken, olumsuz durumlara haberin asıl konusundan daha fazla yer verilmektedir.

2.4. Haberde Söylem Nasıl Kurulur

Söylem “dilın sözlü ya da yazılı gerçekleşme düzlemi, konuşan bireyin kullandığı dil” olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Metnin ve bağlamın birlikte oluşturulduğu ortam olarak da

---

³³ Sibel Fügen Varol, “Haberin Küreselleşmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 2, Cilt 5, s. 83.

³⁴ Berke Vardal, Nükhet Güz, M.R. Güzelşen, E. Öztokat, O. Semenoğlu, **Başlıca Dilbilim Terimleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2462. Yabancı Diller Yüksekokulu Yayınları, No: 1, İstanbul, 1978, s. 114.

tanımlanan söylem, mesajın metni ve aracı olarak da tanımlanmaktadır.³⁵ Söylem yazılı ve sözlü metinlerde vücut bulmaktadır. Söylem, herhangi bir kültürde algılama şemalarını, dili ve bilgiyi tek biçim olarak denetleyen bir kod olarak da açıklanmaktadır.³⁶

Dil ve dil pratiği olarak değerlendirilen söylem, dilin kullanımının sadece dilbilimin geleneksel öğeleri (cümle, paragraf, metin vs.) ile sınırlı olmadığına da işaret etmektedir.³⁷ Başlangıcı ve sonu bulunan bir ya da birçok cümleden oluşan bildiri olarak da tanımlanan söylemin, biriminin cümle olduğu da belirtilmektedir.³⁸ Bilgi, ideoloji ve güç ilişkilerini ortaya çıkaran bir bilgi formu olarak da anlatılan söylemi anlaşılır kılan ve onu kullanan aktör ya da failer olarak da karşımıza çıkmaktadır. Söylemlerde kullanılan sözcüklerin anlamlarının “neyi açıkladıklarına” ve “nerede açıkladıklarına” göre değişebilmektedir. Örneğin bir diyalog süreci olarak söylemin değişebilirliğinde, aynı kelime birbiriyle zıtlaşan iki içerik olarak gösterilebilmektedir.³⁹

Her ideolojinin somut bireyleri, somut özneler olarak çağırdığı ve adlandırdığı⁴⁰ düşünülürse, söylemin hâkim gösterenlere göre yapılandığı, söylemin hâkim gösterenler olmadan faaliyette bulunamayacağı görülmektedir.⁴¹

İdeolojilerin yeniden inşa edilerek söylemlere dökülmesi bazı durumlarda gündelik hayatta da önem teşkil etmektedir. Eylemlerle söylemler arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki göz önünde bulundurularak ve bireylerin söylemleri takip edilerek eylemler kontrol altında tutulabilmektedir. Söylemlerin kontrol edilmesi hatta söylemlerin yeniden üretilmesi ile zaman zaman toplumsal kontrollerin sağlandığı da görülmüştür.⁴²

---

³⁵ Guy Cook, **The Discourse of Advertising**, London, Routledge, 1992, sayfa 2’den aktaran, Mustafa Karaoğlu, Tansu Çiller ve Söylemi, İzmir Saray Medikal Yayıncılık, 1996, s. 70.

³⁶ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Ark Yayınevi, 1994, s. 203.

³⁷ Edibe Sözen, **Söylem Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 1999, s. 20.

³⁸ Kemal Aslan, **Haber Nasıl Okunur? Haberde İdeoloji, Söylem**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, s. 16.

³⁹ Edibe Sözen, **a.g.e.**, s. 24.

⁴⁰ Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: Yusuf Alp, Mahmut Özışık, Ankara, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 1989, s. 53.

⁴¹ Edibe Sözen, **a.g.e.**, s. 54.

⁴² Van Dijk T A, **Söylem ve İktidar**, Çev: Pınar Uygun, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi içinde, İstanbul, HDV Yayınları, 2010, s. 13.

İnsanlar kendi zihinlerini oluşturmak ve değiştirmek için kişilerarası söylemler de dahil olmak üzere çeşitli söylemlerden ve bunlardan üretilen bilgilerden yararlanmaktadır. Metinleri işleme tabi tutma ve tutum oluşumunun karmaşıklığı, yüksek bir örgütlenme derecesine sahip tutumlar ve ideolojiler bir tarafta dursun, kamusal inançların ve kanaatlerin çabuk ve dolaysız olmasına izin verilmemektedir. Oysa, söylem tiplerini, başlıklarını, bilgi miktarını ve başlığını, argümanların seçimini ya da sansür edilmesini ve retorik işlemlerin doğasını belirleyen simgesel seçkinler ve onların söylemidir. Bu koşullar kanaatlerin, tutumların ve ideolojilerin oluşumunda ve yeniden üretiminde güçlü birer etken olan kamusal bilginin içerdiklerini ve örgütlenişini, inanç hiyerarşilerini ve oydaşmanın kapsamlılığını belirlemektedir.⁴³

Haber medyasında, bilginin bu stratejik kontrolü, sınırlı sayıda manşet seçimi, sosyal ve politik gerçeklerin daha spesifik olarak yeniden yapılandırılmasıyla sağlanmaktadır. Bu sürecin kendisi dünyadaki seçkin aktörlerin, bireylerin, grupların, sınıfların, kurumların, ülkelerin veya bölgelerin çıkarlarına ağırlık verilmesini destekleme eğiliminde olan haber ve haber değeri hakkındaki mesleki ideolojiler sistemi tarafından yönetilmektedir.⁴⁴

Haber aktörlerinin önceliğe dayalı erişimleri ve sunumları (ister olumlu isterse olumsuz) toplumsal iktidarın kitlesel dolayımından geçerek yeniden üretilmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı medyada söylemin üslubunu ve içeriğini denetleyen simgesel seçkinlerin, aynı zamanda tesir tarzı üzerinde ve böylece toplumdaki ideolojik yeniden üretim üzerinde kısmi denetime sahip seçkinler olduğu düşünülmektedir.⁴⁵

Simgesel seçkinler diğer iktidar guruplarından, çoğunlukla ekonomik ve siyasal iktidar guruplarından bağımsız değildirlir.⁴⁶ Birbirinden ayrı olan bu iktidar guruplarının çıkarları ve bundan dolayı ideolojileri arasında çatışma ve çelişki olabilmektedir. Diğer iktidar gurupları yalnızca simgesel üretimi denetlemenin dolaylı ya da dolaysız araçlarına

⁴³ Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, s. 325.

⁴⁴ Johan Galtung, Mari Holmboe Ruge, **The Structure of Foreign News, Journal of Peace Research**, 1965, s. 64-91.

⁴⁵ Küçük, **a.g.e.**, s. 326.

⁴⁶ Ben H. Bagdikian, **The Media Monopoly**, Boston, Beacon Press, 1983.

sahip olmakla kalmayıp kanaat imalatı için kendi stratejileri de bulunmaktadır. Medya açısından bu stratejiler basın toplantılarında, röportajlarda, haber sızdırmalarda ya da haber yapanlara yeğlemeye dayalı diğer ulaşma biçimlerinde bilginin kurumsal ya da örgütsel arzından oluşmaktadır.⁴⁷

Medyada söylem, haber üretim süreci ile başlamaktadır. İster görsel ister işitsel isterse de yazılı medya olsun her biri haber üretirken yayın politikasına göre egemen güçlerin istedikleri söylemleri haber içeriklerine yansıtmaktadır. Birçok iktidar sahibinin haber medyasında tek düze bir şekilde yer aldığı ve böylece iktidarlarını meşrulaştırdığı görülmüştür. Medyanın iktidarının dolayımlayıcı bir iktidar biçimi olduğu zaman bile toplumsal iktidar yapılarının üretiminde ve yeniden üretiminde kendine ait özerk bir rolü bulunmaktadır.

Seçmeci kaynak kullanımı, tekdüze haber temposu ve öykü başlığının seçimi yoluyla haber medyası hangi haber aktörlerinin kamuya yeniden sunulacağına, onlar hakkında ne söyleyeceğine ve özellikle nasıl söyleyeceğine karar vermektedir. Yakın dönemde haber üretimi üzerine yapılan çalışmaların çoğu bu süreçlerin keyfi olmadığını ve basitçe gazetecilerin ilgi çekicilik konusundaki sezgileri tarafından belirlenmediğini göstermiştir.⁴⁸ Gazeteciler başkalarının iktidarlarının nasıl tasvir edileceğini ve aynı zamanda söz gelişi kendi örgütlerini diğerlerinden bağımsız kılarak kendi örgütlerinin iktidarına nasıl katkıda bulunacaklarını öğrenmektedirler.⁴⁹

Haber üretiminin tek düze örgütlenişi, elde hazır bulunan ve güvenilir kaynaklara (polis, adliye, kamu kurumları, siyasal organlar, büyük şirketler) alışkanlığı, haber değeri anlayışının genel mesleki ve ideolojik boyutlarının yanı sıra Batılı medyanın büyük kısmının bir şirketler ağı içinde gömülü olması, tüm bunların hepsi toplumdaki en güçlü insanlar, gruplar ya da kurumlar hakkındaki öyküleri destekleyen toplumsal bilişler ve metin üretimiyle uyum içindedir.⁵⁰ Bu şekilde medya, sadece seçkinlerin sözcüsü değil aynı

---

⁴⁷ Küçük, **a.g.e.**, s, 326.

⁴⁸ Küçük, **a.e.** s. 350.

⁴⁹ Joseph Turow, **Learning to Portray Institutional Power: The Socialization of Creators of Mass Media Organization**, Der. R. D. Mcphee, P. K. Tompkins, Organizational Communication: Traditional Themes and New Directions, Beverly Hills, CA: Sage, 1983.

⁵⁰ Van Dijk, **T. A., News As Discourse**, Hillsdale, NJ: Lawrence Erkabaum, 1987b.

zamanda onların simgesel boyutunu yönettikleri toplumsal iktidar yapısının kalıtsal bir parçası olduğunu açığa vurmaktadır.

Gazeteci herhangi bir düşüncüyü savunmadığı iddiasında bulunsa da yazdığı haber metninin etkileyici ve inandırıcı olmasını istemektedir. Haber söyleminde iddiacı olmayan bir dil kullanılsa bile habercinin kendi içinde gerçeği ilettiğini duyumsatma isteği ikna edici boyutlar taşıyabilmektedir.

Habere son şekli verilirken her türden okuyucunun tüketebileceği bir içerik oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu içerik oluşturulurken habere eklemeler ve çıkarmalar yapılarak ön plana çıkarılması istenilen söylemler kurgulanmaktadır. Bu durum sadece haber metinlerine değil medya metnlerinin tümüne az ya da çok ama muhakkak bir ölçüde uygulanmaktadır. Bütün bu seçimlerin ideolojik olduğu düşünüldüğünde bireyin habere asıl beklediğinin ne olduğu sorunsalının irdelenmesi gerekmektedir. Herkesin gerçeği kendi ideolojik düşüncesine uygun medya metinlerinden okuma isteği gerçeğin tüm boyutlarıyla algılanmadığı bir düzlem oluşturmaktadır. Oluşturulan bu düzlem en çokta kitleler üzerindeki gücünü egemen kılma isteği taşıyan iktidarlara yararken kitleleri de zamanla kargaşaya sürükleyebilmektedir.⁵¹

Habere söylem ilk olarak medya patronunun egemen güçler, siyasi aktörler ya da iktidar ile olan ilişkisiyle oluşturduğu yayın politikasıyla başlamaktadır. Daha sonra bu yayın politikasına göre medyanın örgütsel yapısı oluşturulmaktadır. Bu yapıdan kastedilen şey; medya yöneticilerinden tutun o kurumda çalışan muhabire kadar her çalışanı kapsamaktadır. Bu örgütsel yapı medya patronunun belirlediği yayın politikasına göre hareket ederek o ideolojiyi söylemlerinde de kullanmaktadır. Medyada oluşturulan bu örgütsel yapı ile medya patronu-egemen güçler-siyasi aktörler ve iktidar ilişkisi haber metinlerinde söylemin nasıl kurulduğunun açık bir göstergesi olarak karışımıza çıkmaktadır.

---

⁵¹ Aslı Yapar Gönenç, Gülsün Bozkurt, **Dil Temelinde Felsefe ve Medya**, İstanbul, Der Yayınları, s. 58.

2.5. Uluslararası Habercilik

Uluslararası habercilik, küresel bir bakış açısı ile ulusal sınırları aşan konularda haber ve bilgi üreten yine bu haber ve bilginin tüm dünya ülkelerine, dolaşımını sağlayan bir habercilik şekli olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası habercilikte küresel meseleleri iyi anlayabilmemizi sağlayan konulara vurgu yapılmaktadır. Uluslararası habercilik aynı zamanda dünyanın dört bir yanından gelen haberleri içeren hikâyeleri kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır. Uluslararası habercilik sayesinde dünyanın birçok yerinde meydana gelen ekonomik, politik, sosyal ve ekolojik olayların nasıl gerçekleştiğini öğrenmekle birlikte aynı zamanda uluslararası haberler sayesinde ülkeler hem iç hem de dış politikalarını belirleyebilmektedir.

İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan, daha da yaygınlaşan ve her geçen gün dünya üzerindeki etkisini artıran uluslararası habercilik, birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağımlı hale gelen bu yenedünyadan türetilmiştir. Küreselleşme dünya çapında farklı sosyal gerçeklikler arasında karmaşık ilişkilerin varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle uluslararası habercilik, bu ilişkileri araştıran ve günlük yaşamla bağlamsallaştıran bir haber tarzı olarak yorumlanabilmektedir.

2.5.1. Dünyada Uluslararası Habercilik

20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan en önemli olaylardan birisi 80'e yakın ülkenin bağımsızlığını ilan etmesi ve iki milyardan fazla insanın sömürge baskısından kurtulmasıdır. Bir taraftan böyle bir süreç yaşanırken diğer taraftan da siyasal, ekonomik, bilimsel, teknik ve askeri konularda olduğu kadar toplumsal, kültürel konularda da, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki egemenliği kolaylaşmış ve bağımlılığı artmıştır. Ekonomik ve siyasal plandaki bağımlılık özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerin niteliğini ve uluslararası iş bölümünü olumsuz etkilemekte ve sınırlı düzeyde bırakmaktadır. Düşünsel ve kültürel plandaki bağımlılıkta ekonomik ve siyasal bağımlılık kadar önemlidir. Çünkü düşünsel ve kültürel plandaki bağımlılığı koruyacak gerekli kitle iletişim araçları bulunamadığı takdirde bu anlamda gerçek bir bağımsızlığı sahip olmak mümkün gibi görülmemektedir. Tüm bu süreçler kitle iletişim

araçlarının sahiplik yapısını bir kez daha önemli hale getirmektedir. Yabancı egemenliğinde bulunan bir ulusun yine yabancı kontrolünde ve denetiminde bulunan kitle iletişim araçları ile kendini dünyaya ifade edebilmesi oldukça zordur.⁵²

İletişim ve bilişim teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dünyada habercilik anlayışında da değişimler olmuştur. Teknolojik gelişmeler sayesinde bütün ülkeler birbirlerine bağımlı hale gelmiştir. Bilişim ağları sistemi günümüzde milyarlarca bireysel beyni dev bir ortak zekâ merkezine bağlamıştır.

İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi beraberinde internet teknolojisinin de gelişmesine ve yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Gelişen internet teknolojisi sayesinde bir bilgi ya da bir haber tek bir tuşla dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna ulaşabilme özelliğine kavuşmuştur. Yaşanan bu gelişmeler yerel, bölgesel, yaygın ve uluslararası haberciliği önemli derecede etkilemiştir.

Günümüzde artık haber ulusal sınırları aşan sermayenin ya da iktidarların ideolojik propaganda aracı konumuna gelmiştir. Haberin dolaşım alanı ne olursa olsun (yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası) sermaye ya da iktidar sahipleri habercilik yapan kitle iletişim araçlarını kendi çıkarları doğrultusunda denetlemekte neyin haber olması, neyin haber olmaması konusunda yayın politikalarını belirlemektedir.

Uluslararası haberin bir haber olarak kendi sınırlılıkları içerisinde barındırdığı “*içsel değerler*” bu gelişmeler karşısında dışsallaşarak daha güçlü bir bağlamsallık kazanmaktadır. Nitekim uluslararası haber bağlamının yapılandırılmasında dünya ekonomisi, siyaseti ve kültürünün ağırlığının artması oranında içerik de küresel sistemin bir yansıması, oluşturu bir unsuru haline gelmektedir. Küresel sistemin içinde yer alan GSMH göstergeleri, ticaret hacmi, bölgesellik, nüfus, coğrafi büyüklük, fiziksel uzaklık, siyasal/ekonomik çıkarlar, dil farklılıkları, iletişim kaynakları ve kültürel yönelimler gibi özellikler aynı zamanda uluslararası gelişmelere haber değeri kazandıran temel lojistik

---

⁵² Sean MacBride, **Birçok Ses Tek Bir Dünya İletişim ve Toplum Bugün ve Yarın**, Basıma Hazırlayan: Suat Sinanoğlu, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayını, 1993, s. 37.

ölçütlerdir.⁵³ Bu ölçütler yalnızca medyanın dış haber sayfalarının içeriğini belirlemekle kalmamakta, dünyanın belirli bölgeleri arasında akan enformasyonun hacmini de belirlemektedir.⁵⁴

Küresel sistem ve uluslararası haber içeriği arasında giderek artan bu etkileşim süreç içerisinde egemen siyasal/ideolojik yapılar, ekonomik sistemler ve kültürel değerlerle yoğrularak uluslararası haberciliğin olayları değerlendirme ölçütlerini, algılama tarzlarını ve yorumlama çerçevelerini belirleyici bir işlev olarak yerine getirmiştir. Küreselleşmenin etkisinin arttığı, ayırt edici özelliklerinin belirginleştiği bir dönem olan 20. yüzyılın ikinci yarısında, bu anlamda verilebilecek çok farklı örnekler bulunmaktadır. Özellikle dünyanın bloklaşmaya başladığı Soğuk Savaş dönemi, uluslararası alanda “*özgür haber akışı*” ve “*dengeli haber akışı*” gibi uluslararası haberciliğe ya da dış haberlere bakış açısını önemli ölçüde belirleyen model olabilecek gelişmelere sahne olmuştur.⁵⁵ Ancak önemli yapısal değişiklikler olmadığı müddetçe herkesin bağımsız, özgür, eşit ve dengeli haber alma hakkı bulunmamaktadır.

2.5.2. Uluslararası Enformasyon Dolaşımı ve Sorunlar

Günümüzde en çok tartışılması gereken konulardan birisi dünya üzerinde haber ve bilgi dolaşımında yaşanan dengesiz dağılımdır. Dünya üzerinde bilgi ve haber dolaşımı teknik bakımdan gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yapılmaktadır. “Ayrıca, aynı veya benzer dilleri konuşan ve kültürleri benzeşen, uzun tarihsel bağlarla birbirlerine bağlı olan ülkeler arasında haber ve bilgi aktarımı fazlayken, farklı geçmişli olan ülkeler arasındaki bilgi ve haber aktarımı daha azdır. Bilgi alışverişi, enformasyonun dağılımı bakımından göze çarpan özellik, dünyanın çeşitli bölgeleri yönünden tek yönlü

⁵³ Hooming Denis Wu, *Investigating the determinants of international news flow: a meta-analysis*, Gazette 60(6), 1998, s. 507.

⁵⁴ Semra Akdemir, “Küreselleşmenin Uluslararası Habere Yönelik Etkileri: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Üzerine Bir Değerlendirme”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, Cilt 5, 2005, s. 32.

⁵⁵ Akdemir, a.e., s. 32.

olarak bir dolaşımın egemenliğindedir. Tek yönlü dolaşım gerek nicelik gerekse nitelik açısından kolay fark edilmektedir.”⁵⁶

Tek yönlü haber ya da dengesiz haber dolaşımı, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere, güç ve teknolojiyi elinde bulunduranlardan, bulunduramayanlara doğru haberlerin, bilgilerin, verilerin ve kültür ürünlerinin dolaşımı olarak da tanımlanmaktadır. “Tek yönlü haber dolaşımı özellikle kitle iletişim araçları vasıtasıyla yapılan ve göndericinin belirleyici olduğu iletişim türüdür. Mesajı gönderenin kontrolünde ve onun egemenliğinde olan tek taraflı iletişim biçimleri katılımcı ve demokratik anlayışın oluşmasına izin vermemektedir.”⁵⁷

Uluslararası haber dolaşımında görülen bu dengesizlik iki yönden önemli boyutlara ulaşmaktadır.⁵⁸

- Kitle iletişim araçlarının sahiplik yapısı ve altyapı yetersizliği bakımından görülen dengesizlikler.
- Haberin dağılımı ve dolaşımı bakımından görülen dengesizlikler.

Kitle iletişim araçlarının sahiplik yapısı haberin üretimini ve dolaşımını sağlayan kurum açısından olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabilecekken haberi tüketen kitle açısından da olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Medya- siyaset ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda kitle iletişim araçlarının sahiplik yapısı hem ulusalda hem de uluslararası alanda haber üretim ve dolaşımını etkilemekte ve dengesiz haber dolaşımına olanak sağlamaktadır.

Ekonomi ile medya arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Yayın organlarının uluslararası alanda güçlü bir haberleşme ağına sahip olmaları için güçlü bir ekonomiye sahip olmaları gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkeler uluslararası düzeyde haberleşme ağı kuracak yeterli ekonomik güce sahip olamadıkları için gelişmiş ülkelerin haber ağlarından

⁵⁶ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Yayınevi, 11. Baskı, 2015, s. 189.

⁵⁷ İlker Bıçakcı, **İletişim ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Mediacat, 2000, s. 31.

⁵⁸ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 190.

beslenmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum da haberlerin, kaynaklarının ait olduğu ÷lke çıkarlarına göre işlenmesine neden olmaktadır.⁵⁹

Haber dağılımındaki en önemli sorunlardan birisi de devletlerin ekonomik yetersizlikleridir. Bir devletin dñya üzerindeki gñcñ ekonomisiyle ölçülmektedir. Ekonomik gñ, o devletin gelişimine yön verecek olan tñm mekanizmaları etkilemektedir. Tam da bu noktada teknolojik altyapıya yatırım yapabilmeniz için ekonomik olarak gñlñ olmanız gerekmektedir. Ekonomik olarak gñlñ olmayan ÷lkeler teknoloji yerine temel ihtiyaçlarını giderebilecek ÷rñnlere yatırımlar yapmaktadır. Bu durum uluslararası haber dolaşımında onları yarışın gerisinde bırakmaktadır.

İletişim alt yapı yetersizliğı durumundan dolayı yaşanan dengesizlik ise tamamen teknoloji ile ilgilidir. Teknoloji ÷reten ve dağıtım ÷lkeler gñcñ de ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu ÷lkeler kitle iletişim araçlarına yönelik geliştirdikleri teknolojileri istedikleri ÷lkeler ile paylaşmakta istedikleri ÷lkeler ile paylaşmamaktadır. Bu durum teknolojik olarak geride kalmış ÷lkeleri haber ÷retim ve dolaşım sñrecinde gñsñz kılmaktadır.⁶⁰

Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, iletişim teknolojilerini yakından ilgilendirmektedir. Özellikle uluslararası haber dolaşımında etkin rol oynayıp haber dolaşımını yönetmek istiyorsanız teknolojik alt yapınızın çok gñlñ olması gerekmektedir. Gelişmiş ÷lkeler, gelişmekte olan ÷lkelere göre iletişim teknolojilerine daha fazla yatırım yapmaktadırlar.

Haber dağılımındaki önemli sorunlardan birisi olan taraflı bakış açısı ve çarpıtma; daha çok gelişmekte olan ÷lkelerde görülmektedir. Bu ÷lkeler uluslararası haber dolaşımını yöneten kitle iletişim araçları için önemli birer haber kaynağı olarak görülmektedir. Uluslararası haber dolaşımını yöneten kitle iletişim araçları, gelişmekte olan ÷lkelerle ilgili savaş, terör, doğıal afet ve istismar gibi haberler vererek bu ÷lkelerin yanlış tanınmasına neden olmaktadır. Bu durum ÷lkelerin uluslararası camiada imajlarını yıpratmakta aynı

⁵⁹ zgñr Gönenç, **Haber Ajansları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2015, s. 179.

⁶⁰ Tokgöz, **a.e.**, s. 190.

zamanda birçok sektörde ülke ekonomisine de zarar vermektedir. Yapılan bu çarpıtılmış haberler sayesinde bir taraftan ülkelerin dünya kamuoyunda imajları zarar görürken bir taraftan da ekonomileri güçsüz bırakılarak güçlü olan devletlere bağımlı hale getirilmektedir.

Uluslararası habercilikte gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkelerin habercileri çeşitli engellemelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumda uluslararası haber dağılımındaki en önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine ulaşım, teknolojik yetersizlik, bürokratik ve siyasi sorunlarla birlikte kitle iletişim araçlarının nedenli önemli olduğunun fark edilmemiş olması da uluslararası haber dağılımında yaşanan sorunların arasında yer almaktadır.

2.5.3. Tek Yönlü Uluslararası Enformasyon ve Haber Akışı

Tek yönlü gerçekleşen uluslararası enformasyon ve haber akışı, haberin dağıtım sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan birisidir. 1950'lerin başından beri haber akışının oldukça seçici hem de tek yönlü gerçekleştiğini göstermek üzere çok sayıda araştırma yapılmış olup çeşitli kanıtlar ortaya konmuştur.⁶¹ Uluslararası haber akış modelleri daha çok uluslararası alanda üretilen, dağıtılan ve pazarlanan haberin/bilginin/enformasyonun analizine dayanmaktadır. Tek yönlü uluslararası enformasyon ve haber akış modelleri içerisinde “Uluslararası Enformasyon Akış Modeli, (EK-2) Kuzey Güney Haber Akış Modeli, (EK-3) Haber Akışının Merkez-Çevre Modeli, (EK-4) “Haberin Kuzey Güney Dairesel Akış Modeli, (EK-5) bulunmaktadır.⁶²

Bu modeller genel olarak uluslararası iletişimde haber ve bilgi dolaşımının kuzeyden-güneye, gelişmiş ülkelere- gelişmesini tamamlayamamış ülkelere doğru gerçekleştiğini savunmaktadır. Kuzeyde bulunan ülkeler arasında haber ve bilgi alışverişi yoğun bir şekilde gerçekleşmekle birlikte aynı zamanda kuzey ülkelerinden güney ülkelere de haber ve bilgi akışı net bir şekilde yürütülmektedir. Aynı durum güney

⁶¹ Johan Galtung, M. Ruge, **The Structure of foreign news**, *Journal of Peace Research*, 1965, s. 64-90.

⁶² Hamid Mowlana, “**International Flow of Information: A Global Report and Analysis**”, Unesco, Paris, Imprimerie Boudin, 1985, s. 14.

lkeleri için geçerli değildir. Güney lkeleri arasında haber ve bilgi alışverişi istenilen düzeyde gerçekleşmemekle birlikte, güney ülkelerinden kuzey ülkelerine haber akışı çok fazla olmamaktadır.

Haber retim, dağıtım ve yönetim sürecini sağlayan ve işleten mekanizmalar özellikle kuzeydeki ülkelerde bulunmaktadır. Gelişmekte olan ve güneyde bulunan ülkeler, kendileri ve başkaları ile ilgili haberleri gelişmiş ülkelerin kontrolünde olan medya araçları ile duyurmakta ve öğrenmektedirler. Hizmetlerin görece düşük ederinin olmasının bazı faydaları olmasına rağmen aynı zamanda çok sayıda engel de bulunmaktadır. Bunlar özellikle haber kaynaklarının üretildiği ülkelerin istenmeden ithal edilen perspektif ve değer yargılarından kaynaklanan engellerdir. Ödenen bedellerden biri kendi bölgeleri (rneğin, Afrika) olumsuz veya kötümser bir görüş ithal edilmesine ilişkin olandır. nc dünya ülkeleri olumsuz olarak sergilenmediklerinde genellikle dünya sahnesinde görünmez olmaktadır.⁶³

2.5.4. Çift Yönlü Uluslararası Enformasyon ve Haber Akışı

Tek yönlü enformasyon ve haber akışının tersi olan çift yönlü enformasyon ve haber akışı terimi, bilim çevrelerinde üzerinde yoğun çalışılan konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çift yönlü uluslararası enformasyon ve haber akışı olgusu, teknolojik altyapının dünya genelinde eşit dağılımı ve gelişmiş Batı ile üçüncü dünya ülkeleri arasında enformasyon ve haber akışı arasındaki uçurumun en aza indirilmesi üzerinde durmaktadır. Bu durum gerçekleştiği takdirde çift yönlü enformasyon ve haber akışının varlığından bahsedilebilir olacaktır.

Tek taraflı enformasyon ve haber akışının fark edilmesinden sonra 1960'lı yıllarda bu sömürgeci iletişim düzenine karşı, çift yönlü enformasyon ve haber akışını gerçekleştirmeyi sağlayacak çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu dengesiz ve tek yönlü iletişimden olumsuz etkilenen ülkeler bir araya gelerek, dengesiz ve tek yönlü iletişimden dengeli ve çift yönlü iletişime geçiş için çalışmalar yapmaya başlamışlardır.

---

⁶³ Denis McQuail, Sven Windahl, **İletişim Modelleri Kitle İletişim çalışmalarında**, ev: Konca Yumlu, Ankara, İmge Kitapevi, 2. Baskı, 2005, s. 271.

Enformasyon ve haber dolaşımı hem ulusal çapta hem de uluslararası düzeyde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü *“Haber, değişik işlevlerinin yanı sıra bireylerin öteki bireyler ve çevreyle anlamlı ilişkiler kurmalarında, dünyayı algılamalarında en önemli öğeleri oluşturan bilgiler bütünüdür. (...) Uluslararası alanda da kimlerin, neleri haber konusu olarak seçtikleri, konuların nasıl işlendiği ve oluşturulan haberlerin; ne amaçla, kimlere, hangi ölçütlere dayanılarak dağıtıldığı, sorgulanması gereken bir konudur. Çünkü bireylerde dolayısıyla ulusal topluluklarda, ‘ötekiler’(bireyler, toplumlar, uluslar, ülkeler) ile ilgili önyargılar, yargılar, geleceğe yönelik kararlar, olumlu ya da olumsuz simgeler, düşünceler, tutum ve davranışlar, haberlere göre oluşmaktadır.”*⁶⁴ Bu ve bunun gibi sebeplerden dolayı da uluslararası enformasyon ve haber dolaşımının dengeli bir yapı içerisinde gerçekleşmesi çok önemli ve gerekli görülmektedir.

Kaynak ve hedef birimlerinin karşılıklı olarak birbirlerini etkileme olanağına imkân sağlayan çift yönlü iletişim, çoksesselik, çeşitlilik ve demokratik ilkelere dayalı ideal bir iletişim türü olarak tanımlanmaktadır. Dünya genelinde enformasyon ve haber akışının sosyal değerler çerçevesinde, temel iletişim ve gazetecilik ilkeleri doğrultusunda gerçekleşmesi kamu açısından oldukça önemlidir. Ayrıca “Kitle iletişim araçları, iletişimi tek yönlü olarak belirleyen bir konumdayken etkileşimli iletişim araçları, kişileri yüz yüze iletişimde olduğu gibi hem hedef hem de kaynak olma ayrıcalığı vermektedir.”⁶⁵

Herbert Schiller, kamuoyu araştırmaları çerçevesinde ele aldığı “iki yönlü bilgi akışı” konusunda şöyle demektedir: *“Kanaatime göre iki yönlü bilgi akışının var olabilmesi, bilgi alışverişinde bulunan kesimlerin üç aşağı-beş yukarı birbirine denk olmasıyla olasıdır. Bir başka deyişle, iki taraf arasında iktisadi, siyasi ve içtimai açılardan büyük farklılıklar var iken, iki yönlü bir akışın gerçekleşebilmesi olası değildir. Karşılıklı değişimde eşitlik ilkesine gölge düşüren, işlerliğine fırsat tanımayan faktörlerin mevcut olması halinde iki yönlü olduğu varsayılan enformasyon akışı tek yönlü bir hal alır ve manipülasyon ve istismar için kullanılan bir kanal olur çıkar.”*⁶⁶

⁶⁴ Atilla Girgin, **Yazılı Basında Haber ve Habercilik “Etik”i**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2000, s. 41.

⁶⁵ İlker Bıçakçı, **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Ankara, MediaCat Yayınları, 1998, s. 30-32.

⁶⁶ Herbert Schiller, **Zihin Yönlendirenler**, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul, Pınar Yayınları, 1993, s.

Sovyet Blok'u ilk kez 1970'li yılların başında uluslararası barışın sağlanmasında basının önemli bir işlevi olduğunu dile getirerek dengesiz haber akışı ile ilgili sorunları yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır. Bu süreçte Sovyet Blok'unun dengesiz haber akışı ile ilgili suçlama ve iddiaları BM Genel Kurulu ve UNESCO kayıtlarını doldurmaya başlamıştır.

Fakat Batı Blok'u bu girişimleri ve sorunu görmezden gelerek sorunu “iletişim özgürlüğü” çerçevesinden görmeyi sürdürmüştür. Çünkü Batı Blok'u geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkeler üzerindeki egemenliğini iletişim özgürlüğü ilkesini savunarak gerçekleştirmiştir.⁶⁷ Çünkü kapitalist Batı, teknolojinin gelişmesiyle birlikte uluslararasılaşan ve değişime uğrayan bu yeni medyayı bir sömürü aracı olarak görmüştür. Bu durumu fark eden gelişmekte olan üçüncü dünya ülkeleri güçlü ve kapitalist Batı'nın çıkarları doğrultusunda işlev kazanan “serbest enformasyon akışı” ilkesine karşı çıkarak “dengeli ve serbest” ve dolayısıyla da “çift yönlü enformasyon akışı” ilkesini savunmaya başlamıştır.

Gelişmekte olan ülkeler, iletişim kaynaklarından eşit şekilde yararlanmanın yanı sıra her ülkeyi yakından tanımak için Batılıların serbest iletişim akımı görüşlerine karşıt ‘iletişimin serbest dolaşımı’ ilkesini ileri sürmektedirler. Bir başka deyişle, gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yönelen serbest iletişim akımının tek yönlü olmaktan kurtarılacak çift yönlü olmasını sağlamanın gerektiğini savunmaktadırlar.”⁶⁸

2.5.5. Özgür ve Dengeli Enformasyon ve Haber Dolaşımı

Literatürde özgür veya serbest enformasyon akışı olarak bilinen terim aslında “iletişim özgürlüğü”, “haberleşme özgürlüğü” gibi kavramlar üzerine inşa edilmiş gibi görünse de aslında tam da görüldüğü gibi işlememektedir. Özgür veya serbest enformasyon akışı, daha çok kapitalist batılı ülkelerin çıkarları doğrultusunda tek yönlü bir akış sağlamaktadır.

190-191.

⁶⁷ Tokgöz, a.g.e., s.28.

⁶⁸ İdris Adil, **Haberde Dışa Bağımlılık**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991, s. 33.

ABD ve Batılı ülkeler kendilerini, tek yönlü enformasyon ve haber akışından olumsuz etkilendiklerini savunan gelişmekte olan ülkelere karşı “özgür (serbest) enformasyon akışı” doktrini ile savunmaktadırlar. Özgür enformasyon akışı doktrini, özellikle bilgi, haber ve bunların ürünlerinin dolaşımındaki engellerin ortadan kaldırılması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Özgür akış ilkesi, enformasyonun ya da haberin bir yerden başka bir yere doğru akışına ilişkin faaliyetleri teşvik eder gibi görünmektedir. Aynı zamanda bu tür akış bilgiyi arama, haber alma, haber ve bilgiyi yayma haklarını da kapsamaktadır.⁶⁹ Haberin ve bilginin bu özgür akışı, uygulamada bilgi üreticileri tarafından, özellikle politik sınırları aşan bilgiler açısından dünyanın herhangi bir yerindeki pazarlara serbestçe girebilme hakkının talep edilmesini gündeme getirmiştir.⁷⁰

Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası hukuka ve politikaya hâkim olan Batılı klasik liberalist düşüncenin bir ürünü olan “iletişim özgürlüğü” veya “özgür haber dolaşımı” kavramı, o yıllarda BM’in egemen görüşü olarak benimsenmiş ve daha sonra da 1960'lara kadar UNESCO'nun temel görüşlerinden biri haline gelmiştir.⁷¹

Gelişmekte olan ülkelere sağlanacak olan teknolojik destek, enformasyon ve haber akışının özgür, eşit ve dengeli dolaşımını sağlamak için tek başına yeterli bir durum olarak görülmemektedir. Gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere sağlanan bu teknolojik yardımlar sonuçta yine bu ülkeleri gelişmekte olan ülkelere bağımlı hale getirmektedir. Gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerinin kendi iletişim teknolojilerini geliştirerek bu anlamda söz sahibi olmaları gerekmektedir.

Batı'da ABD'nin kültürel etkisinin artması, gelişmekte olan ülkelerde elektronik sömürgeciliğe karşı bilinçlenme faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte özellikle 1970'li yıllardan sonra uluslararası özgür ve bilgi akışı daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır.

---

⁶⁹ Vefalı Ansarov, “Uluslararası Enformasyon Akışı Çerçevesinde Azerbaycan'da Görsel İşitsel Yayıncılık ve Habercilik”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, 2008, s.30.

⁷⁰ R. Lorimer, E. O'Donnell, “Yayıncılıkta Globalleşme (Küreselleşme) ve Uluslararasılaşma”, Çev: Zeynep Çetin, *İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi*, 1997, Sayı: 6, s. 116-117.

⁷¹ Ansarov, *a.e.*, s. 32.

Çünkü günümüz dünyasında, iletişim teknolojileri hızla gelişmiş; internet ve uydu yayıncılığı sayesinde sınırlar ötesi yayın yapabilme özelliğine sahip enformasyonun ve haberin daha geniş kitlelere daha kısa sürede dolaşımını sağlayan yeni ya da değişime uğramış kitle iletişim araçları ortaya çıkmıştır.

Bütün bu süreç ve durumlar dikkate alındığında özgür enformasyon dolaşımı ilkesinin uluslararası iletişimde dengesiz enformasyon ve haber akışına hiçbir zaman engel teşkil etmediği, daha çok Batılı gelişmiş ülkeler lehine işlediği görülmektedir. Bu kavram enformasyon ve haber dolaşımının eşit gerçekleşebilmesi için tek başına yeterli değildir. Bunun yerine “özgür ve dengeli enformasyon dolaşımı” kavramını kullanma ve bu yönde çalışmalar yapma fikri ortaya atılmıştır.

Enformasyon ve haberin uluslararası düzlemde dolaşımının özgür ve dengeli bir şekilde gerçekleşmesine yönelik bilim çevreleri içerisinde çok sayıda görüş ve düşünce bulunmaktadır. Yukarıda özgür enformasyon ve haber akışının gelişmiş ülkelerin lehine gelişmekte olan ülkelerin aleyhine bir durum olduğundan söz edilerek oluşturduğu olumsuzluklara dikkat çekilmiştir. Bu düşünceye alternatif olarak da “özgür ve dengeli enformasyon dolaşımı” ortaya atılmış ve kullanılmaya başlanmıştır.

Özgür ve dengeli enformasyon akışı, klasik basın özgürlüğü kavramına bir alternatif olarak ortaya çıkan ve iletişimdeki dengesizlikleri körikleyen mevcut statüko lehine işleyen başıboş özgürlük modelinin yerine gerçek bir iletişim özgürlüğünü, eşitlikçi ve demokratik çalışma modelini getirecek bir sorumluluk düzenine geçişi sağlayacak anlayışı ifade etmektedir.⁷²

Dünya tarihine bakıldığında zaman her dönem güçlü ve güçsüz devletler bulunmuştur. Güçlü devletler, daima güçsüz devletler üzerinde ekonomik, siyasi, kültürel egemenlik kurmaya çalışmış ve çoğunlukla da başarmışlardır. Uluslararası iletişim düzeninde güçlüler ve güçsüzler bulunmaktadır.

---

⁷² Öngören, a.e., s. 92.

Böyle bir ortamda mutlak ve salt bir özgürlük düşüncesi, gerçekte tarafsız bir düşünce olmayıp kaynakların çoğunu kendi kontrolünde bulunduran büyük gelişmiş devletlerin küçük ve gelişmekte olan devletler üzerindeki etkinliğini ve tahakkümünü artırmaya ve sürdürmeye yarayan bir vasıtaadır. Gerçekçi ve eşitlikçi özgürlük kavramı ancak uluslararası sistemin bir sorumluluk sistemine bağlanması ile gerçekleşebilir.⁷³ Bu görüşü savunanlar, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde iletişim özgürlüğünü ifade eden 19. maddenin tamamlayıcısı durumunda bulunan 29. maddeye dayanırlar. 29. maddeye göre, 19. maddede gösterilen haklar ve özgürlüklerin “Diğer insanların hakları ve özgürlüklerinin tanınması ve saygı gösterilmesini garanti altına almak ve toplumun ahlak, kamu düzeni ve genel refahını korumak amacıyla kanunla sınırlandırılabilirliğini” öngörmektedir.

Benzeri sınırlayıcı hükümler, Vatandaşlık Hakları ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 19. maddesinde, İletişim Özgürlüğü 1973 Taslak Antlaşmasının 2. maddesinde, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 10. maddesinde de ifade edilmektedir.⁷⁴

Haber ve enformasyon dolaşımının hem ulusalda hem de uluslararası düzlemde oldukça önemli bir konu olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Tek yönlü gerçekleşen literatürde de özgür ve serbest enformasyon akışı olarak bilinen ve aynı zamanda iletişim ve haberleşme özgürlüğü gibi kavramlar üzerine inşa edilmiş olan özgür veya serbest enformasyon akışının tam anlamıyla kamu yararına hizmet etmesinin çokta mümkün olmadığı görülmektedir.

Anlaşılan o ki hem ulusal hem de uluslararası düzlemde enformasyon ve haberin kamu yararına fayda sağlayabilmesi için daha özgür ve daha dengeli bir sistem içerisinde dağıtımının ve dolaşımının sağlanması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için de gelişmiş Batılı ülkelerin emperyalist düşünce ve hareketlerinden uzaklaşarak daha sorumlu ve uzlaşmacı davranmaları gerektiğini düşünülmektedir.

---

⁷³ Ansarov, **a.g.e.**, s. 35.

⁷⁴ Öngören, **a.g.e.**, s. 92.

2.5.6. Yeni Uluslararası İletişim Düzeni ve MacBride Komisyonu

Yeni dünya düzeni ve kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla birlikte iletişim politikalarında, iletişim düzeninde veya daha geniş bir söylemle medyada büyük değişimler olduğu görülmektedir. Yaşanan bu değişim süreçleri çalışmanın birinci bölümünde de tartışıldığı üzere genellikle küreselleşme başlığı altında incelenmektedir. Medyada yaşanan küreselleşme, çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalışıldığından dolayı bu bölümde bu konuya değinilmeyip daha çok yeni uluslararası iletişim düzeninden bahsedilmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler özellikle 1960'lı yılların başından itibaren kitle iletişim araçlarının uluslararası alanda önemli ve etkili bir rol oynadığını anlamaya başlamıştır. “Artık hiçbir ulus kendi kendine yeterlik iddiası taşıyamaz. Ulusal kamuoyu yanında uluslararası kamuoyu da önemlidir”⁷⁵ gibi olgulardan hareketle; geliştirmekte olan ülkeler, dünyada her ülke eşit haber üretebiliyor mu? her ülkeye haber dağıtımı eşit gerçekleşiyor mu? haber üretim ve dağıtım mekanizmaları kimin kontrolünde? gibi sorulara cevap aramaya başlamışlardır.

Kitle iletişim araçları aracılığı ile başlayan bu uyanış ve arayış, kısa zaman içerisinde içerikle de bütünleşerek ideolojik dokulu da olsa yukarıdaki sorulara cevap arama yönünden, “hakça ve adil işlem görme isteği” şeklinde kendini duyurmaya başlamıştır. Bu isteği, uluslararası platformlara taşıyan ve basının uluslararası barışın gerçekleşmesi yönünden görevleri üstlenmesi gereken bir alan olduğunu 1970'lerin başında ilk ortaya atan Sovyet Blok'u olmuştur. Sovyet Blok'u bu konuyu birçok platforma taşıyarak çözüm arayışına gidilmesi gerektiğini önermiştir. Fakat Batı Blok'u sorunu “iletişim özgürlüğü” çerçevesinde görmeye devam ederek çözüme yönelik herhangi bir girişimde bulunmamıştır.

1970'lerin başında Sovyet Bloku'nun başlattığı girişimler sonucunda, “yeni ekonomik düzen ve yeni yeni uluslararası iletişim düzeni” kavramları uluslararası gündeme girmişlerdir. Yeni ekonomik düzen kavramı genel olarak uluslararası ilişkilerin

⁷⁵ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitapevi, 11. Baskı, 2015, s. 193.

sömürgecilikten kurtarılmasını vurgulamaktaydı. Üçüncü Dünya Ülkeleri, (diğer bir adıyla Bloksuzlar ya da Bağlantısızlar) Batı ve Doğu blokunun yeni kurulan devletlerin dış ilişkilerini denetlediklerini iddia ederken, özellikle uluslararası alanda eşitliğe ve adil ilişkilere dayanan bir düzenin kurulmasını istemekteydiler. Bu bakımdan bu kavramın ardında, bütün gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerle olan ilişkilerini bir merkezde ve ortak denetim altında toplarlarsa, yeni ekonomik bir düzene varılabilir görüşü yatmaktaydı.⁷⁶

Bu düşünceler kısa sürede gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerle olan diyalogu şeklinde kendini gösteren, UNCTAD konferanslarına dönüşmüştür. Yeni ekonomik düzene yönelme şeklinde başlayan bu gelişme kısa süre içerisinde iletişim düzenine de yansımıştır. Böylelikle yeni uluslararası iletişim düzeni kavramı uluslararası gündeme gelmiştir.⁷⁷

Üçüncü dünya ülkeleri 1978 yılında yeni bir iletişim düzeni oluşturmak için UNESCO bünyesinde çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler sonucunda Sean MacBride başkanlığında UNESCO bünyesinde, “*Commission Internationale de Communication*” adı altında bir komisyon kurulmuştur.

1980 yılında yayımlanan raporun önsözünde Başkan Sean MacBride komisyonun hareket noktasını şu şekilde özetlemiştir: “*Yetmişli yıllarda iletişim sorunları çerçevesindeki uluslararası tartışma, belli kızgınlıklardan sonra birçok noktada dolaysız bir çatışma aşamasına gelmiştir. Sanayileşmiş ülkelerden gelen ve bir istila niteliği alan yoğun haber akışına karşı Üçüncü Dünya Ülkelerinin yükselttiği şikâyetler çoğu kez özgür haber akışına karşı çıkış olarak değerlendirilmekteydi. Buna karşılık basın özgürlüğünü savunanlar da ulusal egemenliğe müdahale etmekle suçlanmaktaydı. Böylelikle haber değeri ile ilgili çeşitli anlayışlar, gazetecinin rolü, hakları ve görevleri ve dünyayı*

---

⁷⁶ Tokgöz, a.e., s. 194.

⁷⁷ Tokgöz, a.e., s. 194.

ilgilendiren çeşitli sorunların çözümünde kitle iletişim araçlarının oynayabileceği rol üzerinde geniş ve çelişkili bir tartışma açılmıştı.”⁷⁸

Komisyon tarafından hazırlanan “*Many Voices, One World*” adlı raporda konu ile ilgili sorunlar vurgulanmış, bu sorunların nedenleri ve giderilmesiyle ilgili öneriler sunulmakla birlikte dünya ülkeleri arasında yaşanan haber akımının dengesizliği kabul edilmiştir.

Raporda ayrıca, haber toplama ve dağıtımının her iki yönde eşit ve adaletli bir şekilde yürütülebilmesi için ulusal ajansların kurulması, bunların kendi aralarında ve uluslararası nitelikteki büyük haber ajansları ile iş birliği yapmaları ve bölgesel haber havuzları oluşturmaları önerilmiştir. Yine aynı raporda, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere haber toplama ve yayma süreçlerini öğretmek ve yardımcı olmak amacıyla donanımlı personel gönderilmesi ve eğitimler verilerek onların gelişimine katkı sağlanması planlanmıştır.⁷⁹

1987 yılında yapılan UNESCO Genel Konferansında MacBride Komisyonu Raporunda ortaya konulan bazı konular eleştirilmiştir. Her ülkenin sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik koşullarının farklı olmasından dolayı çözüm yollarının da farklı olacağı düşüncesinden hareketle çözüm yollarının da bu durumun göz önünde bulundurularak geliştirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya konmuştur.⁸⁰

MacBride Komisyonu raporundan Uluslararası iletişim düzeninin sorunları, bu sorunların kaynakları ve çözüm yollarına yönelik çok önemli sonuç ve öneriler çıkmıştır.⁸¹ Bu sonuç ve önerilerin en önemlileri içerisinde; gelişmekte olan ülkelere teknolojik anlamda yardımlar yapılarak haberleşme ağlarının daha kullanılır hale getirilmesi, çalışanlarının eğitilmesi, kültürel kimliklerinin güçlendirilmesi, iletişimin ticariliğinin

---

⁷⁸ Sean MacBride, **Birçok Ses Tek Bir Dünya İletişim ve Toplum Bugün ve Yarın**, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, 1993, s. 11.

⁷⁹ Atilla Girgin, **Uluslararası İletişim Haber Ajansları ve AA**, İstanbul, Der Yayınları, 2002, s. 64-65.

⁸⁰ Özgür Gönenç, **Haber Ajansları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2015, s. 201.

⁸¹ UNESCO, **Mac Brıde Komisyonu Raporu**, Aktaran: İdris Adil, Uluslararası İletişim Düzeni ve Ulusal Basının Dışa Bağımlılığında Türkiye Örneği Haberde Dışa Bağımlılık, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1991, s. 33-37.

azatılması, gelişmiş ülkelerle ortak çalışmalar yapılması ve uluslararası haberleşme ve iletişim çalışma merkezleri kurulması gibi birçok geliştirici özellik bulunmaktadır.⁸²

MacBride raporunda yeni enformasyon ve iletişim düzenine ulaşmak için hangi yönde hareket edilmesi gerektiği açık şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Haberin ya da enformasyonun özgür ve dengeli dağılımı için yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu olanakların dikkatli ve dengeli kullanılması gerekmektedir.

Enformasyon akışında yaşanan dengesizliklere karşı birçok konuda yaşanan bilinçlenme, değişim konusunda sonuç vermeye başlamıştır. Bunun örnekleri yavaş yavaş gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Ancak yine de yeni iletişim teknolojilerin gücü iletişim farklılıklarının büyümesini bir taraftan azaltırken bir taraftan da artırmaktadır. Bu nedenden dolayı günümüzde de yeni iletişim teknolojilerinin özgür ve dengeli haber dolaşımı konusu tartışılmaya başlanmıştır.

2.6. Uluslararası Haber Ajansları

Bilişim teknolojilerinin gelişmesi, beraberinde iletişim teknolojilerinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır. Her geçen gün yeni bir hal alarak hedef kitle üzerindeki etkisini artıran kitle iletişim araçları, günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle gücüne güç katmaya devam etmektedir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte haber aktarımının da önemi giderek artmıştır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de haber üretimini, dağıtımını ve aktarımını sağlayan en önemli kitle iletişim araçları haber ajanslarıdır.

Devletlerarası diplomatik mesajlar dışında, uluslararası iletişimi sağlayan en önemli unsur haber ajanslarıdır. Çünkü devletlerarasındaki haber ve bilgi akışı haber ajansları aracılığıyla kamu ile buluşturulmaktadır. Dolayısıyla nelerin haber konusu olarak seçildiği, hangi konuların habere dönüştürüldüğü ya da dönüştürüleceği veya kimlere dağıtılacağı büyük önem taşımaktadır. Bu yapı içerisinde birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan ulus

---

⁸² Sean MacBride, **Birçok Ses Tek Bir Dünya İletişim ve Toplum Bugün ve Yarın**, Basıma Hazırlayan: Suat Sinanoğlu, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayını, 1993, s. 303.

ve devletlerarasındaki ilişkiler önemli ölçüde yapılan haberler aracılığıyla şekillenmektedir.⁸³

Uluslararası haberleşmenin çok önemli bir kısmını haberlerin sağladığı düşünüldüğünde; haber ajanslarının ne kadar önemli bir kitle iletişim aracı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimine ayak uydurmaya çalışan haber ajansları, çok kısa bir süre öncesine kadar birkaç bin sözcük üretirken, günümüzde bu sayı dakikada on bin sözcüğün üstüne çıkmıştır. Şüphesiz bu gelişimde haberleşme uydusu ile birlikte bilgisayarların uluslararası haber akışında kanal kapasitelerinin artırılmış olmasının da büyük rolü bulunmaktadır.⁸⁴

19. yüzyılda telgrafın kullanılmasıyla gelişim gösteren haber ajansları, kuruluşlarından itibaren hızlı bir gelişim göstererek önce ulusal sonrada uluslararası alanda etkili olmuşlardır. Haber üretim ve dağıtım süreçlerinin büyük bir çoğunluğunu kendi himayelerinde bulunduran uluslararası haber ajansları, dünya siyasetinden, ekonomisine birçok konuda siyasileri, toplumu ve hatta devletleri yönlendirme ve yönetme gücüne sahip konuma gelmişlerdir.

Uluslararası iletişimin en önemli parçası konumunda bulunan haber ajansları, kitle iletişim araçları için hızlı haber üretimini, dolaşımını ve dağıtımını sağlayan en önemli kuruluşlar arasında yer almaktadır. Teknolojik olarak üstün konumda bulunmaları nedeniyle haber toplama, yazma ve dağıtım işlemlerini, diğer kitle iletişim araçlarına göre daha hızlı bir şekilde gerçekleştirmekte birlikte aynı zamanda haber üretim ve dağıtım süreçlerini daha ucuza mal edebilmektedirler.⁸⁵

Uluslararası haber ajansları, kitle iletişim araçları tarafından yayınlanan haberlerin büyük bir bölümünün üreticisi ve dağıtıcısı durumdadırlar. Son yıllarda, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yoğun bir şekilde kullanılmaya başlamasıyla birlikte uluslararası haber ajanslarının etkisinin azalacağı düşünülmüştür. Ancak ajanslar, yeni

⁸³ Murat Zeytinli, **Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları**, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi, 1996, s. 101.

⁸⁴ Yasemin G. İnceoğlu, **Uluslararası Medya-Medya Eleştirileri**, İstanbul, Der Yayınları, 2010, s. 115.

⁸⁵ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 1994, s. 106.

teknolojileri yakından takip edip kullanmaya başlayınca, günümüzde etkilerini artırarak sürdürmeyi başarmışlardır.⁸⁶

Uluslararası iletişimin gerçekleşmesinde çok önemli bir yerde duran uluslararası haber ajansları, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni dijital medya da etkin rol oynamaya başlamıştır. Daha önceleri yaptıkları haberleri abonelik sistemi aracılığıyla diğer kitle iletişim araçlarına belirli bir ücret karşılığında satan haber ajansları, günümüzde bu haberler içerisinde istediklerini anında internet siteleri ya da sosyal medya ağları aracılığıyla yayınlamaktadır.

2.6.1. Uluslararası Haber Ajanslarının Tanımı

Haberleri olay yerinden bir gazetenin yazı işleri bürosuna ya da bir radyo ve televizyonun istasyonuna ileten her basın işletmesinin ulusal ya da uluslararası yurt içi ve yurt dışı muhabirlerinden oluşan kendine özgü bir iletişim ağı bulunmaktadır. Ancak hiçbir yayın organı ülkenin en zengini bile olsa kendi olanaklarıyla ne dünya çapında ne de ulusal çapta bütün güncel olayları takip edip haber yapabilme olanağına sahip değildir.⁸⁷ Bu nedenle bütün kitle iletişim araçları kendi bünyesi dışında bulunan ve herkese açık olan haber kaynaklarına başvurmak durumundadır. Haber üretim ve dağıtım sürecinde en etkili kaynak olarak da karşımıza haber ajansları çıkmaktadır.

Haber her dönemde bir ürün, bir mal olarak görülmüştür. Gazeteler ise bu malın ya da ürünün taşıyıcılığını yapan önemli kuruluşlar olarak bilinmektedir.⁸⁸ Basının gelişmesi ve etki alanının artmasıyla haberi üretmeye ve yönetmeye olan ilgi de artmıştır. Bu süreçte haber üretim ve dağıtımını daha nitelikli ve daha profesyonel yapmak amacıyla ajanslar kurulmaya başlanmıştır.

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren kurulmaya başlayan haber ajansları, kitle iletişim araçları içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Ajans sözcüğü dilimize Fransızcadan girmiş

---

⁸⁶ Michel Mathien, Catherine Conso, **Les Agences de Presse Internationales**, Presses Universitaires de France, Paris: 1997, s. 3.

⁸⁷ Philippe Gaillard, **Gazetecilik Technique du Journalisme**, Çev: Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991, s. 43.

⁸⁸ Özgür Gönenç, **Haber Ajansları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2015, s. 6.

bir sözcüktür. TDK ajans sözcüğünü, “haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş olarak tanımlamaktadır.”⁸⁹ Çeşitli işlerle uğraşan büro, haber alma, haber toplama, haber yayma kuruluşu, haber, haber bülteni gibi anlamlara gelen ajans sözcüğü, günümüzde belirli bir ücret karşılığında diğer kitle iletişim araçları için haberi üreten, toplayan, yazan ve dağıtan kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Haber ajansları kitle iletişim araçlarına haber metninin yanında; fotoğraf, video, karikatür, paket televizyon programları ve özel repörtajlar gibi kitle iletişim araçlarının kullanacakları çok sayıda materyaller de sağlamaktadır.

UNESCO haber ajansını, hukuki statüsü ne olursa olsun, genel anlamda haberleri, gerçekleri gösteren ve tanımlayan güncellik ile ilgili belgeleri bulup kitle iletişim araçlarına onları ikna etmenin dışında kalmak üzere yayan, yasaların hükümlerine, ticaret kurallarına uygun olarak verdiği ölçüde tam ve tarafsız hizmet götüren kuruluşlar olarak tanımlamaktadır.⁹⁰

Haber ajanslarının çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları:

- *Ajans, birden çok gazete için haber toplayan ve dağıtan kuruluştur.*
- *Ajans, objektif bir şekilde ürettiği ya da topladığı haberleri, doğru olduğundan emin olmak koşuluyla hızlı bir şekilde kitle iletişim araçlarına ulaştıran bir kuruluştur.*
- *Haber için konu olabilecek her türlü bilgiyi doğru ve hızlı bir şekilde; gazete, radyo ve televizyon gibi basın yayın organları için toplayan ve onlara dağıtan kurumlara ajans denir.*
- *Ajans, çeşitli kitle iletişim araçlarına, amaçları doğrultusunda olayları izleyerek bunları tarafsızlık, doğruluk ve hızlilik ilkelerine bağlı kalarak değerlendirmeye tabi tutan ve sonra da edindiği bilgileri çeşitli yol ve yöntemlerle, en geniş şekilde abonelerine ileten kuruluşlardır.*

⁸⁹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/>, 15 Temmuz 2020.

⁹⁰ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 103.

- *Kitle iletişim araçlarına ortak hizmet götürme işlevini yerine getiren kuruluşlara haber ajansı denir.*
- *Haber ajansı, yasal statüsü ne olursa olsun, genel anlamda haberleri, gerçekleri gösteren ve tanımlayan aktüalite belgelerini bulup bunları kitle iletişim araçlarına, onları ikna etmenin dışında kalmak üzere yayan, yasaların hükümlerine, ticaret kurallarına uygun, olanak verdiği ölçüde tam ve tarafsız hizmet götüren kuruluşlardır.*⁹¹

Yukarıda da görüldüğü gibi haber ajansı ile ilgili birbirine benzeyen çok sayıda tanım yapılmıştır. Bu tanımların dışında haber ajansları kitle iletişim araçlarının dışında; cumhurbaşkanlığı, bakanlık gibi devletlerin en üst mercilerinden tutun diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da hizmet etmektedir. Kendileri ile ilgili ya da gündemi yakından takip edebilmek amacıyla kitle iletişim araçlarının dışında diğer kamu kurum ve kuruluşları da ajanslara abone olmaktadır. Bu durum haber ajanslarının farklı olan başka bir yönünü ortaya koymaktadır.

Haber ajanslarını bazı kaynaklar; uluslararası, ikincil konumdaki uluslararası, bölgesel, ulusal, resmi ve özel haber ajansları olarak altıya ayırmaktadır. Haber ajansları günümüzde gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde haber alışverişinde etkin ve önemli bir rol oynamaktadır.

Özellikle uluslararası haber ajansları dünyanın birçok ülkesine temsilciliklerini kurarak geniş haber ağıları oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu sistem sayesinde bu haber ajansları dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olayları yerinde takip ederek abonelerine ulaştırmaktadır. Diğer kitle iletişim araçlarının büyük bir çoğunluğunun dünyanın her yerine temsilcilikler kurabilme durumu bulunmamaktadır. Bu sebepten dolayı bir kitle iletişim aracı ister ulusal düzeyde isterse uluslararası düzeyde yayıncılık yapsın, dünyada yaşanan gelişmeleri takip edip kamuoyu ile paylaşabilmek için ajanslardan yararlanmak durumundadır.

---

⁹¹ A. Rıdvan Bülbül, **Genel Gazetecilik**, Ankara, Nobel Yayınları, 2006, s. 243.

Ulusal haber ajansları ise daha çok kendi bölgelerinde ya da kendi ülkelerinde haber üretilip dağıtmaktadır. Ulusal haber ajanslarının etkisi uluslararası haber ajanslarına göre daha azdır. Ulusal haber ajansları bir taraftan kendi bölgeleri içerisinde faaliyet gösteren diğer ulusal haber ajansları ile rekabet içerisindeyken bir taraftan da bölgesinde bulunan uluslararası haber ajansları ile rekabet içindedir. Bu durumlar ulusal haber ajanslarının gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Japonya'nın KYODO, Çin'in XINHUA ve Rusya'nın ITAR-TASS gibi haber ajansları, tüm dünya ülkelerine hizmet vermeseler de kendi ve ulaştıkları ülkelerin nüfusları ve dünyanın en önemli bölgesindeki güçleri nedeniyle, ikincil konumdaki uluslararası haber ajansları olarak tanımlanmaktadır.

Temelde ulusal kimlik taşıyan bölgesel haber ajansları, siyasal ve mesleki farklılıklar göstermeleri nedeniyle bölgesel haber ajansı olarak tanımlanmaktadır. TANJUG (Üçüncü Dünya Ülkelerinin Orta Avrupa Temsilciği), MENA (Ortadoğu Liderliği), EFE (Latin Amerika'ya uzanan yayınlar) gibi haber ajansları bölgesel haber ajanslarına örnek olarak gösterilmektedir.⁹²

Haber ajansları ister ulusal ister uluslararası nitelikte olsun temel amaçları haberi hızlı bir şekilde toplayarak müşterilerine hızlı bir şekilde ulaştırmaktır. 24 saat haber alma ve dağıtma anlamında bir yarış içerisinde bulunmaktadır.⁹³

Haber ajansları, diğer kitle iletişim araçları gibi haberi halka doğrudan ulaştırma anlamında bir ilişki içerisinde bulunmamaktadır. Her ne kadar iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte haber ajansları da kendi internet siteleri ve sosyal medya ağları aracılığıyla topladıkları haberleri halka ulaştırma anlamında paylaşımlarda bulunmalarına rağmen, diğer kitle iletişim araçları kadar bilinmemektedirler. Gelişen iletişim teknolojilerinin zaman içerisinde bu durumu değişime uğratabileceği düşünülmektedir.

---

⁹² Atilla Girgin, "Haber Ajansı", **Selçuk İletişim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.122-114.

⁹³ Gönenç, **a.g.e.**, s. 8.

2.6.2. Uluslararası Haber Ajanslarının Tarihçesi ve Gelişimi

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Ajans Havas'ın kurulmasıyla iletişim sahnesine çıkan haber ajansları haber üretim ve dağıtım süreçleri açısından geçmişte olduğu gibi günümüzde de en önemli kitle iletişim araçları arasında yer almaktadır.

Macar asıllı bir Fransız olan Charles Louis Havas, 1835'te bir çeviri bürosu kurmuştur. Havas, bu büroda birçok Avrupa ülkesinde çalışan muhabirlerden yararlanarak elde ettiği haberleri abonelerine satmaya başlamıştır. Havas'ın Paris-Londra-Brüksel arasında sürdürülen bu haber iletişimi, telgrafın bulunmasıyla büyük bir hız kazanmıştır.⁹⁴ Havas'ın kurulduğu ilk yıllarda, gazeteler ajanslardan haber alma konusunda çekimser davranmalarına karşılık ajansların ilk müşterileri; iş adamları, diplomatlar ve bankerler olmuştur.⁹⁵ Bu süreç haber ajanslarının temelini oluştururken aynı zamanda Havas'ı uluslararası bir haber ajansı haline getirmiştir.

Havas, kısa süre içerisinde çok önemli bir gelişme kaydederek tüm Avrupa'da hatta Çarlık Rusya'nın başkentinde bile muhabirleri olan bir ajansa dönüşmüştür. Ajans, ekonomik, siyasi ve ticari nitelikte haberleri ile borsa alanında da önemli bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır. Bilgi ve haberin parasal değerinin keşfedilmesiyle birlikte Havas şirketi daha da gelişerek ajansı uluslararası pazarlara yönlendirmiştir.⁹⁶

Havas, 1944 yılında geçirdiği sarsıntı sonucunda siyasi durumu nedeniyle ikiye ayrılmıştır. Statüsünde değişiklik yapılarak kamulaştırılmış ve Agence France Press (AFP) adını almıştır. Fransa'nın ulusal ajans kimliğini kazanan ajans, 1957 yılına kadar devlet

⁹⁴ Gönenç, a.e., s. 10.

⁹⁵ Tokgöz, a.g.e., s. 209.

* “ABD'nin ticaret merkezi Boston'da öteki ülkelerdeki gelişmelerden haberdar olmak isteyenler, Avrupa'dan gelen gemileri karşılayarak haber almaya çalışmışlardır. Bostonlu tüccarların özellikle ticari ve siyasi haber gereksinimi nedeniyle başlattıkları bu girişimi ilk fark eden Samuel Gilbert adında bir tüccar, 1811 yılında yazıhanesinin bulunduğu hanın bir katını okuma ve çay salonu haline getirmiştir. Gilbert bu salona iki büyük defter tutarak gemicilerden sağlanan haberleri ve bilgileri günü gününe kaydetmeye başlamıştır. Defterlerdeki bilgilerden haberdar olmak isteyen Bostonlular da salonu doldurmaya başlamışlardır. Çay salonuna daha çok kimsenin oturması dolayısıyla daha çok müşteri toplamak için ticari bir amaçla başlatılan bu girişim dünyada ilk haber ajansçılığı uygulaması olarak kabul edilmektedir.” (Bknz. Özgür Gönenç, Medya Dünyası, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 208)

⁹⁶ Süleyman Hilmi Bengi, “Ülkelerin Bağımsızlık Mücadeleleri ve Haber Ajansları İlişkisi- Anadolu Ajansı Örneği”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 35, Sayı 100, s. 454.

yardımla ayakta kalabilmiştir. AFP, uluslararası haber ajanları içerisinde seçkin ve güçlü bir yere sahiptir.

Havas'ın ardından 1849'da Berlin'de National Zeitung gazetecisinin sahibi Bernard Wolff tarafından German Wollfsche Telegraphen bürosu (Wolff) kurulmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman çıkarları doğrultusunda yayın yapan Alman Haber Ajansı Wolff, 1933 yılında Nazi yönetimince kapatılarak yerine hükûmet kontrolündeki Deutsches Nachrichten bürosu kurulmuştur. 1949'da İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasında günümüzde de varlığını sürdüren Alman Haber Ajansı Deutsche Presse-Agentur (DPA) faaliyetlerine başlamıştır.⁹⁷

Daha önce Havas ile birlikte çalışmış olan Alman asıllı Julius Reuters, 1851 yılında Londra'da bir ticari bir haber bürosu kurarak bugünkü Reuters'in temellerini atmıştır. Reuters, bugün dünyada haber akışını sağlayan en önemli uluslararası haber ajanslarından birisidir.

ABD'de ilk haber ajansı 1857 yılında kurulan New York Associated Press'tir. 1857'den önce New York'ta çıkan gazeteler, aralarında anlaşmalar yaparak New York limanına gelen gemilerden haberler almaktaydılar. 1857 yılında kurulan New York Associated Press birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir.⁹⁸

1868'de Londra'da kurulan ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir başka ajans, İngiliz gazetelerinin bir araya gelerek oluşturdukları Press Association (PA)'dır. Reuters ticari amaçlı bir ajans iken PA bir kooperatif şeklinde örgütlenerek devletin çıkarlarını önde tutan bir habercilik anlayışı gerçekleştirmeye çalışmıştır.⁹⁹

İlk haber ajansı kurulan ülkelerden biri de Avusturya'dır. 1846'da Franz Tuvara tarafından Avusturya Basın Ajansı Österreichische Correspondenz kurulmuştur. Devlet tarafından denetlenen bir şirket halinde faaliyet gösteren ajans 1860 yılında kamulaştırılarak

⁹⁷ "DPA'nın Tarihi", (Çevrimiçi) <https://www.dpa.com/de/unternehmen/historie/#2010-heute>, 16 Temmuz 2020.

⁹⁸ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 216.

⁹⁹ Bengi, **a.g.e.**, s. 454.

ajansın adı Telegraphen Korrespondenz Bureau (Korrbureau) olarak değiştirilmiştir. Doğrudan devlet tarafından yürütülen ilk haber ajansı olma özelliği taşımaktadır.¹⁰⁰

1853'te Torino'da Guglielmo Stephani tarafından İtalya'da Stephani ajansı kurulmuştur. 1945 yılına kadar faaliyetini sürdüren ajans, İtalyan hükûmetlerinden maddi ve manevi destek görmüştür. Daha sonra 15 Ocak 1945'te ise İtalya'da yayınlanan gazetelerin oluşturduğu bir kooperatif şeklinde örgütlenen ve hükûmetin desteklediği ANSA haber ajansı kurulmuştur.¹⁰¹

1865'te gazeteci Nilo Maria Fabra tarafından kurulan El Centro de Corresponsales (Muhabirler Merkezi) İspanya'da haber ajansı faaliyetlerini başlatmıştır. Havas'ın 1919'da ortaklığa katılmasıyla Ajancia Fabra ismini alan Ajans 1939'da EFE adıyla yayın yapmaya başlamış olup aynı adla faaliyetini yürütmektedir. Günümüzde EFE, özellikle Latin Amerika'da oldukça etkili bir haber ajansı haline gelmiştir.¹⁰²

Sovyet Hükûmeti 1917'de önce bir haber bürosu oluşturmuş ve bu büro 1918 yılında haber ajansına dönüştürülmüştür. Bu nedenle basın yayın tarihçileri kısa adı TASS (Telegrafnoje Agentwo Soxjetskovo Haber Ajansı) olan haber ajansının kuruluş yılını, 1917 olarak kabul etmektedir. TASS Haber Ajansı devlet tekeline tipik bir örnektir ve SSCB Bakanlar Kuruluna bağlıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesinden önce, 1991'e kadar dünyanın uluslararası beş büyük haber ajansından biri olma özelliğine sahip olan ajans Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra TASS-ITAR adıyla Rusya Federasyonunun haber ajansı konumuna geçmiştir.¹⁰³

Benzer dönemlerde İskandinav ülkelerinde de haber ajansları kurulmaya başlanmıştır. 1867'de İsveç'te Svenska Telegrambyrå, 1866'da Danimarka'da Erik Nicolai

---

¹⁰⁰ Bengi, **a.e.**, s. 455.

¹⁰¹ Atilla Girgin, **Uluslararası İletişim, Haber Ajansları ve AA**, İstanbul, Der Yayınları, 2002, s.11-19.

¹⁰² "Agencia EFE", (Çevrimiçi) <https://www.efes.com/efe/english/queesefe/>, 17 Temmuz 2020.

¹⁰³ Bülbül, **a.g.e.**, s. 124.

Ritzao kendi ajansını faaliyete geçirirken, Norveç'te Norsk Telegrambyrå isimli haber ajansları kurulmuştur. Finlandiya'da 1887'de ise Fin Haber Ajansı kurulmuştur.¹⁰⁴

Uzak Doğu'da ise haber ajansı faaliyetlerinin XX. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı görülmektedir. 1901 yılında kurulan Dentsu Japonya'nın ilk haber ajansı olma özelliği taşımaktadır. Kuruluş sürecinde Japon Telgraf Şirketi tarafından yönetilen haber ajansının kontrolü 1936 yılında Japon hükûmetinin kontrolüne geçmiştir. Ajans II. Dünya Savaşı'ndan sonra kapatılmıştır. Yerine 1945'te yayın hayatına başlayan ve günümüzde de faaliyet gösteren KYODO kurulmuştur.

Tayvan'da 1 Nisan 1924'te Güney Çin Merkez Haber Ajansı, Kuzey Çin'de ise 7 Kasım 1931 yılında JiangXi eyaletinin Ruijin şehrinde Kızıl Çin Haber Ajansı kurulmuştur. 1937 yılı ocak ayında ShanXi eyaletinin YanAn şehrinde XinHua (Yeni Çin Haber Ajansı) adını almıştır. Çin Kurtuluş Savaşı döneminde, XinHua Haber Ajansı hızla gelişmiştir. 1946 yılı Mayıs'ında yeniden yapılandırılan ajans önemli savaş bölgelerine muhabirler göndermiştir. 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, XinHua devlet haber ajansı olarak yeniden şekillendirilmiştir. XinHua, 1949 yılından bu yana Çin Halk Cumhuriyeti'nin resmî haber ajansı olarak faaliyetini sürdürmektedir.¹⁰⁵

Türkiye'de ise 6 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla Anadolu Ajansı (AA) kurulmuştur. Kuvayi Milliye'nin davasını bütün ülkeye ve dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla kurulan ajans, günümüzde de hem ulusal hem de uluslararası anlamda önemli bir görev üstlenmektedir.

Tüm dünyada haber ajansları özellikle 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde kurulmaya başlamış olup 20. yüzyılın ortalarında bugünkü haline kavuşmuştur. Benzer dönem içerisinde kurulan haber ajanslarının kuruluş yapıları ve yönetim şekilleri de birbirine benzerdir. Kuruluş aşamasında daha çok devlet desteği alan haber ajanslarının bazıları varlıklarını bu şekilde sürdürürken bazıları da daha özerk yapılara kavuşmuşlardır. Bu haber ajanslarının bazıları özel haber ajansı, resmi haber ajansı, ulusal haber ajansı olarak varlığını

---

¹⁰⁴ K. M. Shirivastava, **News Agencies From Pigeon To Internet**, New Delhi, New Dawn Press, 2007, s.287- 289.

¹⁰⁵ Bengi, **a.g.e.**, s. 457.

sürdürürken bazıları da hızlı bir gelişim göstererek bölgesel haber ajansı ve uluslararası haber ajansı konumuna gelmişlerdir.

2.6.3. Batılı Uluslararası Haber Ajanslarının Haber Dağıtımı ve Seçimi

Dünya kamuoyuna haber ve bilgi akışının büyük bir çoğunluğunu Batı merkezli uluslararası haber ajansları sağlamaktadır. 1982 yılına kadar dünyada haber üretme ve dağıtma yönünden “beş büyükler” diye adlandırılan haber ajansları olarak Associated Press, Reuters, United Press International, Agence France Press ve TASS bilinmekteydi.

Günümüzde UPI, eskisine göre uluslararası niteliğini ve gücünü kaybetmiştir. UPI, ABD’deki kitle iletişim araçlarının tümüne sınırlı oranda hizmet götürmesine rağmen daha çok televizyon ağırlıklı çalışmaktadır. “Beş Büyükler” içerisinde anılan ve eskiye göre gücünü yitiren diğer önemli uluslararası haber ajansı ise TASS’dır. 1991’e kadar, sayısı dörde inen dört büyük haber ajansı haber dağıtımı yönünden hala etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir. Ancak TASS, Ağustos 1991’de TASS-ITAR adını alarak farklı bir yapılanmaya gitmiş ve uluslararası alandaki haber dağıtım etkisi azalmıştır.¹⁰⁶

Yaşanan tüm bu süreçler günümüz dünyasında; uluslararası alanda haber üretimi ve dağıtımını Batı merkezli olan AP, Reuters ve AFP’ye bırakmıştır. Zaman içerisinde bu üç uluslararası haber ajansı, haber ve bilgi akışını sağlayan çok önemli kurumlar haline gelmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde bu üç haber ajansının yapıları ayrıntılı bir şekilde anlatılacağından dolayı bu bölümde bu üç haber ajansına derinlemesine değinilmemiştir. Ancak dünyadaki bilgi ve haber dağıtımı ile haber seçimi bu üç haber ajansı üzerinden gerçekleşmektedir.

Teknolojik gelişmelerin de genellikle Batı merkezli olduğu düşünüldüğünde, Batılı haber ajanslarının bu gelişmeleri yakından takip ettiği görülmektedir. Haberlerin yazılması, düzeltilmesi, düzenlenmesi, hızlı bir şekilde otomatik dağıtımına kadar gerçekleşen tüm süreçler teknolojiyle ilgilidir. Batılı haber ajansları bir taraftan kendilerini yenileyerek bu

---

¹⁰⁶ Tokgöz, a.g.e., s. 219.

teknolojileri en iyi şekilde kullanmayı başarmış bir taraftan da bu sayede dünya üzerindeki etkilerini artırmışlardır.

Haber dağıtımının yanı sıra yapılacak ve dağıtılacak haberlerin seçimi de oldukça önemlidir. “Yerel, bölgesel ve ulusal çevrelerin dışındaki uluslararası alanda da kimlerin neleri haber konusu olarak seçtikleri, konuların nasıl işlendiği ve oluşturulan haberlerin ne amaçla, kimlere, hangi ölçütlere dayanılarak dağıtıldığı sorgulanması gereken bir konudur. Çünkü bireylerde ve dolayısıyla ulusal topluluklarda “ötekiler” (diğer bireyler, toplumlar, uluslar, ülkeler) ile ilgili önyargılar, geleceğe yönelik kararlar, olumlu ya da olumsuz simgeler, düşünceler, tutum ve davranışlar haberlere göre oluşmaktadır.”¹⁰⁷

Günümüz dünya düzenine baktığımız zaman dünya üzerinde nasıl ki birçok konuda gelişmiş ülkeler söz sahibiyse; görsel, işitsel ve yazılı basının haber, bilgi ve görüntü ihtiyacının büyük bir kısmını da bu gelişmiş ülkeler sağlamaktadır.

Uluslararası haber üretim ve dolaşımında en etkin konumda bulunan AP, Reuters ve AFP, özellikle gelişmiş ülkelere yaşanan olumlu olayları haberleştirerek kapsamlı bir şekilde gelişmekte olan ülkelere aktarmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş olan ülkelere yönelik haber akışı ise, “seçmeli” ve “beklenmedik” haber düzeyinde kalmaktadır. Başka bir ifadeyle gelişmiş ülkelerin tekeli uluslararası haber ajansları gelişmekte olan ülkelere haber toplarken “istisnalar” kuralına uymaktadırlar.¹⁰⁸

Birinci ölçüt olan “olumsuzluk” durumu genelde gelişmekte olan öteki ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Çünkü söz konusu ülkelerle ilgili haberlerin değerlendirilmesinde, “olumsuzluk” ilk ölçüt sayılmaktadır.¹⁰⁹

“Dünyadaki haber ajansları tarafından üretilen haberlerin büyük bir kısmı merkezdeki gelişmiş ülkelerle ilgilidir. Kökenleri ve yapıları nedeniyle uluslararası haber

¹⁰⁷ Gürsel Öngören, **Uluslararası İletişim**, İstanbul, Der Yayınları, 1995, s.135.

¹⁰⁸ F. Seçim, S. Turan, **Haber Ajansları**, Ankara, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1994, s. 126’dan Aktaran: A. Bengü Kara, “Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları Örnek Olay: Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 55.

¹⁰⁹ Oliver Boyd-Barrett, Terhi Rantanen, **News Agencies, The Media: And Introduction**, Addison Wesley, New York, Longman Ltd., 1998, s.53-63.

ajanslarının haber seçimlerinde kullandıkları ölçütler çoğu zaman az gelişmiş ülkelerin ne çıkarlarını ne de toplumsal gerçeklerini yansıtmaktadır.”¹¹⁰

Uluslararası haber ajansları daha çok gelişmiş olan ülkelerin haberlerini dünya kamuoyunun gündemine taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin haberleri uluslararası haber ajanslarının gündeminde, bu ülkelerin sorunlarını anlatmaya yönelik olarak değil daha çok bu ülkelerin dünya için ya da Batı için sorun görünen yönleri verilmektedir. Uluslararası haber ajansları, haberlerini kamuoyu ile paylaşırken, olaylara hem kendi çıkarları doğrultusunda hem de uluslararası ekonomik dengeleri göz önünde bulundurarak tam anlamıyla objektif davranmadan vermektedirler.

Olağanüstü bir olayla karşılaşıldığında, “süper güçlerle” bir sorun yaşandığında, egemen Batılı ülkelerin çıkarları tehlikeye girdiğinde, merkezdeki ülkelerin tarihleriyle bağlantısı olan kimi olaylar söz konusu olduğunda ya da bazı egzotik ve cinsel yanı olan kimi olaylar meydana geldiğinde; çevredeki gelişmekte olan fakir ülkeler haberlere konu olabilmektedir.¹¹¹ Buradan da anlaşıldığı üzere haber üretim ve dağıtım süreci Batılı haber ajansları aracılığıyla gerçekleştirilmekle birlikte aynı zamanda gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerin halkları ve haberleri yine büyük oranda uluslararası Batı merkezli birkaç haber ajansının gözüyle izlenmekte ve sunulmaktadır.

Uluslararası haberleşme konusundaki dikey iş bölümü, haber sisteminde çevre ülkelerin olay üretmeleri, merkezin de bunları habere dönüştürmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu süreç haberin üretimi, seçimi ve dağıtımıyla ilgili sorunları da beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda bu durum, merkezin gözüyle görüp değerlendiren gazetecilerin görevlendirilmesi, yetiştirilmesi (büyük haber ajanslarında çalışan gazetecilerin 2/3’ünden fazlası Amerikalı ya da Avrupalıdır ve yetişmiş oldukları kültürün etkisiyle dünyayı algılamaktadırlar) ve olayları merkezin çıkarlarına göre süzgeçten geçiren bir iletişim ağının oluşturulmasıyla gerçekleştirilmektedir.

---

¹¹⁰ Gülseren Tozkoparan, “Körfez Savaşı’nda Türk Basını ve Haber Kaynakları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara, 1994, s.10.

¹¹¹ Chess Hamelink, **Merkez ve Çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği, Enformasyon Devrimi Efsanesi**, Çev. ve Der: Yusuf Kaplan, Kayseri, Rey Yayıncılık, 1991. s.257-277.

Uluslararası iletişim, Batılı kapitalist ülkeler tarafından kurulmuş olan bu ekonomik düzenin bir parçası ve destekçisi olarak düzenlenmiştir. Uluslararası haber ajanslarının kontrolünü ve denetimini elinde bulunduran ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin doğru haber ve bilgi almalarını, bilinçlenmelerini, dünyayı özgür bir şekilde algılamalarını ve anlamlandırmalarını engellemektedirler. Bu uluslararası haber ajansları gelişmekte olan ülkelere haber ve bilgi aktarır gibi görünürken aslında bu ülkelere gelişmiş olan ülkelerin; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal egemenliklerini de dolaylı olarak taşımaktadırlar.¹¹²

Batı merkezli üç büyük uluslararası haber ajansı olan AP, Reuters ve AFP, gelişmekte olan ülkelere yalnızca yabancı ülkelere değil sık sık kendi ülkeleri ile ilgili haberlerde aktarmaktadır. Bunun en önemli nedeni bu ülkeler bir taraftan teknolojik yetersizlik içerisindeyken bir taraftan da bu ülkelerin çoğunda doğrudan ya da dolaylı sansür uygulamaları bulunmaktadır.¹¹³

Bu ülkelerde yaşanan bu sorunlar ve eksiklikler yüzünden gelişmekte olan ülkelerin sorunları, gelişmiş ülkelerin gazetecilerinin gözüyle görülmektedir. Bu durum sonucunda gelişmekte olan ülkelerin bireyleri, kendilerine sunulan bilgilerin etkisi altında kalarak kendi sorunlarına yabancılaşmakta ya da kendi sorunlarını egemen güçlerin istediği şekilde görmektedir.

Uluslararası haber ajanslarının haber üretim sürecinde yaptıkları en büyük yanlışlardan birisi de haberi çarpıtmadır. Yani yanlış bilgilendirmedir. Özellikle uluslararası arenada yaşanan birçok olayda haberlerin çarpıtılarak verildiği ve kamuoyunun yanlış bilgilendirilerek algı yönetimi gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, ülkelerinin özellikle “darbe, terör, doğal afet, iç savaş, şiddet, anti demokratik yapı, inanış şekli ve yoksulluk gibi olumsuz konularla anılmasından yakınmaktadırlar. Ülkelerinde teknoloji, sağlık, tarım, enerji gibi birçok alanda olumlu ve önemli gelişmeler yaşanmasına rağmen Batı denetiminde olan uluslararası haber

---

¹¹² Zafer Özcan, **Uluslararası Haberleşme ve Az Gelişmiş Ülkeler**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1983, s.19.

¹¹³ A. Bengü Kara, “Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları Örnek Olay: Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 58.

ajanslarının özellikle bu konuları görmezden geldiğini ve buna karşılık ülkeleri hakkındaki olumsuzlukları sürekli gündeme getirerek dünya kamuoyunda yanlış tanınmalarına neden olduklarını ve bir “imaj çarpıtmasına” yol açtıklarını öne sürmektedirler.¹¹⁴

Tüm bu anlatılanlardan anlaşılıyor ki uluslararası haber ajansları bir konu ile ilgili olarak kamuoyunu etkilemek ya da ilgisiz bırakmak amacıyla haber seçimi ve dağıtımını gerçekleştirirken belli siyasal ve diplomatik ölçütleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle geri kalmış ya da gelişmekte olan üçüncü dünya ülkeleri uluslararası haber ajansları ve diğer medya organlarının kendilerine karşı önyargılı olduklarını, kendileri ile ilgili haberleri olayları objektif ve tarafsız olarak dünya kamuoyu ile paylaşmadıklarını savunmaktadırlar.¹¹⁵

Belli bir siyasi, ekonomik ve kültürel yapılanmanın içerisinde olup bu işi ticari amaçla yapan ve tam bağımsız hareket edemeyen uluslararası haber ajanslarının objektif haber yapabileceğini düşünmek mümkün görünmemektedir. Bu haber ajanslarının haber üretim, seçim ve dağıtım aşamalarında kendilerini bilinçli ya da bilinçsiz taraflılıklarından soyutlamalarının zor olduğu düşünülmektedir.

2.7. Ötekileştirme ve Medyanın Rolü

Kitle iletişim araçları haberi, tüm topluma hizmet etmek amacıyla üretiyor gibi görünse de bu üretim sürecinde bazı sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların en önemlilerine haber üretim ve dağıtım süreçlerinde rastlanmaktadır. Kitle iletişim araçları haber üretimi ve dağıtımını gerçekleştirirken toplumun bir kesimi ile ilgili daha çok olumlu haberler üretip dağıtmakta diğer bir kesim ile ilgili de ya hiç haber vermemekte ya da olumsuz haberler aktarmaktadır. Bu noktada insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak varlığını hala sürdüren öteki ve ötekileşme paradoksunun kitle iletişim araçlarıyla olan ilişkisinin değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

¹¹⁴ Murat Zeytinli, **Uluslararası Haber Dengesizliği**, İstanbul, Rebel Yayıncılık, 1997, s.52.

¹¹⁵ Murat Zeytinli, **Uluslararası Haber Dengesizliği**, İstanbul, Rebel Yayıncılık, 1997, s.44’ten Aktaran: A. Bengü Kara, “Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları Örnek Olay: Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 60.

Literatürde “öteki ve ötekileştirme” ile ilgili çok sayıda birbirinden farklı tanım bulunmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde egemenlerin hegemonyası altında yaşayan toplum kendisine enjekte edilen/kabul ettirilen düşünceler dışındaki düşünceleri hoş karşılamamaktadır. Böyle düşüncelere sahip kişi ve gruplar toplumsal alanın dışına “itilmekte” ve “ötekileştirilmektedir”.

Öteki kavramı üzerine düşünürken günlük yaşam içinde aslında herkesin belli oranda birbirine karşı öteki olduğu da görülmektedir. Öteki, birbirinden ayrı ve diğer anlamlarında da kullanılmaktadır. Her medeniyet ve toplumun bir “öteki” kavramı bulunmakla birlikte etnik köken, din ve coğrafya insanları ötekileştiren nitelikler olsa da, esas olarak bilinmesi gereken neden ekonomiktir. Üretim araçlarına egemen olanlar diğerlerini “öteki” haline getirmiş ve onların emeğiyle yaşamlarını sürdürmüş ve sürdürmeye devam etmektedirler. Günümüzde “öteki” kavramı yoksulları, ezilmişleri, toplumun dışlanmış ama o toplumu ayakta tutan değerlere sahip insanlarını tanımlamaktadır.¹¹⁶

Ötekinin varlığının bireyi rahatsız etmeye başlamasıyla birlikte “Başkasının yanında ben fazlayım, gereksizim; benim yanımda da başkası fazla” anlayışı ortaya çıkmıştır.¹¹⁷ Başka bir ifadeyle “ötekileştirme”, başkalarının haklarını kısıtlama ya da yok etmek anlamına da gelmektedir. “Öteki” biz olmayandır ve onlar en çok derilerinin rengi, başka fiziksel farklılıkları ya da konuştukları dille tanımlanırlar.”¹¹⁸ Egemen güçler “öteki”ni dönüştürmek, değiştirmek ve kendine benzetmek istemektedirler. “Öteki” varlığın kabulü... kimlik seçimine ve onun sürekliliğine yardımcı olmaktadır...”¹¹⁹

“Öteki” olarak görülen bir “ulus”un varlığı konusunda da kabul sorunu önemlidir. ‘Kendi’ tarafından tanımlanmış ya da “öteki” tarafından tanımlanmış bir ulus olmanın görece önemi konusunda da görüş ayrılıkları bulunmaktadır. ‘Kendi’ tarafından

---

¹¹⁶ Yasemin İnceoğlu, Savaş Çoban, **Azınlıklar Ötekiler ve Medya**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 55.

¹¹⁷ Paul Foulquie, **Varoluşunun Varoluşu**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s. 75.

¹¹⁸ Eric Hobsbawm, **Milliyetçilik ve Etnisite, Foklora Doğru**, No: 67, İstanbul, 2002, s. 23.

¹¹⁹ Robert Maier, **Otoriter ve Totaliter Bir Geçmişle Nasıl Hesaplaşılır? Ders Kitabı Yazarların Önündeki Sorunlar, Tarih Eğitimi ve Tarihteki “öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 25.

tanımlanmış herhangi bir grubun özbilince sahip olması gerektiği açıktır.¹²⁰ “Bir grup, bir otorite tarafından bir grup olarak algılandığında “öteki” tarafından tanımlanmıştır.”¹²¹ Buna göre bir ulusun varlığını onu “öteki”leştirerek kabul etmesi ya da bir ulusun kendi varlığını kabul ettirmek için mücadele vermesinden yola çıkarak önemli olan, otoriteyi elinde bulunduran ulus ile “öteki”ler arasındaki ilişkisini ne olacağıdır.¹²²

Kapitalist ülkeler çağımızda kendi siyasi, kültürel ve ekonomik özelliklerine uyum göstermeyen veya ırksal anlamda dışladığı insanları “öteki”leştirmekte ve onlara baskı uygulamaktadır. Ötekileştirme sürecinde çok sayıda araç kullanılmakta birlikte en çok kullanılan araç devlettir. “Devlet, aslında insanın insana başka bir yüklemesi, emretme/itaat etme bölünmesinde bir küme insanın bir başka küme insana yabancılığı anlamına gelmektedir.”¹²³ “...Gerçeklikte devlet bir sınıfın bir başka sınıf tarafından bastırılmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir.”¹²⁴ Bu makine hem tahakküm ilişkisine hem de insanın gerek çevresine gerek kendisine yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Devlet denilen bu makine “öteki”ni hizaya sokmak için bazı durumlarda şiddet kullanmaktadır. Bu şiddet bazen rayından çıkmakta ve sonu katliamlara varmaktadır. Devletler bir kez egemen olarak tanındıktan sonra kendilerini iç parçalanma dış saldırı tehdidi altında bulmaktadırlar.¹²⁵ Devletler varlıklarını sürdürebilmek için her zaman düşmanlara ihtiyaç duymaktadırlar.

Bu düşmanlar her zaman bir sorun olarak gösterilmektedir. Toplumsal, ekonomik ya da sosyal anlamda, devletten kaynaklanan sorunlar devamlı “düşman”ın (düşman “öteki”ler olarak düşünülebilir) üzerine yıkılmaktadır. Buradan hareketle bu bireyler, “düşman”ları ile karşı karşıya geldiklerinde ve kendi gibi düşünenlerle bir grup oluşturunca, yağma ve linç için hazır bir topluluk oluşturmaktadırlar. Bu gruplar istenildiği zaman

---

¹²⁰ İnceoğlu, Çoban, **a.g.e.**, s. 55.

¹²¹ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, **Kürt Sorunu- Kökeni ve Gelişimi**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997, s. 6.

¹²² İnceoğlu, Çoban, **a.g.e.**, s. 56.

¹²³ Marcel Gauchet, **Anlam Borcu ve Devletin Kökenleri, İlkelerde Din ve Siyaset, Devlet Kuramı**, Der. ve Çev: C.A. Bakal, Ankara, Dost Yayınları, 2000, s. 36.

¹²⁴ Vladimir Ilyich Lenin, **Ekim Devrimi Dosyası: Sovyet Yönetiminin Örgütlenmesi**, Ankara, Ekim Yayınları, 1990, s. 31

¹²⁵ İnceoğlu, Çoban, **a.g.e.**, s. 57.

“öteki”lere saldırmakta ve tepkilerinin toplumun demokratik tepkisi olduğunu iddia etmektedirler. Egemen güçler medyayı “öteki”lere karşı öfkenin yaratılmasında, kışkırtılmasında ya da bir süreliğine susturulmasında kullanılmaktadırlar. Bu bağlamda medya birçok durumda tetikçilik görevini üstlenmektedir.¹²⁶

2.7.1. Medyada Ötekileştirme Tarz ve Pratikleri

Medyanın ötekileştirme eğilimleri haber etik ve ahlak ilkelerine uymamaktadır. Gerçek ve doğru olan habercilik asıl olanı hedef kitleye sunmaktır. Tüm dillerde yaşanan çok anlamlılık, çoğu durumda haberlerin gerçeklikten çok betimsel olarak verilmesine yol açmaktadır. Bu durum haberlere yorum katılmasına olanak sağlamakla birlikte tarafsızlığa da zarar vermektedir. Sistem bu şekilde işleyince istenilen grupların kınanması, dışlanması, ayıplanması, ayrıştırılması ve ötekileştirilmesi olağan bir durum haline gelmektedir.¹²⁷

Yapılan tüm haberlerde ötekileştirme bulunmamakla birlikte, medyayı genel olarak baskın ideolojilerin yönlendirdiği düşünüldüğünde, bu yönlendirmenin medyanın yayın politikasını belirlediği de açık bir şekilde bilinmektedir. Durum böyle olunca baskın ideolojinin ya da iktidarın desteklediği gruplar dışında kalanlar güçsüz konuma düşürülerek ötekileştirilmektedirler. Bu ötekileştirmeye, haber metinlerinde, videolarda, haber için seçilen fotoğraflarda, karikatürlerde, TV programlarında, reklamlarda, konuşmalarda vb. birçok medya materyalinde rastlanmaktadır. Bu materyaller mevcut gerçeklik dışında başka bir gerçekliğe dönüştürülerek egemen ideolojiye hizmet etmektedir.

Medyanın toplum üzerindeki etkisi artık her kesim tarafından kabul edilmektedir. Bir medya aracının savunduğu ideoloji kullandığı kelime ve sözcüklerden anlaşılmaktadır. Medya ikna ve inandırıcılığı artırmak, istediği bilgileri yayma ve yerleştirmek için çeşitli yöntemler kullanmaktadır. Bu yöntemleri kullanırken özellikle; yok saymak ya da çok sınırlı bir biçimde görmek, daha çok olumsuzluklar ile ilgilenmek, ayrımcı nitelermelerle

---

¹²⁶ İnceoğlu, Çoban, a.e., s. 60.

¹²⁷ Taşyürek, a.g.e., s. 47

birlikte anmak ve nefret söylemi geliştirmek gibi ötekileştirme pratiklerine yer vermektedir.

128

Kitle iletişim araçları hâkim ekonomi-politik ve sosyo-kültürel yapı içerisinde bir takım dilsel ve göstergesel kodlar geliştirerek toplumsal yapıda var olan temsil yapısı ve söylemler üzerinde ‘normal’ ve ‘marjinal’ davranış olarak adlandırılan tanımlama kalıpları belirlemektedir. Devamlı olarak güncellenen bu kalıplar sayesinde kitle iletişim araçları yeni düşüncelerle ilgilenmekte, toplumsal kuralları yeniden şekilledirmekte, onaylamakta, sınırları yeniden çizmekte ve tanımlamaktadır.¹²⁹

Kitle iletişim araçları tarafından üretilen metinler, toplumu dünyada yaşanan gelişmeler ile ilgili bilgilendirmektedir. Fakat bu bilgiler ya da haberler ile anlatılan bu dünya tam anlamıyla bizim yaşadığımızı sandığımız dünya olmamakla birlikte haberdar olduğumuz dünyadır. Bu çerçevede özellikle biz ve onlar karşıtlığı üzerinden bir tanımlama yapma süreci işlerlik kazanmaktadır. Biz ve onlar karşıtlığı ile biçimlenen ötekinin oluşum ve temsil süreçleri incelendiğinde, kitle iletişim araçlarının içeriklerinin ayrıştıracı ötekileştirici söylemleri pekiştirdiğı görülmektedir. Medya aracılığı ile bireylerin zihinlerine yerleştirilen bu ayrıştıracı tanımlamaları ve konumlandırmaları kamuoyu, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kabul etmekte ve bu doğrultuda davranış ve düşünce kalıpları geliştirmektedir.¹³⁰

Toplumsal yaşam içinde sosyal ilişkiler eşitsizlik üzerine kurulmuştur. Bu ilişkileri kamuoyuna sunan medya araçları, bu sunum süreçlerini gerçekleştirirken kitleyi sürekli olarak “bizden olmayanlar” ve “bizden olanlar”, “Batılılar” ve “Doğulular”, “dostlar” ve “düşmanlar” gibi ayrıştıracı kavramlar kullanmaktadırlar.

Medya aracılığı ile planlı bir şekilde toplumun büyük bir çoğunluğunda harekete geçirilmiş olan toplumsal çıkarlar, farklılaştırılmakta ve ayrımcılığa karşı savunmasız hale

---

¹²⁸ Bezirgân, Bilgin, **a.g.e.**, 41.

¹²⁹ Abdülkadir Gölcü, Aşye Nur Dağlı, “Haber Söyleminde Ötekiyi Aramak”, **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 28, s. 16.

¹³⁰ Selda Akçalı, Akçalı, **Gündelik Hayat ve Medya: Tüketim Kültürü Perspektifinden Okumalar**, Ankara, Ebabil Yayıncılık, 2006, s. 13.

getirilmektedir.¹³¹ Medyada aracılığı ile yapılan bu ayrımcılık aslında niteliği gereği gerçek yaşam alanında yaşanan ayrımcılığa benzemektedir. Medya aracılığı ile gerçekleşen ayrımcılık sınırlı bir ayrımcılık gibi görünmesine rağmen aslında yaşamın tüm alanlarındaki ayrımcılığın ötesine geçebilecek ve zararlar üretebilecek güce ve potansiyele sahiptir.¹³² Ötekileştirme ve ayrıştırma faaliyetlerini profesyonelce olumsuz olay örgüleriyle birlikte kurgulayarak sunan medya araçları, bir taraftan toplumda ötekiye karşı önyargılar geliştirirken bir taraftan da ötekine karşı olanlar arasında bilişsel düzeyde karşıt bir birlikteliğin oluşmasını sağlamaktadırlar.¹³³

2.8. Orta Doğu'nun İnşasında Uluslararası Haberlerin Önemi

Çalışma kapsamında Batı merkezli üç büyük uluslararası haber ajansı üzerinden altı Orta Doğu ülkesine gerçekleşen haber akışı değerlendirildiğinden dolayı çalışmanın bu bölümünde Orta Doğu'nun inşasında uluslararası haberlerin önemine değinilmiştir.

Medya toplumları yönetip yönlendirmenin yanında toplumların oluşum ve değişiminde de önemli derecede etkili olmaktadır. Medya haberi üretip o haberi dolaşıma sunmadan önce haberin hangi kitleyi nasıl etkileyeceğini önceden belirlemiştir. Bu yöntem sayesinde medya istediği gibi bir toplum inşa etmenin yanında var olan toplumları da diğer toplumlara istediği gibi göstermektedir. Bu süreçten en fazla geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkeler etkilenmektedir. Orta Doğu yıllardır Batı merkezli uluslararası medya tarafından tüm dünyaya farklı anlatılmış ve anlatılmaya devam etmektedir.

İnsanlık tarihine baktığımız zaman dünya üzerinde birçok ayrımla karşılaşmak mümkündür. Bu ayrımlar içerisinde en önemlilerinden birisi de Doğu-Batı ayrımıdır. Bu ayrım çeşitli yöntemlerle önümüze çıkmakta, yerleşmekte, büyümekte ve yeniden üretilmektedir. Doğu-Batı ayrımının kökenleri çok eskilere dayanmaktadır. Bu ayrımı açıklayabilmek için “Oryantalizm” (Şarkiyatçılık) kavramından bahsetmek gerekmektedir.

¹³¹ Simon Cottle, Media **Reserach and Ethnic Minorities: Mapping The Field**, Simon Cottle, Ed. Ethnic Minorities and Media: Changing Cultural Boundaries, Philadelphia: Open University Press, 2002, s. 2.

¹³² Sevilay Çelenk, **Ayrımcılık ve Medya**, Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar, Editör: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara, Fersa Yayıncılık, 2010, s. 222.

¹³³ Gölçü, Dağlı, **a.g.e.**, s. 17.

Oryantalizm kavramı ile ilgili çok sayıda tanım bulunmasına rağmen ilk olarak Şark üzerine yapılan “akademik” çalışmalara bakmak gerekmektedir. Doğu ile Batı arasında “ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayanan bir düşünme biçimi” olarak yorumlanan oryantalizm, Edward W. Said’in Michel Foucault’nun “söylem” kavramından yola çıkarak incelemeye çalıştığı, Batı’nın Doğu üzerindeki iktidarını tesis eden pratikler olarak da tanımlanmaktadır.¹³⁴

Oryantalizm kavramı, sadece Batı’nın Doğu’ya ilişkin meraklı bakışıyla değil aynı zamanda Batı’nın kendi kimliğini kurmasına imkân sağlayan bir söylem olmasıyla da açıklanabilmektedir. Bu kimliğin nasıl tesis edildiği ile Doğulu’nun Batılı karışışında nasıl konumlandırıldığı sorularına da cevap aranmaktadır. Öncelikle iki doğrultu arasında bir hiyerarşi kurulmakta ve Batı, Doğu’dan daha yüksek bir konuma oturtulmaktadır.¹³⁵ Daha sonra Said’den yola çıkarak iki temel doğrultuda Doğu ile bir söylemsel ilişki kurulduğu söylenebilmektedir. Bu iki doğrultu, Doğu için genellemeler yapmak ve Doğu’ya özgü kategorilerle inşa etmektir.¹³⁶ Bir Şarklı’da bulunan herhangi bir özelliğin aslında bütün Şarklılarda ortak olduğu düşünülmektedir.

Said’in *Şarkiyatçılık*, eserinde üzerinde durduğu “Şarklı tipi”, özellikle Arapları tanımlamaktadır.¹³⁷ Araplar ile ilgili oluşturulmuş olan bu genelleme tarihsel olarak kapalı bir kimliği de işaret etmektedir. Bu kimliğin diğer kimliklerle etkileşim halinde olması da imkânsız ve değişmez gibi gösterilmektedir. Değişmesi imkânız görülen Şarklı, mantıksız, ahlaksız, çocuksu ve farklıdır. Buna karşılık Batılı ise erdemli, olgun, akli başında ve normaldir.¹³⁸ Bu durum bize Batılı’nın normal Doğulu’nun ise anormal olduğunu göstermektedir.

Batı tarafından oluşturulan ve kullanılan bu “anormal profil” çeşitli mecralarda “temsili” aracılığıyla dolaşıma sokulmuştur. Bu “anormal profil” medya aracılığıyla daha

---

¹³⁴ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık*, Çev: Berna Ülner, İstanbul, Metis Yayınları, Baskı 6, İstanbul, 2012, s. 12-13.

¹³⁵ Said, *a.g.e.*, s. 49.

¹³⁶ Mustafa Caner, “Amerikan Medyasında İran’da Kadın Hareketleri: Ahmedinejad Dönemi”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 2016, s. 79

¹³⁷ Caner, *a.g.e.*, s. 79.

¹³⁸ Said, *a.e.*, s. 49.

belirgin bir hal almış ve şekillenmiştir. Batı Medyası tüm araçlarında Doğu'yu sürekli olarak mağdur ya da zalim olarak sunmuştur. Doğu toplumlarının Batı Medyasında yer alabilmesi için bir iç savaş, toplumsal çatışma, siyasi kriz ya da doğal afet yaşaması gerekmektedir. Batı Medyası ürettiği ve dağıttığı haberler aracılığıyla tüm dünyaya Doğu'nun olumsuzluğunu anlatmakla birlikte aynı zamanda geçmişten günümüze zihinlerdeki olumsuz Doğu imajını pekiştirmektedir.¹³⁹

Tarihi bir söylem olarak oryantalizm medyada, dış politikada ve diğer kurumlarda Müslümanlara ve Araplara olumsuz ve dar bir rol yükleyen Batılı bakış açısı ile bakmaktadır. Batılı Medyanın kudreti, saldırganlığı ve Orta Doğu ile İslam'a karşı tutumu yüzünden Müslümanlar, kendilerini temsil hatta kendi yaşamlarının gerçeği olarak gördükleri ve bildikleri şeyleri ifade etme becerilerini kaybetmiş gözükmektedirler. Gerçekten de dünya, Müslüman gerçekliğini televizyon ve internetteki imajlarla, gazeteler ve haber ajanslarındaki sayısız düşmanca sözle, fotoğrafla ve video ile herkesçe malum nüktelerdeki zalimce mizahın ima ettiğiyle bir tutmaktadır.¹⁴⁰ Ortadoğu ve Müslüman dünyasının Batı medyası karşısında kendisini anlatabileceği etkin bir uluslararası medya platformu ya da uluslararası bir kitle iletişim aracı bulunmamasından dolayı bu duruma yapılan itirazlar, dünya kamuoyu tarafından bilinmemekte ve görülmemektedir.

Yaşanılan tüm olumsuzlukları Batı Medyası ve Batı Dünyasına yüklemenin de doğru olmadığı düşüncesinden hareketle burada tartışılmaya çalışılan en önemli konu Batı Medyasının ötekileştirici yaklaşımıdır. Konu ile ilgili Said'in düşüncesi şöyledir: "Geçtiğimiz 15 yıllık süre içerisinde hiçbir saldırı olayının yaşanmadığını iddia etmiyorum, tabi ki Müslüman örgütlerin sebep olduğu olaylar meydana gelmiştir."

Burada söz konusu olan bazı medya çevrelerinin "şiddet İslam'dan kaynaklanıyor, çünkü İslamiyet zaten budur" şeklindeki tanımlarıdır. Beni kaygılandıran konu İslam'ın her şeye rağmen yalnızca bir etiket olarak kullanılmasıdır."¹⁴¹ Bu anlayışın Amerikan Medya dilinde yansması ise, bir suçlu "beyaz" ise "suçlu"dur; "siyah" ise, "siyah suçlu"

¹³⁹ Nihal Kocabay Şener, "Haberlerde Gerçeğin Yeniden Üretilmesi: Batı Medyasında Doğu İmgesi", **Middle Black Sea Journal of Communication Studies**, Cilt2, Sayı 1, 2017, s. 2.

¹⁴⁰ Güliz Uluç, **Medya ve Oryantalizm**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2009, s. 333.

¹⁴¹ Edward W. Said, **Haberlerin Ağında İslam**, Çev: Alev Alatl, İstanbul, Babil Yayıncılık, 2000, s. 23.

biçimindedir. Siyah zenci ya da pek çağdaş ve ırkçı olmayan kibar tanımıyla “Afro-Amerikalı”, suçlu ile yan yana kolayca getirilebilmektedir. Benzer şekilde “terörist” Hristiyan ise “terörist”tir ama Müslümansa “İslamcı terörist”tir. ¹⁴² Bu ve benzeri yaklaşımla uluslararası medya, Orta Doğu’yu ve Müslümanları oldukça karmaşık ve geniş bir olguyu açıklamada her şeyin üstünü örten bir battaniye gibi kullanmaktadır. ¹⁴³

Birçok araştırma ve yukarıdaki örneklerden de anlaşılıyor ki medyanın haber ve olayları çerçeveleme biçimleri, medyanın yapılarının üretildikleri politik, kültürel şartları ve çevreyi yansıtarak güçlü hegemonya konumuna destek sağladığını göstermektedir. Medyada yer alan kurgusal yapımlarda Ortadoğu’da yaşayan özellikle Müslüman Türkler ve Araplar, olumludan çok olumsuz yaklaşımlarla anlatılmaktadır.

Medya ile ilgili diğer önemli ve eksik olarak düşünülebilecek bir nokta ise; Araplar ve Müslümanlar konusunda bilgili oldukları varsayılan “uzmanların” eski Orta Doğu bilgilerini tüm dünya kamuoyunun dolaşımına sokmasıdır. “Tüm yollar çarşıya çıkar; Araplar yalnızca kuvvetten anlar, kaba kuvvet ve şiddet Arap uygarlığının bir parçasıdır; İslam dini hoşgörüsüz, ayrımcı, Orta çağdan kalma, fanatik, zalim, kadın karşıtı bir dindir.”¹⁴⁴

Her türlü tartışmada bağlam, çerçeve ve ortam bu fikirlerle sınırlandırılmış daha doğrusu dondurulmuştur. Oysa Bağdat, Abbasi Uygarlığının merkezi, 9. yüzyılla 12. yüzyıllar arasında Arap Kültürünün en fazla ve kaliteli ürünler verdiği, tıpkı Shakespeare’in, Dante’nin ve Dickens’in eserleri gibi bugün bu değerini koruyan edebiyat yapıtlarının üretildiği bölge ayrıca kent olarak İslam sanatının büyük anıtlarından biridir. Daha da önemlisi Kahire ve Şam’la birlikte, 19. ve 20. yüzyılda Arap edebiyat ve sanatının canlandığı yerlerden biri de Bağdat’tır. ¹⁴⁵

---

¹⁴² Umur Talu, “Medyadan Yansıyan Öteki’ler ve Öteki’nin Medyada Yeniden Üretimi”, **Karizma Dergisi**, Sayı 3, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2000, İstanbul, s. 8’den Aktaran: Güliz Uluç, “Medya ve Oryantalizm”, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 343.

¹⁴³ Uluç, **a.g.e.**, s. 343

¹⁴⁴ Uluç, **a.e.**, s. 369

¹⁴⁵ Edward Said, **Kültür ve Emperyalizm**, Çev: Nemciye Alpay, İstanbul, Hil Yayınları, 2004, s. 433-435.

Batı Medyası haber metinleri ve materyallerinin yanında eğlence endüstrisinde de Ortadoğu'da yaşayan "Müslüman ve Arap" kimliğini basmakalıp terörist tiplmesi ile resmederek medya söyleminin bozulmuş biçimini ortaya koymakta ve Orta Doğu'da yaşayan halkın çoğunluğunu terörizmle yakınlaştırarak sunmaktadır. Onlar/biz, Müslüman Doğu/Hristiyan Batı, terörist/hukuka saygılı ya da yoksul/zengin şeklindeki basit denklemlerin Batı medyasındaki yansımaları, Arap ile Amerikalılar arasında özellikle 11 Eylül 2001'den sonra korku ikliminin sürmesine neden olmuştur. Bu iklimin sert bir şekilde devam etmesinde de medyanın bu olay hakkında kullandığı dil önemliyken bir diğer önemli konu ise onların kültürü, tarihi ve dili hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olunmadan paylaşımlarda bulunulmasıdır.

Batı ve Batı Medyası üzerine çok sayıda eleştiri yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Yukarıda anlatılanlardan da anlaşıldığı üzere Batı Medyası tarafından Doğu ötekileştirilmekle birlikte yeniden inşa edilmekte ve inşa edilmeye çalışılmaktadır. Yaşanan bu gelişmelerin tek sebebinin Batı olduğunu söylemekte yanlış olacaktır. Batı'nın, Doğu ya da Orta Doğu (Arap-İslam) hakkındaki yanlış düşünceleri ya da yanlış yönlendirmeleri gibi Doğu'nun ya da bir başka ifadeyle Arap ve İslam dünyasının da Batı'ya dair olumsuz düşünceler içerisinde bulunduğu ve bunu kendi medya araçları aracılığıyla paylaştığını söylemek gerekmektedir. Doğu medyasının Batı ile ilgili paylaşımlarının, Batı medyasının paylaşımları kadar etkili olmadığı da bilinmektedir.

Doğulu akademisyen, düşünür, siyasetçi, kanaat önderi ve benzeri yön verenlerin, Batı'yı akılcı bir analizden geçirerek eleştirel bir biçimde anlatmaktan ziyade, retorik nutuk atma ve avaz avaz genel suçlamalarda bulunma eğiliminde oldukları da görülmektedir. Hem Arap hükümetleri hem de entelektüelleri bu konuda önemli yanlışlar yapmışlardır. Bu hükümetler, Arap ve Müslüman kültürünü, geleneklerini ve çağdaş toplumu doğru şekilde anlatacak, tanıtacak etkin bir kültür politikasına ne zaman ne de kaynak ayırmayı başaramışlardır. Batı'nın kendine dair hiçbir şey bilmediği ortamda da geriye sadece şiddet yanlısı, şehvet düşkünü fanatik Arap ve Müslüman görüntüsü kalmıştır.¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ Edward Said, **Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası**, Çev: Murat Uyurkulak, İstanbul, Agorakitaplığı, 2005, s. 182.

Tüm bu anlatılanlardan da anlaşıldığı üzere toplumların inşasında medyanın çok önemli bir etkisi bulunmaktadır. Medya gücünü elinde bulunduran devletler, bu güç sayesinde istedikleri bölgede ve istedikleri ülkede kendi çıkarları doğrultusunda bir sistem kurup o alanı kendi kontrollerinde tutarak istedikleri gibi yönetmektedirler. Asıl anlatılmak istenilen Batı kontrolündeki uluslararası medya Orta Doğu toplumunun yaşam pratikleri üzerinde değişimler oluşturmaktadır. Medya aracılığıyla o toplum öz değerlerinden uzaklaştırılmakla birlikte yabancı değerler ve pratikler, normalleştirilerek alışkanlıklara dönüştürülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI MERKEZLİ ULUSLARARASI HABER AJANSLARI ÜZERİNDEN ORTA DOĞU’NUN TEMSİLİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

3.1. Çalışmanın Örnekleme

Çalışmanın bu bölümünde tezin, örnekleme, örneklem zaman aralığı, haberlerin seçimi gibi analiz öğelerinin hangi koşullar gözetilerek belirlendiği açıklanmıştır.

3.1.1. Uluslararası Haber Ajanslarının Seçimi

Haber üretim ve dağıtım sürecinde uluslararası haber ajansları en etkili kitle iletişim araçları içerisinde yer almaktadır. Uluslararası haber üretim ve dağıtım hizmeti uzun yıllar AP (Associated Press), UPI (United Press International), AFP (Agence France Presse), Reuters ve TASS'ın önderliğinde yapılmıştır. Ancak 1970'li yıllarda UPI'nı el değiştirerek küçülmesi, 1992'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle TASS'ın (yeni adıyla Itar-Tass) uluslararası alanda etkinliğinin azalması sonucu, bu hizmet günümüzde AP (Amerika Birleşik Devletleri), AFP (Fransa) ve Reuters (İngiltere-ABD) tarafından yapılmaktadır.¹⁴⁷

Literatürde de bu üç haber ajansı uluslararası haber ajansı olarak kabul edilmektedir. Batılı ülkelerin Orta Doğu'ya bakışını daha net analiz edebilmek amacıyla bu uluslararası haber ajanslarından herhangi birini tercih etmek yerine üç büyük uluslararası haber ajansı da çalışma kapsamında tutulmuştur.

3.1.2. Örneklem Orta Doğu Ülkelerinin Seçimi

Dünyanın en eski medeniyetlerine ev sahipliği yapmış olan Orta Doğu, dünya kamuoyunda her dönem konuşulmuş ve her dönem etkili olmuş önemli bir bölgedir. Geniş

---

¹⁴⁷ Harry Drost, *The World's New Media*, London, Longman Group UK Limited, 1991. s. 536.

coğrafyası, önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, mevcut yeraltı kaynakları ile uluslararası alanda önemli bir yere sahip olan Orta Doğu, sahip olduğu bu jeostratejik konumu nedeniyle sürekli olarak güç mücadelelerinin ortasında yer almıştır. Bulunduğu bu önemli konumdan dolayı bu bölge, tarihin ilk dönemlerinden bugüne dünya siyasetindeki gelişmelere yön veren en önemli rekabet sahalarından birisi olma özelliğini taşımaktadır.¹⁴⁸

Bir bölge üzerine yapılacak çalışmalarda atılacak ilk adım o coğrafyanın sınırlarının belirlenmesidir.¹⁴⁹ Bu ilk adımın jeopolitik bir bakış açısının ürünü olarak Batı uygarlığı tarafından adlandırılan Orta Doğu açısından kolaylıkla atılamayacağı ifade edilmektedir.

Orta Doğu bölgesinin sınırlarının nereleri kapsadığı konusunda bugüne kadar mutabık kalınmış belirli bir tanım yapılamamıştır. Genel kabul gören tanım, Eski Dünya (Avrupa-Asya-Afrika) karalarının birleştiği orta bölüm olarak ifade edilmektedir. Ancak bu tanımın sık sık değişikliğe uğradığı da bilinmektedir.¹⁵⁰

19. yüzyılın ilk yıllarında, Orta Doğu'nun kuzeydoğusunun sınırlarının; bölge ile birçok açıdan irtibatlı olan o dönem büyük ölçüde Çarlık Rusya'sının hâkimiyetinde olan Transkafkasya ve Orta Asya'ya uzandığı kabul edilmekteydi. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Güney Sovyet Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını elde etmeleriyle Ortadoğu, bu bölgeleri de kapsayarak tarihi boyutlarına yeniden ulaşmıştır.¹⁵¹

Bu minvalde, 1990'lı yılların başlarında Soğuk Savaşın sona ermesi ve uluslararası konjonktürden kaynaklı sebepler çerçevesinde bölgenin tanımı ve sınırlarında değişiklik olduğu şeklinde görüşler literatürde daha fazla yer almaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Orta Doğu'yu Orta Asya Cumhuriyetlerini de içine alacak şekilde genişletmiştir. Ancak günümüzde Orta Doğu Bölgesini hangi ülkelerin kapsadığı konusunda bir görüş birliği bulunmamakla birlikte Orta Doğu'yu kuzeyde Türkiye, batıda Mısır, doğuda İran ve

---

¹⁴⁸ İpek Yolu Kalkınma Ajansı Ortadoğu Durum Raporu, (Çevrimiçi), <https://www.ika.org.tr/upload/yazilar/Ika-Orta-Dogu-Durum-Raporu--268242.pdf>, 01 Eylül 2020.

¹⁴⁹ Arif Bağbaşıoğlu, **NATO'nun Dönüşümü'nün Balkanlar'a Yansımaları: Müdahale, Genişleme, Ortaklıklar**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2018, s. 104.

¹⁵⁰ Türel Yılmaz Şahin, **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Ankara, Barış Kitap, 2011, s. 11.

¹⁵¹ Bernard Lewis, **RethinkingtheMiddle East, ForeignAffairs**, Vol. 71, No: 4, Fall, 1992, s. 103-104.

güneyde Yemen'in çevrelediği kabaca bir dikdörtgeni içine alan bölge olarak tanımlamak yerinde olacaktır.

Coğrafi olarak en dar tanımda Orta Doğu, Türkiye, İran, Mısır üçgenin içinde kalan coğrafyayı kapsamaktadır. Daha geniş kapsamlı tanımda ise Orta Doğu, bu ülkeleri ve onlara komşu olan çevre Müslüman ülkeleri yani Kuzey Afrika, Sudan, Somali ve Afganistan'ı içermektedir. Konunun uzmanlarının en fazla birleştiği tanım ise Orta Doğu'nun, Arap Devletlerine Türkiye, İran ve İsrail'in eklenmesiyle kabul edilen bölge olduğudur.¹⁵²

Bölge içinde iki ayrı bölüm bulunmaktadır. İlk bölüm, Mısır, İsrail, Doğu Akdeniz'in Arap devletleri, Arap yarımadası ve Türkiye "merkez" olarak nitelendirilmektedir. Merkezin çeper kısmını kapsayan bölüme ise Kuzey Afrika'nın geriye kalan kısmı Sudan, İran, bazen Pakistan ve Afganistan ile birlikte Güney Asya'nın uzantısı da olan bu bölgede "çevre" olarak kabul edilmektedir.¹⁵³ Lübnan ve İsrail dışında bölgede yer alan devletlerin nüfusunun çoğunluğu Müslüman'dır. Bölgenin etnik yapısına bakıldığında İran, Türkiye ve İsrail dışında diğer Orta Doğu ülkelerinin çoğunluğu Arap nüfusa sahiptir.

20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren her zaman üzerinde gerçekleşen bir sorun ya da gelişme ile dünya kamuoyunun gündeminde kalan Orta Doğu, siyasal açıdan bölge dışı etkilere çok açık bir coğrafyadır. Bu özelliğin temel sebeplerinden birisi, bölgenin başta petrol olmak üzere zengin enerji kaynaklarına sahip olması ve bu kaynakların dünya piyasalarına aktarıldığı bir alanda bulunmasıdır. Sanayi devrimini gerçekleştirmiş olan Batılı ülkeler, çok önemli bir sanayi hammaddesi ve girdisi olan petrolün Orta Doğu bölgesinde bol miktarda mevcut olduğunu tespit ettikten sonra bu bölge ile daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır.

---

¹⁵² İpek Yolu Kalkınma Ajansı Ortadoğu Durum Raporu, (Çevrimiçi), <https://www.ika.org.tr/upload/yazilar/Ika-Orta-Dogu-Durum-Raporu--268242.pdf>, 01 Eylül 2020.

¹⁵³ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul, Alfa Yayınları 2. Baskı, 2005. s.25.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte, bölgedeki petrol ve zengin enerji kaynaklarına sahip olmak ve yönetmek amacıyla iki sömürgeci devlet olan İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nden ayrılan Orta Doğu ülkeleri üzerindeki etkilerini artırmışlardır. İngiltere ve Fransa, Sykes-Picot Antlaşması (1916) ile bu bölgeyi paylaşarak 1. Dünya Savaşı sonunda “manda rejimi” adı altında himayelerine almışlardır.

Arap ülkeleri bağımsızlıkları için uzun süre İngiltere ve Fransa ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bölge, Soğuk Savaş yıllarının iki süper gücü Sovyetler Birliği ve ABD'nin nüfuz mücadelesine sahne olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Sovyetler Birliği tarihi misyonunu tamamlamış ve uluslararası platformda tek süper güç olarak ABD'nin kalması Orta Doğu bölgesinde ABD politikalarının etkinlik kazanmasına neden olmuştur.¹⁵⁴ Bölge, günümüzde hala karışıklıklar içerisinde bulunmaktadır. Bölgede özellikle Batılı ülkelerin ve ABD'nin etkisi sürmekle birlikte Rusya ve Çin'in de bölgeye yönelik planları olduğunu gözden kaçırmamak gerektiği düşünülmektedir.

Yukarıda da anlatıldığı üzere Orta Doğu, başta ekonomik ilişkiler olmak üzere birçok açıdan çok önemli bir konumda bulunmaktadır. Uluslararası anlamda bu kadar önemli bir konumda bulunan Orta Doğu, çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmada da Orta Doğu'nun Batı merkezli uluslararası haber ajansları üzerinden nasıl yönlendirip yönetildiği ve nasıl ötekileştirildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada Orta Doğu ülkeleri içerisinde bir örneklem tespit edilirken; öncelikli olarak ülkelerin coğrafi, demografik, ekonomik, siyasi ve kültürel özelliklerinin yanında petrol ve enerji kaynakları ile askeri harcamaları da göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda literatürde genel kabul gören 16 Orta Doğu ülkesi içerisinde örneklem olarak Türkiye, İran, İsrail, Mısır, Lübnan ve Suudi Arabistan olmak üzere toplam altı ülke seçilmiştir.

Türkiye, bölgenin Batı'ya en yakın ülkesi olmakla birlikte, bölgede barış ve huzuru öncelikle insani diplomasi aracılığıyla sürdürmeye çalışan önemli bir konumdadır. Türkiye,

---

¹⁵⁴ Yılmaz Şahin, **a.g.e.**, s. 13.

sahip olduğu demografik yapısı ile ekonomik ve siyasi sistem açısından bölgenin diğerk ülkelerinden farklı özellikleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu çerçevede, Doğı-Batı ekseninde Orta Doğı, Türkiye için önemli bir ittifak alanı oluşturmaktadır. Tarihten gelen mirasının yanı sıra göstermiş olduğu belirli kalkınma düzeyi ve nüfusu ile Türkiye Orta Doğı'daki ülkeler ile ilişkilerini farklı alanlarda geliştirebilecek potansiyel bir güce sahiptir.

İsrail, bölgenin ve dünyanın tek Yahudi çoğunluğunun bulunduğu bir ülke olması nedeniyle hem dünya için hem de Orta Doğı için oldukça önemli bir konumdadır. İsrail Devleti'ni bu örneklemin içerisine alan bir başka özellik ise Orta Doğı ülkeleri içerisinde Müslüman nüfusun en az olduğu ülke olmasıdır. İsrail, aynı zamanda 2019 Dünya Bankası verilerine göre bölgede Katar'dan sonra kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasılası (GSMH) 43.641 dolarla bölgenin en yüksek ikinci ülkesi konumunda bulunmaktadır. (EK-6)

İran, jeopolitik konumu, nüfusu ve sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynakları ile Orta Doğı'da stratejik öneme sahip bir ülkedir. Orta Asya, Hazar Denizi Havzası ve Orta Doğı üçgeninin tam ortasında konumlanan İran, bu özelliğı itibariyle de dünyanın enerji kaynaklarının ana merkezi konumunda bulunmaktadır. İran'ın bölgedeki diğerk bir önemli özelliğı ise tarih boyunca bağımsızlığını koruyabilmiş bir devlet olmasıdır.

Mısır, Doğı Akdeniz'e olan kıyısı ile bölgede coğrafi konumu en önemli olan ülkelerden birisidir. Mısır coğrafi konumu itibariyle, Afrika ile Orta Doğı ülkeleri arasında bir geçiş kapısı konumunda bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle Mısır, Asya ve Afrika kıtası arasında hem kara yollarını hem de deniz yollarını (Akdeniz ve Hint Okyanusu) birbirine bağlayan bir hat olarak stratejik bir konumu işgal etmektedir. Petrol sevkiyatı açısından Süveyş Kanalı temel bir güzergâh oluşturmaktadır.¹⁵⁵

Lübnan'ın mezhepsel katılıma dayalı siyasi sistemi ve devlet kurulduğundan bu zamana kadar var olan liberal ekonomik düzeni bu ülkeyi Orta Doğı'daki diğerk devletlerden ayırmaktadır. Lübnan'ın görece demokratik sistemi aslında feodal bir yapıya

---

¹⁵⁵ Ertan Efeğil, "Mısır ve Ürdün'ün Dış Politikalarını Şekillendiren Unsurlar", **Orta Doğı Analiz Dergisi**, Mart 2013, Cilt 5, Sayı, 51, s. 21.

dayanmaktadır. Bütün bu özellikleriyle Lübnan, nazik dengeler üzerine inşa edilmiş bir istikrarsızlık cumhuriyeti olagelmıştır.¹⁵⁶ Aynı zamanda Lübnan toplumundaki mezhep ve din çizgilerindeki bölünme ülkenin siyasi hayatının yanında dış ülkelerle olan bağlantısını da önemli derecede etkilemektedir.

Suudi Arabistan, İslam'ın doğduğu toprakları kapsayan, Mekke ve Medine'ye ev sahipliği yapan bir ülke olması nedeniyle bölge için oldukça önemli bir konumdadır. Ülkenin en önemli özelliklerinden birisi de petrol rezervleri bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olmasıdır. Bu özelliği Suudi Arabistan'ı dünya devletleri arasında önemli bir yere getirmektedir. 2.250.000 kilometrekarelik alanıyla dünyanın en büyük yarımadası olma özelliğine sahip olan Arap Yarımadasının yaklaşık olarak yüzde 80'ini Suudi Arabistan kapsamaktadır. Suudi Arabistan'ın dikkat çeken diğer bir önemli özelliği ise askeri harcamalarıdır. (EK-6) Suudi Arabistan'ın Askeri Harcamalarının GSMH içerisindeki payı yüzde 8,7'dir.

Örneklem olarak seçilen bu altı Orta Doğu ülkesi bütün bu özelliklerinden dolayı Batılı ülkeler tarafından yakından gözetlenmektedir. Bu gözetleme gerçekleşirken uluslararası haber ajanslarından da faydalanılmaktadır. Batı kontrolünde olan dünyanın üç büyük uluslararası haber ajansı Batı'da, Orta Doğu için ürettikleri ve Orta Doğu'dan tüm dünyaya yaydıkları haberler aracılığıyla bir taraftan bu bölgeyi kontrol altında tutmakta diğer bir taraftan da bölgeyi istedikleri gibi yönetmeye çalışmaktadırlar.

---

¹⁵⁶ Veysel Ayhan, Özlem Tür, **Lübnan Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler**, Dora Yayınları, Bursa, 2009, s. 7.

3.1.3. Örneklemin Zaman Aralığının Tespiti

Çalışmanın örnekleme zaman aralığını 2019 yılının Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz ayları oluşturmaktadır. Bu aylarda uluslararası haber ajanslarının Türkiye, İran, İsrail, Mısır, Lübnan ve Suudi Arabistan ile ilgili yaptıkları ve dağıttıkları haberler belirli bir sistematik yapı içerisinde analiz edilmiştir. (EK-7)

3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Bu çalışmada uluslararası haber ajanslarında, örneklem zaman aralığında yayınlanan haberlerin sayılarına, türlerine, tonlarına ve bu haberlerde kullanılan kelimelere bakılarak bu haberler belirli bir sistematik yapı içerisinde analiz edilmiştir. Daha sonra nicel verilerden elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak nitel analize geçilerek uluslararası haber ajanslarının, haberleri aracılığıyla imgelemeye çalıştıkları Orta Doğu imgesi görünür kılınmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Nicel Veriler

Çalışmada nicel veriler; genel verilere ilişkin bulgular, haberin tutumuna ilişkin elde edilen bulgular, haber türlerine göre elde edilen bulgular ve haberlerde geçen kelimelere ilişkin elde edilen bulgular olarak incelenmiş ve çeşitli yorumlarda bulunulmuştur. Elde edilen veriler aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde sunularak değerlendirilmiştir.

3.2.1.1. Nicel Verilere İlişkin Genel Bulgular

Bu doktora çalışması için Associated Press (AP), Agence France Presse (AFP) ve Reuters uluslararası haber ajansları örneklem olarak seçilmiş ve bu ajansların resmi internet siteleri üzerinden örneklem olarak tespit edilmiş olan altı Orta Doğu ülkesi ile ilgili örneklem zaman aralığında rastlanılan 2148 haber üzerinde analiz yapılmıştır.

Araştırma kapsamında genel nicel veriler çalışmanın bu başlığında, ülkeler bazında değerlendirilen nicel veriler ise ülkeler içerisinde verilmiş ve değerlendirilmiştir.

Üç büyük uluslararası haber ajansında örneklem zaman aralığında, örneklem ülkelerle ilgili toplam 2148 habere rastlanılmıştır. Bu haberlerin yüzde 53,07'si Reuters, yüzde 27,6'sı AFP, yüzde 19,32'si ise AP tarafından yayınlanmıştır. (EK-8) Dünyada da en çok haber üreten ve dağıtan Reuters, araştırmadan da anlaşıldığı üzere Orta Doğu'da da en çok haber üreten ve dağıtan uluslararası haber ajansı konumunda bulunmaktadır. Bu durum haber ajansının hem dünyada hem de Orta Doğu'daki etkisini göstermektedir. Hem ulusal hem de uluslararası bilgi üretimini ve dolaşımını sağlamada önemli bir güce sahip olan uluslararası haber ajansları, bu güçleri sayesinde uluslararası alanda kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme gibi toplumu yönlendiren çok sayıda işlevi yerine getirebilme özelliğini bünyelerinde bulundurmaktadırlar.

Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yayınlanan haberlerin türlerine göre genel dağılımı incelendiğinde, altı Orta Doğu ülkesi ile ilgili üç uluslararası haber ajansında yayınlanan toplam 2148 haber; politika, ekonomi, enerji, kültür-sanat, eğitim ve diğer olmak üzere altı farklı kategoride değerlendirilmiştir. (EK-9)

Politika kategorisi içinde; siyaset, dış politika ve diplomasi ile ilgili haberler, ekonomi kategorisinde; iktisadi gelişmeler, ithalat ve ihracat ile ilgili haberler, enerji kategorisinde; doğal kaynaklar ve petrol ile ilgili haberler, kültür-sanat kategorisi içinde; sosyal yaşam, magazin, örf-adet, gelenek ve göreneklerle ilgili haberler, eğitim kategorisinde; bilişim ve teknoloji haberleri, diğer kategorisinde ise bu kategorilerin dışında tutabileceğimiz sağlık, spor, polis-adliye vb. haberler değerlendirme kapsamında tutulmuştur.

Uluslararası haber ajanslarında yayınlanan haberlerin türlerine göre genel dağılımı incelendiğinde yayınlanan toplam 2148 haberin yüzde 58'i politika, yüzde 19, 06'sı ekonomi, yüzde 9,07'si enerji, yüzde 4,51'i kültür-sanat, yüzde 2, 28'i eğitim, yüzde 10,05'i de diğer haberlerden oluşmaktadır. (EK-9)

Batı merkezli uluslararası haber ajansları Orta Doğu'da yaşanan siyasi ve politik olaylara yönelik haberleri yakından takip edip dolaşıma sokmakla birlikte aynı zamanda kendileri siyasi ve politik konularla ilgili haberler de üretmektedirler. Politika kategorisinde

yer alan haberlerin birçoğu ajansların kendi temsilcilikleri tarafından oluşturularak dolaşıma sokulmuştur.

Uluslararası haber ajanslarının yakından takip ettiği en önemli konulardan birisi de dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerdir. Orta Doğu eski çağlardan itibaren insanlık için ekonomik merkezlerin başında gelmiştir. Bu önemlilik durumundan hareketle Batı merkezli uluslararası haber ajansları Orta Doğu’da politika haberlerinden sonra en çok ekonomi haberlerine yer vermişlerdir. Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler, Orta Doğu ülkelerini de yakından etkilemekte, Orta Doğu ekonomisinde yaşanan gelişmelerde dünya ekonomisini yakından etkilemektedir.

Orta Doğu’yu önemli kılan en önemli özelliklerinden birisi de dünya enerji kaynaklarının büyük bir oranının bu bölgede bulunması ve bu bölgeden çıkarılmasıdır. Orta Doğu hem petrol hem de gaz rezervleri bakımından dünyanın en zengin bölgesi konumunda bulunmaktadır. Bu durum bölgeyi dünya devletleri açısından çok önemli bir konuma getirmektedir. Uluslararası haber ajanslarının bu durumu görmemesi beklenemez. Bölgenin bu jeo-ekonomik durumu enerji kaynakları ile ilgili haberlere yansımıştır. Enerji kaynakları ile ilgili yayınlanan haber sayısı diğer birçok haber kategorisine göre daha yüksektir. Bu durum da yine uluslararası haber ajanslarının bölgenin enerji kaynakları ile yakından ilgilendiğini göstermektedir.

Kültür-sanat, bilişim, eğitim, sağlık ve sportif faaliyetler gibi özellikler ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli etkenler arasında da yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerin kontrolünde bulunan Batı merkezli uluslararası haber ajansları bölgede yaşanan sosyo- kültürel faaliyetler, bilişim, teknoloji, eğitim, sağlık ve spor ile ilgili yapılan çalışmalara haberlerinde oldukça az yer vermiştir. Üç uluslararası haber ajansının da izlediği yayın politikası genel olarak siyasi ve politik haberleri daha fazla yayınlamak olmuştur.

Literatürde haberin tutumuyla ilgili önemli çalışmalar bulunmaktadır. Vliegthart ve Roggeband’ın birlikte yazdıkları “Framing Immigration and Integration” başlıklı makalede medya incelemesi yapılırken ilk vurgu göçmenlerle ilgili haberlerde kullanılan

tutumun değişmesidir. Bu çalışmanın önemli olmasının nedeni, öne çıkarma (priming) sürecindeki tutumda görülen olumsuzluğun haberlerdeki çerçevelemenin nasıl olacağına ilişkin ipucu vermesidir.¹ Makalede; Irak Savaşı, 2004 Madrid Tren Saldırıları, 9 Eylül Saldırıları ile 2005 Londra'daki terör saldırıları sonrasında özellikle Batı medyasının gündemlerinin 1998 Hollanda parlamento seçimleri sırasında çok kültürlülük politikalarından uzaklaşılması ve İslam'ın tehdit olarak görülmesi nedeniyle göçmenlere yönelik haberlerdeki tutumun olumsuza dönüştüğü belirtilmiştir.²

Haberin tutumu ile ilgili literatürdeki diğer önemli bir çalışma ise, Tamir Schafer'in "How to Evaluate It: The Role of Story – Evaluative Tone in Agenda Setting and Priming" adlı makalesidir. Makale ampirik analizleriyle birlikte haberlerde kullanılan tutumun olumsuz, olumlu ve nötr olarak tasniflendiğini açıklayarak haberlerde tutumun önemli olduğunu iki neden ile ortaya konmuştur.³ İlk olarak okuyucu haberin konusunun önemi ile ilgili bir değerlendirmede bulunurken haberin tutumunda kullanılan olumsuz, olumlu ve nötr ifadeler ile görüşlerini şekillendirebilmektedir. İkinci olarak ise, haberlerde kullanılan tutum sayesinde okuyucu ile duygusal bir etkileşim oluşturulabilmektedir.⁴

Medya olumsuz koşulları büyük bir sorun olarak tanımlıyor ve sunuyorsa, geniş kitlelerin de olumsuz koşulları ve genel durumu sorunsallaştırması olasılığı artmaktadır.⁵ Zaten medyanın genel anlayışı kapsamında da bir olayın haber olabilmesi için olumsuz koşulları içermesi, olumsuz olması gerekmektedir. Medya profesyonelleri, ticari amaçlarını hayata geçirebilmek için olumsuz olaylara yönelmeyi tercih etmektedir.⁶

Kitle iletişim araçlarında çalışanlar, bilgiyi üretilip dolaşıma sokarken onu bir seleksiyona tabi tutarak ve yorumlayarak onun hangi çerçeveye göre ve nasıl sunulacağını belirlemektedirler. Haber seçiminde de kurumun yayın politikası, muhabirlerin kişilik

---

¹ Kadir Akalın, "Gazetelerdeki Suriyeli Sığınmacı Temsili: Öne Çıkarma ve Çerçeveleme Yaklaşımları İle İçerik Analizi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2018, s.23.

² Rens Vliegthart, Conny Roggeband, **Framing Immigraton and Integration**, International Communication Gazette, 69(3): 2007, s. 295 – 319.

³ Kadir Akalın, a.g.e., s. 22

⁴ Tamir Sheaffer, **How to Evaluate It: The Role of Story – Evaluative Tone in Agenda Setting and Priming**, Journal of Communication 57(1): 2007, s. 21 – 39.

⁵ Hans Matthias Kepplinger, Die Demontage, **Der Politik**, Beck Verlag, München, 1998, s. 57.

⁶ Alver Fusun, a.g.e., s. 208

özellikleri, haberciliğe bakış açıları, mesleğin etik ilkelerine yönelik düşünceleri, basın özgürlüğü, politik kültür, çıkar ilişkileri ve hedef kitlenin özelliklerine kadar geniş bir alan farklı ağırlıklara sahip etki faktörleri olarak karışımıza çıkmaktadır.⁷

Günümüz dünyasında yenilgiler, başarısızlıklar, gerilimler, kargaşa durumları, ekonomik zorluklar, savaşlar, cinayetler, doğal felaket vb. olayların haber değeri daha yüksek olarak karşımıza çıkmakta ve kitlelerin ilgisini çekmektedir.⁸ Kötü haber iyi haberin varlığını ortadan kaldırmaktadır. İrrasyonel, rasyonel olanın yerini almakta; uzlaşma ise muhalefetle rekabet edemez hale gelmektedir. Medya olumlu olaylara daha az yer vermekte, olumsuz olanlara ise daha fazla yer vererek daha fazla ilgi çekmeyi planlamaktadır.

Tüm bu süreçler, medyanın haber üretim süreçlerine etki etmektedir. Haber üretilirken, kamuoyu tarafından nasıl algılanması gerektiği (olumlu, olumsuz, nötr) önceden kurgulanmıştır.

Uluslararası haber ajanslarının yayınladıkları haberlerin tutumuna göre genel dağılımı incelendiğinde, Batı merkezli uluslararası haber ajansları, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yaptıkları haberlerin yüzde 23,37'sini olumlu, yüzde 47,2'si olumsuz, yüzde 29,60'ını ise nötr olarak sunmuşlardır. (EK-11) Bu verilerden de anlaşıldığı üzere Batı merkezli uluslararası haber ajansları, Orta Doğu ile ilgili haberlerde daha çok olumsuzluğu vermeyi tercih etmiştir.

Uluslararası haber ajanslarında ülkeler bazında yayınlanan haber sayıları değişkenlik göstermekte birlikte Lübnan hariç diğer ülkeler ile ilgili yayınlanan haberlerin oranı birbirine yakındır. (EK- 13) İran ile ilgili yayınlanan haber oranının diğer ülkelere göre yüksek olmasının nedeni ise 12 Mayıs 2019 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri açıklarında Umman Körfezi'nde seyreden dört petrol tankerinin İran'dan geldiği iddia edilen deniz mayınına çarpması sonucu bu olaydan İran sorumlu tutulmuştur. Uluslararası

---

⁷ Alver Füsün, **Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul, Der Yayınları, 2003, s. 207.

⁸ Hennig Röhl, *Die Macht der Nachricht*, Verlag Ullstein GmbH, Berlin, 1992, s. 112.

haber ajansları da özellikle 2019 Mayıs ayının son iki haftası bu konu ile ilgili onlarca haber üretmiş ve dolaşıma sokmuşlardır.

3.2.1.2. Uluslararası Haber Ajanslarına İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında incelenen üç büyük uluslararası haber ajansı ile ilgili genel bilgiler verilerek örneklem kapsamında tutulan Orta Doğu ülkeleri ile ilgili her ajansın yayınladıkları haber sayıları, türlerine göre haber sayıları ve tutumlarına göre haber sayıları da değerlendirilmiştir.

3.2.1.2.1. Associated Press (AP)

1948 yılında New York'ta yayınlanan altı günlük gazete tarafından kooperatif bir ortaklık olarak kurulan Associated Press (AP) dünyanın en büyük üç uluslararası haber ajansından birisidir. ABD merkezli bir uluslararası haber ajansı olan AP, kazanç beklemeden, yalnızca hizmet amacıyla kurulan ilk haber ajansı olma özelliği de taşımaktadır.⁹ Ajansın genel merkezi New York Rockefeller Center'da olup Londra ve Tokyo büroları ise genel merkez için haber ve fotoğraf desteği sağlamaktadır. AP'nin Londra hattı Avrupa ile etkileşim halinde bulunmaktadır. Londra aynı zamanda Orta Doğu, Hint Yarımadası, Afrika ve Avustralya'dan gelen haberler için röle istasyonu görevi yaparken, New York ve Londra 24 saat boyunca haberleşme içindedir. Tokyo ise Uzakdoğu için haber toplama merkezi konumunda olup New York ile sürekli bağlantı halinde bulunmaktadır.¹⁰

AP, ABD dışında 106 ülkede 263 bürosuyla, üçte ikisi gazeteci 4000'e yakın çalışanıyla, günde 2000 hikâye, 3000 fotoğraf, 5 canlı kanalda 50 videoyu 15.000'in üzerindeki abonesine ulaştırmaktadır. 2016 yılı itibarıyla AP tarafından toplanan haberler, 1300'den fazla kitle iletişim aracında yayınlanmıştır.¹¹

⁹ Özgür Gönenç, **Haber Ajansları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2015, s.27.

¹⁰ Zafer Özcan, **Uluslararası Haberleşme ve Az Gelişmiş Ülkeler**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1983, s. 65.

¹¹ "2016 Consolidated Financial Statements" (PDF). Associated Press. April 5, 2017. Archived (PDF) from the original on March 4, 2018. Retrieved March 4, 2018.

AP bu geniş ağı sayesinde her gün dünya nüfusunun yarısından fazlasına haber ulaştırmaktadır.¹² Ajans, İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Flamanca ve İsveççe olmak üzere toplam altı dilde 24 saat boyunca yayın yapmaktadır.¹³ AP, aynı zamanda dünyanın en büyük tarihi fotoğraf bankasına sahip durumdadır. AP'nin dijital bölümü web sitelerine hizmet götürürken, video servisleri yanında, siyaset, eğlence, iş dünyası, dünya haberleri, ticaret haberleri veren servisleri de bulunmaktadır. AP, 2011 yılında yayın ilkelerini güncelleyerek high definition eğlence haberlerini de devreye sokmuştur.¹⁴ AP, eskimiş olan sınırlı uydu şebekesini devre dışı bırakarak 2010 yılı sonundan itibaren Amerikan gazetelerine on-line hizmet vermeye başlamıştır.¹⁵

Pulitzer Ödülleri verilmeye başlandığı 1917 yılından bu yana AP, 31'i fotoğraf dalında olmak üzere toplam 53 Pulitzer ödülü almıştır. AP'nin günümüzde başkanlığını ve CEO'luğunu Steven Swartz yapmaktadır.

İletişim ve bilişim teknolojilerini yakından takip eden AP, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte okuyucusuna www.apnews.com ve www.ap.org resmi internet sitesinden ulaşmaktadır.

AP sosyal medya ağlarını da etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. AP'nin 14, 4 milyon twitter, 432 bin instagram, 780 bin facebook takipçisi bulunmaktadır.¹⁶ We Are Social 2020 raporuna göre dünyada sosyal medya kullanıcı sayısının 3, 8 milyardır. (EK-14) Bu istatistiki bilgi göz önünde bulundurulduğunda, dünyanın her yerine haber ulaştırmayı hedef edinen bir uluslararası haber ajansının sosyal medya takipçi sayısının oldukça düşük olduğu söylenebilmektedir.

AP'nin resmi internet sitesi olan www.apnews.com ve www.ap.org adreslerinde altı aylık süreçte örneklem kapsamında tutulan Türkiye ile ilgili 73, İsrail ile ilgili 97, İran

---

¹² <https://apnews.com/>, (Çevirimiçi) 3 Eylül 2020.

¹³ Gönenç, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁴ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 222.

¹⁵ Tokgöz, **a.e.**, s. 222.

¹⁶ Bu veriler 8 Eylül 2020 tarihinde ilgili haber ajansının resmi sosyal medya hesaplarından alınarak derlenmiştir.

ile ilgili 144, Mısır ile ilgili 41, Lübnan ile ilgili 27, Suudi Arabistan ile ilgili 33 olmak üzere toplam 415 habere rastlanılmıştır. (EK-15)

Diğer uluslararası haber ajanslarına göre AP’de Orta Doğu ile ilgili daha az habere rastlanılmıştır. AP, İran, Türkiye ve İsrail ile ilgili haberlere daha fazla yer verirken; Mısır, Lübnan ve Suudi Arabistan ile ilgili haberle diğer ülkelere göre daha az vermiştir. Dikkat çeken diğer önemli bir ayrıntı ise haber yoğunluğu fazla olan bu üç ülkenin nüfus yoğunluğu ve bölgedeki stratejik önemi diğer ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Ajansın bu ülkeler üzerinde yoğunlaşmasının nedenin bu gerekçeler olduğu düşünülmektedir. Amerika’nın uluslararası haber ajansı olan AP’nin yakın ilişki içerisinde olduğu Suudi Arabistan ile ilgili yayınladığı haber sayısının diğer ülkelere göre az olması da dikkat çekici bir unsurdur. Yayımlanan haberlerin içeriklerinin nitel olarak incelendiği bölümde bu konu daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

AP’nin Orta Doğu Ülkeleri ile ilgili haber türlerine göre yayınladıkları haber sayılarına bakıldığında, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yüzde 64,57 politika, yüzde 11,08 ekonomi, yüzde 5,30 enerji, yüzde 5,06 kültür-sanat, yüzde 0,48 eğitim ve yüzde 13,49 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlanmıştır. (EK-16) Buradan da anlaşıyor ki AP, daha çok Orta Doğu’da yaşanan siyasi ve politik olaylarla ilgilenmiştir. AP, diğer uluslararası haber ajanlarında da görüldüğü üzere, eğitim ve kültür-sanat haberlerine daha az yer vermiştir.

AP’nin Orta Doğu ülkeleri ile ilgili haberlerin tutumuna göre yayınladıkları haber sayıları incelendiğinde, AP, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yüzde 44,81 olumsuz, yüzde 28,43 olumlu ve yüzde 26,74 nötr haber yayınlamıştır. (EK- 17) AP, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili daha fazla olumsuz haber yayınlamaktan yana bir yayın politikası sergilemiştir.

3.7.1.2.2. Agence France Presse (AFP)

AFP’nin temeli 1835 yılında kurulan Havas’a dayanmaktadır. Havas siyasal nedenlerle 1914 yılında OFI ve AFI diye ikiye ayrılmıştır. 1944’te şirketin statüsünün yenilenmesiyle ajans kamulaştırılmış, Agence France Presse adını alarak bugünkü

kimliğine kavuşmuştur.¹⁷ 1957’de kabul edilen yasa gereğince özerk bir kamu kuruluşu şeklinde yönetilmeye başlayan ajansın yönetiminden 15 kişilik bir yönetim kurulu sorumludur. AFP’nin merkezi Fransa’nın başkenti Paris’tedir. 1979 yılından beri, haber hizmetlerinde yeni enformasyon teknolojilerinden faydalanan AFP’de haberlerin hazırlanması, depolanması ve dağıtımı bilgisayarlar aracılığıyla yapılmaktadır.¹⁸

Fransız ulusal haber ajansı olan AFP, konu çeşitliliği bakımından uluslararası haberde Reuters’in ardından ikinci sırada yer almaktadır. 151 ülkede, 201 ofisi bulunan AFP bünyesinde 2400 personel çalışmaktadır. Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Almanca, Arapça ve Portekizce olmak üzere toplam altı dilde uluslararası yayıncılık yapan AFP, 1000 farklı ulusa haber ulaştırmaktadır. Dünya gündeminin oluşturulmasında en etkili medya kuruluşlarından birisi olan AFP’nin 5000’den fazla müşterisi bulunmakla birlikte 2018 cirosu 300 milyon Euro’dur. Günümüzde AFP’nin başkanlığını ve CEO’luğunu Fabrice Fries yapmaktadır.¹⁹

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, uluslararası haber ajanslarını da bu teknolojiye faydalanmaya zorlamıştır. AFP, de diğer birçok haber kuruluşu gibi internetin getirmiş olduğu yeniliklerle kendini güncelleyerek hem internet üzerinden haber paylaşmaya başlamış hem de bu teknoloji sayesinde abonelerine daha kolay ulaşabileceği sistemleri kurmuştur. AFP’nin resmi kurumsal sitesi www.afp.com’dur.

Günümüz dünyasında sosyal medyanın da önemi her geçen gün artmaktadır. Artık tüm medya kuruluşları haberleri bir taraftan geleneksel medya araçları ile hedef kitleye aktarırken diğer bir taraftan da sosyal medya ağlarını kullanmaktadırlar.

AFP de sosyal medya ağlarını etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. AFP’nin 5,4 milyon twitter, 655 bin facebook, 625 bin instagram takipçisi bulunmaktadır.²⁰ Ancak bu oranlar We Are Social 2020 raporu ile karşılaştırıldığında AFP’nin sosyal medya takipçi sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

¹⁷ Murat Zeytinli, **Uluslararası Haber Dengesizliği**, İstanbul, Rebel Yayıncılık, 1997, s. 94.

¹⁸ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 221.

¹⁹ <https://www.afp.com/en>, (Çevrimiçi) 05 Eylül 2020.

²⁰ Bu veriler 8 Eylül 2020 tarihinde ilgili haber ajansının resmi sosyal medya hesaplarından alınarak derlenmiştir.

AP'nin Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yayınladıkları haber sayılarına bakıldığında, AFP'nin resmi internet sitesi olan www.afp.com adresinde, altı aylık süreçte örneklem kapsamında tutulan Türkiye ile ilgili 100, İsrail ile ilgili 116, İran ile ilgili 136, Mısır ile ilgili 74, Lübnan ile ilgili 61, Suudi Arabistan ile ilgili 106 olmak üzere toplam 593 habere rastlanılmıştır. (EK- 18) Bu sonuçlar AFP'nin, diğer uluslararası haber ajanslarına göre Lübnan ile ilgili daha fazla habere yer verdiğini göstermektedir. Örneğin; araştırma kapsamında Lübnan ile ilgili yayınlanan toplam 144 haberin, 27'si AP, 56'sı Reuters, 61'i AFP tarafından yayınlanmıştır. Fransız uluslararası haber ajansı olan AFP'nin eskiden Fransız sömürgesi olan Lübnan ile günümüzde de yakından ilgilenmesi dikkat çekici bir durum olarak yorumlanabilmektedir. Çalışmada kapsamında AFP, başka hiçbir ülkede haber sayısı bakımından birinci sırada değilken Lübnan'da haber sayısı bakımından birinci sırada yer almıştır.

AFP'nin Orta Doğu ülkeleri ile ilgili haber türlerine göre yayınladıkları haber sayılarına bakıldığında, AFP, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yüzde 64,95 politika, yüzde 5,90 ekonomi, yüzde 4,04, enerji, yüzde 6,74, kültür-sanat, yüzde 2,69 eğitim ve yüzde 12,64 diğer haber türleri ile ilgili haber yayınlamıştır. (EK- 19) Bu verilerden de anlaşıldığı üzere AFP, Orta Doğu ile ilgili daha çok politika ve siyaset haberi yayınlamayı tercih etmiştir. Burada dikkat çeken önemli bir ayrıntı, AP ve Reuters ekonomi ve enerji haberlerine daha fazla ağırlık verirken AFP ise kültür-sanat ve eğitim haberlerine diğer iki haber ajansına göre az da olsa daha fazla yer vermiştir.

AFP, haberlerin tutumuna göre Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yüzde 49,91 olumsuz, yüzde 24,62 olumlu ve yüzde 25,46 nötr haber yayınlamıştır. (EK-20) AFP de, diğer uluslararası haber ajanslarında olduğu gibi Orta Doğu ile ilgili daha çok olumsuz haber yayınlamıştır. Habercilikte olumsuz ile ilgilenilmesi genel bir kanı olmakla birlikte olumlu ve olumsuz haber arasındaki farkın yarı yarıya olması da dikkat çekmektedir.

3.7.1.2.3. Reuters

Reuters, 1849 yılında kurulmuş olup 1851 yılından bu zamana faaliyetlerini sürdürmektedir. Bir İngiliz haber ajansı olan Reuters'ın merkezi Londra'dadır. Londra'dan

sonra Reuters'in en önemli merkezi Washington'da bulunmaktadır. Ajansın kurucusu Israel Beer Josaphat Musevi bir din adamının oğludur ve Hristiyanlığı seçerek Paul Julius Reuter adını almıştır. Daha önce Havas'ta çevirmen olarak çalışan Reuter, ekonomi piyasası konusunda uzmanlaşınca, ajansın ilk bürosunu Almanya sınırındaki Aix La Chapelle'de 1849 yılında açmıştır. Reuters, Avrupa'da telgrafın yaygınlaşmasıyla 1858'de gerçek bir haber ajansı niteliğine kavuşmuştur. 1866'da Atlas Okyanusu hattıyla Amerika'ya, 1872'de Uzak Doğu'ya, 1874'te Güney Amerika'ya kadar ulaşmıştır.²¹

Kuruluşunda mülkiyeti, Birleşik Krallık, Avustralya ve Yeni Zelanda gazeteleri (İngiliz Gazeteciler Derneği, Avustralya ve Yeni Zelanda Basın Derneği) ile Birleşik Arap Emirliği'nin elinde bulunan ve 2008 yılına kadar bağımsız bir şirket olan Reuters Group, 2008 yılında Kanada firması olan Thomson Corporation ile birleşerek Thomson Reuters adını almıştır. Resmi merkezi Toronto olan Thomson'un operasyonel merkezi ABD'nin Connecticut Eyaleti'nin Stamford kentidir. Bu birleşme ile Thomson, Reuters'in hisselerinin yüzde 53'üne sahip olmuştur. Thomson'un diğer azınlık hissedarları yüzde 23, Reuters'in hisseleri ise yüzde 24 olarak kalmıştır.

Thomson Reuters'in bugünkü merkezi ABD'nin New York kentindeki Time Square meydanında olmasına rağmen Londra'daki binasında çalışan sayısının fazla olmasından dolayı burası merkez olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Reuters'in başkanlığını David Thomson, CEO'luğunu Steve Hasker yapmaktadır.

Haber dosyalarının çeşitliliği ve yalnızca uluslararası haber yayıncılığı yapması bakımından diğer uluslararası haber ajanslarının önüne geçen Reuters, 151 ülkede 24 dilde yayın yapmaktadır. Aynı zamanda ajansın 163 ülkede 217 bürosu, 128 ülkede 2000'den fazla müşterisi bulunmaktadır.

Reuters gelirinin yüzde 85'ini İngiltere dışındaki abonelerinden sağlamaktadır. Reuters'te çalışan gazeteci sayısı 3100, toplam çalışan sayısı ise 16 binin üzerindedir. Reuters'in yönetiminde bir yönetim kurulu başkanı, bir genel müdür ve dokuz müdür söz sahibidir.

---

²¹ Gönenç, a.g.e., s. 28-29

Reuters, üç büyük uluslararası haber ajansı içerisinde sosyal medyayı ve interneti en etkin şekilde kullanan uluslararası haber ajansı konumundadır. Reuters'un, resmi internet sitesi www.reuters.com'dur. Reuters.com'u aylık 30 milyon tekil ziyaretçi takip ederken, Reuters News mobil uygulaması ise 3,4 milyon kullanıcıya sahiptir. Aynı zamanda Reuters'in 22 milyon twitter, 4,7 milyon facebook, 3, 2 milyon instagram takipçisi bulunmaktadır.²²

Reuters'in resmi internet sitesi olan www.reuters.com adresinde altı aylık süreçte örneklem kapsamında tutulan Türkiye ile ilgili 272, İsrail ile ilgili 177, İran ile ilgili 256, Mısır ile ilgili 103, Lübnan ile ilgili 56, Suudi Arabistan ile ilgili 276 olmak üzere toplam 1140 habere rastlanılmıştır. (EK-21) Bu verilerden de anlaşıldığı üzere uluslararası haber ajansları içerisinde Orta Doğu'da Reuters haber ajansının etkisinin güçlü olduğu söylenebilmektedir. Dünyada da sayısal olarak en fazla haber üreten Reuters, Orta Doğu ile ilgili de en fazla haber yapan uluslararası haber ajansı konumundadır. Reuters, diğer uluslararası haber ajanslarına göre Suudi Arabistan ile ilgili haberlere daha fazla yer vermiştir. Bu durum, Reuters'in ekonomi ve enerji kaynakları ile ilgili haberlere, diğer uluslararası haber ajanslarına göre daha fazla yer ilgi göstermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Reuters da diğer uluslararası haber ajansları gibi Türkiye, İsrail ve İran ile ilgili haberlere daha fazla yer vermiştir.

Reuters haber türlerine göre Orta Doğu ülkeleri ile ilgiyi yüzde 50,43 politika, yüzde 23,15 ekonomi, yüzde 13,07 enerji, yüzde 3,15 kültür-sanat, yüzde 2,71 eğitim ve yüzde 7, 45 diğer haber türleri ile ilgili haber yayınlamıştır. (EK- 22) Reuters da, AP ve AFP gibi Orta Doğu ile ilgili özellikle politika ve siyaset içeren haberler yayınlamıştır. Reuters diğer uluslararası haber ajanslarına göre enerji kaynakları ve ekonomi ile ilgili haberlere daha fazla yer vermiştir. Özellikle ekonomi haberlerine fazla yer verilmesinin Orta Doğu'ya özel bir durum olduğu düşünülmemektedir. Reuters, dünya genelinde de ekonomi haberlerine ağırlık vermektedir.

---

²² Bu veriler 8 Eylül 2020 tarihinde ilgili haber ajansının resmi sosyal medya hesaplarından alınarak derlenmiştir.

Reuters, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili haberin tutumuna göre yüzde 46,31 olumsuz, yüzde 20,87 olumlu ve yüzde 32,80 nötr haber yayınlamıştır. (EK -23) Reuters da diğer Batı merkezli uluslararası haber ajansları gibi bölge ile ilgili daha çok olumsuz haber yayınlamayı tercih etmiştir. Çalışmada olumsuz haberin fazla yayınlanması eleştirilmekten ziyade olumlu ve olumsuz haber arasındaki farkın çok fazla olması sorgulanmaktadır.

3.7.1.3. Orta Doğu Ülkelerine İlişkin Özel Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında incelenen altı Orta Doğu ülkesi ile ilgili genel bilgiler verilmekle birlikte üç uluslararası haber ajansının bu ülkeler ile ilgili yayınladıkları toplam haber sayıları, türlerine göre haber sayıları ve tutumlarına göre haber sayıları değerlendirilmiştir.

3.7.1.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti

Türkiye Cumhuriyeti Devleti topraklarının büyük bir bölümü Anadolu'da küçük bir bölümü ise Balkan Yarımadası'nın güneydoğu uzantısı olan Trakya'da bulunmaktadır. Ülkenin üç tarafı denizlerle kaplı bir yarımada olmasına rağmen birçok ülke ile de kara sınırı bulunmaktadır. Ülkenin sınır komşuları Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte değişmiştir. Ülkenin doğusunda Ermenistan-İran ve Azerbaycan, kuzeydoğusunda Gürcistan, güneydoğusunda ise Irak ve Suriye, batıda Yunanistan, kuzeybatıda ise Bulgaristan bulunmaktadır. Ülkenin kuzeyini Karadeniz, güneyini Akdeniz, batısını Ege Denizi çevrelemektedir. Marmara Denizi ise İstanbul ve Çanakkale Boğazları sayesinde Anadolu'yu Trakya'dan yani Asya'yı Avrupa'dan ayırmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Devleti bulunduğu bölgede önemli ülkelere komşu olması ve kıtalar arası geçiş noktasında bulunması nedeniyle jeostratejik bir güce sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti Ankara'dır. Ülkede kullanılan resmi dil Türkçe olmakla birlikte çok düşük oranda Kürtçe, Arapça, Zazaca vb. dilleri de konuşanlara rastlanılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti birçok etnik grubu bir arada barındırmaktadır. Ülkenin yüzde 75'ini Türkler oluşturmakla birlikte Kürtler'in oranı da yüzde 15-20 arasındadır. Bunun yanında ülkede; Çerkezler, Avrupalılar, Afganlar,

Ermeniler gibi çok sayıda etnik grup bir arada yaşamaktadır. Ülkenin yüzde 99,8'ini Müslümanlar oluşturmaktadır.²³ Ülkenin nüfusu 83 milyon 154 bin 997'dir.²⁴ Ülkenin yüzölçümü ise 783 bin 562 km²'dir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1923-2018 yılları arasında parlamenter temsili demokrasinin uygulandığı bir ülkeydi. 2017 Türkiye Anayasa değişikliği referandumunun sonucunda başkanlık sistemi kabul edilmiştir. 2018 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimi sistemiyle yeni sistem yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti başkanlık sistemiyle yönetilen, demokratik, laik ve üniter bir anayasal cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır.

Jeostratejik konumu ve askeri gücü itibarıyla bölgenin en önemli ülkelerinden biri olan Türkiye, uluslararası haber ajansları tarafından yakından takip edilmektedir. Elde edilen verilere göre örneklem kapsamında tutulan altı ülke ile ilgili toplamda yayınlanan 2148 haberin 445'si Türkiye ile ilgilidir. Altı ülke içerisinde Türkiye ile ilgili yayınlanan haber oranı yüzde 20,72'dir. Bu oran ile Türkiye, İran'dan sonra en fazla haberi yayınlanan ülke konumundadır. Türkiye ile ilgili yayınlanan 445 haberin 272'sini Reuters, 100'ünü AFP, 73'ünü ise AP'nin yayınladığı görülmektedir. (EK- 24) Araştırmadan da anlaşıldığı üzere habercilik anlamında Reuters'in dünya üzerindeki haber üretim ve dağıtım egemenliği Türkiye üzerinde de bulunmaktadır.

Uluslararası haber ajanslarında haber türlerine göre Türkiye ile ilgili yüzde 62,02 politika, yüzde 23,82 ekonomi, yüzde 3,14 enerji, yüzde 0 kültür-sanat, yüzde 5,39 eğitim ve yüzde 6,61 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlanmıştır. (EK-25) Diğer ülkelerde de olduğu gibi Türkiye ile ilgili en fazla politika ve siyaset içerikli haberler yayınlanmıştır. Uluslararası haber ajanslarının tüm ülkelerle ilgili genel tavrı; politika ve siyaset ağırlıklı haberlere daha fazla yer vermektir. Haber ajansının uluslararası olması itibarıyla daha çok ülkelerin politika, siyaset ve diplomasi ile ilgili konularına yöneldiğini söylemenin yanlış olmayacağı düşünülmekle birlikte Türkiye ile ilgili kültür-sanat haberine rastlanılmamış olması da düşünülmesi gereken bir durum olarak değerlendirilmektedir.

²³ (Çevrimiçi) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, 10 Eylül 2020.

²⁴ (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr. 10 Eylül 2020.

Uluslararası haber ajanslarında haberin tutumuna göre Türkiye ile ilgili yüzde 52,80 olumsuz, yüzde 18,66 olumlu ve yüzde 28,54 nötr haber yayınlanmıştır. (EK-26) Dünyada haber akışı gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Türkiye’de dünya ülkeleri içerisinde gelişmekte olan ülkeler içerisinde bulunmaktadır. Bu çerçevede uluslararası alanda Türkiye ile ilgili haberler gelişmiş ülkelerin kontrolünde olan uluslararası haber ajansları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Uluslararası haber ajansları da gelişmekte olan ülkelerle ilgili haber üretim ve dağıtımını gerçekleştirirken daha çok o ülkelerde yaşanan olumsuzlukları seçmekten yana bir tavır içerisinde bulunmaktadırlar. Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere uluslararası haber ajansları, Türkiye’de yaşanan olumsuz gelişmeleri olumlu gelişmelerden daha fazla yayınlamayı tercih etmişlerdir.

3.7.1.3.2. İsrail Devleti

İsrail Devleti, Batı Asya’da Akdeniz’in güneydoğu kıyısında ve Kızıldeniz’in kuzey kıyısında bulunan bir ülke konumundadır. Ülke; doğusunda Ürdün, kuzeyinde Lübnan, kuzeydoğusunda Suriye, güneybatısında Mısır ve hem batı hem de doğusunda sırasıyla Filistin toprakları olan Gazze ve Batı Şeria ile komşu konumunda bulunmaktadır.

İsrail Devleti’nin başkenti Kudüs olarak ilan edilmiş olmasına rağmen devletin Kudüs üzerindeki egemenliği tam olarak tanınmamaktadır. Aynı zamanda ülkede ekonominin ve teknolojinin merkezi de Tel Aviv’dir. Ülkenin resmi dili İbranice olmakla birlikte Arap toplulukları için Arapça da resmi dil olarak kabul edilmektedir. Ülke Orta Doğu’da Arap ülkeleriyle çevrili dünyanın tek Yahudi devleti olması bakımından da hem dünya hem de Orta Doğu ülkeleri için önem arz etmektedir. İsrail Devleti’nin yüzde 75’inden fazlasını Yahudiler, yüzde 21’e yakını Araplar, kalan kısmını da diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Ülkenin, yüzde 75’e yakını Yahudi, yüzde 18’e yakını Müslüman yüzde 2’si Hristiyan, yüzde 1,6’sı Dürzi ve geri kalanı da diğer dinlere inanmaktadır.²⁵ Ülkenin nüfusu 9 milyon 131 bin 220’dir.²⁶ Ülkenin yüzölçümü ise 21 bin 937 km²’dir.

²⁵(Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20191212031714/https://www.cia.gov/library/publications/t-he-world-factbook/geos/is.html>, 11 Eylül 2020.

²⁶(Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20191221102939/https://www.cbs.gov.il/he/pages/default.aspx> 11 Eylül 2020.

İsrail Devleti, genel oy hakkının bulunduğu parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Cumhurbaşkanı ya da diğer bir adıyla Devlet Başkanı, 7 yılda bir Knesset adı verilen yani meclis çoğunluğunun oyu ile seçilmektedir. Başbakanlığa, Cumhurbaşkanı tarafından çoğunluğu kazanan partinin lideri seçilmektedir. İsrail Devleti'nin Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin, Başbakanı ise Binyamin Netenyahu'dur.

İsrail dünyanın tek Yahudi çoğunluğunun bulunduğu ve Orta Doğu ülkeleri içinde Müslüman nüfusun en az olduğu ülke olması nedeniyle tarihsel süreç içerisinde ABD ve diğer Batılı ülkelerin yakın ilişki kurduğu bir ülke konumundadır. Çalışmada Batı yönetiminde olan uluslararası haber ajanslarının İsrail ile ilgili haber akışının yoğun olduğu görülmektedir.

Uluslararası haber ajansında yayınlanan haber sayıları incelendiğinde örneklem kapsamında tutulan altı ülke ile ilgili toplamda yayınlanan 2148 haberin 390'ı İsrail ile ilgilidir. Altı ülke içerisinde İsrail ile ilgili yayınlanan haber oranı ise yüzde 18,16'dır. Bu oran ile İsrail, bölgede en fazla haberi yayınlanan ülkeler arasında yer almaktadır. İsrail ile ilgili yayınlanan 390 haberin 177'sini Reuters, 116'sını AFP, 97'sini ise AP'nin yayınladığı görülmektedir. (EK- 27) Diğer birçok ülkede olduğu gibi İsrail ile ilgili en fazla habere Reuters 'da rastlanılmıştır.

Uluslararası haber ajanslarında haber türlerine göre İsrail ile ilgili yüzde 45,12 politika, yüzde 12,05 ekonomi, yüzde 1,53 enerji, yüzde 11,02 kültür-sanat, yüzde 5,12 eğitim ve yüzde 25,12 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlanmıştır. (EK-28) Uluslararası haber ajanslarının İsrail ile ilgili de en fazla siyaset, politika ve diplomasi içerikli haberleri yayınladığı görülmektedir. Ancak bu ülkede dikkat çeken en önemli ayrıntı kültür-sanat haber yayınlama oranının araştırma kapsamında tutulan diğer ülkelere göre oldukça yüksek olmasıdır.

Uluslararası haber ajanslarında yayınlanan haberlerin türlerine göre genel dağılımında kültür-sanat haberi yüzde 4,51'iken, İsrail ile ilgili yayınlanan kültür-sanat haberi yüzde 11,02'dir. (EK-9) Uluslararası haber ajanslarının kültür-sanat içerikli haberlerle ilgili genel yayın politikası az haber vermekten yana olsaydı bu sonuçla ilgili

bir değerlendirme yapmak belki yerinde olmayabilirdi. Ancak araştırmadan çıkan sonuçtan da anlaşılıyor ki uluslararası haber ajanslarının ülkelere göre belirledikleri çeşitli yayın politikaları bulunmaktadır.

Dikkat çeken bir başka ayrıntı ise diğer haber türleri kategorisidir. Uluslararası haber ajanslarında yayınlanan haberlerin türlerine göre genel dağılımına bakıldığında diğer haber türlerinin oranı yüzde 10,05'ken, İsrail ile ilgili yayınlanan diğer haber türü kategorisinin oranı yüzde 25,12'dir. (EK-9) Bu durum da gösteriyor ki uluslararası haber ajansları İsrail ile ilgili haber verirken çeşitlilikten yana bir tavır sergilemişlerdir.

Bir olayın habere dönüşecek kadar önemli olabilmesi için haber değerlerinden bazılarını taşıyor olması gerekmektedir. Bir olayın haber değeri izleyici üzerinde yaratacağı etki ile ölçülmektedir. Haber yapımcılar, haber yapım sürecinde hedef kitleyi nasıl daha fazla etkileyebileceklerini düşünerek haberin dramatik ve sansasyonel olan yönünü ön plana çıkarmaktadırlar. Bu durum haber yapıcılığı daha çok, doğal felaketler, kazalar, cinayetler, gasp, soygunlar, taciz ve tecavüz gibi kan, şiddet, gözyaşı ve acı içeren olumsuz olaylara yönlendirmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda meydana gelen iyi, güzel, olumlu gelişmelere ait bilgiler içeren haberlere medya dünyasında yeteri kadar yer verilmemektedir. Aslında haber yapımcılar, haberde daha çok olumsuzluğu ön plana çıkarmaktan yana bir tavır sergilemektedirler.

Uluslararası haber ajanslarında haberin tutumuna göre İsrail ile ilgili 18,72 olumsuz, yüzde 46,15 olumlu ve yüzde 35,13 nötr haber yayınlanmıştır. (EK-29) Yapılan çalışmada örneklem kapsamında alınan altı ülke içerisinde haberlerin tutumu beş ülkede olumsuz olarak görülürken, İsrail ile ilgili yayınlanan haberlerin yüzde 46,15'inin olumlu, yüzde 35,13'ünün nötr ve sadece yüzde 18,72'sinin olumsuz olması yine uluslararası haber ajanslarının, haber üretim ve dağıtım süreci ile ilgili farklı yayın politikaları sergilediğinin bir göstergesidir. Uluslararası haber ajansları, İsrail'de yaşanan olumlu gelişmeleri olumsuz gelişmelerden daha fazla yayınlamayı tercih etmişlerdir.

3.7.1.3.3. İran İslam Cumhuriyeti Devleti

İran İslam Cumhuriyeti Devleti, Güneybatı Asya'da bulunmaktadır. Ülke, kuzeyde Hazar Denizi, güneyde Basra Körfezi ve Umman Körfezi ile çevrilidir. Ülkenin Türkiye, Irak, Türkmenistan, Azerbaycan, Pakistan, Ermenistan ve Afganistan ile kara sınırları bulunmaktadır.

İran İslam Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti Tahran'dır. Ülkenin resmi dili Farsça olmakla birlikte; Azerice, Beluçça, Kürtçe, Arapça, Türkmençe vb. dillerde konuşanlara da rastlanılmaktadır. İran İslam Cumhuriyeti Devleti, birçok etnik grubu bir arada barındırmaktadır. Ülkenin yüzde 61'ini Farslar, yüzde 16'sını Azeriler, yüzde 10'unu Kürtler, yüzde 6'sını Lorlar kalan kısmını da diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Anayasasının 12. maddesine göre ülkenin resmi dini İslam, resmi mezhebi ise İsnââşeriyye Şii'liğidir. Ülke nüfusunun yüzde 90'nını Şii Müslümanlar, yüzde 8'ini Sünni Müslümanlar kalan yüzde 2'sini ise diğer din mensupları oluşturmaktadır.²⁷ Ülkenin nüfusu 83 milyon 415 bin 638'dir. Ülkenin yüzölçümü ise 1 milyon 648 bin km²'dir.

İran İslam Cumhuriyeti Devleti'nin politik sistemi 1979 İran Anayasasına dayanmaktadır. İran İslam Cumhuriyeti Devleti'nin kendine özgü bir yönetim şekli bulunmaktadır. Ülkenin yönetim şekli Teokratik Cumhuriyettir. Anayasaya göre yürütmenin başında Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Ancak, devlet idaresinin tüm alanlarında her türlü yetkiye dini lider sahiptir. İran İslam Cumhuriyeti Devleti Dini Lideri, ülkenin genel politikalarının belirlenmesinden ve denetiminden sorumlu olmakla birlikte aynı zamanda silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır.²⁸ Aynı zamanda ülkenin yönetiminde "Uzmanlar Meclisi"de bulunmaktadır. Uzmanlar Meclisinin görevi İran İslam Cumhuriyeti Devleti'nin hini liderini seçmektir. Günümüzde İran İslam Cumhuriyeti Devleti'nin Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney, Cumhurbaşkanı ise Hasan Ruhani'dir.

²⁷(Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20160813044229/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 11 Eylül 2020.

²⁸(Çevrimiçi) https://web.archive.org/web/20130612094341/http://www.leader.ir/langs/en/index.php?p=leader_law, 11 Eylül 2020.

M.Ö. 4000'lere dayanan tarihi ve var olan yerleşmeleriyle dünyadaki en eski uygarlıklardan biri olan İran İslam Cumhuriyeti Devleti, Avrasya'daki merkezi konumu itibariyle tarih boyunca jeostratejik bir öneme sahip olmuştur.

Jeopolitik konumu, nüfusu, sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynakları ile Orta Doğu ülkeleri içerisinde stratejik bir öneme sahip olan İran, Batı ülkeleri ve Batı medyası için de oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Çalışma kapsamında üç büyük uluslararası haber ajansının altı ülke içerisinde yayınladığı toplam 2148 haberin 536'sının İran ile ilgili olduğu görülmektedir. İran, yüzde 24,95'lik oranla örneklem kapsamında tutulan ülkeler içerisinde en fazla habere rastlanan ülkedir. Ancak burada dikkat çeken önemli bir durum görülmektedir. Şubat, Mart, Nisan, Haziran ve Temmuz aylarında İran ile ilgili benzer sayıda habere rastlanırken Mayıs ayı içerisinde bu haber oranı daha yüksektir. Haberler ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde 12 Mayıs 2019 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri açıklarında Umman Körfezi'nde seyreden dört petrol tankeri mayına çarpmış ve gövdelerinde delikler açılmıştır. ABD, bu saldırıda kullanılan deniz mayınlarının İran'dan geldiğini iddia etmiştir. 2019 Mayıs ayı içerisinde bu konu uluslararası haber ajanslarının gündeminde oldukça fazla yer bulmuştur. Bu sebepten dolayı bu çalışmada İran haberlerine diğer ülkelere göre daha fazla rastlanılmıştır. (EK-30)

İran ile ilgili yayınlanan 536 haberin 256'sını Reuters, 136'sını AFP, 144'ünü ise AP'nin yayınladığı görülmektedir. AP, rastlanılan haber sayısı bakımından diğer beş ülkede 3. sırada yer alırken İran ile ilgili rastlanılan haber sayısı bakımından 2. sırada yer almaktadır. Bu durum Amerikan haber ajansı olan AP'nin İran ile ilgili daha fazla haber yaptığını göstermektedir.

Uluslararası haber ajanslarında haber türlerine göre İran ile ilgili yüzde 72,01 politika, yüzde 8,39 ekonomi, yüzde 14,92 enerji, yüzde 0 kültür-sanat, yüzde 0,37 eğitim ve yüzde 4,29 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlanmıştır. (EK-31)

Uluslararası haber ajanslarının diğer ülkelerde de olduğu gibi İran ile ilgili de en fazla siyaset, politika ve diplomasi içerikli haberler yayınladığı görülmüştür. Ancak burada dikkat çeken önemli bir nokta, uluslararası haber ajanslarında yayınlanan haberlerin

türlerine göre genel dağılımda, politika haberlerinin oranı yüzde 58’iken, İran ile ilgili yüzde 72,01 oranında politika haberi yayınlanmıştır. (EK-9) Bu oran genel dağılımdan oldukça yüksektir. Bu durum uluslararası haber ajanslarının İran’da yaşanan siyasi ve politik olaylarla ilgili diğer ülkelere göre daha fazla ilgilendiklerinin bir göstergesidir.

Bu ülkede dikkat çeken önemli bir ayrıntı ise kültür-sanat haberine rastlanılmamış olmasıdır. Aynı durum Türkiye için de geçerlidir. Başka ülkelerle ilgili kültür-sanat haberlerine rastlanılırken bu iki ülke haberleri içerisinde kültür sanat haberlerine rastlanılmaması uluslararası haber ajanslarının yaklaşımının sorgulanmasına neden olmaktadır. İran’da diğer ülkelere göre eğitim içerikli haberlere de oldukça az rastlanılmıştır.

Dikkat çeken bir başka ayrıntı ise enerji haberlerinin orandır. Haber türlerinin genel dağılımı incelendiğinde enerji haberlerinin genel dağılım oranı yüzde 9,07’iken İran ile ilgili yayınlanan enerji haberi oranı yüzde 14,92’dir. (EK-9) Bu oran İran’ı Suudi Arabistan’dan sonra enerji içerikli en fazla habere rastlanılan ülke konumuna getirmiştir. Petrol ve doğalgaz kaynakları bakımından Orta Doğu’nun en önemli ülkelerinden birisi olan İran ile ilgili enerji haberlerinin yoğunlukta olması uluslararası haber ajanslarının bölgenin enerji kaynakları ile yakından ilgilendiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.

Uluslararası haber ajanslarında haberin tutumuna göre İran ilgili yüzde 59,15 olumsuz, yüzde 12,68 olumlu ve yüzde 28,17 nötr haber yayınlanmıştır. (EK-32) Uluslararası haber ajanslarının yayınladıkları haberler o ülkenin ulusal sınırları içerisinde yaşayan kitlelerden daha çok başka ülkelerde yaşayan insanlar tarafından okunmaktadır. Yani uluslararası haber ajansları bir ülke ile ilgili haber üretip o haberi dolaşıma sokarken başka ülkelerde yaşayan insanların o ülkeyi o ajansın bakış açısıyla görmelerini sağlamayı amaçlamaktadırlar. Buradan hareketle uluslararası haber ajansları haberlerinde İran’ı daha çok olumsuzlukların yaşandığı bir ülke gibi görmüş ve haberlerini o yönde kurgulamışlardır.

3.7.1.3.4. Mısır Arap Cumhuriyeti Devleti

Tarihi boyunca birçok medeniyete beşiklik etmiş olan resmi adıyla Mısır Arap Cumhuriyeti'nin batısında Libya ve Akdeniz, doğusunda Kızıldeniz ve Suudi Arabistan, kuzeydoğusunda Filistin ve İsrail güneyinde ise Sudan bulunmaktadır. Kuzeyi ve doğusu deniz, güneyi ve batısı çöl olan ülke; Asya, Avrupa ve Afrika arasında kilit bir noktada bulunması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Afrika'nın can damarı olan Nil Nehri ülkeyi; Nil Nehri Havzası, Sina Yarımadası, Doğu (Arap) Çölü ile Batı ve Güney çölleri olmak üzere 4'e bölmüştür.

Afrika kıtasının en büyük şehri olan Kahire Mısır Arap Cumhuriyeti Devleti'nin başkentidir. Ülkenin resmi dili Arapça'dır. İngilizce ve Fransızca da ülkede yaygın kullanılan diller arasında yer almaktadır. Araplar, Bedeviler, Berberler ve Nubyalılardan oluşan nüfusun yüzde 90'ını Müslümanlar yüzde 10'unu ise Hristiyanlar (Kıpti) oluşturmaktadır.²⁹

Kuzey Afrika'nın en kalabalık nüfusuna sahip olan Mısır Arap Cumhuriyeti Devleti'nin nüfusu 102 milyon 334 bin 404'tür. Ülkenin yüzölçümü 1 milyon 001 bin 450 km²'dir.

Mısır Arap Cumhuriyeti Devleti, cumhuriyet ile yönetilmektedir. Yarı başkanlık sistemi ile yönetilen ülkede en üst yetkili genel seçimle belirlenen cumhurbaşkanıdır. Ülkenin başbakanı ise cumhurbaşkanı tarafından tayin edilmektedir. Günümüzde Mısır Arap Cumhuriyeti Devleti'nin Cumhurbaşkanı Abdülfettah El Sisi, Başbakanı ise Mustafa Madbuli'dir.

Tarihi, nüfusu, stratejik konumu ve Arap dünyasının modernleşmesinde üstlendiği rol ile bölgede oldukça önemli bir yere sahip olan Mısır Arap Cumhuriyeti Devleti, dünya ile olan ilişkilerini de önemsemektedir.

---

²⁹ (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/misir-kunyesi.tr.mfa>, 13 Eylül 2020

Coğrafi konumu, nüfusu, yüzölçümü ve Afrika ile Ortadoğu arasında bir geçiş konumunda bulunması itibariyle bölgenin en önemli devletlerinden biri olan Mısır, her dönem Batı'nın gözetiminde olmuş bir ülkedir.

Üç büyük uluslararası haber ajansının örneklem kapsamında tutulan altı ülke ile ilgili toplamda yayınlanan 2148 haberin 218'i Mısır ile ilgilidir. Altı ülke içerisinde Mısır ile ilgili rastlanılan haber oranı yüzde 10,15'tir. Bu oran ile Mısır, Lübnan'dan sonra en az haberi yayınlanan ülke konumundadır. Mısır ile ilgili yayınlanan 218 haberin 103'ünü Reuters, 74'ini AFP, 41'ini ise AP'nin yayınladığı görülmektedir. (EK-33)

Uluslararası haber ajanslarında haber türlerine göre Mısır ile ilgili yüzde 56,88 politika, yüzde 16,51 ekonomi, yüzde 6,42 enerji, yüzde 11,46 kültür-sanat, yüzde 0,45 eğitim ve yüzde 8,25 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlanmıştır. (EK-34)

Uluslararası haber ajanslarının diğer ülkelerde olduğu gibi Mısır ile ilgili de en fazla siyaset, politika ve diplomasi içerikli haberler yayınladığı görülmüştür. Ancak bu ülkede dikkat çeken en önemli ayrıntı İsrail'de de olduğu gibi kültür-sanat içerikli haber yayınlama oranının araştırma kapsamında tutulan diğer ülkelere göre oldukça yüksek olmasıdır. Uluslararası haber ajanslarında yayınlanan haberlerin türlerine göre genel dağılımında kültür-sanat haberi yüzde 4,51'iken, Mısır ile ilgili yayınlanan kültür-sanat içerikli haber oranı yüzde 11,46'dır. (EK-9) Bu sonuçtan da anlaşıldığı üzere uluslararası haber ajansları Mısır ile ilgili daha fazla kültür sanat içerikli haber yapmaktan yana bir tavır sergilemişlerdir.

Uluslararası haber ajanslarında haberin tutumuna göre Mısır ile ilgili yüzde 46,33 olumsuz, yüzde 22,02 olumlu ve yüzde 31,65 nötr haber yayınlanmıştır. Uluslararası haber ajansları İsrail hariç araştırma kapsamında tutulan diğer beş ülkede olduğu gibi Mısır'la ilgili yayınladıkları haberlerde de daha fazla olumsuz haber yayınlamayı tercih etmişlerdir. Ülkede yaşanan siyasi, politik, ekonomik ve toplumsal yaşam içerisinde yaşanan gelişmeler gibi daha birçok konunun olumsuz olan tarafları seçilerek haberleştirilmiştir.

3.7.1.3.5. Lübnan Cumhuriyeti Devleti

Doğu Akdeniz'in kıyısında bir Arap ülkesi olan Lübnan Cumhuriyeti Devleti'nin kuzeyinde ve doğusunda Suriye, batısında Akdeniz, güneyinde ise İsrail bulunmaktadır. Lübnan Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti Beyrut'tur. Yüzölçümü 10 bin 452 km² olan ülkenin resmi dili Arapça olmakla birlikte ülkede; Ermenice ve Fransızca da konuşulmaktadır.

Şii, Sünni, Dürzi, İsmaili, Alevi (Nuseyri), Maruni Katolik, Rum Ortodoks, Rum Katolik, Ermeni Ortodoks, Ermeni Katolik, Süryani Katolik, Süryani Ortodoks, Roman Katolik, Keldani, Asuri, Kipti, Protestan gibi etnik açıdan homojen bir yapıya sahip olan Lübnan Cumhuriyeti Devletinin yüzde 93'ünü Araplar kalan kısmını ise diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Yaklaşık 6,5 milyon nüfusa sahip olan ülkenin iç savaştan önce nüfusunun yarısı Müslümanlardan diğer yarısı da Hristiyanlardan oluşmaktaydı. İç savaş sonrası Hristiyanların nüfus oranı her geçen gün düşüşe geçmiş Müslüman nüfus oranı ise artmıştır. Buna rağmen, Lübnan Cumhuriyeti Devleti Orta Doğu ülkeleri içerisinde Hristiyan nüfus oranının en yüksek olduğu ülkedir. Diğer Orta Doğu ülkelerine göre Hristiyan nüfus oranının yüksek ve çok sayıda mezhebin yaşadığı kozmopolit bir ülke olması nedeniyle Lübnan, bölge için oldukça önemlidir.

Lübnan Cumhuriyeti Devleti'nde çok sayıda dinsel ve etnik grubun bir arada yaşaması siyasi yapının oluşumunda çeşitli sorunlara neden olmuştur. Lübnan'ın kurucu belgesi olarak adlandırılan ve 1943 yılında üzerinde anlaşılan Ulusal Pakt çerçevesinde, siyasi yapının mezhepler arasında nüfuslarıyla orantılı olarak paylaştırılması esasına göre oluşturulmuştur. Bu anlaşma ile Cumhurbaşkanı'nın Maruni, Meclis Başkanı'nın Şii, Başbakanın Sünni olması ve Parlamento üyelerinin Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında 6/5 oranında paylaşılması kararlaştırılmıştır. Ancak her geçen gün Müslüman nüfusunun ülkede artması, Müslümanların ülke yönetiminde daha fazla hak ve mecliste eşit temsil hakkı istemelerine neden olmuştur. Lübnan iç savaşının en önemli nedenlerinden biri olarak da bu dengesiz siyasi yapı gösterilmektedir. 1989 yılında imzalanan "Taif Anlaşması"yla bu siyasi yapı kısmen değiştirilmiştir. Bu anlaşmayla Hristiyanlar içinden seçilen

Cumhurbaşkanının yetkileri kısıtlanmış, mecliste Müslüman ve Hristiyan milletvekillerinin sayısı eşitlenmiştir.

Ülke “Parlamentar Demokratik Cumhuriyet” ile yönetilmekle birlikte kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Ancak, sistem siyasi parti/ideoloji değil, din/etnik grup temelinde kurulduğundan, uygulamada önemli kararlar ancak oydaşmayla alınabilmektedir. Günümüzde Lübnan Cumhuriyeti Devleti’nin Cumhurbaşkanı, Mişel Avn, Başbakanı ise Hasan Diya’dır.³⁰

Lübnan, diğer Orta Doğu ülkelerine göre Hristiyan nüfus oranının yüksek olması, mezhepsel katılıma dayalı siyasi sistemi ve kuruluşundan bu yana var olan liberal ekonomik düzeni ile tarihsel süreç içinde Batılı ülkelerin ve Batı medyasının ilgisini çekmiş bir ülkedir.

Örneklem kapsamında tutulan altı ülke ile ilgili toplamda yayınlanan 2148 haberin 144’ü Lübnan ile ilgilidir. Altı ülke içerisinde Lübnan ile ilgili rastlanılan haber oranı yüzde 6,70’dir. Bu oran ile Lübnan, bu ülkeler içerisinde en az haberi yayınlanan ülke konumundadır. (EK-35)

Lübnan ile ilgili 144 haberin 56’sını Reuters, 61’ini AFP, 27’sini ise AP’nin yayınladığı görülmektedir. Burada dikkat çeken durum ise araştırma kapsamında tutulan diğer beş ülkede en fazla haberi Reuters yayınlarken Lübnan ile ilgili en fazla haberi AFP’nin yayınlanmasıdır. Fransız uluslararası haber ajansı olan AFP, Lübnan ile ilgili daha fazla habere yer vermiştir. Bu durum geçmişte başlayıp günümüzde de kısmen devam eden Lübnan üzerinde Fransa egemenliğinin olması ile açıklanabilmektedir.

Uluslararası haber ajansları haber türlerine göre Lübnan ile ilgili yüzde 49,30 politika, yüzde 22,91 ekonomi, yüzde 0 enerji, yüzde 17,36 kültür-sanat, yüzde 0,69 eğitim ve yüzde 9,72 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlamışlardır. (EK-36) Uluslararası haber ajansları tarafından Lübnan ile ilgili de en fazla siyaset, politika ve diplomasi içerikli haberlerin yayınlandığı görülmektedir.

---

³⁰ (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/lubnan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 15 Eylül 2020.

Lübnan ile ilgili dikkat çeken önemli bir ayrıntı ise kültür-sanat içerikli haberlerin yayınlanma oranının diğer ülkelere göre oldukça yüksek olmasıdır. Uluslararası haber ajanslarında yayınlanan haberlerin türlerine göre genel dağılımında kültür-sanat haberi yüzde 4,51’iken, Lübnan ile ilgili yayınlanan kültür-sanat haberi yüzde 17,36’dır. (EK-9) Tarih boyunca önemli bir ticaret rotası üzerinde olan, canlı ticaret hayatı ve kültürel yapısıyla varlığını sürdürmeye çalışan Lübnan, her yıl yüzbinlerce turisti de ülkesinde ağırlamaktadır. Belki bu özellikleri itibariyle kültür-sanat içerikli haberlere daha fazla yer verildiği düşünülmekle birlikte; araştırma kapsamında tutulan Türkiye, Suudi Arabistan ve İran’da da benzer özellikler olmasına rağmen kültür-sanat içerikli haber oranının çok daha düşük olması da uluslararası haber ajanslarının haber üretim süreçlerinde ülkelere yaklaşımının sorgulanmasına neden olmaktadır.

Uluslararası haber ajanslarında haberin tutumuna göre Lübnan ile ilgili yüzde 51,39 olumsuz, yüzde 18,06 olumlu ve yüzde 30,55 nötr haber yayınlanmıştır. (EK-37) Lübnan her ne kadar kozmopolit yapısı ve Batı ile tarihten gelen olumlu ilişkileri nedeniyle Batı’ya yakın bir ülke gibi görünse bile uluslararası haber ajansları haberin tutumu anlamında İsrail haberlerinde gösterdikleri olumlu yaklaşımı Lübnan ile ilgili haberlerde göstermemişlerdir.

3.7.1.3.6. Suudi Arabistan Krallığı

Resmi adıyla Suudi Arabistan Krallığı, Arap Yarımadası’nın en büyük ülkesi konumunda bulunmaktadır. Ülke; doğusunda Kuveyt, Katar, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri, kuzeybatısında Ürdün, kuzey ve kuzeydoğusunda Irak, güneyinde Yemen, güneydoğusunda Umman, kuzeydoğusunda Basra Körfezi ve batısında Kızıldeniz ile çevrilidir. İslam’ın iki kutsal şehri olan Mekke ve Medine bu ülke sınırları içinde yer almaktadır. Ülkenin başkenti Riyad, yüzölçümü 2 milyon 149 bin 690 km²’dir. Ülkenin resmi dili Arapça olmakla birlikte ülkede yaşayanların çoğunluğu İngilizce de konuşabilmektedir.

35 milyona yakın nüfusa sahip olan Suudi Arabistan’ın büyük bir bölümünü, yerli kabilelerin soyundan gelen Araplar oluşturmaktadır. Nüfusun yüzde 70’ini Suudi Arabistan

vatandaşları oluşturmakla birlikte, ülkede Hindistan, Pakistan, Filipinler, Mısır ve Sri Lanka kökenli yabancı grupların yanında 10 milyondan fazla da işçi yaşamaktadır. Ülke nüfusunun yüzde 99'unu Müslümanlar oluşturmaktadır.

Suudi Arabistan Krallığı El Suud hanedanı tarafından monarşi ile yönetilmektedir. Kralın aynı zamanda hükümet başkanı olduğu bu sistemde, yönetimle ilgili kararların neredeyse tamamı Suudi ailesi tarafından alınmaktadır. Suudi Arabistan'da herhangi bir siyasi parti bulunmamaktadır. Herhangi bir şekilde genel seçim yapılmamakta, Şura Meclisi üyeleri bizzat kral tarafından atanmaktadır. Günümüzde Suudi Arabistan, Kral Selman Bin Abdülaziz el-Suud tarafından yönetilmektedir.³¹

Suudi Arabistan Krallığı'nın toprakları içerisinde Müslümanların kiblesi olan Kâbe'nin, İslam'ın iki kutsal şehri olan Mekke ve Medine'nin bulunması ve zengin petrol yataklarına sahip olması ülkenin dünya ve bölge için önemini artırmaktadır. Batılı ülkeler ve özellikle ABD tarihsel süreç içinde her dönem Suudi Arabistan ile yakın ilişki kurarak bu ülkeyi her süreçte gözlemlemektedir.

Örnekleme kapsamında tutulan altı ülke ile ilgili toplamda yayınlanan 2148 haberin 415'i Suudi Arabistan ile ilgilidir. Altı ülke içerisinde Suudi Arabistan ile ilgili rastlanılan haber oranı yüzde 19,32'dir. Bu oran ile Suudi Arabistan, Türkiye'den sonra en çok haberi yayınlanan üçüncü ülke konumundadır. Suudi Arabistan ile ilgili yayınlanan 415 haberin 276'sını Reuters, 106'sını AFP, 33'ünü ise AP'nin yayınladığı görülmektedir. (EK-38)

Uluslararası haber ajanslarında haber türlerine göre Suudi Arabistan ile ilgili yüzde 51,32 politika, yüzde 18,79 ekonomi, yüzde 19,51 enerji, yüzde 0,96 kültür-sanat, yüzde 0,24 eğitim ve yüzde 9,15 diğer haber türleri ile ilgili haberler yayınlanmıştır. (EK-39) Diğer ülkelerde olduğu gibi Suudi Arabistan ile ilgili en fazla politika ve siyaset içerikli haberler yayınlanmıştır. Uluslararası haber ajansları tüm ülkelerle ilgili politika ve siyaset ağırlıklı haberlere daha fazla yer vermiştir. Bu tavır Suudi Arabistan için de aynı şekilde olmuştur.

---

³¹ (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/suudi-arabistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 15 Eylül 2020.

Çalışmanın verilerinde dikkat çeken diğer önemli ayrıntı ise enerji içerikli haberlerin orandır. Enerji haberlerinin genel dağılım oranı yüzde 9,07’iken Suudi Arabistan ile ilgili yayınlanan enerji içerikli haberlerin oranı yüzde 18,79’dur. (EK- 9) Bu oran ile Suudi Arabistan enerji içerikli en fazla habere rastlanılan ülke konumunda bulunmaktadır. Suudi Arabistan, dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip bir ülke olması itibariyle Batı için oldukça önemli bir ülke konumundadır. Özellikle ABD, Suudi Arabistan ile çok önemli diplomatik ilişkiler sürdürmektedir. Dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olan bir ülke için enerji içerikli haberlerin oranının yüksek çıkması beklenen bir durumdur. Ancak bu haberlerin sunuluş şekli araştırmanın nitel kısmında kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. Çıkan bu sonuç, uluslararası haber ajanslarının bölgenin enerji kaynakları ile yakından ilgilendiğinin de bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.

Suudi Arabistan ile ilgili dikkat çeken diğer önemli bir ayrıntı ise kültür-sanat ve eğitim içerikli haberlerin oranının oldukça düşük olmasıdır. Bu sonuca göre uluslararası haber ajanslarının Suudi Arabistan ile ilgili kültür-sanat ve eğitim içerikli haber yapma konusunda diğer haber türlerine göre daha farklı bir yayın politikası belirledikleri söylenebilmektedir.

Uluslararası haber ajanslarında haberin tutumuna göre Suudi Arabistan ile ilgili yüzde 50,61 olumsuz, yüzde 23,37 olumlu ve yüzde 26,02 nötr haber yayınlanmıştır. Uluslararası haber ajansları İsrail hariç çalışma kapsamında tutulan diğer dört ülkede olduğu gibi Suudi Arabistan ile ilgili yayınladıkları haberlerde de daha fazla olumsuz haber yayınlamayı tercih etmişlerdir.

3.8. Nitel Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası haber ajansları tarafından Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yayınlanan haberler, nicel analizde elde edilen bulgular ile haberlerin içerikleri ve haber yoğunlukları göz önünde bulundurularak belirlenen dokuz kategoriye göre nitel analize tabi tutulmuştur.

3.8.1. Siyasi ve Politik Durumun Haberlerde Sunumu

Orta Doğu siyasetinde, bölgenin beşerî, coğrafi, tarihi, dini ve ekonomisi gibi temel faktörler etkili olmuştur. Bunun yanında, bölgede bulunan devletlerin birbirlerinden farklılıklar göstermesi, ABD’yi de içerisinde bulunduran Batılı ülkeler, uluslararası örgütler gibi bölgesel ve küresel dinamikler Orta Doğu siyasetinde önemli bir rol oynamıştır.

Ortadoğu siyasetindeki, yapısal, siyasi ve konjonktürel faktörlerin oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Siyasi ve politik hareketlilikler genellikle aktörlerle, aktörlerin düşünceleri ve kararları ile ilişkilendirilmekle birlikte bölgede siyaset, çok sayıda ve çeşitli aktör-devletler, uluslararası güçler, uluslararası ve bölgesel örgütler, devlet-dışı aktörler ile şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu aktörlerde alanda istedikleri gibi hareket edememektedirler. Bu aktörlerin hareketlerini sınırlayan ya da kolaylaştıran, hatta yönlendiren yapısal ve konjonktürel (dönemsel) faktörler bulunmaktadır.³²

Ortadoğu siyasetinde temel aktör olan devletler olmakla birlikte bu devletler, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan en yüksek siyasi otorite olarak siyasi, iktisadi, sosyal vb. alanlarda politikayı belirleyen başlıca güç olarak görülmektedir. Bölgede köklü, bürokratik gelenekleri olan devletlerin (Türkiye, İran, Mısır) yanı sıra kolonyal mirasın ürünü olan devletler de (Lübnan, Suriye, Irak, İsrail ve Ürdün) bulunmaktadır. Bununla birlikte Basra Körfezi bölgesinde birtakım ‘şehir’ devletleri (Kuveyt, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri) ile Suudi Arabistan ve Umman gibi ülkeler de geleneksel siyasi otoriteler ile varlıklarını korumaktadır.

Siyasetin temel aktörü devlettir ancak devlete rengini veren siyaseti belirleyen ülkede egemen olan siyasi rejimdir. Yani bir ülkedeki siyasi rejim oradaki hükümetin ideolojisini, örgütlenmesini, temel kurallarını ve şeklini belirleyerek temsil etmektedir.

Bölgedeki siyasi rejimler/devletler değişik açılardan; rejimin meşruiyet kaynağına göre teokratik/seküler, yönetim şekline göre cumhuriyet/monarşi, siyaset tarzına göre

---

³² Bayram Sinkaya, **Ortadoğu Siyasetine Giriş: Temel Faktörler, Aktörler ve Dinamikler**, Orsam Kaynak, No: 1. Nisan, 2016, s. 4

demokratik/otoriter, bölgeye ve uluslararası sisteme bakışına göre revizyonist/statükocu, başlıca sosyal ve iktisadi politikalarına göre devrimci-radikal/muhafazakâr gibi değişik kategorilere ayrılabilir. Tabi bu rejimlerin sürekliliğinden bahsedilememektedir. Darbe, savaş, devrim gibi nedenlerle rejimler yıkılabilmekte ve bunun sonucunda da devletlerin temel politikaları değişebilmektedir. Bu durum 1952’de Mısır’da, 1958’de Irak’ta, 1969’da Libya’da ve 1979’da İran’da görülmüştür. Bu tarihlerde bu ülkelerde monarşiler devrilmiş, ‘cumhuriyet’ rejimleri kurulmuştur.³³

Ülkesi üzerindeki egemenliğini tam olarak kuramamış olan devletler/rejimler ise genel siyaseti belirleme gücünü de kaybetmektedir. Lübnan, Amerikan müdahalesi sonrası Irak ve iç savaş içindeki Suriye bunun en açık örnekleri olarak gösterilebilmektedir. Bu gibi durumlarda gelişmiş kapitalist devletlerin bu ülkelere müdahaleleri artarken, ülkenin siyasi arenasında da devlet-dışı aktörler ön plana çıkmaya başlamaktadır.³⁴

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşıldığı üzere bölgenin siyasi ve politik yapısının oluşumunda bölge dışından bazı devletlerin politikaları da belirleyici olmaktadır.³⁵ Bu devletler belirledikleri siyasi ve politik düşüncelerini, kendi kontrollerinde olan uluslararası medya araçları vasıtasıyla o bölgelerde hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bu süreç hayata geçirilirken de en fazla uluslararası haber ajansları kullanılmaktadır.

Uluslararası haber ajanslarının yayınladıkları haberlerde bu durumu destekleyen söylemlere sıkça rastlanılmaktadır.

Reuters’in “Erdoğan, Suriye’nin Kuzeyindeki Güvenli Bölge İçin Henüz Tatmin Edici Bir Plan Olmadığını Söyledi” başlıklı haberinin içeriğinde, Trump’ın, Türkiye’yi Suriye’deki Kürt savaşçılara saldırmaması konusunda uyardığından ve Ankara’nın YPG

---

³³ Bayram Sinkaya, **a.e.**, s. 10.

³⁴ Bayram Sinkaya, **a.e.**, s. 13.

³⁵ L. Carl Brown (der.), **Diplomacy in the Middle East: the International Relations of Regional and Outside Powers**, Londra, I.B. Tauris, 2004.

milislerine saldırması halinde ekonomik yıkım tehdidinde bulunacağından bahsedilerek ABD'nin bölgedeki etkisi ve gücü gösterilmeye çalışılmıştır.³⁶

Yine AP'nin haberinde, Türkiye'nin Rusya'dan S-400 satın alma planları, ABD tarafından eleştirilmekte ve Türkiye'nin bu füzeleri alması durumunda Amerika ile ilişkilerinin bozulacağı üzerinde durulmaktadır. AP bu haberi, ABD'nin bu konuda Türkiye'yi sert bir şekilde uyardığını belirterek sunmuştur. Bu durum haber sunulurken ABD'nin bölgedeki ülkelerin iç işlerini yönetme konusunda etkili olduğunu göstermektedir.

AFP, Türkiye'de yapılan yerel seçimlerle ilgili yaptığı bir haberde ise, ABD'nin, Türkiye'deki iktidarın seçim sonuçlarını kabul etmemesini eleştirdiğinden bahsederek seçim sonuçlarının kabul edilmesi konusunda uyarıda bulunduğundan söz edilmiştir. Bu haber sunulurken haber ajansı bir taraftan ülkenin demokratik yapısını sorgulamış bir taraftan da Batılı güçlerin demokrasiden yana tavır gösteren ülkeler olduğu anlatmaya çalışmıştır.³⁷

Yine AFP'nin Türkiye ile ilgili yayınladığı "Türkiye Polisi, Açlık Grevini Destekleyen Mitingleri Engelledi" başlıklı haberinin içeriğinde Türk polisinin açlık grevi yapan Kürt kadınları zorla engellemeye çalıştığından söz ederek ülkede yaşanan gelişmeleri demokrasi ve insan hakları ihlali olarak sunmuştur.³⁸ Yine aynı haberde bir AFP'li gazeteci tanık gösterilerek Diyarbakır'da Kürt kadınların bir parkta toplanmasına da izin verilmediğine değinilmiştir. Bazı haberlerde haberin tanığı olarak o ajansın muhabirlerinin gösterildiği de görülmüştür. Bu durum da bu haberlerin sorgulanmasına neden olmaktadır.

1979 yılında İran'da gerçekleşen devrimin kuruluş yıl dönümü kutlamalarında yaşanan gelişmeleri AP sunarken, bu devrim ile İslam Cumhuriyet Devletinin kuruluşu hakkında haber vermek yerine sokaklara dökülen halkın, ABD ve İsrail Bayraklarını

---

³⁶ "Turkey's Erdogan Says No Satisfactory Plan Yet On North Syria Safe Zone", [www.reuters.com](https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey-idUSKCN1PU0YM), 5 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://br.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey-idUSKCN1PU0YM>, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019.

³⁷ "General: No F-35 Jet Sale To Turkey If It Buys Russia System", [www.apnews.com](https://www.apnews.com/article/87159dfdb36b40abbd554e6dc6f60da9), 5 Mart 2020, (Çevrimiçi), <https://www.apnews.com/article/87159dfdb36b40abbd554e6dc6f60da9>, Erişim Tarihi: 05 Mart 2020

³⁸ "Türkiye Polisi, Açlık Grevini Destekleyen Mitingleri Engelledi", www.afp.com, 2 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 02.05.2019.

yaktığını, “Amerika’ya Ölüm”, “İsrail’e Ölüm”, “Britanya’ya Ölüm” sloganlarının atıldığı ile ilgili ifadeleri kullanmayı tercih etmiştir.³⁹ Yine ajans bu haberinde bir kutlamada dahi yoğun bir şekilde sokak çatışmalarının yaşandığını sunmaya çalışmıştır. AP haberi sunarken İran’da cumhuriyet devletinin kuruluş yıl dönümünde yapılan kutlamalarda bile ülkede Batı’ya karşı nasıl bir nefret beslendiğini anlatmaktan yana bir tavır sergilediği düşünülmektedir.

Reuters’in İran devriminin kuruluş yıl dönümü etkinlikleri ilgili yayınladığı haberde ise İran’ın ABD’ye sataştığı ve devamlı bir ABD düşmanlığı sergilediği anlatılmıştır. ABD Başkanı Donald Trump’ın attığı “40 yıllık yolsuzluk. 40 yıllık baskı. 40 yıllık terör. İran’daki rejim sadece 40 yıllık başarısızlık üretti. Uzun süredir acı çeken İran halkı çok daha parlak bir geleceği hak ediyor” tweeti Reuters’in haberinde yer bulmuştur. Ajans bir taraftan bu haberinde İran halkının özgürlüklerden uzak bir ortamda yaşadığını ifade etmeye çalışırken bir taraftan da ABD’nin ülkede ve bölgede barış ve huzuru sağlama anlamında önemli bir etkisi olduğunu göstermeye çalışmaktadır.⁴⁰

Uluslararası haber ajansları haberlerinde Orta Doğu ülkelerinin Batı ile olan ilişkilerini yoğun bir şekilde verirken Orta Doğu ülkelerinin kendi içerisinde yaşanan gelişmeleri de hedef kitle ile buluşturmuştur. Burada dikkat çeken diğer önemli bir konu ise haberler seçilirken Orta Doğu ülkeleri nasıl ki Batı ile bir mücadele içerisinde sunuluyorsa kendi içlerinde de sorunlu olduklarını ifade eden haberlere de sıkça yer verildiği görülmüştür. Reuters’in haberinde Suudi Arabistan, İran’ın kendi petrol pompalama istasyonlarına saldırdığı ifade edilmiştir.⁴¹ Başka bir uluslararası haber ajansı olan AP’nin başka bir haberinde ise İran’ın Iraklı Kürt savaşçıları sınır ötesi bombardımanlarla vurduğu

---

³⁹ “Iranians mark anniversary of victory day in 1979 revolution”, <https://apnews.com/>, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

⁴⁰ “Militant Iran Taunts U.S. On Revolution's 40th Birthday”, www.reuters.com, 11 Şubat 2019, (Çevirim içi), <https://www.reuters.com/article/us-iran-revolution-anniversary-rally-idUSKCN1Q00QI>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

⁴¹ “Saudi Arabia Accuses Iran Of Ordering Drone Attack On Oil Pipeline”, www.reuters.com, 16 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-iran-idUSKCN1SM0WJ>, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2019.

haber içeriklerinde sunulmuştur.⁴² Yine birçok haberde İran'ın birçok Orta Doğu ülkesi için tehlike oluşturduğu ile ilgili haber içeriklerine de rastlanılmıştır.

Haberlerde ABD-İsrail yakınlığı ile diplomatik anlamda iş birliği içerisinde olduklarını gösteren çok sayıda ifade bulunmaktadır. ABD ve İsrail yakınlığı ile ilgili inşa edilen haberlerde bu ülkelerin Orta Doğu'yu istedikleri gibi yönetme düşüncesini haber ajansları vasıtasıyla meşrulaştırmaya çalıştıkları görülmektedir. Buna örnek olarak AFP'nin, "Trump ve Netanyahu İran'ın Kötü Eylemlerinden Bahsetti" başlıklı haberinde yer alan Netanyahu'nun İran'a yönelik yaptırımları artırma niyetinden dolayı Trump'a teşekkür eden ifadelerin haberlerde verilmesi gösterilebilmektedir. Yine aynı haberde Trump ve Netanyahu'nun Orta Doğu'daki kötü niyetli eylemleri önleme çabaları dâhil olmak üzere, ortak ulusal güvenlik çıkarlarını ilerletmek için aralarında iş birliği içinde olacakları ifadelerine yer verilmiştir.⁴³

Aslında ABD, bölgede çıkarlarına kim hizmet ediyorsa uluslararası arenada da o ülkeyi övmekte ve o ülke ile ilgili düşüncelerini açıklamaktadır. Benzer bir durum Suudi Arabistan için de geçerlidir. Suudi Arabistan'a karşı muhalif gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi karşısında Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed Bin Selman'ın uluslararası arenada izlediği politika ABD Başkanı Trump tarafından, Suudi veliaht prensin 'muhteşem iş' yaptığı şeklinde ifade edilerek AFP tarafından kamuoyuna sunulmuştur. Yine Batılı bir ülke olan İsviçre'nin, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın dış politikalarını beğenmeyerek uçak üreticisi Pilatus'un bu ülkelere lojistik destek vermesini yasaklaması da Batılı ülkelerin bölgedeki tahakkümünü göstermektedir.⁴⁴

3.8.2. İktisadi ve Ekonomik Durumun Haberlerde Sunumu

Ülkeler arasındaki birbirlerine bağımlı ekonomik ilişkiler; siyasi sorunların çözümü, barış ve güvenliğin sağlanması için önemli olarak görülmektedir. Avrupa Birliği'nin

⁴² "Iran Hits Iraqi Kurdish Fighters With Cross-Border Shelling", <https://apnews.com/>, 12 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/31cdc76fcc774f7f9f1c80c2fb524d54>, Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2019.

⁴³ "Trump, Netanyahu spoke about Iran's 'malign' acts", www.afp.com, 11 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019.

⁴⁴ "Trump says Saudi crown prince doing 'spectacular job'", www.afp.com, 29 Haziran 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 29 Haziran 2019.

gelişimi, ülkelerin bölgesel, ulusal ya da uluslararası alanda yaptıkları ticari anlaşmalar ve kurdukları örgütsel yapılar bunun en iyi göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Siyasi sistemlerde ekonomik ihtiyaçlar dış politikaların belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak bu etkinin derecesi parlamenter demokrasiler, kontrollü yarı demokrasiler, totaliter rejimler ve baskıcı hükümetler arasında farklılıklar göstermektedir. Tarihsel süreç içerisinde de görüldüğü üzere bir ülkenin ekonomik sistem tercihi ya da izlediği kalkınma stratejisi genellikle o ülkenin siyasi sistemini ve siyasi-iktisadi elitlerinin ülkelerinin dünyadaki yeriyle ilgili algılamaları ve isteklerini yansıtmaktadır. Bu durumun daha da ötesinde, dış politikayla ekonomi arasındaki bağlantı, ülkeler arasındaki ikili ilişkiler için olduğu kadar, ekonomik sistemler ve bloklar arasındaki ilişkiler için de önemlidir. Ülkeler ve bloklar arasında yaşanan ekonomik anlaşmazlıklar çeşitli siyasi gerilim ve sorunlara neden olurken dünya devletleri arasında ticari açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.⁴⁵

Bu çerçevede düşünüldüğünde ülkeler arasında yaşanan birçok siyasi-politik hareketliliğin arkasında iktisadi ve ekonomik durumlar yatmaktadır. Dünyayı yönetmeye çalışan egemen devletler, gelişmekte olan ülkelerin yönetim stratejilerinde etkili olmak için bu devletlerin ekonomileri ile de yakından ilgilenmektedirler.

Batılı ülkelerin Orta Doğu ülkeleri üzerinde egemenlik kurma süreçleri tarih boyunca devam etmiştir. Birçok medeniyetin doğuşuna ve gelişimine ev sahipliği yapan Orta Doğu, Doğu ile Batı'yı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunması, önemli su yolları ve kanallarının bölgede yer alması gibi nedenlerle tarihi süreç içinde önemini hep korumuştur. 1800'lü yılların sonlarında bulunan 'petrol' bugün Orta Doğu'yu daha önemli hale getirmiştir.⁴⁶ Petrol günümüzde dünyanın en kıymetli ham maddesi haline geldikten sonra çıktığı her yerde savaşlar, ihtilaller, hükümet darbeleri gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu durum Orta Doğu'da yaşayan halkı da etkilemiş ve yaşam koşullarını zorlaştırmıştır.

⁴⁵ Mustafa Aydın- Damla Aras, "Ortadoğu'da Ekonomik İlişkilerin Siyasi Çerçevesi; Türkiye'nin İran, Irak ve Suriye ile Bağlantıları", **Uluslararası İlişkiler Ekonomik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2004, s. 105-106.

⁴⁶ Halil İbrahim Yılmaz, "Orta Doğu'nun Jeo-Ekonomik Önemi ve ABD'nin Orta Doğu Politikasının Ekonomik Nedenleri", **Tesam Ekonomi Dergisi**, Ocak 2016, 3.(1). s. 99.

Orta Doğu’da etkili olmaya çalışan bölge dışı tüm ülkelerin bölgeden beklentisi kendi ekonomik çıkarlarını sağlamak ya da mevcut çıkarlarını daha iyi hale getirmek olmuştur. Batılı ülkeler bir taraftan Orta Doğu ülkelerinin kendilerine olan bağımlılığın sürmesini beklerken bir taraftan da onların kendi ekonomik kaynaklarını kullanmasını engellemektedirler. Batılı ülkeler siyasi anlamda bu ülkeleri yönetebilmek için her zaman bu ülkelerin ekonomilerini kontrol etme ve yönetme anlamında politikalarını hayata geçirmeye çalışmışlardır.

Özellikle ABD’nin, Orta Doğu’yu yönetme ve yönlendirme politikalarının temel sebebi de bölgede bulunan zengin enerji kaynaklarıdır. Bu ülkelerin bu zengin enerji kaynakları üzerindeki tahakküm kurma girişimi yıllardır devam etmektedir. Petrole ilişkin belirlenen siyasal ve ekonomik politikalar uluslararası medya araçları vasıtasıyla Batı’dan Doğu’ya doğru dolaşıma sokularak meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Batı kontrolünde olan uluslararası haber ajanslarının yayın politikalarına ve haber içeriklerine bakıldığında, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili haberler yapılırken oradaki iktisadi ve ekonomik stratejiler, o ülkelerin gelişmişlik düzeyini artırma ve sorunlarını dile getirme doğrultusunda değil egemen ülkeelerin belirlediği şekilde inşa edilerek sunulmaktadır. Haberlerde genellikle ülkelerin ekonomik olarak güçsüz ve borçlu ülkeler olduğu, yaşam seviyelerinin düşük olduğu, bu ülkelerin Batı’ya her zaman borçlu olduğu gibi birçok olumsuz özellik bir arada verilmektedir.

Örneğin, AFP, Türkiye’de gerçekleşen yerel seçimlerle ilgili yaptığı haberlerinde, Türkiye’de iktidarda olan partinin yerel seçimlerde büyük şehirleri kaybetmesinin nedenini ülkede yaşanan ekonomik krize bağlayarak sunmuştur. Haberin içeriğinde; ülkede yaşam maliyetlerinin arttığı, çift haneli enflasyon ve işsizlikle ilgili önemli sorunlar olduğundan bahsedilmiştir.⁴⁷

Yine AFP’nin Türkiye’de yaşanan iktisadi ve ekonomik durum ile ilgili bir başka haberinin içeriğinde ise ülkenin para biriminin her geçen gün değer kaybettiği, ülkede

---

⁴⁷ “Erdogan accuses US, Europe of 'meddling' after Turkey vote”, www.afp.com, 5 Nisan 2020, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 05 Nisan 2020.

yaşanan yüzde 20'ye yakın enflasyon ve yüzde 15'e yakın işsizliğin ülkenin seçmenini oy verme sürecinde etkilediği şeklinde sunulmuştur. Haber ajansı ülkede yaşanan enflasyon ve işsizlik ile ilgili rakamları verirken herhangi bir kaynağa dayandırmadan yüksek oranda sunması da habercilik açısından sorgulanması gereken bir durumdur diye düşünülmektedir.⁴⁸

Yine AFP'nin İran ile ilgili, İran Devrimi'nin 40. yılının kutlandığını anlatan haberin içeriğinde de Washington'un İran'a uyguladığı cezai önlemlerden ve İran ekonomisinin daha da kötüye gittiğinden bahsedilmiştir.⁴⁹ Suudi Arabistan ile ilgili Reuters'in yayınladığı "Suudi Arabistan bu yıl yaklaşık 31 milyar dolar borç arttıracak" başlıklı haberinde de ülkenin her yıl dış borcunun arttığı mesajı verilmeye çalışılmıştır. Haberin içeriğinde ülkenin devlet hazinesinin tükendiği ve son birkaç yıldır büyük miktarda borçlandığı belirtilmektedir.⁵⁰ Reuters, Mısır'ın dış borcunun da benzer bir durumda olduğundan söz ederek Mısır'ın hükümet borcunun yıl içinde 339 milyar dolara yükseldiğini anlatmıştır. Aynı haberde Kasım 2016'da IMF ile yeniden yapılanma anlaşması imzalandıktan sonra mali kontrolün kademeli olarak yeniden ele geçirildiği belirtilmiştir. Yine Reuters'in Mısır ile ilgili başka bir haberinde ise elektrik fiyatlarının yüzde 14,9 oranında arttığı ifade edilmiştir.

Batılı ülkeler ve özellikle de ABD, Orta Doğu ülkelerinin ithalat ve ihracatlarında da etkili olmaya çalışmakla birlikte bölge ülkelerine uyguladıkları ekonomik yaptırımlar sayesinde bölgenin ticari faaliyetlerine yön vermektedir. Uluslararası haber ajansları da Batılı ülkelerin bölgede kurmaya çalıştığı bu tahakkümü yaptıkları haberlerle desteklemektedir.

Reuters'in Türkiye ile ilgili "ABD'nin F-35 Ekipman Teslimatını Durdurmasının Ardından Türk Lirası değer kaybetti" başlıklı haberinin içeriğinde F-35 konusundaki

---

⁴⁸ "Turkey, Erdogan will make the re-election lost by the AKP Istanbul", www.afp.com, 4 Mayıs 2020, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2020.

⁴⁹ "Massive crowds mark 40th anniversary of Iran revolution", www.afp.com, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

⁵⁰ "Egyptian Government Debt Surges In 2018", www.reuters.com, 21 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://uk.reuters.com/article/egypt-economy/egyptian-government-debt-surges-in-2018-idUKL5N22X4WT>, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2019.

anlaşmazlığın, ABD ile Türkiye arasında diplomatik anlaşmazlığa neden olduğu bununla birlikte bunun sonucunda ABD'nin Türkiye'ye ekonomik yaptırımlarda bulunabileceğinden bahsedilmiştir. Yine haberin içeriğinde ABD'nin Türkiye'ye Rus silahlarından kaçınması gerektiği konusunda uyarıda bulunduğuna yer verilmiştir.⁵¹

Yine Reuters'in İran ile ilgili yapmış olduğu bir haberde de ABD'nin ekonomik yaptırımları sayesinde İran petrol tanker filosunun köşeye sıkıştığı ifade edilmiştir. Haberin içeriğinde, Washington'un İran'ın liman, enerji ve nakliye sektörüne kısıtlamalar getirdiğinden bahsedilmiştir. Reuters'in İran ilgili bir başka haberinde ise İran'ın ekonomik olarak zor durumda olduğu, ülkede yaşanan sel felaketi nedeniyle başta çiftçiler olmak üzere zarara uğrayan herkese tazminat ödeyeceği ancak ABD'nin enerji ve bankacılık sektörüne uyguladığı yaptırımların petrol ihracatını yarı yarıya azalttığı ve yurtdışındaki bazı gelirlere erişimin kısıtlandığı için devlet bütçenin ödeme konusunda zorlandığı ifade edilmiştir.⁵²

Çalışma kapsamında ekonomi haberleri içerisinde görülen en önemli konulardan birisi de silah ve petrol alım-satımı ile ilgili yapılan haberlerdir. Uluslararası haber ajansları bölgenin iktisadi ve ekonomik durumunu ile ilgili haberler yaparken Batılı ülkelerin Orta Doğu ülkelerinden petrol, Orta Doğu ülkelerinin ise Batılı ülkelere silah satın aldığını belirten haberlere sıkça yer vermişlerdir. Bu ticari ilişkiler gerçekleştirilirken Batılı güçler tarafından Orta Doğu ülkeleri arasında rekabet oluşturularak bölgede bulunan devletlerin birbirlerine yakınlaşmasına müsaade edilmemektedir. Başka bir durum ise Batılı ülkeler Orta Doğu ülkeleri ile ticaret yaparken ortak düşünceye sahip oldukları Batılı diğer ülkelerin durumlarını da göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin ABD, İran'a ekonomik yaptırımda bulunuyor ve petrol alımını kısıtlayarak Suudi Arabistan'a yönlendiriyorsa, Batılı ülkelerde ABD'nin bu yaptırımına çoğunlukla uymaktadır. Uluslararası haber ajansları da yaşanan bu gelişmeleri benzer içeriklerle kitle ile buluşturmaktadır.

---

⁵¹ "Turkish Lira Weakens After U.S. Halts F-35 Equipment Delivery", [www.reuters.com](https://www.reuters.com/article/instant-article/idUSL8N21K0CQ), 2 Nisan 2019, (Çevirimiçi), <https://www.reuters.com/article/instant-article/idUSL8N21K0CQ>, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2019.

⁵² "Iran Leader Approves Tapping Sovereign Fund For Flood Relief", www.reuters.com, 15 Nisan 2019, (Çevirim içi), Erişim Tarihi: 15 Nisan 2019.

Reuters'in İran ile ilgili yayınladığı haberde; ABD'nin İran'a uyguladığı ekonomik yaptırımlar nedeniyle İran'ın 10 milyar dolarlık petrol gelirini kaybettiği ifade edilmiştir.⁵³ Haberin içeriğinde ABD'nin İran'dan petrol ithal eden sekiz ülkeyi de uyardığına ancak daha sonra İran petrolünü ithal etmeye devam etmelerine izin verdiğinden bahsedilmiştir. Yine Reuters'in haberinde, ABD'nin İran'a yaptırımını nedeniyle Fransa'nın İran'dan petrol alımını kestiğini, İran'ın baş düşmanı olan Suudi Arabistan'a yöneldiği belirtilmektedir. Aynı haberin içeriğinde Suudi Arabistan'ın Fransız silah alımlarında yüzde 50'lik artış ile ilgili bilginin yanında, Suudi Arabistan'ın son beş yılda Fransa'nın en büyük silah alıcısı olduğu ve silah alımının yaklaşık 1 milyar avroya çıktığı paylaşılmıştır. Aynı haberde, güçlü ve kalıcı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi olan Fransa'nın, İran'ı baskı altına almaya kararlı ABD'ye ve onun Arap dünyasındaki en yakın müttefikine karşı çıkmasının da ne kadar zor olduğunun altı çizilmektedir.

Batı kontrolünde olan uluslararası haber ajansları iktisadi ve ekonomik konularla ilgili haberler yaparken bazı durumlarda Batı ile yakın ilişki içerisinde olan ve Batı'nın menfaatlerine ortaklık eden Orta Doğu ülkeleri ile ilgili övücü haberlere de yer vermişlerdir. Aynı zamanda bu haberlerin içeriklerinde bu ülkelerin gelişmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu anlatılmakla birlikte yapılan ticari ilişkilerde olumlu olarak sunulmuştur.

Örneğin, Reuters'in "Trump, Suudi Arabistan'ın ABD Askeri Teçhizatını Satın Almasını Takdir Etti"⁵⁴ başlıklı haberin içeriğinde de Suudi Arabistan hükümetinin ABD'den silah satın alması olumlu bir gelişme gibi gösterilmekle birlikte aynı zamanda Suudi Arabistan'ın ekonomik olarak bölgede güçlü olduğu izlenimi de verilmeye çalışılmıştır. Haberde ülke yönetiminin bu girişimi ekonomik ve sosyal reform olarak sunulmuştur. İsrail ile ilgili iktisadi ve ekonomik haber içeriklerinde de benzer durumlara rastlanılmıştır.

---

⁵³ "U.S. Says Iran Has Lost \$10 Billion In Oil Revenue Due To Sanctions", **www.reuters.com**, 13 Mart 2019, (Çevirimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-cerawee-energy-iran-idUSKBN1QU21X>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2019.

⁵⁴ "Trump Says He 'Appreciates' Saudi Purchase Of U.S. Military Equipment", **www.reuters.com**, 29 Haziran 2019, (Çevirimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-g20-summt-trump-mbs-idUSKCN1TU008>, Erişim Tarihi: 28 Haziran 2019.

Reuters bir başka haberinde New York Menkul Kıymetler Borsası'nın İsrail'e ikincil teknoloji borsası oluşturma konusunda yardımcı olacağı haberine yer vermiştir.⁵⁵ Haberin içeriğinde; İsrail'in ileri teknoloji şirketleri için ikincil bir borsa kuracağından ve New York Menkul Kıymetler Borsasının da buna destek vereceğinden söz edilmiştir. Bu haberde de bir taraftan İsrail'in teknolojik yatırımları önemsedığı anlatılırken diğer bir taraftan da ABD'nin, İsrail'i bölgede ekonomik olarak güçlenmesi için desteklediği mesajı verilmeye çalışılmıştır.

3.8.3. Savaş ve Terörün Haberlerde Sunumu

Tarihsel süreç içerisinde Orta Doğu'da çok sayıda savaş ve terör olayları meydana gelmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşının hemen sonrasında İngiltere ve Fransa gibi Batılı ülkeler, Orta Doğu'nun siyasal sınırlarını ve toplumsal hareketlerini şekillendirmeye çalışmışlardır. Savaş sonrası tam anlamıyla Batılı ülkelerin etkisinden kurtulamayan Orta Doğu'yu daha sonra da ABD ve Sovyetler Birliği şekillendirmeye çalışmıştır. Özellikle ABD'nin bölge üzerindeki etkisi her geçen gün artmaktadır. Bu zaman diliminde bölgede İran-Irak Savaşı, İsrail'in Lübnan'ı işgali gibi önemli bölgesel gelişmeler yaşanmıştır.

Egemen güçlerin, Orta Doğu'yu yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan politikaları; bölgedeki demokrasi sorununun bölgeyi dış güçlerin müdahalesine açık hale getirmesi, El-Kaide, PKK, Hamas ve Hizbullah gibi terörist grupların bölgedeki varlığı, Birleşmiş Milletler kararlarının yarattığı sorunlar, bağımsız bir devlet gibi davranan Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi gibi fiili devletler, etnisite-din-mezhep gibi kimliklerin oluşturduğu ulus aşırı etki ve radikalizmi besleyen unsurların güçlenerek devam etmesi gibi sorunlar bölgenin yapısını daha da karmaşık hale getirmiştir.⁵⁶ Sonraki süreçte 2010 yılının sonlarına doğru “Arap Baharı” adı verilen halk hareketlerinin ortaya çıkması sonucu Tunus, Mısır ve Libya'nın otoriter yönetimleri devrilmiştir.⁵⁷ Günümüzde de halen devam eden

⁵⁵ “NYSE to assist Israel in creating secondary tech stock Exchange”, www.reuters.com, 9 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 09 Temmuz 2019.

⁵⁶ Yaşar Aldırmaz, **Terör ve Ortadoğu: El Kaide, Hizbullah, Işid**, s.12, (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/341387179_Teror_ve_Ortadoğu_El_Kaide_Hizbullah_ISID, 01 Aralık 2020.

⁵⁷ M. Akça, “Terörizm Dosyası: I. Bir Olgu Olarak Terörizm”, **Akademik Perspektif**, 2013, (Çevrimiçi), <http://akademikperspektif.com/2013/10/30/terorizm-dosyasi-bir-olgu-olarak-terorizm/>, Erişim Tarihi: 01 Aralık 2020.

Suriye ve Irak'ın kuzeyinde yaşanan otorite boşluğu, ABD'nin 2011 yılında Irak'tan çekilmesiyle birlikte bölgede IŞİD adı verilen yeni bir örgütün daha ortaya çıkması gibi birçok durum bölgede huzursuzluk yaratmaya devam etmektedir.

Orta Doğu'da terör örgütleri küresel sistemdeki terörizmin genel gidişatına benzer şekilde dört aşamadan geçmiştir. Birinci aşama 1880'lerde Rusya'da başlayan ve 1920'lere kadar süren ve devlet yöneticilerine yönelik suikast eylemleri ile öne çıkan anarşistler, hiçbir otoriteyi kabul etmeyen bir düşüncesi olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Rusya'da başlayan bu terör dalgası Orta Doğu'da yayılmıştır. 1920'lerde başlayıp 1960'lara kadar süren ikinci aşama ise özellikle I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında egemen devletlerin sömürgesi olarak varlığını sürdürmeye çalışan halkların yürüttükleri bağımsızlık mücadelesi sürecinde ortaya çıkmıştır.⁵⁹

İsrail Devleti'nin kurulması bu dönemde yaşanan en önemli savaş ve terör olaylarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960'lı yıllarda ortaya çıkıp 1990'lı yıllarda etkisi azalan uluslararası terörizm ise üçüncü aşama olarak yorumlanmaktadır. Bu süreç, komünizmin yayılmasında etkin olan sol ve milliyetçi düşüncelerdeki radikalleşmeye bağlı siyasal bağlamda ortaya çıkan gelişmeler olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamanın içerisinde etnik ayrımcılık temelinde talep ettikleri topraklar içinde bağımsız bir devlet kurma düşüncesiyle hareket eden örgütlerin neden olduğu terör de bulunmaktadır.⁶⁰ Bu dönemde Arap-İsrail Savaşları gerçekleşmiş ve bu savaşlardan genellikle Araplar büyük zarar görmüşlerdir. Bu durum Araplarda sarsıntı oluşturmuş ve gerilla faaliyetlerine yol açmıştır.⁶¹

Uluslararası terörizm ile birlikte öldürmenin dini kullanarak meşrulaştığı dönem ise dördüncü dönem olarak belirtilmektedir. Dini kullanarak öldürme ya da dini kullanarak terör faaliyetlerinde bulunmak sadece radikal İslamcılar için değil aynı zamanda Yahudi ve

---

⁵⁸ M.Akça, **a.g.e.**, s.b.

⁵⁹ Gupta, Dipak K., **Understanding Terrorism and Political Violence: The Life Cycle of Birth, Growth, Transformation, and Demise**, London, Routledge, 2008. (Çevrimiçi), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17419160902782557>, Erişim Tarihi: 01 Aralık 2020.

⁶⁰ D.C. Rapoport, D. C., **The four Waves of Modern Terrorism**, Los Angeles: University of California, 2004, s. 497.

⁶¹ Yaşar Aldırmaz, **a.g.e.**, s. 13.

Hristiyanlar için de geçerli bir durumdur. Bu aşamanın diğer bir özelliği ise ulaşım ve iletişim teknolojilerinden faydalanan yeni nesil teröristlerin oluşmasıdır. Bu dönemin terörist grupları finans kaynaklarına geçmişe göre daha hızlı ve daha kolay ulaşabilmektedir. Bu finansal kaynakları sayesinde kitle imha silahlarına bile ulaşabilecek güce kavuşmuş terör örgütleri bulunmaktadır. Bu nesildeki teröristler küresel düzlemde hareket etmektedir. Hedef konusunda ayırım yapmayan kendi davalarına inanların bile bazı eylemlerde öldürüldüğü bu nesil teröristler, her türlü silahı kullanmakta ve meşrulaştırmaktadırlar.⁶²

Orta Doğu'da terörizmi tetikleyen siyasi, ekonomik, dini, etnik yapı, enerji kaynakları gibi çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörler bir taraftan bölgenin önemini artırırken bir taraftan da bölgede terörizmi tetiklemektedir. Bölge ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bile Batı etkisi ve müdahalesinden kurtulamamışlardır. Bölgede yaşanan iç savaşlar devlet otoritelerini zayıflatmakla kalmamış zaman zaman ortadan kaldırmıştır. Bu süreçte devlet dışı aktörlerin etkisiyle bölgedeki terör örgütlerinin sayısı ve faaliyetleri artmıştır.

Egemen güçler; Orta Doğu ve İslam Dünyası'nın birlikte hareket etmesini önlemek, bölgenin enerji kaynaklarından faydalanmak ve kontrol altında tutmak amacıyla, bu ülkeleri devamlı iç savaş, kargaşa ve terör ile zayıflatmaya çalışmaktadır. Bir başka stratejileri ise medyayı da kullanarak İslam'ı terörle, Müslümanları da teröristle özdeşleştirmektir. Yaptıkları bu çalışmalar sayesinde hem kendi dinlerinden olanları İslam'dan ve Müslümanlardan uzaklaştırmaktalar hem de Müslümanları yalnız bırakmak istemektedirler.

Terörizmin bölgede şekillenmesiyle ilgili farklı görüşlere de rastlanılmaktadır. Ancak konunun derinlemesine analiz edilmesi çalışmamızın kapsamı dışında olduğundan sadece bölgede terörizmin nasıl şekillendiği ana hatlarıyla verilmeye çalışılmış ve asıl konumuz olan uluslararası haber ajanslarının bölgede yaşanan savaş ve terör haberlerini nasıl sunduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

---

⁶² Yaşar Aldırmaz, **a.e.**, s. 13.

Bölgede yaşanan terör haberleri verilirken en fazla gördüğümüz durumlardan birisi terörün insanların inanış şekli ve etnik kimliği ile yakınlaştırılarak sunulmasıdır. Reuters'in Türkiye ile ilgili "Türkiye'de iki eski Kürt milletvekili tutukladı" haberinin içeriğinde bir Türk Mahkemesinin terör örgütüne üye olmak ve terör propagandası yapmak suçlarından iki Kürt siyasiyi uzun süreli hapis cezasına çarptırdığından bahsedilmiştir. Haberin ayrıntılarında 2016 yılında tutuklanan eski milletvekili Gülten Kışanak'ın 1980'lerden bu yana Türkiye'nin ağırlıklı olarak Kürtler'in yaşadığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde isyan başlatan Kürdistan İşçi Partisi'ni (PKK) desteklemek için yaptığı konuşmadan dolayı hapis cezasına çarptırıldığına vurgu yapılmıştır.⁶³ Haberde bir siyasetçinin aldığı ceza ile ilgili değerlendirme yapılırken etnik kimliğinin terörle yakınlaştırıldığı görülmüştür. AFP, İran'da yaşanan intihar saldırı ile ilgili haberinde "Bu terörist saldırıda İslam'ın cesur savaşçılarının 27'si öldürüldü ve 13'ü yaralandı" ifadesini kullanarak dini inancı terörle yakınlaştırılarak sunmuştur.⁶⁴

Özellikle Müslümanlığın ve İslam'ın terörle yakınlaştırıldığı haberlerde, bölgede yaşanan çatışma ve terör olaylarında sivil halkında öldürüldüğü üzerinde durulmuştur. Ölüm haberleri "kafasına sıkılarak, kafası kesilerek" gibi vahşi kelimeler kullanılarak verilmiştir.

AP'nin haberinde Kuzey Sina Yarımadası'nda yaşanan bir olayı "Milanlar Dört Kişinin Kafasını Keserek Öldürdü" olarak sunması habercilik açısından sorgulanması gereken bir durum olarak değerlendirilmektedir. Yine aynı haberin içeriğinde, Mısır'ın, İslamcı cumhurbaşkanının devrilmesinin ardından yoğunlaşan Sina'daki İslam Devleti önderliğindeki bir isyanla mücadele ettiği anlatılırken, isyan ya da çatışma, 'İslamcı Cumhurbaşkanı' ve 'İslam Devleti' kelimeleri ile yakınlaştırılarak sunulmuştur. Haberin ayrıntılarında güvenlik güçleri ve azınlık Hristiyanları hedef alan çok sayıda saldırı gerçekleştirildiği de anlatılarak haberde İslami kökenli teröristlerin sivil halka ve

---

⁶³ "Turkey Jails Two Kurdish Former Parliamentarians", www.reuters.com, 2 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://fr.reuters.com/article/us-turkey-security-kurds-idUSKCN1PR09C>, Erişim Tarihi: 02 Şubat 2019.

⁶⁴ "Otobüsün intihar saldırısı 27 İran Devrim Muhafızını öldürdü", www.afp.com, 14 Şubat 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2020.

Hristiyanlara saldırdığı üzerinde durulmuştur.⁶⁵ AP'nin başka bir haberinde ise, Kudüs yakınlarında 19 yaşındaki İsraili bir kadının Filistinli biri tarafından öldürülmesi konu edinmiştir. Aynı içerikli haber benzer şekilde Reuters 'da da yer almış ve benzer şekilde sunulmuştur.

Bölgede yaşanan çatışma ve terör gibi olaylarda Müslümanların ölümüyle gerçekleşen olaylar ise öldüren taraf suçlanmadan, belirli gerekçeler verilerek haberlerde sunulmaktadır. AP, Gazze sınırında İsrail askerleri ile Filistinliler arasında yaşanan çatışmada Filistinli birinin vurularak öldürülmesi haberinde, Filistinliler haberde protestocu ve militan olarak gösterilmektedir.⁶⁶ Reuters da yayınlanan benzer haberinde Filistinliler'i protestocu olarak sunmuştur.

Bölgede yaşanan terör haberleri verilirken en fazla gördüğümüz durumlardan birisi de ülkelerin savaş, terör ve çatışma ile yakınlaştırılarak sunulmasıdır. Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yapılan haberlerde ülkelerin savaş, terör ve çatışma gibi olumsuzluklarla yakınlaştırılarak sunulduğu görülmüştür.

AFP, Türkiye-Suriye sınırında bir arabanın patlaması sonucu yaşanan bir olayda üç Suriyeli'nin ölmesi ile ilgili konuyu haber olarak vermenin yanında, Mayıs 2013'te Reyhanlı'da, 2015-2016'da Kürt militanlarla ve 2017'de İstanbul'da bir gece kulübünde yaşanan olayları aynı haberin içeriğinde tekrarlaması ve bu saldırılarda onlarca kişinin öldüğünün aktarılması uluslararası haber ajansının Türkiye'yi terörle yakınlaştırdığının bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.⁶⁷

Yine AFP tarafından Mısır'da Gize Piramitleri yakınında yaşanan bir patlama sonucunda turistleri taşıyan bir otobüsün zarar gördüğü ifade edilerek saldırının arkasında Mısır'da İslamcı militanların olacağı ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır. Haberin içeriğinde buna benzeyen başka bir olayın da aralık ayı içerisinde gerçekleştiği ve üç Vietnamlı turist ile

⁶⁵ "Militants Behead 4 People In Egypt's Sinai", <https://apnews.com/>, 17 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/c75e1ed184054e3abc1e711307db8658>, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2019

⁶⁶ "Israeli Fire Kills Gaza Protester", <https://apnews.com/>, 9 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/1d986143a1bd448dad657b7fe019a578>, Erişim Tarihi: 09 Mart 2019.

⁶⁷ "Erdoğan'a göre "Patlama" Terörle Mücadele Yasası", <https://apnews.com/>, 5 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2019.

yerel bir tur rehberinin öldüğünden bahsedilmiştir. AFP gündemde olan saldırı haberini vermekle kalmayıp geçmişte yaşanan olaya da değinerek bölgede yaşanan saldırıları hatırlatmayı tercih etmiştir. Bu ve bunun gibi haberlerin bölgeye gidecek turistleri etkileyebileceği düşünülmektedir. Uluslararası haber ajanslarının bu ve benzeri haberler yaparak bölgenin güvensizliğini göstermeye çalıştıkları düşünülmektedir. Reuters'in yayınladığı bazı haberlerinde, Lübnan'ı Hizbullah ile yakınlaştırdığı görülmüş olup, İngiltere'nin bu konuda Lübnan'ı uyardığına yönelik ifadeler verilmiştir.

Reuters ve AP'nin İran ile ilgili yayınladığı haberlerde de İran'ı savaş ve terör yanlısı ülke olarak göstermeye çalıştığı haberlere de rastlanılmaktadır. Reuters'in "Milan İran, Devrimin 40. Yıldönümünde ABD'ye Sataşıyor" başlıklı haberinde İran, militan bir ülke olarak ifade edilmektedir. Yine Reuters'in ve AP'nin bazı haberlerinde İran'ın bölgedeki tankere saldırarak bölgede huzursuzluk çıkardığı üzerinde durulmuştur. Haberin içeriğinde, Washington'un son iki ay içerisinde bölgedeki petrol tankerlerine yönelik bir dizi saldırıdan İran'ı sorumlu tuttuğundan bahsedilmiştir.⁶⁸

Çalışma kapsamında incelenen bazı haberlerde de Batılı ülkelerin özellikle de ABD'nin bölgede bulunan terör örgütlerine karşı mücadele ettiği gösterilmeye çalışılmıştır. Haberlerde Batılı ülkelerin, bölge halkını terörden korumak için çeşitli girişimlerde bulundukları anlatılmaya çalışılmıştır.

3.8.4. Ordu ve Silah Durumlarının Haberlerde Sunumu

Geçmişten günümüze Modern Orta Doğu'da da var olan askeri geleneğe uyarak Batı ölçüsünde disiplinli ordular kurulmaya çalışılmıştır. Irak ve Suriye gibi yeni ülkeler bile silahlı kuvvetlere gerçek anlamda bir ihtiyaçları olmadığı, manda yönetimi altında bulundukları sırada bile küçük çapta ordular kurmayı arzulamışlardır.⁶⁹ Bu ülkeler bağımsızlıklarına kavuştukları zaman ulusal kuvvetlerin yeniden teşkil edilmesine ve genişletilmesine özel bir önem göstermiş ve bunu henüz kazanılmış bağımsızlıklarının

⁶⁸ "Britain Says Iranian Vessels Tried To Block Tanker In Gulf", <https://apnews.com/>, 11 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/8e9b76dee4294cdf8cbe20ab14d80033>, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019.

⁶⁹ Macid Hadduri, "Ortadoğu Politikasında Ordunun Rolü", Çev: T. Karamustafaoğlu, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 22-23, Sayı, 1-4, 1965-1966, s. 43-44.

korunmasında zorunlu bir unsur olarak saymışlardır. Bağımsızlığına erken kavuşan Türkiye ve İran'da Kemalist ve Pehlevi rejimleri bu kuruluşlarını kurucularının kişiliği ve devlet adamlığı kadar orduya da borçludurlar. Yine Mısır'da hanedanın kurucusu Muhammed Ali zamanından bugüne ordu, genel valilerin başlıca ilgilendikleri konu olmuş ve iktidarlarını daha da pekiştirmek için bütün zamanlarını orduya harcamışlardır.⁷⁰

Orta Doğu politikasının en önemli konularından birisi de silahlanma faaliyetleridir. Orta Doğu'da silahlanmaya neden olan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin en önemlisi ise zaman içerisinde değişkenlik gösterebilen tehdit algılarıdır. Bu tehdit algıları bölgede bulunan ülkelerin çoğunu etkilemektedir. Orta Doğu ülkelerinde var olan tehdit algıları Arap Baharı ile birlikte çeşitlenmiş ve daha karmaşık bir hale gelmiştir.

Arap Baharının etkisiyle daha da belirginleşen halk hareketleri, meydan okumalar, radikalleşme, artan mezhepsel ve etnik kutuplaşma, sınır aşan devlet dışı aktörlerin etkisi ya da bu aktörlerin sahip olduğu silahlar, petrol fiyatlarının değişmesi gibi faktörler bölge ülkelerini daha fazla silahlanmaya zorlamaktadır.⁷¹ Bu durum silah üretim kapasitesine sahip olmayan Orta Doğu ülkelerini, silah tedarikini sağlayan başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerle ticaret yapmaya zorunlu hale getirmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde Orta Doğu ülkeleri için ordu ve silahın ne kadar önemli olduğuna kısaca değindikten sonra çalışmanın bu başlığında asıl konumuz olan uluslararası haber ajanslarının bölgedeki ordu ve silah ile ilgili haberleri kamuoyu ile nasıl paylaştığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkeleri ile ilgili ordu ve silaha yönelik haberlerinde daha çok silah ticaretine yönelik haberlere yoğunlaştığı görülmekle birlikte bu ticaretin Batılı ülkelerin denetiminde gerçekleştiğine yönelik çok sayıda habere rastlanılmıştır. AP, Türkiye'nin Ruslardan S-400'leri alması durumunda ABD'nin

---

⁷⁰ Macid Hadduri, **a.g.e.**, s. 44.

⁷¹ Ferhat Pirinççi, "Orta Doğu'da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar ve Tedarikçiler", **International Journal of Social Inquiry**, Cilt/Volume 11 Sayı, 2018, s. 287.

Türkiye'ye F-35 jet satışı yapmayacağı ile ilgili çok sayıda haber yapmıştır.⁷² Yine benzer içeriğe sahip olan haberler Reuters ve AFP'de de yayınlanmıştır. ABD'nin istemediği ülkelerle yapılacak olan silah ticaretinde o ülkeleri ekonomik olarak zora sokacağı ile ilgili çok sayıda habere rastlamak mümkündür. Birçok alanda bölgede söz sahibi olmayı ve bölge üzerinde tahakküm kurmayı yıllardır sürdüren Batılı ülkeler ve onların iletişim aygıtları bu durumdan taviz vermemek adına bu konularla ilgili devamlı haber üretmektedir.

Reuters, İran ile Fransa arasında yaşanan silah ticareti ile ilgili bir olayı, ABD'nin Tahran'la nükleer anlaşmayı bozması ve yaptırımları yeniden uygulamaya koyması sonucunda aynı dönemde Fransa'nın İran'dan petrol alımlarını kestiğini ve İran'ın baş düşmanı Suudi Arabistan'dan yaptığı petrol ithalatını artırdığını ifade etmektedir.⁷³ Aynı haberin içeriğinde, Suudi Arabistan'ın son beş yıl içinde Fransa'nın en büyük silah alıcısı olduğundan ve satışlarını 2018'te yüzde 50 artırdığından bahsedilmiştir.

Reuters'in başka bir haberinde de İngiltere, Almaya ve Suudi Arabistan arasında gerçekleşen silah ticaretinden söz edilmiştir. Suudi Arabistan ile ABD arasında gerçekleşen silah ticareti ile ilgili haberi Reuters, "Trump, Suudi Arabistan'ın ABD Askeri Teçhizatını Satın Almasını 'Takdir Ettiğini' söyledi" başlığıyla paylaşmıştır. Benzer durumlar uluslararası haber ajanslarının yayınladığı çok sayıda haberde görülmektedir. Haberlerde özellikle ABD'nin kendi kontrolü dışında gerçekleşen silah ticaretini onaylamadığı izlenimi verilmeye çalışılmıştır.

Bu haberlerin içeriklerinden de anlaşıldığı üzere silah ticareti petrol üzerine, petrol ticareti de silah üzerine kurulmuştur. Uluslararası haber ajansları da bu olayları haber olarak sunarken bu ticari süreçlerin Batı'nın istediği şekilde işlediğini anlatmaya çalışmışlardır.

---

⁷² "No F-35 Jet Sale To Turkey If It Buys Russia System", <https://apnews.com/>, 5 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/87159dfdb36b40abbd554e6dc6f60da9>, Erişim Tarihi: 05 Mart 2019.

⁷³ "As Iran Nuclear Deal Flounders-France Turns To Saudi For Oil, Iran Supreme Leader Says He Has No Intention To Make Or Use Nuclear Weapons", www.reuters.com, 13 Haziran 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-france-saudi-iran-idUSKCN1TE1IJ>, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2019.

Uluslararası haber ajansları tarafından, Orta Doğu’da yaşanan olayları kontrol etmek ve bölgede yaşanan terör faaliyetlerini en aza indirmek amacıyla Batılı ülkelerin bazı Orta Doğu ülkelerine silah desteği sağladığı yönünde de çok sayıda habere de yer verildiği görülmüştür.

Reuters’in “ABD Lübnan Ordusuna Füze Gönderiyor” başlıklı haberin içeriğinde, Lübnan’ın bölgedeki terör örgütleri ile mücadele ettiği ve ABD’nin bu sebepten dolayı Lübnan’a silah yardımıyla bulunduğu ifade edilmiştir.⁷⁴ AFP’nin haberinde de Yemen’deki çalışmalarda Suudi Arabistan’ın Houthi isyanlarına karşı Fransızların silahlarını kullandığından bahsetmektedir.⁷⁵

Asya-Avrupa-Afrika kıtalarının buluştuğu, zengin yeraltı kaynakları ve dünya ticaret yollarının geçtiği bir bölgede bulunan Orta Doğu, stratejik konumu nedeniyle küresel silah sanayisinin de en önemli pazarlarından biri haline gelmiştir. Bölge ülkelerinin hem içerdeki ülkelerle hem de bölge dışındaki ülkelerle diplomatik ilişkileri zaman zaman sertleşmiştir. Yaşanan bu gelişmeler bölge ülkelerini bir taraftan dışardan silah alarak bir taraftan da kendi teknolojilerini kullanarak silahlanmaya yöneltmiştir. Bu silahlanma hareketliliği uluslararası haber ajanslarının da gündeminde oldukça sık yer bulmuştur.

Reuters’in, İran Devriminin yıl dönümü kutlamaları ile ilgili yayınladığı haberde, İsrail ve ABD üsleri için tehlike oluşturabilecek 2000 kilometre menzile sahip İran yapımı füzelerin sergilendiğinden bahsedilmiştir. Haber içeriğinde İran’ın bu füzeleri deneme amaçlı sık sık ateşlediğinden, İran’ın bölgedeki askeri faaliyetlerin beyni olarak görüldüğünden ve bu durumun Washington’u kızdırdığından bahsedilmiştir. Yine aynı haberde İran’ın Lübnan’ın Hizbullah’ını ve bölgedeki diğer milisleri desteklediğine de dikkat çekilmiştir.⁷⁶ AP ise İran’ın silahlı dronlar ve kendi yapımı insansız hava araçlarını

---

⁷⁴ “ABD Lübnan ordusuna füze gönderiyor”, www.reuters.com, 13 Şubat 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2019.

⁷⁵ “Saudi Arabia accuses Iran of ordering drone attack on oil pipeline”, www.afp.com, 16 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2019.

⁷⁶ “Iranians Mark Anniversary Of Victory Day In 1979 Revolution”, <https://apnews.com/>, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/a9ad1e55256a4bfeaf794d13116a7183>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019

test etmek için stratejik öneme sahip olan Hürmüz Boğazı yakınlarında bir dizi tatbikat düzenlediği ile ilgili haberler paylaşmıştır.⁷⁷

Haberlerde bölgede İran'ın hızla silahlandığı, bölge içi ve bölge dışı ülkeler için tehdit oluşturduğu ile ilgili ifadelerle sık yer verildiği görülmektedir. Uluslararası haber ajanslarının izledikleri bu yayın politikası ile İran'ı bölgede sorun çıkaran, kurallara uymayan bir ülke gibi göstermeye çalıştıkları düşünülmektedir.

3.8.5. Hak-Adalet ve Demokrasinin Haberlerde Sunumu

Batılı egemen ülkelerin geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde izlediği en önemli politikalardan birisi o bölgelere hak, adalet ve özgürlükleri götürme anlamında çalışmalar yaptıklarını göstermektir. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin bu anlamda en yakından ilgilendiği bölgelerden birisi de Orta Doğu'dur.

ABD bölgeye hak, adalet ve özgürlük götürme niyetiyle zaman zaman bölgede çatışmalar çıkarmış zaman zamanda yumuşak gücü ile modernizm çerçevesi altında demokrasi, kalkınma ve kültürlerarası gibi siyasi ekonomik ve kültürel konseptler oluşturmuştur. Washington demokratikleştirme iddiasını Irak hareketi sonrası daha da meşrulaştırmaya çalışmıştır. Burada sorgulanması gereken en önemli konu ABD'nin Orta Doğu'ya demokrasiyi götürme gayretinin ne kadar samimi ve ne kadar uygulanabilir olduğudur.⁷⁸

ABD merkezli Freedom House (Özgürlük Evi) "Dünya Özgürlükler 2020" raporuna göre Orta Doğu ülkelerinin birçoğu özgür olmayan ülke kategorisinde değerlendirilmektedir. Özgür, özgür değil, kısmen özgür olmak üzere üç başlık altında değerlendirilen ülkeler içerisinde Orta Doğu ülkelerinin birçoğu özgür olmayan ülke kategorisinde tutulmuştur. Çalışma kapsamında örneklem olarak alınan Türkiye, Suudi

⁷⁷ "Report: Iran Holds Drill Near Key Strait, Tests Armed Drones", <https://apnews.com/>, 14 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/5ba7551ef3984605b33be28f21bb9341>, Erişim Tarihi: 14 Mart 2019.

⁷⁸ Sait Yılmaz, "Orta Doğu'ya Demokrasi Getirmek", **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı 5, 2010, s. 63.

Arabistan, Mısır ve İran özgür değil, Lübnan kısmen özgür, İsrail ise özgür ülke kategorilerinde değerlendirilmiştir.⁷⁹

Gerçekte de Batılı ülkelerin birçoğunun Orta Doğu'ya yönelik bakış açısı bir iki ülke haricinde demokrasinin, hak, adalet ve özgürlüklerin olmadığı yönündedir. Bazı düşünürlere göre “Demokrasi insanların sadece gelişme seveleriyle ilgili değildir. Suudi Arabistan’da herkes Oxford’dan mezun olsa bile gene demokrasi gelmez. Ekonomik gücün tek maddeye ve belirli zümreye ait olduğu yerde demokrasi olmaz” şeklindedir.⁸⁰

Bir ülkenin istenilen düzeyde demokrasiye ulaşabilmesi için ulus inşa sürecinin belirli bir seviyeye ulaşması gerekmektedir. Ulus inşa sürecinin de devlet inşa süreci ile paralel şekillenmesi bu süreci hızlandıracaktır. Fakat milliyetçiliğin aşırı uç noktalara kaymasının önüne geçmek için sadece devlet inşasına öncelik vermek, demokratikleşmeyi kolaylaştırmamaktadır.⁸¹ Dış dinamiklerle hayata geçirilmeye çalışılan demokratikleşmede, milliyetçiliğin ihmal edilmesi ve sadece liberal sivil toplum unsurlarına dayanılması dış siyasi ve politik amaçlar taşıyor izlenimi vermektedir.⁸²

ABD’nin Orta Doğu ülkelerine demokrasi, hak, adalet ve özgürlük götürme girişiminin altında kendi çıkarlarının yattığı düşünülmektedir. Varolan siyasi kadroların el değiştirmesi ve buradaki demokrasilerin gelecekte ideolojik farklılıklara değil ırk ve din temeline dayanacak olması bölgeyi yönetmek isteyen devletler için fırsat oluşturacaktır. Böylece bir yandan organize olan, parası olan, medyayı kontrol eden seçilme şansına kavuşurken diğer yandan ırk ve din temelinde farklılaşma ve ayrışan toplum nedeni ile o ülkeye has güçlerin oluşması mümkün olmadığından dışarının manipülasyonu kolaylaşacaktır.⁸³ Örneğin aslında bir bütün olan Irak Baas rejimi, demokrasi ile üç parçalı

⁷⁹ (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/>, 08 Aralık 2020.

⁸⁰ Mahir Kaynak ve Emin Gürses, **Yeni Orta Doğu Haritası**, İstanbul, Profil Yayınları, 2007, s. 134-135.

⁸¹ Sait Yılmaz, **a.g.e.**, s. 71.

⁸² Çetin Güney, **Büyük Ortadoğu Çerçevesinde İslam ve Demokrasi**, Cilt: 11, Sayı: 3, Ankara, Asam Yayınları, 2005, s. 39.

⁸³ Mahir Kaynak, Emin Gürses, “Yeni Orta Doğu Haritası”, Akt: Sait Yılmaz, Orta Doğu’ya Demokrasi Getirmek, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı 5, 2010, s. 71.

hale gelmiştir. Bu durumda grupların herhangi biri ile ittifak kurarak başka grupları bertaraf edebilirsiniz.⁸⁴

Orta Doğu'nun demokratikleşmesinin önündeki en büyük engelin petrol olduğu düşünülmektedir. Orta Doğu'yu yönetmek isteyen ülkelerin bölgeyi demokratikleştirme isteklerinin ne kadar gerçekçi olduğunu sorgulamak gerekmektedir. ABD için demokrat olmak, Batılı güçlerin müvekkili olmanızı gerektirmektedir.⁸⁵

İsrail, Lübnan ve Türkiye dışında Orta Doğu'da otoriter rejimler hüküm sürmektedir. ABD'nin bölgeye demokrasi götürme isteği konusunda çifte standardının en iyi örneğinin Suudi Krallığı olduğu görülmektedir. ABD'nin en az İsrail kadar önemli bir ortağı olan Suudi Krallığı, bir kabile yapısı içinde kemikleşmiş, dini köktenci denetime maruz bir toplumdur. ABD'nin bunu değiştirmek istemediği düşünülmektedir. Çünkü bunu yapması durumunda gelecekte bu ülke ile başa çıkıp çıkamayacağını kestirememektedir.⁸⁶

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 10 Aralık 1948'de kabul edilen 30 maddelik, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin özellikle 1. maddesinde, bütün insanların özgür, onur ve hakları bakımından eşit olduğuna, 2. maddesinde ise herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş ayrımı gözetmeksizin, bildirgede yer alan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabileceği ilan edilmiştir.⁸⁷

Özellikle bu iki maddede; bütün insanlığa hak, adalet ve özgürlükleri konusunda eşit davranılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu konuda Orta Doğu ülkeleri içerisinde önemli sorunlar olduğu düşünülmektedir. Hem bölgede yer alan aktörler hem de bölge dışı aktörler, bölgeye gereken özeni göstermemekle birlikte kendi kontrolünde olan uluslararası haber ajansları aracılığıyla, bölgede bulunan antidemokratik yapıları sürekli olarak haberleştirmektedirler.

---

⁸⁴ Sait Yılmaz, **a.e.**, s. 71.

⁸⁵ Noam Chomsky, Gilbert Achcar, **Tehlikeli Güç**, Edt.: Stephen R. Shalom, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul, İthaki Yayınları, 2007, s. 81.

⁸⁶ Sait Yılmaz, **a.e.**, s. 72.

⁸⁷ **“Universal Declaration of Human Rights”**, 8 Aralık 2020, (Çevrimiçi), https://www.ohchr.org/E/N/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf, Erişim Tarihi: 08 Aralık.2020.

Yine bu uluslararası haber ajansları bölgede hak, adalet ve özgürlüklerin sorunlu olduğuna yönelik çokça sayıda habere yer vermektedir. Hak, adalet, özgürlük ve demokrasi yanlısı haberlere yer verilmesi olumlu olarak düşünölmekle birlikte asıl önemli olanın bu haberlerin içeriklerinde Orta Doğu'da bu durumun nasıl anlatıldığıdır. Uluslararası haber ajanslarında bu konular ile ilgili haberler inşa edilirken bu konuların nasıl çözüme kavuşacağına yönelik çözüm önerilerinin de sunulması beklenmektedir.

Gelişmişliğin en önemli göstergelerinden birisi bir toplumun hak arayışında o toplumun adalet sisteminin yeterli olanakları sağlıyor olmasıdır. Günümüz dünyasında vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini tanıyan devletlere “uygar” devletler denilmektedir. Çalışma kapmasında incelenen haberlerin birçoğunda Orta Doğu'da yaşayan bireylerinin “hak arayışı” içinde oldukları gösterilmektedir. Haberlerde ağırlıklı olarak, bölgede yaşayan; kadınların, çocukların, erkeklerin, LGBT+'ların, farklı etnik ve dini kimliğe sahip olanların, mültecilerin, gazetecilerin, bilim adamlarının ve akademisyenlerin sürekli bir hak arayışı içerisinde olduğu görölmüştür.

Reuters, LGBTQ hareketini tetikleyen Stonewall ayaklanmasının 50. yıl dönümü nedeniyle, LGBTQ eşitliğine yönelik New York sokakları ve dünyanın birçok yerinde yürüyüşler ve kutlama etkinlikleri ile ilgili yaptığı haberinde, göstericilere yönelik sorunlar yaşanmadığı ancak aynı haberin içeriğinde İstanbul'da da benzer bir gösteri yapılmaya çalışıldığı fakat polisin göstericilere göz yaşartıcı gaz ve plastik mermilerle müdahale ettiğinden bahsetmiştir.⁸⁸

AP'nin yayınladığı bir başka haberde ise İran'da başını açan kadının bir yıl hapis cezasına çarptırıldığı haber olarak sunulmuştur. Haberin içeriğinde benzer suçlardan 29 kadının daha gözaltına alındığı belirtilmekle birlikte İran yasalarının kadınların muhafazakâr giyinmesini ve halka açık yerlerde saçlarını örtmesini zorunlu kıldığından ve kuralları ihlal edenlerin iki ay veya daha az hapis cezasına çarptırıldığından

---

⁸⁸“Millions Celebrate LGBTQ Pride In New York Amid Global Fight For Equality: Organizers”, [www.reuters.com](https://www.reuters.com/article/us-gay-pride/millions-celebrate-lgbtq-pride-in-new-york-amid-global-fight-for-equality-organizers-idUSKCN1TV0T2?il=0), 1 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-gay-pride/millions-celebrate-lgbtq-pride-in-new-york-amid-global-fight-for-equality-organizers-idUSKCN1TV0T2?il=0>, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.

bahsedilmiştir.⁸⁹ AP'nin başka bir haberinde ise protesto çağrısı yaptığı için dört aydır hapiste tutulan transeksüel bir kadını serbest bıraktığından bahsedilmiştir. Aynı haberde başı açık kadınların fotoğraf ve video yayınlamasının da cezaya tabii olduğundan söz edilmiştir. Bununla birlikte sosyal medya aracılığıyla örgütsel yapılar oluşturup iktidarları eleştirmenin de yasak ve cezai-müeyyidesinin olduğu ile ilgili çok sayıda haber içeriğine rastlanılmıştır.

AP'nin “Suudi Savcılar, Kadın Hakları Savunucularını Yargılayacaklarını Söyledi” başlıklı haberinin içeriğinde, kadın haklarını savunan bir grubun “krallığın güvenliğini, istikrarını ve ulusal birliğini baltalama amacı” olduğu gerekçesiyle yargılanacağı ifade edilmiştir. Yine aynı haberde, tutuklanan kadınların bir kısmının elektrik çapması ve cinsel saldırı gibi çeşitli işkencelere maruz kaldığı gibi konulara değinilmiştir.⁹⁰ Aynı haber benzer şekilde Reuters ve AFP'de de sunulmuştur.

Bu haberlerde dikkat çeken en önemli ayrıntı eylemi yapan kişilerin “kadın hakları savunucusu” olarak ifade edilmesidir. Uluslararası haber ajansları Orta Doğu'da yaşanan buna benzer eylem niteliği taşıyan birçok olayda, ‘saldırgan, militan, terörist’ gibi ifadeleri kullanmayı tercih ederken bu haberde ‘kadın hakları savunucusu’ ifadesini kullanması da dikkat çekici bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Reuters, başka bir haberinde ise Suudi Arabistan'da çalışan Bangladeşli kadın işçilere kötü muamele yapıldığından çok sayıda kadının Orta Doğu'dan geri döndüğü yönünde haberler yapmıştır. Haberin içeriğinde kadınların maaşlarını düzgün alamadığı ve işkence gördüğü ile ilgili ifadeler kullanılmıştır. Bir başka haberde ise, İran'ın yabancılarla evli kadınların çocuklarına vatandaşlık hakkı vermeyen 25 ülkeden biri olduğu ifade

---

⁸⁹ “Iranian Who Removed Headscarf Sentenced To Year In Prison”, <https://apnews.com/>, 14 Nisan 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/447930d579964a9ca96e796948b8b209#:~:text=Mohammad%20Najafi%20was%20sentenced%20in,for%20publicly%20supporting%20opposition%20group>. Erişim Tarihi: 14 Nisan 2020

⁹⁰ “Amnesty Says Impunity Emboldens Mideast Rights Violations”, <https://apnews.com/>, 26 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/07cbf2f6a3074836b257436d5a4e79f8>, Erişim Tarihi: 26 Şubat 2019

edilmekle birlikte bu durumun insanları temel haklarından mahrum bıraktığı ve sömürüye açık hale getirdiği üzerinde durulmuştur.⁹¹

Bölgede çocuk haklarının da istismar edildiğine yönelik önemli haberlere rastlanılmıştır. Savaş, terör ve şiddetin yoğun bir şekilde işlendiği haberlerde çocukların öldürüldüğünden bahsedilmiştir. Reuters haberinde, Yemen’de savaştan Suudi liderliğindeki güçlerin 2018 yılında 729 çocuğu öldürdüğü veya yaraladığı ile ilgili bilgi paylaşmıştır. Yine aynı haberde 2014 yılından bu yana İsrail güçleri tarafından en çok Filistinli çocukların öldürüldüğü ya da yaralandığı ile ilgili bilgi verilmiştir.⁹²

Hak, adalet, özgürlük ve demokrasi ile ilgili konuların sunumunda bölgede uygulanan hukuk sistemini de sorgulayan çok sayıda habere rastlanılmıştır. AFP’nin haberinde Suriye saldırısını eleştiren Türkiye’deki doktorların hapis cezası aldığından bahsedilmiştir. AP, Suudi Arabistan ile ilgili bir haberinde ise Orta Doğu’da insan hakları ihlallerinin önemli ölçüde arttığını ifade etmiştir. Yine aynı haberin içeriğinde Af Örgütü tarafından, Orta Doğu’da insan hakları ihlallerinin artmasının asıl nedenin cezaların yetersiz olduğundan kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu haberin içeriğinde aynı zamanda İran’da 2018 yılı içinde öğrencilerin, akademisyenlerin ve gazetecilerin bulunduğu hükümeti eleştiren 7000’den fazla protestocunun keyfi olarak tutuklandığı verilmiştir.

Gazetecilerin ve akademisyenlerin ifade özgürlüğü konusunda sorunlarla karşılaştıkları ile ilgili çok sayıda habere rastlamak mümkündür. AP, tarafından yayınlanan haberde Mısır’da ulusal güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle bazı web siteleri ve sosyal medya hesaplarının kısıtlandığını paylaşmıştır.⁹³ Başka bir haberde ise Suudi bakanın Birleşmiş Milletlere, insan hakları mekanizmalarıyla ilgili iş birliğini yapacaklarını

---

⁹¹ “Suistimal edilen istismar edilen Bangladeşli hizmetçilerin iadesi hükümet eylem çağrısında bulundu”, www.reuters.com, 01 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2019.

⁹² “Saudi-Led Forces, Israel Among States Rapped By U.N. For Killing Children”, www.reuters.com, 26 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-un-rights-children-idUSKCN1UL2SH>, Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2019.

⁹³ “Egypt Tightens Restrictions On Media, Social Networks”, <https://apnews.com/>, 19 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/1540f1133267485db356db1e58db985b>, Erişim Tarihi: 19 Mart 2019.

söylediğine ancak Cemal Kaşıkçı cinayeti ile ilgili herhangi bir bilgi verilmediğine dikkat çekilmiştir.

Uluslararası Haber Ajansları, bölgede yaşayan yerlilerin ve mültecilerin yaşadığı hak kayıpları ve hukuki anlamda yaşadıkları zorluklara yönelik de çok sayıda haber yapmıştır. AFP, Lübnanlı yetkililerin 16 Suriyeli'yi zorla sınır dışı ettiğine yönelik bir haber yaparak bölgede bulunan mültecilerin sorunlarını dile getirmeye çalışmıştır.⁹⁴ Yine İran'da ve Türkiye'de yaşayan mültecilerin bölgede yaşadıkları sorunlar ve hak kayıplarını dile getirerek mültecilerin canlarını riske edip bölgeden uzaklaştırılmaya çalışıldığına yönelik haberler de yapılmıştır.

Yapılan haberlerde dikkat çeken diğer önemli konu ise hak arayışı içerisinde bulunan insanların yargı süreçlerinin uzun sürmesi ve hak arayışı içerisinde olmaları nedeniyle cezalandırılmalarıdır. AP, BAE'de tutuklanan 8 Lübnanlı erkeğin kötü muamele gördüğü ve davanın halka kapalı kısa duruşmalar ve savunma avukatlarına erişim eksikliği de dahil olmak üzere usulsüzlüklerle gölgelendiği ile ilgili bir haber yapmıştır. Haberin içeriğinde tutukluluk sürelerinin uzun sürdüğünden de bahsedilmiştir.⁹⁵

Uluslararası Haber Ajanslarının Orta Doğu ile ilgili yayınladıkları haberlerde dikkat çeken önemli bir ayrıntı ise Batılı ülkelerin insan hakları savunucusu gibi gösterilmesidir. Reuters'in, Gazeteci Cemal Kaşıkçı cinayeti ile ilgili haberinde 28 AB üyesi ülkenin bu cinayetin detaylı bir şekilde araştırılması gerektiği konusunda çağrıda bulundukları ile ilgili bir haber yapmıştır. Haberin içeriğinde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin Suudi Arabistan'da ifade özgürlüğü gibi temel özgürlüklerin ihlalleri konusunda endişeleri olduğundan bahsedilmiştir.⁹⁶ Reuters'in başka bir haberinde ise Birleşmiş Milletler'in, Suudi Arabistan'ı kadın hakları ihlali konusunda uyardığına yer verilmiştir. Yine Reuters'in

---

⁹⁴ "Lebanon deports 16 Syrians: rights groups", www.afp.com, 24 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2019.

⁹⁵ "Rights group faults treatment of Lebanese held in UAE", <https://apnews.com/>, 25 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 25 Mart 2019.

⁹⁶ "Europeans, Canada, Australia Issue First Rebuke Of Saudi Arabia At U.N. Rights", www.reuters.com, 7 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-saudi-rights-un-idUSKCN1QO15B>, Erişim Tarihi: 7 Mart 2019.

başka bir haberinde ise İngiltere'nin, Kaşıkçı cinayeti ile ilgili Suudi Arabistan'ın uluslararası yasalara uygun bir şekilde soruşturma yapması gerektiği anlatılmıştır.

3.8.6. Dinin ve Etnik Kimliğin Haberlerde Sunumu

Orta Doğu petrol sonrası emperyalist güçlerin egemenlik alanı olmaya başlamıştır. Bölgede üç din ile birlikte çok sayıda etnik grup ve mezhep bulunmaktadır. Söz konusu inançlar ve etnik grupların varlığı bölgede siyasi olayların oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) içinde 22 Arap ülkesi bununla birlikte İsrail dışında 4'te Arap olmayan ancak Araplar gibi Müslüman olan (Türkiye, İran, Pakistan ve Afganistan) toplam 27 ülke bulunmaktadır. BOP'ın ülke bazında sınırlarının tam olarak belirlenmediği düşünüldüğünde 27 ülkeye dâhil olması muhtemel olan ülkelerde Müslüman ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu 27 ülke göz önünde bulundurulduğunda karşımıza iki farklı din ve büyük oranda altı farklı toplumsal yapı ortaya çıkmaktadır. Bu dinler devlet düzeyinde İslam ve Yahudilik olmakla birlikte toplum düzeyinde ise Hristiyanlık'tır. Altı farklı toplum ise, Türkler, Araplar, Yahudiler, İranlılar, Afganlılar ve Pakistanlılardan oluşmaktadır. Bundan da önemlisi bölgede, hemen hemen her bir devlette birden fazla etnik yapı ve birbirinden farklı onlarca etnik grup yaşamaktadır. Bu etnik grupların nüfusça en büyük oranını ise Araplar, Türkler, İranlılar, Yahudiler, Kürtler, Peştular ve Pencabiler oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra bölgede Kırtiller, Ermeniler, Mazenderiler, Glakiler, Tacikler, Hazarlar, Beluçiler, Asuriler ve Aymaklar bulunmaktadır. Ayrıca bunların dışında da bölgede çeşitli etnik gruplar bulunmaktadır.⁹⁷

Din, dil, ırk, etnik yapı ve benzeri durumlardan dolayı hayatın her döneminde gruplaşmalar meydana gelmiştir. “Biz ’den olanlar ya da biz ’den olmayalar” gibi tanımlamalar yapılarak bazen bireyler bazen de topluluklar sürekli olarak ötekileştirilmiştir. Bu çeşitlilikler toplum içinde çatışma ortamları da yaratabilmektedir. Bu çatışma ortamının

---

⁹⁷ M. Yavuz Alptekin, **Orta Doğu'nun Etnik-Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi**, (Çevrimiçi), http://musayavuzalptekin.com/wp-content/uploads/2018/03/ortadogu_bop.pdf, 11 Aralık 2020.

merkezinde ise özellikle “biz” ve “öteki” söylemleri bulunmaktadır. Günümüz iktidar yapıları da daima biz kavramına vurgu yaparak farklı kimliklere olan bakış açılarına normallik kazandırmaya çalışmaktadırlar. Normallik dışında kalan diğer kimlikler ise toplumlarda öteki olarak konumlandırılmaktadır. Öteki karşıtlığı üzerinden tanımlanan kimlikler ise toplumun diğer grup ve bireyleri için tehdit unsuru olarak gösterilmekte, bunların yok edilmesine yol açan zeminler oluşturmaktadır.⁹⁸

Orta Doğu gibi çok sayıda dini ve etnik kimliği bir arada bulunduran bölgede, sürekli olarak din ve etnik kimlik üzerinden çatışmalar çıkarılarak hem bu bölgedeki ülkelerin gelişmesine izin verilmemiş hem de dünyaya bölgede devamlı din ve etnik kimlik çatışmalarının olduğu izlemi verilmeye çalışılmıştır. Bölgede yaşanan tüm bu gelişmeler yine kendi kontrollerinde olan uluslararası haber ajansları aracılığıyla tüm dünyaya sunulmuştur.

Çalışma kapsamında toplumun inanç şekli ve etnik kimliği ile ilgili çok sayıda habere yer verilmiştir. Bölgede İslamiyet’in ağırlıklı olması Müslümanlarla ilgili daha fazla habere yer verilmesine neden olmakla birlikte İsrail’den dolayı Yahudilik ile ilgili de çok sayıda habere rastlanılmıştır. Haberlerde dinin ve etnik yapının sunuluş şekliyle ilgili aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır.

İncelenen haberlerin çoğunda İslam Dini ve Müslümanlar terör ile yakınlaştırılmakla birlikte haberlerde İslamiyet, Batı için bir tehdit olarak gösterilmiştir. Yine haberlerde kullanılan sözcüklerin seçimine özen gösterilmeyerek İslamiyet barbarlıkla yan yana getirilmeye çalışılmıştır.

AP’nin haberinde Irak’ta yaşayan Hristiyanların, Şii Müslüman militanlar tarafından korkutulduğu ve tarihsel olarak bir Hristiyan kasabası olan Bertella, on yıllar boyunca yaşanan demografik değişiklikler nedeniyle Şii Şabak olarak bilinen bir etnik grup arasında bölünmeye bırakıldığı ifade edilmiştir. Haberin içeriğinde bu bölgede yaşanan Hristiyanların zulüm gördüğünden de bahsedilerek bu zulmün sebebi olarak da İslami

---

⁹⁸ İbrahimToruk, Mustafa Şeker, “Etnik Kimliklerin Medyada Sunumu: Hrant Dink Olayı Örneği”, **Global Media Journal**, vol.3. 2012, s. 177.

militan guruplar gösterilmektedir.⁹⁹ Yeni Zelanda’da bir camiye yapılan saldırısı sonucu 49 kişinin ölümü ile sonuçlanan haber Reuters tarafından verilmekle birlikte haber de daha çok Batılı ülkelerin olay ile ilgili yayınladıkları kınama mesajları yer bulmuştur.¹⁰⁰ Yine Reuters, Kuzey Sina’da 15 Mısır askerinin öldürülmesi ile ilgili haberin içeriğinde İslamcı militanların, 2013’ten bu yana güvenlik kontrol noktalarını ve Mısır’ın Hristiyan azınlığını defalarca hedef aldığından bahsetmiştir.

AFP, lüks otellerde medyada gelen bir dizi patlamanın ardından 290’dan fazla kişinin öldüğü ile ilgili yaptığı haberde, geçmiş yıllarda da Paskalya kutlamalarında yüzlerce insanın öldürüldüğüne değinmiştir. Haberin içeriğinde Paskalya kutlamalarına yapılan saldırıların İslami terör örgütleri tarafından düzenlendiğinden bahsedilmiştir. Yine aynı haberde saldırıların ayin törenlerinde ya da Hristiyanların Paskalya’yı kutladığı zaman dilimlerinde gerçekleştirildiği belirtilmiştir.¹⁰¹ AFP’nin Mısır’da Gize Piramitleri yakınında yaşanan bir patlama ile ilgili yaptığı haberinde ise, saldırının Mısır’da İslamcı militanlar tarafından yapıldığı ile ilgili yorumda bulunulmuştur. AP, Mısır’da meydana gelen ve özellikle Amerikalı Hristiyanların yaşadığı bir kasabada, dört kişinin kafasının kesilmesi ile sonuçlanan saldırıyı, Müslümanların Hristiyanlara karşı saldırısı olarak sunmuştur.¹⁰² Bu haberlerin her birinde İslam ve Müslümanlar terör ve şiddetle yakınlştırılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken başka bir konu ise Batı ve özellikle Amerikan düşüncesine İsrail’in aracılık etmesidir. Bununla birlikte İsrail’de yaşanan olumsuz olaylar da Batı medyası tarafından görülmemektedir. Uluslararası haber ajansları İslamiyet’i ve Müslümanları terör ile yakınlştırarak sunarken benzer durum Hristiyanlar ve Yahudiler ile ilgili yapılan haberlerde görülmemektedir. Yapılan haberlerde Müslümanlar suçlu gösterilmekteyken Yahudiler ve Hristiyanlar, Müslümanlar tarafından mağdur edilen olarak sunulmaktadır.

---

⁹⁹ “Iraqi Christians fear returning home, wary of Shiite militia”, <https://apnews.com/>, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

¹⁰⁰ “World Reacts With Sadness, Anger To New Zealand Mosque Shootings”, www.reuters.com, 15 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-newzealand-shootout-reaction-idUSKCN1QW0PA>, Erişim Tarihi: 15 Mart 2019.

¹⁰¹ “Previous deadly attacks at Easter”, www.afp.com, 21 Nisan 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

¹⁰² “Militants Behead 4 People In Egypt’s Sinai”, <https://apnews.com/>, 17 Temmuz 2019, (Çevirim içi), <https://apnews.com/article/c75e1ed184054e3abc1e711307db8658>, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2019.

Reuters'in "Lübnan Kilisesi, Mashrou'nun Leila Gösterisinin İptalini Talep Ediyor" başlıklı haberinin içeriğinde grubun şarkılarının çoğunda; baskı, sınıf ayrımı, mezhepçilik, homofobi ve Hristiyan inancına zarar veren sözlere yer vermesinden dolayı bir tepki aldığından bahsedilmiştir. Aynı konu AFP tarafından da benzer şekilde haberleştirilerek grubun iki şarkısının "Hristiyanlıktaki kutsal sembollere hakaret" olarak nitelendirdiği üzerinde durulmuştur.¹⁰³

AP, Gazze'de yaşanan çatışmalar ile ilgili haberinin içeriğinde İsrail'in ateş açması sonucu iki Filistinli gencin öldürülmesiyle ilgili olarak yine bir Filistinlinin şüpheli olarak tutuklandığından bahsetmiştir.¹⁰⁴ AFP'nin "Yahudi Karşıtı Futbol Tweet'i Almanya ve İsrail'de Öfke Uyandırdı" başlıklı haberinin içeriğinde ise Berlin'de oynanan bir futbol maçı sonrasında İsrailli oyuncuya gönderilen Yahudi karşıtı bir tweet'in iki ülke yöneticileri tarafından sert bir dille kınandığından söz edilmiştir. Yine aynı haberin içeriğinde son yıllarda Yahudi karşıtı saldırıların arttığından ve bu suçların çoğunun aşırı sağ sempatisanları tarafından işlendiği bununla birlikte Berlin'e Arap ülkelerinden gelen göçmenler arasında Yahudi karşıtı olanların endişe uyandırdığından söz edilmiştir.¹⁰⁵

AP, Trump'ın Yahudi seçmenlerin desteğini kazanmak amacıyla grubunun yıllık toplantısında İsrail yanlısı eylemleri desteklediği ile ilgili yaptığı haberde, Trump'ın, İsrail'in düşmanlarına "tek Yahudi devletini yıkmak istiyorlarsa, onları ele geçirmek için bizden geçmeniz gerekiyor" ifadesini kullanıldığından söz etmiştir.¹⁰⁶

3.8.7. Enerji Kaynaklarının Haberlerde Sunumu

İnsan hayatının ve toplumların devamlılığının sağlanmasında enerji kaynaklarının çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Hayatın her aşamasında hayatı bir öneme sahip olan

---

¹⁰³ "Lebanese band to apologise to Christians before home gig", www.afp.com, 25 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2019.

¹⁰⁴ "Israel Arrests Palestinian Suspect In Teenager's Killing", <https://apnews.com/>, 9 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/20333f72877e4666ab49d652abe2fc79>, Erişim Tarihi: 9 Şubat 2019

¹⁰⁵ "Anti-Semitic football tweet sparks outrage in Germany and Israel", www.afp.com, 10 Mart 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarih: 10 Mart 2019.

¹⁰⁶ "The Latest: Trump Boasts Of Israel Support To Jewish Group", <https://apnews.com/>, 7 Nisan 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/38666fed556341cb869375c942ae92e1>, Erişim Tarihi: 7 Nisan 2019.

enerji kaynakları her dönem önemini korumuş ve korumaya devam etmektedir. İnsanlık var olduğu günden bugüne hep bir yaşam mücadelesi içinde bulunmaktadır. Bu durum daha büyük bir ölçekte, günümüz modern devletleri için de geçerlidir. Bu nedenle geniş insan topluluklarının hayatta kalabilmesi için enerji kaynakları üzerinde ulusal ve uluslararası alanda sayısız mücadele ve savaşlar gerçekleşmektedir.¹⁰⁷

Enerji kaynakları 20. yüzyılda ülkeler açısından en stratejik girdi olmaya başlamış ve bu önemi her geçen günde de artmıştır. Bir taraftan enerji kaynaklarına olan talebin ve bağımlılığın artması söz konusuysa bir taraftan da enerji kaynakları hızla azalmaktadır. Azalan enerji kaynakları, tüm dikkatlerin enerji bölgelerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Enerji kaynaklarının dünyanın her yerinde eşit dağılmaması ve belirli bölgelerde çok, belirsiz bölgelerde az olması enerji ticaretini ortaya çıkarmıştır. Bu ticaret hacmi içerisinde en çok talep edilen ve tüketimi yapılan enerji kaynağı ise petroldür.¹⁰⁸

Dünya genelinde ispatlanmış ham petrol rezervi yaklaşık 1.6 trilyon varil iken Orta Doğu'daki ham petrol rezervi yaklaşık 900 milyar varildir. Buradan da anlaşıldığı üzere dünya genelinde kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık yüzde 60'ı Orta Doğu'da bulunmaktadır. Söz konusu rezervlerin 2020 yılı itibarıyla 266 milyar varili Suudi Arabistan'da, 158 milyar varili İran'da, 142 milyar varili Irak'ta, 101 milyar varili Kuveyt'te, 98 milyar varili Birleşik Arap Emirlikleri'nde ve 25 milyar varili ise Katar'da bulunmaktadır.¹⁰⁹

Yukarıda verilen petrol rezervlerinden de anlaşıldığı üzere dünyanın uzun bir süre Orta Doğu coğrafyasına bağımlı kalacağı görülmektedir. Bu kapsamda petrol rezervlerine erişim konusunda bölgesel ve küresel alanda yaşanan ya da yaşanacak olan uluslararası bir mücadelenin esas olarak Orta Doğu merkezli olması kaçınılmazdır.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Sema Becerikli, Abdülrezzak Altun, Şule Yüksel Özmen, "Medya ve Enerji: Medya Enerji Verimliliğini İçeren Metinlerin Analizi", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı: 44, Bahar-2017, s.194.

¹⁰⁸ Hüseyin Altay, Ulaş Nugay, "Orta Doğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi", **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6-3, 2013, s.4-5.

¹⁰⁹ "Proven Oil Reserves By Country", (Çevrimiçi), <https://www.globalfirepower.com/proven-oil-reserves-by-country.asp>, 13 Aralık 2020.

¹¹⁰ Veyssel Ayhan, **Ortadoğu ve Petrol**, Bursa, Dora Yayıncılık, 2009, s. 2.

Orta Doğu bulunmuş olduğu coğrafi konumu ve enerji kaynakları zenginliği nedeniyle, her dönem başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin mücadelesine sahne olmuştur. Orta Doğu ülkelerinin petrol politikasını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek, bu ticaretten pay almak ve küresel bir güç olmak isteyen dönemin egemen güçleri öncelikli olarak Orta Doğu’da askeri, politik ve ekonomik bir denetim kurmaya çalışmışlardır. Petrol kaynaklarını kontrol etmek ve yönetmek isteyen bu egemen güçler, petrolü siyasal ve ekonomik çıkarlarını genişletmek için geçmişte olduğu gibi günümüzde de kullanılmaktadırlar.¹¹¹

Çalışma kapsamında dikkat çeken ve en fazla rastlanılan haberdan birisi de enerji kaynakları ile ilgili haberlerdir. Enerji kaynakları içerisinde de Batı merkezli uluslararası haber ajanslarının en fazla ilgi gösterdiği ve sürekli haberini yaptığı kaynak petrol olmuştur. Enerji kaynakları ile ilgili haberlere tamamen bağımsız kendi konusu içinde haberler olarak rastlamanın yanında, bölgenin siyasi, politik, ekonomik ve sosyo-kültürel hayatı gibi birçok konunun içinde de sunulduğu görülmüştür.

Uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu ekonomisi ve enerji kaynakları ile ilgili yaptıkları haberlerin çoğunda bölgenin kontrolünün başta ABD ve Batı ülkelerde olduğu gösterilmektedir. Bölgenin ekonomisinin petrole bağlı olduğu ancak bu petrol yönetiminin ABD tarafından yapıldığı takdirde düzenli işleyeceği ve Orta Doğu ülkelerine katkı sağlayacağı yönünde mesajlar verilmektedir.

Reuters’in haberinde petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle Suudi Arabistan’ın 2019 yılında yaklaşık 31 milyar dolar borç arttıracığından söz edilmiştir. Benzer haberde İran’ın petrol tanker filosunu değiştirme ve yenileme ile ilgili Batılı kaynakların bu girişimlerin yersiz olduğu, ABD yaptırımlarının İran’ın petrol ihracatını etkileyeceğinden söz edilmiştir. Haberin içeriğinde ABD Başkanı Donald Trump’ın yaptırımları yeniden uygulamaya koymasından bu yana Güney Kore ile 10 yeni süper tanker için keşif görüşmelerini durdurduğundan ve ayrıca Panama’nın, Tahran’ı gemileri kendi bayrağı altında almaya zorlayarak en az 21 İranlı tankeri kayıtlarından çıkardığından bahsedilmiştir. Haberde Batılı sigortacıların da ABD yaptırımları yüzünden İran gemilerinden uzak durduğu anlatılmıştır.

---

¹¹¹ Veysel Ayhan, **a.g.e.**, s. 463.

¹¹² Reuters'in başka bir haberinde ise İran'ın, ABD'nin petrol yaptırımlarını "silah olarak" kullanmasının OPEC'e zarar verdiğinden bahsedilmiştir.¹¹³

Reuters, İran'da yaşanan sel felaketi ile ilgili bir haberinde, yıkıcı sel felaketinin 2,5 milyar dolar zarar verdiğinden ve İran hükümetinin bu zararı karşılamak istediğinden ancak, ABD'nin enerji ve bankacılık sektörüne uyguladığı yaptırımların petrol ihracatını yarı yarıya azalttığı ve yurt dışındaki bazı gelirlere erişimi kısıtladığı için devlet bütçesinin bu yardımlar için yetersiz kaldığından söz etmiştir.

Reuters başka bir haberinde ise ABD tarafından İran'ın petrol satışlarına yönelik yapılan yaptırımların İran'ı zora soktuğu gerekçesiyle Petrol Bakanı Bijan Zanganeh'in görevden alınmasıyla ilgili İranlı bir milletvekilinin parlamentoda imza toplamaya başladığından bahsetmiştir.

Uluslararası haber ajansları bu içerikli haberlere sıkça yer vererek Batı'nın Orta Doğu üzerindeki etkisini göstermekle birlikte bu ülkelere yapılan ekonomik yaptırımların o ülkenin iç siyasetini de belirlediğini sunmaktadırlar.

Çalışma kapsamında enerji kaynakları haberleri ile ilgili görülen başka bir ayrıntı ise başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler, bölgede yapılan enerji kaynakları ile ilgili aramaların kendi kontrollerinde gerçekleşmesi yönünde tutum sergiliyor olmalarıdır. Sergilen bu tutumlar uluslararası haber ajansları tarafından haber yapılarak tüm dünyaya sunulmaya çalışılmaktadır.

AFP, Türkiye'nin Kıbrıs sahillerinde yaptığı sondaj çalışması ile ilgili yaptığı haberinde AB'nin bu konuda Türkiye'yi uyardığından söz etmiştir. Aynı haberi Reuters da "ABD ve AB, Türkiye'nin Kıbrıs Açıklarında Sondaj Planlarından Endişeli" şeklindeki başlığıyla vermiştir. Haberin içeriğinde, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin Kıbrıs tarafından münhasır ekonomik bölge olarak iddia edilen bir bölgede

---

¹¹² "Iran's Oil Tanker Fleet Being Squeezed As Sanctions Bite", [www.reuters.com](https://fr.reuters.com/article/us-iran-sanctions-tankers-insight-idUSKBN1QU0KM), 13 Mart 2019, (Çevrimiçi) <https://fr.reuters.com/article/us-iran-sanctions-tankers-insight-idUSKBN1QU0KM>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2019.

¹¹³ "Nations Using Oil 'As A Weapon' Causing Damage To OPEC -Iran Oil Minister", www.reuters.com, 1 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.

açık deniz sondaj operasyonları planlarına ilişkin derin endişelerini dile getirerek, Ankara ile Batı müttefikleri arasındaki gerilimi artırdığından bahsedilmiştir.¹¹⁴ Reuters'in başka bir haberinde ise İsrail'in tartışmalı bir deniz sınırı yakınında enerji arama ruhsatına yönelik bir hareketinin, Lübnan tarafından tehdit olarak görüldüğünden söz edilmiştir. Burada dikkat çeken en önemli ayrıntı ise İsrail'in bu girişiminin ABD ve Batılı ülkeler tarafından sorun olarak görülmemesi ya da bu konu ile ilgili haber ajansının herhangi bir bilgi paylaşmamış olmasıdır.

3.8.8. Sosyal Yaşamın Haberlerde Sunumu

Çin ve Hindistan'ın yanı sıra dünyanın en eski kültür ve uygarlık merkezlerinden biri olan Orta Doğu, Mezopotamya bölgesi itibariyle ilk yerleşik hayatın gerçekleştirildiği ve ilk şehirlerin kurulduğu bölgedir. Dünyanın ilk şehir uygarlıklarından birileri olan Ur ve Babil, Güney Mezopotamya olarak bilinen bugünkü Irak'ta kurulmuştur. Bu bölgenin içinde ve çevresinde tarih boyunca çok sayıda yerleşim yerleri kurulmuş ve yıkılmıştır.¹¹⁵

Fırat, Dicle ve Nil nehirlerinin bölgede bulunması, bölgede yaşanan toplumları tarıma yönlendirmiştir. Bu üç nehrin suyu boyunca uzanan ovalarda insanlık tarihinin ilk tarım tecrübeleri yapılmıştır. Daha önce göçebe olan bu toplumlar tarımla uğraştıkları için yerleşik hayatı seçmeye başlamışlardır. Bu durum bu toplumlara; farklı toplumlarla ilişki kurma, beraber yaşama ve komşu olma gibi yeni yaşam şekilleri belirlemelerini öğretmiştir. Yerleşik hayata geçilmesi ticari hayatın değişmesiyle birlikte kültür alışverişi de zorunlu hale gelmiştir. Bu yönüyle Orta Doğu, cemiyet hayatının medeniyet yolunda önemli bir aşama kat etmesini sağlamıştır. Günümüze uzanan en önemli medeniyet ürünlerinden biri olan 'yazı' da bu bölgede icat edilmiştir.¹¹⁶

---

¹¹⁴ "U.S. And EU Concerned By Turkey's Plans To Drill Off Cyprus", www.reuters.com, 5 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), U.S. And EU Concerned By Turkey's Plans To Drill Off Cyprus, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019.

¹¹⁵ M. Yavuz Alptekin, "Ortadoğu'nun Sosyo-Kültürel Altyapısı ve Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)", www.musayavuzalptekin.com, 18 Aralık 2020, (Çevrimiçi), http://musayavuzalptekin.com/wp-content/uploads/2018/03/ortadogunun_sosyo_kulturel_yapisi_buyuk_ortadogu_projesi.pdf, Erişim Tarihi: 18 Aralık 2020, s. 1-2

¹¹⁶ M. Yavuz Alptekin, **a.g.e.**, s. 2.

Orta Doğu ile ilgili en çok ilişkilendirilen kelimelerin bir listesi oluşturulduğu zaman karşımıza en fazla petrol, terör, sokak çatışmaları, etnik çatışma, diktatörlük, bombalama ve yoksulluk gibi kelimeler çıkmaktadır. New York, Londra, Stockholm, Singapur ya da Hong Kong gibi zenginleşen şehirler düşünüldüğü zaman ise akla ticaret, girişim, canlı şehir hayatı ve eğlence gelmektedir. Oysa Orta Doğu’da birçok şehir yüzyıllar boyunca ticaretin ve turizmin merkezi olmuştur.¹¹⁷ Bölgede halen bu özelliğini devam ettiren birçok şehir ve ülke bulunmaktadır. Yakın zaman önce Beyrut, bir uluslararası ticaret merkezi olarak başarısı ve rolü nedeniyle Orta Doğu’nun Paris’i olarak görülmekteydi. Son on yıl içerisinde bölgede yaşanan savaşlar ve çatışmalar bölgenin bu imajına zarar vermiştir. Yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen Musul, Halep ve Filistin gibi şehirlerde sosyal hayat etkin bir şekilde devam etmektedir. Bölgede yaşanan çatışmalar bitir bitmez kısa bir süre sonra hayat eski haline dönmektedir.

Batılı ülkeler, Orta Doğu ülkelerinin büyük bir çoğunluğunu, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler kategorisinde görmektedirler. Batı, bu bölgede yaşayan insanları; siyasi haklardan, demokratik süreçlerden tutun yaşamın en mikro alanına kadar sorunlu görmekte ve tüm dünyaya böyle göstermektedir.

Batılı ülkelerin ya da yaşayanlarının Doğulu ülkeleri ya da yaşayanları görme şekli zaman zaman teknik olarak değişse de temelde içeriğini korumaktadır. Doğuluların küçümsendiği, hor görüldüğü, kendilerini yönetmekten aciz olduğu, kültür, sanat, edebiyat vb. alanlarda gelişme gösteremediği düşüncesi, günümüzde “merkezi” bir düşünce olma özelliğini hala korumaktadır.¹¹⁸ Bu düşünce tarzı da, medya aracılığıyla üretilmekte ve sürekli desteklenmektedir.

Habercilikle kültür-sanat, eğitim ve günlük yaşam gibi konular çok fazla haber konusu olmayan haber türleri arasında yer almaktadır. Genel olarak bu konularla ilgili haberlere az rastlanılmaktadır. Orta Doğu ile ilgili yaptığımız bu çalışmada da Batılı uluslararası haber ajanslarının bu konulara bazı ülkelerde az da olsa ilgi gösterdiği bazı

¹¹⁷ Nima Sanandaji, **Kapitalizmin Doğduğu Yer Orta Doğu**, Çev: Ahmet Uzun, Ankara, Liberte Yayın Gurubu, 2020, s. 9.

¹¹⁸ Onur Dursun, “Batı’nın Egemen ‘Kötü-Öteki-Doğu’ Düşüncesinin Pekiştirildiği Bir Alan: Dünya Basın Fotoğrafları Kuruluşu, Yılın Fotoğrafı Kategorisi Üzerine Bir Analiz”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2014/II 47, s. 25.

olumsuzluklara yer vermeyi tercih etmişlerdir. Reuters, İran Devrimi'nin 40. yıl dönümü kutlamaları ile ilgili haberini "Milan İran Devrimi'nin 40. yıl dönümünde ABD'ye Sataşıyor" başlığı ile sunmuştur. Reuters bir kutlama haberinin başlığında İran'ın militan olduğunu ve ABD'ye sataştığından bahsederek o ülkeye bakış açısını ortaya koymaktadır. Yine aynı haberin içeriğinde öğrencilerin, din adamlarının ve siyah giyimli kadınların İran'ın dört bir yanında Şah'ı deviren Şii din adamı Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin portrelerini taşıdığından bahsedilmiştir.¹²² Aynı haber benzer şekilde AFP'de de yer bulmuştur.

Uluslararası haber ajansları bölgede yaşayan insanların günlük hayatlarıyla ilgili bilgi ya da haberler paylaşırken insanların özgür bir şekilde yaşayamadığından ülkelerinin adalet sistemlerine yeteri kadar güvenmediklerinden söz edilmiştir.

AFP'nin haberinde, muhafazakârların başörtüyü İslami sosyal düzenin temel ifadesi olarak gördüğü ifade edilmiştir. Haberin içeriğinde, 1979 İslam Devrimi'nden sonra İran'da yaşayan kadınların başörtüsüz halka açılmasının yasak olduğu üzerinde durulmuştur.¹²³ Benzer bir haberde AP, başörtüsünü açan İranlı kadınların bir yıl hapis cezasına çarptırıldığından söz etmektedir. Haberin içeriğinde, 32 yaşındaki Movahed'in 'Enghelab Sokağının Kızı' lakabıyla 2017 yılında başörtüsünü çıkarıp havada tuttuktan kısa bir süre sonra tutuklandığından bahsedilmiştir. Yine aynı haberde, protestoya ait video kliplerin sosyal medyada geniş bir şekilde paylaşılmasının ardından 29 kadının benzer suçlarla gözaltına alındığı ve bu kadınlardan üçüne iki yıl hapis cezası verildiğinden söz edilmiştir. Haberde şöyle bir değerlendirme de yapılmıştır: "İran mahkeme işlemleri genellikle halka kapalıdır ve hükümler genellikle kamuoyuna açıklanmaz. İran yasaları, kadınların muhafazakâr giyinmesini ve halka açık yerlerde saçlarını örtmesini zorunlu kılıyor.

---

¹²² "Militant Iran Taunts U.S. On Revolution's 40th Birthday", www.reuters.com, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-iran-revolution-anniversary-rally-idUSKCN1Q00QI>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

¹²³ "Conservatives See The Headscarf As The Basic Expression Of The Islamic Social Order", www.afp.com, 15 Nisan 2019, www.afp.com, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2019.

Kuralları ihlal edenler genellikle iki ay veya daha az hapis cezasına çarptırılıyor ve yaklaşık 25 dolar para cezası ödüyorlar.”¹²⁴

Reuters, Mısır’da yapılan deve yarışlarında çocuk jokeylerin kullanılması ile ilgili yaptığı haberinde, bu yarışlarda onlarca çocuk binicinin yaralandığından bahsetmiştir. Haberin içeriğinde bu yarışmalarda uzaktan tetiklenebilen kırbaçlama kollu çocuk boyutlu cihazlar olan 20 robotun kullanıldığı anlatılmıştır. Yine aynı haberin detaylarında bir yıl içinde yapılacak yeni düzenlemeler ile bu yarışlarda bazı yetişkinler dışında insan jokey kullanılmayacağından söz edilmiştir. Haberde, çocuk binicilerin kullanılmasını İnsan Hakları Örgütlerinin çocuk istismarı olarak değerlendirildiğinden de bahsedilmiştir.¹²⁵ Başka bir haberde ise Mısırlı kadınların tacize karşı koymak ve sokakta kendilerini koruyabilmek için Endonezyalı öğrencilerden dövüş sanatını öğrendikleri üzerinde durulmuştur. Haberin içerisinde yapılan bir anketten bahsedilerek bu ankete göre, Kahire’nin dünya kadınları için en tehlikeli mega kentlerden biri olduğu üzerinde durulmuştur.

Yine Reuters’in haberinde Gazze Şeridinde Filistinli kadınların yoksulluğun ve yoksunluğun ortasında kaldıklarından normal hayatlarına dönebilmek için mücadele ettiklerinden söz edilmiştir. Haberin içeriğinde üniversite mezunu birçok kızın ülkede iş bulmakta zorlandığından, evlenmeyi planlayan kızların Gazze’deki dükkânlardan düğün ihtiyaçlarını karşılayamadıklarından bahsedilmiştir.¹²⁶

Uluslararası haber ajansları çalışma kapsamında örneklem olarak alınan altı Orta Doğu ülkesinin beşinde sosyal hayatı olumsuz olarak sunarken İsrail’de yaşanan sosyal hayat ile ilgili konulara olumlu yaklaşmıştır. Reuters haberinde, İsrail’de çok sayıda barınakta engelli hayvanların korunduğundan ve onların tedavi edildiğinden bahsederek

---

¹²⁴ “Iranian Who Removed Headscarf Sentenced To Year In Prison”, <https://apnews.com/>, 14 Nisan 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/447930d579964a9ca96e796948b8b209#>, Erişim Tarihi: 14 Nisan 2019.

¹²⁵ “Robots Compete With Child Jockeys In Egyptian Camel Races”, www.reuters.com, 19 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-egypt-camels/robots-compete-with-child-jockeys-in-egyptian-camel-races-idUSKCN1R01V6>, Erişim Tarihi: 19 Mart 2019.

¹²⁶ “In Gaza, Women Walk Thin Line Between Hope And Despair”, www.reuters.com, 8 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://de.reuters.com/article/us-palestinians-gaza-women/in-gaza-women-walk-thin-line-between-hope-and-despair-idUSKCN1QP0LY>, Erişim Tarihi: 8 Mart 2019.

ülkede yaşayan insanların bu konudaki hassasiyetini ortaya koymaya çalışmıştır. Başka bir haberinde ise İsrail’de düzenlenecek olan Eurovision Şarkı Yarışmasında Süper Star Madonna’nın sahne alacağı belirtilmiştir. Haberin içeriğinden 40’dan fazla ülkeden müzisyenin katılacağı ve üç gün sürecek olan Eurovision Şarkı Yarışmasında Madonna’nın iki şarkı söyleyeceği dile getirilmiştir.

İsrail ile ilgili AP’nin yayınladığı haberde ise, “İsrailliler Anma Günü” etkinliğinde terör mağdurları ve ölmüş olan askerleri için anma etkinliği düzenlediğinden bahsedilmiştir. Haberin içeriğinde anma gününün İsrail için yılın en kasvetli günlerinden biri olduğu, etkinlik kapsamında mezarlıkların ziyaret edildiğinden, restoranlar, tiyatrolar ve diğer eğlence mekânlarının kapatılarak TV ve radyolarda İsrail’in savaşları ve ölüleri hakkında melankolik müzik ve hikâyeler yayınlandığından söz edilmiştir.¹²⁷ Başka bir haberde ise İsrail’in şehir merkezindeki bir kavşağa Trump’ın isminin verildiğinden ve İkinci Dünya Savaşı’ndan kalma uzun süredir kayıp olan Sovyet şarkılarının İsrail’de hayat bulduğundan söz edilmiştir.

3.8.9. Ülkelerin ve Liderlerinin Haberlerde Sunumu

Tarihsel süreç içerisinde Batılı ülkelerin uzun bir süredir Doğulu ülkeler üzerinde hâkimiyet kurmaya çalıştığı herkes tarafından bilinmektedir. Genelde Doğu üzerinde özelde ise Orta Doğu halkları üzerinde kurulmaya çalışılan bu hegemonya aslında Batı’nın Doğu’ya bakışı üzerinde inşa edilmiştir. Batı’ya göre dünya üzerinde keşfedilen yeni yerler ve Doğu, Batı için oldukça önemlidir. Zengin yeraltı kaynakları ve geniş pazara sahip olan Orta Doğu, bu yönüyle sömürgeci devletleri bu coğrafyaya yönlendirmiştir.

20. yüzyılın ilk yarısına kadar hem dünya hem de Orta Doğu siyasetine ve ekonomisine yön vermiş bir ülke olan İngiltere, özellikle II. Dünya Savaşından sonra bu özelliğini ABD’ye bırakmıştır. ABD, Soğuk Savaş Dönemi boyunca uygulamaya çalıştığı emperyalist karakterli siyaseti ile Orta Doğu’nun ekonomik, siyasal ve kültürel karakterinin oluşmasında ciddi bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde de benzer politikalar

¹²⁷ “Israel Comes To Standstill As Siren Wails For Memorial Day”, <https://apnews.com/>, 7 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/df34bf531e7548d1b2e89cb03d281a9d>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019.

izleyen ABD, gerek Orta Doğu gerekse de dünyanın diğer bölgelerinde küresel emperyalist, dünya egemenliğine dayalı neo-liberal ekonomi politikalarını gerçekleştirmeye çalışmıştır.¹²⁸ İzlenen bu politika uluslararası küresel bir istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir.¹²⁹

Devlet merkezli yaklaşımlar ve realist teoriler bizlere uluslararası meselelerde ve dış politikada devlet aygıtını temel alan ve kararların da sadece bu aygıt tarafından verildiğini belirten bir anlatım sunmaktadır. Ancak realist teorilerin uluslararası meselelerde ve dış politikada devleti merkeze alarak sundukları açıklama devletlerin karar alma aşamasında bu kararları nasıl ve ne şekilde aldıkları konusunda bir fikir beyan etmemektedir. Devlet ve devlet kurumlarının, gücün ve karar alma mekanizmalarının tek kaynağı olduklarını savunmak tek başına yeterli olmamakta; devlet dışı örgütler, çok uluslu şirketler ve düşünce kuruluşları da bu sürecin bir parçası olarak önemli rol oynamaktadır.¹³⁰ Bunların yanında bireysel aktör olarak devlet liderleri de devlet faaliyetlerinde ve politika kurgulanmasında yönlendirici bir etkiye sahiptirler.¹³¹

Bu konu ile ilgili olarak Valerie Hudson, dış politikanın inşasının ve oluşumunun devletten ziyade bireysel karar alıcılara dayandığını iddia etmektedir. Karar alıcılar devlet başkanları olarak tanımlanmaktadır. Burada devlet soyut bir aygıt olarak algılanmakta ve asıl devlet meselelerinin belirleyicileri liderler, onların yakınında çalışanları ve yine bazı liderlik çeşitleri temel alındığında bürokratik kadrolardır. Liderlerin karar alma süreçlerinde ve becerilerinde liderlerin, kişilikleri, kültürel özellikleri, inanç sistemleri, biyografileri,

---

¹²⁸ Ahmet İşler, Ali Rıza Savaş, “20. Yüzyıl Uluslararası Güç Odağında Orta Doğu ve Batı Ülkelerinin Gelişmişliğine Tarihsel Bir Bakış”, **Bitlis Eren Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, Aralık 2018, s. 762.

¹²⁹ John Bellamy Foster, **Emperyalizmin Yeniden Keşfi**. Çev: Çiğdem Çıdamlı, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006, s. 12-20.

¹³⁰ Hatice Çelik, “The Role of Non-Governmental Organizations in Turkish Foreign Policy Decision Making”, **Social Sciences Studies Journal**, 4 (15), 2018, s. 1030-1035.

¹³¹ C.Scaddan- M. Szudek- Jean Krasno, “Saddam Hussein: Violence and Terror”. Personality, Political Leadership, and Decision Making: A Global Perspective içerisinde. Jean Krasno and Sean LaPides(Ed.). Santa Barbara, California: ABC-CLIO, LLC.,2015, s.45 Akt. Selim Öztürk, Orta Doğu’daki İki Otoriter Lider Örneği Üzerine, Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni, **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı 97, 2020, s. 68

dünya görüşleri, karakterleri, eğitim durumları, ideolojileri gibi çok sayıda etmen etkili olmaktadır.¹³²

Liderlerin kişiliklerinin nasıl oluştuğunu analiz etme konusunda çok sayıda görüş bulunmaktadır. Liderlerin kişiliklerinin şekillenmesinde doğuştan gelen özellikler, çocukluk dönemi, eğitim hayatı, çevresel faktörler, hayat tecrübeleri gibi özellikler bulunmaktadır. Örneğin lider kişilik elit veya monarşik bir hanedan çevresinden mi gelmektedir yoksa orta alt sınıflardan bir birey olarak koşulların kendisi yükseltmesine bağlı olarak mı liderlik koltuğuna oturmuştur. Orta alt sınıflardan gelen liderlerin statükoya uymadıkları ve statükoyu bozucu yönde karar aldıkları ve siyaset güttükleri görülmektedir. Orta alt sınıf sosyo-kültürel yapılardan gelen liderlerin Orta Doğu coğrafyasında önemli değişikliklere ve devrimlere neden oldukları görülmektedir. Çünkü bu tür liderler yaşadıkları toplumun sorunlarını bizzat kendileri yaşamış ve görmüşlerdir.¹³³

Liderlerin kişiliklerinin yanında inanç kurguları da liderlik vasıflarını etkileyen önemli özelliklerinden biridir. İnanç kurgusu ile anlatılmak istenen bir liderin zihninde şekillenen imaj ve algılar olarak tanımlanmaktadır. Düşman imajı ve algısı, liderin zihnindeki inanç kurgusunun şekillendirdiği bir etmendir. Örneğin, George W. Bush ve Tony Blair'ın zihinlerinde Saddam Hüseyin hep şüpheli bir düşman olmuştur. Saddam Hüseyin ile ilgili bu iki Batı liderinin zihinlerindeki şüpheler bir süre sonra savaşa neden olmuştur. Aynı iki lider uluslararası konuları kontrol etme noktasında kendilerini tek yetkili güç olarak görmekle birlikte aynı zamanda uluslararası normlara, görüşlere ve bilgiye karşı da duyarsız hareket etme gibi tavırlar sergilemektedirler.¹³⁴

Literatüre bakıldığında dünyada birbirinden farklı çok sayıda lider tipi bulunmaktadır. Orta Doğu'daki lider tipleri için "*otoriter lider tipi*" ismi verilmektedir. Bu lider tipi, kontrolü tamamen elinde bulundurmaya çalışan ve kesintisiz itaat talep eden kişiler olarak tanımlanmakta ve ayrıntılara karşı obsesif, düşünce sistemlerinin de dogmatik olduğu savunulmaktadır. Bu lider tipine örnek olarak Saddam, Nasır ve Kaddafi

¹³² L. Neack, **The New Foreign Policy: Power Sekking in a Globalized Era**, Lanham: Rowman-Littlefield Publishers, 2008, s. 50.

¹³³ Selim Öztürk, "Orta Doğu'daki İki Otoriter Lider Örneği Üzerine, Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı 97, 2020, s. 68-70

¹³⁴ L. Neck, **a.g.e.**, s.64

gösterilmektedir. Diğer lider modellerinden demokratik toplumlarda otoriter lider modeline; Margaret Thatcher ve Golda Meir, pragmatik lider modeline, Angela Merkel, Benazir Butto ve Gorbaçov, delegatif yani temsilci lider modeline Kofi Annan ve Nelson Mandela, kendine aşırı güvenen, başına buyruk, karar alma süreçlerinde çok farklı ve ani değişiklikler gösterebilen lider modeli olan kaotik lider modeline ise son dönemlerde iç ve dış siyasette izlediği politikalar nedeniyle Donald Trump gösterilmektedir.¹³⁵

Çalışma kapsamında yapılan incelemede Orta Doğu'daki liderlerle ilgili yapılan haberlerde, liderlerin isimlerinin anti-demokratik söylemler ve saldırgan davranışlarla yan yana getirildiği görülmüştür. Reuters, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili haberinde, Erdoğan'ın Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturmak için kimseden izin istemesine gerek olmadığını, yapılması düşünülen tüm yaptırımların davalardan kendilerini vazgeçirmeyeceğini belirttiğini şeklinde sunmuştur. ¹³⁶ AFP, Türkiye'de yapılan yerel seçimlerde yaşanan tartışmalarda Batılı ülkelerin Erdoğan'ın seçim sonuçlarını kabul etmesi gerektiği çağrılarına karşılık Erdoğan'ın bu sözleri reddettiğini ABD ve Avrupa'ya "yerini bilmesini" söylediği şeklinde yayınlamıştır.¹³⁷

AP'nin İran Devriminin 40.yıl kutlamaları ile ilgili yaptığı haberde, bir grup göstericinin kutlamalarda "İsrail'e Ölüm, Britanya'ya Ölüm, Amerika'ya Ölüm" sloganları atmasını İran İslam Cumhuriyeti Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney 'in savunduğunu ve bunun ABD halkına değil Amerika'nın liderine yönelik olduğunu söylediği şeklinde sunmuştur. Reuters'in haberinde ise Veliht Prens Muhammed bin Selman'ın 2017 yılında iktidara gelmesinden bugüne çok sayıda din adamı, aktivist ve entelektüelin tutuklandığından söz edilmiştir.

Çalışma kapsamında dikkat çeken en önemli ayrıntılardan birisi de örneklem kapsamında tutulan altı Orta Doğu ülkesinin liderlerinin isminden çok ABD Başkanı

---

¹³⁵ Selim Öztürk, **a.g.e.**, s. 70

¹³⁶ "Turkey's Erdogan Says No Satisfactory Plan Yet On North Syria Safe Zone", **www.reuters.com**, 5 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey/turkeys-erdogan-says-no-satisfactory-plan-with-u-s-on-north-syria-safe-zone-idUSKCN1PU0YM?il=0>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2019.

¹³⁷ "Erdoğan, Türkiye oy verdikten sonra ABD'yi Avrupa'yı karışmakla suçladı", **www.afp.com**, 5 Nisan 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2019.

Donald Trump'ın isminin ve ABD'nin bu haberlerin içerisinde daha fazla yer bulmasıdır. Orta Doğu ülkelerinin tarandığı ve araştırıldığı bir çalışmada ABD ve Trump isminin haberlerin içeriğinde yaygın olarak kullanılması dikkat çekmiş ve özellikle Trump ve Batılı liderlerin haber içeriklerinde nasıl sunulduğu da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası haber ajansları çalışma kapsamında tutulan Orta Doğu ülkeleri ve liderleri ile ilgili haberlerde genel olarak bu bölgenin liderlerini otoriter lider tipi olarak gösterirken, Batılı liderleri daha demokratik, toplumsal meselelere daha ilgili, terörle mücadele eden, bölgede barış ve huzuru sağlayan liderler olarak sunmaktan yana bir tavır sergilemişlerdir.

AP, ABD Başkanı Donald Trump'ın ve ABD'nin Orta Doğu'da yaşanan terör olayları ile mücadele ettiğini anlattığı haberinde, Trump'ın IŞİD'e karşı gösterdiği mücadeleden bahsetmiştir. Aynı haberin içerisinde ABD'nin bölgede istikrarı sağlama anlamında gösterdiği mücadeleye de yer verilmiştir.¹³⁸ Reuters'in, Başkan Trump'ın toplumsal meselelerle yakından ilgilendiğini göstermeye çalıştığı haberde ise, Trump'ın uzun süredir LGBTQ eşitliğini savunduğunu ve eşcinselliği suç olmaktan çıkarmak için küresel bir kampanyayı desteklediğinden söz edilmiştir. AFP'nin haberinde ise Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un, Paris'in düşünce ve ifade özgürlüğü konusundaki kararlılığından ve herkesin adil yargılanma hakkını yenilemesinden ve İran'ı bu alandaki uluslararası taahhütlere saygı göstermeye çağırduğundan bahsedilmiştir.¹³⁹

---

¹³⁸ "Hezbollah Leader Blasts Trump Over Fight Against IS", <https://apnews.com/>, 23 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/article/aa4e19199f084d98b8d3910854ce7102>, Erişim Tarihi: 23 Şubat 2019.

¹³⁹ "Fransa Cumhurbaşkanı'nın İnsan Haklarına Saygılı Olduğu Gösterilmekte", www.afp.com, 14 Mart 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 14 Mart 2019

SONUÇ

Günümüz dünyasında yaşanan teknolojik gelişmeler toplumların her açıdan değişim geçirmesine neden olmuştur. Bu değişim özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle hız kazanmış ve küreselleşmenin dünya üzerindeki etkisi daha da artmıştır. Dünyayı siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkiler açısından değişime uğratan küreselleşme, internet teknolojilerinin gelişimine paralel olarak iletişim alanında da önemli etkiler yaratmıştır. Hatta internet gibi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin, küreselleşmenin hız kazanmasına neden olduğu düşüncesi de kabul görmektedir. Daha önce sadece çevresinde olup bitenleri öğrenebilen insan, günümüzde dünyanın en ücra köşelerine kadar her yerde olup bitenleri artık öğrenebilmektedir. Bu durum da uluslararası iletişim kavramının önemini geçmişe oranla daha da artırmıştır.

Küreselleşme ile iletişim/haberleşme/eğlence alanında ortaya çıkan küresel-tekel medya şirketleri, kamusal bir varlık olan insanın yasal hakkı olan bilgiye erişimini olumsuz yönde etkilemiş, bilgi/enformasyon akışını tek yönlü ve genel olarak da Batı merkezli hale getirerek bilgi tekellerinin doğmasına neden olmuştur. Bu tür oluşumlar, iletişim hakkını ve özgürlüğünü engelleyici mekanizmalar şekline bürünmüştür.

Tekelleşerek kamusal sorumluluğundan uzaklaşan medya, bireysel çıkarlara hizmet etmeye başlamış ve ticari bir nitelik kazanmıştır. Bu tür ticari faaliyetler medyanın varlık nedeninin sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılda uluslararası haber ajanslarının kurulmasıyla birlikte haberin küreselleşme süreci başlamış; bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, bu süreci daha da hızlandırmıştır. İletişim teknolojilerinde yaşanan bu değişim ve dönüşüm bir yandan günümüz dünyasında haber ve bilgilerin dünyanın her noktasına daha hızlı ve daha kolay iletilmesini sağlarken diğer taraftan kamunun tek yönlü ve belirli bakış açıları bağlamında bilgilenmesi/enforme edilmesi şeklinde olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir.

Haber üretim ve dağıtımında ortaya çıkan tek yönlü akış, dünyada yaşanan tüm gelişmelerin, uluslararası medya kuruluşları aracılığıyla düzenlenip dolaşıma sokulabileceği anlamına gelmektedir. Bu durumda gelişimi engellenmiş dezavantajlı bölgeler/ülkeler, kendileri gibi olan ülkelerle ilgili hatta zaman zaman kendileri ile ilgili bilgi ve haberleri gelişmiş ülkelerin kontrolünde olan küresel haber ağlarından onların işlediği ve kurguladığı şekilde öğrenebilmektedirler. Haber ajansları dünyanın enformasyon akışını sağlamakta ve bilgi/enformasyon üzerindeki denetimleriyle dünyaya ilişkin bir algı/imge oluşturmaktadırlar.

Uluslararası haber ve bilgi akışının büyük bir çoğunluğu, 1982 yılına kadar “Beş Büyükler” olarak bilinen Reuters, AP, AFP, UPI ve TASS üzerinden gerçekleştirilmekteydi. UPI ve TASS’ın uluslararası niteliğini kaybetmesi sonucu günümüzde ise uluslararası haber ve bilgi akışı Batı merkezli olan Reuters, AP ve AFP tarafından sağlanmaktadır.

Haberin üretim ve dolaşım sürecinin az sayıdaki uluslararası haber ajansının denetiminde olması, uluslararası haberlerde türdeşleşmeye neden olmuştur. Dünyanın önde gelen araştırma şirketlerinden biri olan statista.com’un 17 Aralık 2019’da yayımladığı “Dünyadaki en büyük medya şirketleri 2018” raporuna göre dünyanın en büyük 10 medya şirketinin 8’i ABD’nin kontrolünde ve yönetimindedir.

Dünya medyasında söz sahibi olan ve en yüksek bütçeye sahip olan 20 şirketten 17’sinin Batı merkezli olduğu da görülmektedir. Bu rapordan da anlaşıldığı üzere dünyaya haber ve bilgi akışını sağlayan medya kuruluşları özellikle ABD ve Batı merkezli ülkelerin kontrolünde hareket etmektedirler. Yani haber ve bilgi akışı egemen güçlerin kontrolünde, gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü gerçekleşmektedir. Bu durum, Batılı ülkelerin kendi çıkarlarına hizmet etme, dünya kamuoyunu ve gündemini kendi çıkarlarına göre belirleme gibi medya emperyalizmi tezini destekleyen sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

Batı merkezli uluslararası haber ajansları, Doğu ile ilgili iç savaş, darbe, yoksulluk, doğal afet, açlık, İslami terör, şiddet gibi olumsuzluğu ifade eden konularda haberler

yaparken Batı ile ilgili ise daha çok gelişmişliğe vurgu yapan olumlu haberler yapmayı tercih etmektedirler. Batı merkezli uluslararası haber ajansları tarafından üretilip dolaşıma sokulan uluslararası haberlerin çoğunluğunun Batı yanlısı olduğu görülmektedir. Söz konusu haberlerde Batı'nın ekonomisi, siyaseti, kültürü, hukuki yapısı, askeri gücü, dini ve etnik yapısı, sosyal yaşamı ve siyasi aktörleri gibi birçok konu üstün gösterilip yoğun bir şekilde işlenerek Batı normlarının gelişmekte olan toplumlara benimsetilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Uluslararası haber akış sürecinde ortaya çıkan Batı yanlısı bu tutum, haber toplama pratikleriyle başlamaktadır. Haber toplama sürecinde görevli bulunan muhabirler genellikle Batı kökenli muhabirlerden oluşmaktadır. Bu muhabirler haber yaptıkları olaylara ilişkin kültürel kavrayışa sahip olmamakla birlikte aynı zamanda bölgenin yerel dilini ve dinamiklerini tam olarak bilmemektedirler. Bölgede yaşanan olayları derinlemesine analiz edemeyen ya da etmek istemeyen bu muhabirler haberlerinde genel olarak Batı perspektifini yansıtmakta ve oluşturmaktadırlar. Yapılan çalışmada da uluslararası haber ajanslarında çalışan muhabirlerinin çoğunluğunun Batı kökenli olduğu görülmüştür.

Uluslararası haber ajanslarının ürettiği medya içerikleri, uluslararası gündemi belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası haber ajansları, topladığı, kurguladığı/çerçevelediği ve dağıttığı medya içerikleriyle uluslararası gündemi büyük ölçüde belirlemektedirler. Ulusal haber ajansları, televizyonlar, gazeteler ve internet sitelerinin de uluslararası haber ajanslarından faydalandığı dikkate alınırsa uluslararası haber ajansları tarafından oluşturulan gündemlerin ulusal medya kuruluşları üzerinden toplumların da gündemini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası haber ajansları inşa ettikleri ve dolaşıma soktukları haberler aracılığı ile siyasi ve politik durumları da etkileyebilmektedirler. Bu ajanslar tarafından sunulan medya içerikleri, sadece bireylerin değil, siyasal iktidarların, finans kuruluşlarının, yatırımcıların ve diğer birçok önemli aktörün gündemini de şekillendirmektedir. Bu nedenle uluslararası haber ajanslarının dolaşıma soktukları medya içeriklerinin, manipülasyondan arınmış olması oldukça zor görünmektedir. Örneğin, uluslararası bir haber ajansı, ülkesi ile ilgili uluslararası niteliği olan bir haberi uluslararası dolaşıma sokarken kendi ülkesinin

ıkarlarına zarar vermeyecek bir şekilde sunmaktadır. Uluslararası haber ajanslarının ürettikleri ve dolaşıma soktukları erikler, önemli ölçüde ötekileştirici nitelik de taşımaktadır. Batı merkezli uluslararası haber ajansları Orta Doğu ile ilgili haberler üretirken, bölge insanını ötekileştirerek sunmaktadır.

Medya toplumları yönlendirip yönetmenin yanında toplumların oluşum ve değişiminde de etkili olmaktadır. Medya haberi üretip o haberi dolaşıma sunmadan önce hangi haberin hangi kitleyi nasıl etkileyeceğini önceden belirlemiştir. Bu yöntem sayesinde medya istediği gibi bir toplum inşa etmenin yanında var olan toplumları da diğer toplumlara istediği gibi göstermektedir. Bu süreçten de en fazla gelişmekte olan ülkeler etkilenmektedir.

Orta Doğu, yıllardır Batı merkezli uluslararası haber ajansları aracılığıyla tüm dünyaya farklı anlatılmış ve anlatılmaya devam etmektedir. Çalışmada da elde edilen bulgulardan anlaşıldığı üzere toplumların inşasında medyanın çok önemli bir etkisi bulunmaktadır. Medya gücünü elinde bulunduran devletler, bu g sayesinde istedikleri bölgede ve istedikleri ülkede kendi çıkarları doğrultusunda bir sistem kurarak o alanı kendi kontrollerinde istedikleri gibi yönetmektedirler.

Batı merkezli uluslararası medyanın Orta Doğu ile ilgili haber üretim ve dağıtım süreçlerinde, bu bölgeleri daha rahat kontrol edebilmek ve yönetebilmek amacıyla kendi ideolojilerini bölgede etkin hale getirebilecek şekilde bir politika takip ettikleri görülmektedir. Uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu ile ilgili yayınladıkları haberlerin türlerine baktığımızda genel olarak politika, ekonomi, enerji ağırlıklı haberler olarak karşımıza çıkmaktadır.  uluslararası haber ajansı da bölgede yaşanan siyasi ve politik haberleri yakından takip edip dolaşıma sokmakla birlikte aynı zamanda kendileri bölge ile ilgili siyasi ve politik haberler üreterek dünya kamuoyu ile paylaşmaktadırlar.

Uluslararası haber ajanslarının yakından takip ettiği en önemli konulardan birisi, dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerdir. Orta Doğu eski çağlardan itibaren insanlık için ekonominin döndüğü merkezlerin başında gelmiştir. Bu nemlilik durumundan hareketle

Batı merkezli uluslararası haber ajansları Orta Doğu'da politika haberlerinden sonra en çok ekonomi haberlerine yer vermişlerdir.

Orta Doğu'yu önemli kılan en önemli özelliklerinden biri de dünya enerji kaynaklarının büyük bir oranının bu bölgede bulunması ve bu bölgeden çıkarılmasıdır. Orta Doğu hem petrol hem de gaz rezervleri bakımından dünyanın en zengin bölgesi konumundadır. Bu durum bölgeyi dünya ekonomisi bağlamında önemli kılmaktadır. Uluslararası haber ajanslarının bu durumu görmemesi beklenemez. Bölgenin bu jeo-ekonomik durumu, haber ajanslarını enerji kaynakları ile ilgili haberlere yönlendirmiştir. Enerji kaynakları ile ilgili yayınlanan haber sayısı diğer birçok haber kategorisine göre daha yüksektir. Bu durum da yine uluslararası haber ajanslarının bölgenin enerji kaynakları ile yakından ilgilendiğini göstermektedir.

1960'lı yıllardaki gelişmeci düşünceden ortaya çıkan modernleşme kuramı, Batı'yı bir model ve ulaşılması gereken nihai bir hedef olarak belirlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin, modernleşebilmek için gelişmiş ülkelerin izledikleri yolu izlemeleri gerektiği düşüncesiyle ortaya atılan modernleşme kuramına göre, gelişmiş ülkelerin uyguladıkları ekonomik ve siyasal yöntemler bir anlamda yüceltilmektedir.

Modernleşme kuramı, Batılı olmayan toplumların içinde çırpındıkları atalet, verimsizlik, köhnelik ve gerilikten ancak Batı'yı örnek alarak kurtulabileceklerini savunmakla birlikte gelişme süreci ile karşı karşıya kalan toplumların öncelikli olarak geleneksel bağlarından kurtulmaları gerektiğini de iddia etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin geleneksel değerlerinden, örf ve adetlerinden ne kadar uzaklaşırlarsa Batı toplumlarına da o kadar yakınlaşacaklarını düşünen modernleşme kuramı aynı zamanda yeni teknolojiye ve kitle iletişim araçlarına sahip olanların geri kalmış bu toplumların gelişimlerinde çok önemli bir rol oynayacaklarını savunmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerin kitle iletişim araçları aracılığıyla gelişmekte olan ülkeleri modernleştirebileceği söylemi görünüşte faydalı gibi gösterilmektedir. Ancak incelenen haberlerde ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren kültür-sanat, bilişim, eğitim, sağlık ve sportif faaliyetler gibi haber sayıları diğer haber türlerine göre oldukça düşüktür. Medya

gibi dolayım araçları aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin gelişmişlik düzeyini artırma iddiasında olan uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkelerinin gelişimlerine katkı sağlayacak haber yayınlama konusunda düşünülünün aksine bir tavır sergilemektedirler.

Medya dünyada yaşanan olayları kamuoyuna nasıl sunuyorsa kitlelerin de büyük çoğunluğu olayları bu bağlamda algılamaktadır. Aslında medyanın genel anlayışı bir olayın haber olabilmesi için olumsuz koşulları içermesi, olumsuz olması gerekmektedir. Ancak bu, olumlu olaylara daha az yer verileceği anlamına gelmemektedir. Günümüz dünyasında yenilgiler, başarısızlıklar, gerilimler, kargaşa durumları, ekonomik zorluklar, savaşlar, cinayetler, doğal felaket vb. olayların haber değeri daha yüksek olarak karşımıza çıkmakta ve kitlelerin ilgisini çekmektedir. Buradan da anlaşılıyor ki olumsuz olan haberler olumluyu ortadan kaldırmaktadır.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ile ilgili içerik üretirken daha çok olumsuz içeriklere yer vermeyi tercih etmektedirler. Haber genellikle olumsuzluk üzerine kurgulanmaktadır. Ancak burada dikkat çeken önemli ayrıntılardan birisi de Orta Doğu ve Doğu'nun gelişimi için sürekli çalışmalar yürüttüklerini iddia eden Batılı ülkelerin kendi kontrolünde olan uluslararası haber ajanslarında yayınladıkları haberlerde bu duruma fazla rastlanılmamıştır.

Orta Doğu ile ilgili yapılan haberlerde kullanılan kelimeler, dikkat çekici sonuçlar vermektedir. Uluslararası haber ajansları bölge ile ilgili haberler yaparken, daha çok Batı'yı temsil eden ülkelerin adlarına ve o ülkelerin liderlerinin isimlerine haberlerde daha fazla yer vermeyi tercih etmişlerdir. Bununla birlikte haberlerde en çok terör, güvenlik, enerji kaynakları, ekonomi, ölüm ve şiddet gibi kelimeler ile birlikte İslam, Müslüman gibi ifadeler kullanılmış, böylece hem bölge şiddetin merkezi olarak gösterilmeye hem de bu şiddet İslamiyet ve Müslümanlık ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Her medya organizasyonunun kendine göre bir yayın politikası bulunmaktadır. Uluslararası haber ajanslarının da kendilerine göre yayın politikaları bulunmaktadır. Uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu ile ilgili genel anlamda benzer yayın politikaları izledikleri görülmekle birlikte özelde bazı değişiklikler de gözlemlenmiştir. AP'de daha çok

İran, Türkiye ve İsrail ile ilgili içerikler ön plana çıkartılmış; Mısır, Lübnan ve Suudi Arabistan ile ilgili daha az içeriğe yer verildiği tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken önemli ayrıntı ise haber yoğunluğu fazla olan bu üç ülkenin nüfus yoğunluğunun ve bölgedeki stratejik öneminin diğer ülkelere göre farklılıklar göstermesidir. Bu durum AP'nin bu ülkeler üzerinde yoğunlaşmasının nedeni olarak okunabilir. ABD'nin kontrolünde olan AP'nin diplomatik anlamda yakın ilişki içerisinde olduğu Suudi Arabistan ile ilgili yayınladığı içeriklerin nicel oranı diğer ülkelere göre düşük olması da dikkat çekici bir durumdur.

AFP'de dikkat çeken en önemli durum ise diğer haber ajanslarına göre Lübnan ile ilgili yayınladığı içeriklerin oranıdır. Fransız haber ajansı AFP, eski bir Fransız sömürgesi olan Lübnan'a diğer uluslararası haber ajanslarına göre daha fazla ilgi göstermiş ve ülke ile ilgili daha fazla içerik üretmiştir. Bu noktada uluslararası haber ajanslarının sahiplik yapılarının bir başka ülke ile ilgili olan düşüncelerini şekillendirebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. AFP ile ilgili dikkat çekici diğer bir unsur ise kültür-sanat, eğitim ve sportif faaliyetlerle ilgili içeriklere diğer uluslararası haber ajanslarına göre daha fazla yer ayırmasıdır.

Reuters ise uluslararası haber ajansları içerisinde dünyada olduğu gibi Orta Doğu'da da en fazla haber üretilip dolaşıma sokabilen bir haber ajansı konumunda bulunmaktadır. Reuters'te diğer uluslararası haber ajanslarına göre Suudi Arabistan ile ilgili daha fazla habere rastlanılmıştır. Bu durum, Reuters'in ekonomi ve enerji kaynakları ile ilgili haberlere diğer uluslararası haber ajanslarına göre daha fazla yer vermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Reuters, diğer uluslararası haber ajanslarına göre ekonomi ile ilgili daha fazla habere yer vermiştir. Bu durumun Reuters'in kuruluş felsefesiyle de yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası haber ajanslarının Türkiye ile ilgili haberlere oldukça fazla yer verdiği görülmektedir. Türkiye bulunduğu jeopolitik ve geo-stratejik konum itibarıyla bölgenin önemli ülkelerinden birisidir. Yayınladıkları haberlerde Türkiye ile ilgili özellikle olumsuz bir tablo çizmekle birlikte diğer ülkelerde de olduğu gibi daha çok olumsuz siyaset üzerine

haberler kurmuş ve yayınlamışlardır. Ülke ile ilgili kültür sanat, eğitim ve spor alanında oldukça az haber vermesi bu ajansların yaklaşımlarının sorgulanmasına neden olmaktadır.

Uluslararası haber ajanslarının belki de ülkeler bazında yaklaşımları ile ilgili en dikkat çekici ülke İsrail'dir. Uluslararası haber ajansları, dünyanın tek Yahudi ülkesi olan İsrail ile ilgili özellikle olumlu haberler yapmayı tercih etmişlerdir. İsrail ile ilgili yayınlanan olumlu haber oranı olumsuzla göre oldukça yüksektir. Yine buradan da anlaşılıyor ki uluslararası haber ajansları kendi çıkarları doğrultusunda bir akış sağlamaktadırlar. İsrail haberleri ile ilgili dikkat çeken bir başka ayrıntı ise diğer ülkelere göre daha fazla kültür-sanat, eğitim ve spor haberlerine yer verilmesidir. Uluslararası haber ajanslarının kültür-sanat içerikli haberlerle ilgili genel yayın politikası fazla haber vermekten yana olsaydı bu sonuçla ilgili bir değerlendirme yapmak belki yerinde olmayabilirdi.

Uluslararası haber ajanslarının, diğer ülkelerde de olduğu gibi İran ile ilgili de en fazla siyaset, politika, diplomasi ve enerji içerikli haberler yayınladığı görülmüştür. Ancak burada dikkat çeken önemli bir nokta, politika ve enerji haberlerinin diğer ülkelere göre oranının oldukça yüksek olmasıdır. Bu durum uluslararası haber ajanslarının İran'da yaşanan siyasi ve politik olaylarla diğer ülkelere göre daha yakından ilgilendiklerinin bir göstergesidir. İran ile ilgili de kültür-sanat, eğitim ve spor ile ilgili çok az habere rastlanılmıştır. İsrail hariç diğer ülkeler gibi İran ile ilgili olumsuz haber olumlu haberin beş katı kadardır.

Uluslararası haber ajanslarının Mısır ve Lübnan ile ilgili yayınladıkları ve dolaşıma soktukları içerikler ile ilgili değerlendirme yapmak gerekirse İsrail hariç diğer ülkelerde görülen tabloya benzemektedir. Olumsuz haber oranı yüksek olmakla birlikte dikkat çeken ayrıntı, kültür-sanat haber oranının diğer birçok ülkeye göre yüksek olmasıdır.

Uluslararası haber ajansları Suudi Arabistan ile ilgili de diğer ülkelerde olduğu gibi özellikle politika ve siyaset haberlerine daha fazla yer vermeyi tercih etmişlerdir. Ülke ile ilgili kültür-sanat, eğitim ve spor haberine oldukça az yer verilirken İran'da olduğu gibi enerji haberlerine fazla yer verilmiştir.

Suudi Arabistan, dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip bir ülke olması itibariyle Batı için oldukça önemli bir ülke konumundadır. Özellikle ABD, Suudi Arabistan ile çok önemli diplomatik ilişkiler sürdürmektedir. Dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olan bir ülke için enerji içerikli haberlerin oranının yüksek çıkması beklenen bir durumdur. Çıkan bu sonuç, uluslararası haber ajanslarının bölgenin enerji kaynakları ile yakından ilgilendiğinin de bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yayınladıkları haberlerde ülkelerin siyasi ve politik durumunu farklı şekillerde sunmuşlardır. Bir bölgenin siyasi ve politik yapısının oluşumunda bölge dışında bulunan ülkelerin de etkisi bulunmaktadır. Bu ülkeler kendi belirledikleri siyasi ve politik düşünceleri kendi kontrollerinde olan uluslararası haber ajansları aracılığıyla o bölgelerde hayata geçirmeye çalışmaktadırlar.

Uluslararası haber ajansları haber üretirken bu düşüncelerini göz önünde bulundurmakta ve dolaşıma sokmaktadırlar. Çalışma kapsamında analiz edilen haberlerin birçoğunda Batı ve ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik siyasi ve politik düşünceleri işlenmiştir. Haberlerde özellikle Batı'nın ve ABD'nin dünya üzerindeki siyasi gücünden bahsedilerek bölgedeki etkisi ve gücü gösterilmeye çalışılmıştır. Haberlerde Orta Doğu da yapılan seçimler sorgulanarak bölgenin antidemokratik bir şekilde yönetildiği vurgulanmıştır. Bölgeye demokrasiyi Batılı ülkelerin getirebileceği, Batı'nın daha demokratik bir şekilde yönetildiği haberlerde özellikle vurgulanmıştır.

Uluslararası haber ajansları haberlerinde Orta Doğu ülkelerinin Batı ile olan ilişkilerini yoğun bir şekilde irdelerken Orta Doğu ülkelerinin kendi içerisinde yaşanan gelişmeleri de izlerkitle ile buluşturmaktadırlar. Burada dikkat çeken diğer önemli bir konu ise içeriklerin seçiminde, Orta Doğu ülkelerinin Batı ile bir mücadele içerisinde sunulmasına ilaveten kendi içlerinde de sorunlu olduklarını ifade eden içeriklere sıklıkla yer verilmesidir.

Haberlerde ABD-İsrail yakınlığı ile diplomatik anlamda iş birliği içerisinde olduklarını gösteren çok sayıda ifade bulunmaktadır. ABD ve İsrail yakınlığı ile ilgili inşa edilen haberlerde bu ülkelerin Orta Doğu'yu istedikleri gibi yönetme düşüncesini haber

ajansları vasıtasıyla meşrulaştırmaya çalıştıkları görülmektedir. Aslında ABD, bölgede çıkarlarına kim hizmet ediyorsa uluslararası arenada da o ülkeyi övmekte ve o ülke ile ilgili düşüncelerini açıklamaktadır. Benzeri bir durum Suudi Arabistan için de geçerlidir.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkelerinin siyasi ve ekonomik durumu ile ilgili yaptıkları haberlerde, genel olarak bölgeyi sorunlu olarak göstermeyi tercih etmişlerdir. Batı kontrolünde olan uluslararası haber ajanslarının yayın politikalarına ve haber içeriklerine bakıldığında, Orta Doğu ülkeleri ile ilgili haberler yapılırken oradaki iktisadi ve ekonomik stratejiler, o ülkelerin gelişmişlik düzeyini artırma ve sorunlarını dile getirme doğrultusunda değil egemen devletlerin belirlediği şekilde inşa edilerek sunulmaktadır.

Haberlerde genellikle ülkelerin ekonomik olarak güçsüz ve borçlu ülkeler olduğu, yaşam seviyesinin daha düşük olduğu, bu ülkelerin Batı'ya her zaman borçlu olduğu gibi birçok özellik bir arada verilmektedir. Uluslararası haber ajansları, Batılı ülkelerin bölgede kurmaya çalıştığı bu tahakkümü yaptıkları içeriklerle desteklemektedirler.

Ekonomi haberleri içerisinde görülen en önemli konulardan birisi de silah ve petrol alım-satımı ile ilgili üretilen içeriklerdir. Uluslararası haber ajansları bölgenin iktisadi ve ekonomik durumunu ile ilgili haberler yaparken Batılı ülkelerin Orta Doğu ülkelerinden petrol, Orta Doğu ülkelerinin ise Batılı ülkelere silah satın aldığını belirten haberlere sıkça yer vermişlerdir. Bu ticari ilişkiler gerçekleştirilirken Batılı güçler tarafından Orta Doğu ülkeleri arasında rekabet oluşturularak bölgede bulunan devletlerin birbirlerine yaklaşmasına müsaade edilmemektedir.

Başka bir durum ise Batılı ülkeler Orta Doğu ülkeleri ile ticaret yaparken ortak düşünceye sahip oldukları Batılı diğer ülkelerin durumlarını da göz önünde bulundurmaktadırlar. Örneğin ABD, İran'a ekonomik yaptırımda bulunuyor ve petrol alımını kısıtlayarak Suudi Arabistan'a yönlendiriyorsa, Batılı ülkelerde ABD'nin bu yaptırımına çoğunlukla uymaktadır. Uluslararası haber ajansları da yaşanan bu gelişmeleri benzer içeriklerle kitle ile buluşturmaktadır.

Batı kontrolünde olan uluslararası haber ajansları iktisadi ve ekonomik konularla ilgili haberler yaparken bazı durumlarda Batı ile yakın ilişki içerisinde olan ve Batı'nın menfaatlerine ortaklık eden Orta Doğu ülkeleri ile ilgili övücü haberlere yer verdiklerine de rastlanılmıştır. Aynı zamanda bu haberlerin içeriklerinde bu ülkelerin gelişmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu anlatılmakla birlikte yapılan ticari ilişkilerde olumlu olarak sunulmaktadır.

Orta Doğu ülkelerinde yaşanan savaş ve terör olayları uluslararası haber ajansları tarafından farklı şekillerde sunulmuştur. Bölgede yaşanan terör olayları içeriklere taşınırken özellikle Müslümanlar ve İslam terörle yakınlaştırılarak sunulmakla birlikte ölüm haberleri “kafasına sıkılarak, kafası kesilerek” gibi vahşeti tasvir eden kelimeler kullanılarak sunulmuştur.

Terör haberleri ile ilgili dikkat çeken bir başka ayrıntı ise bölgede yaşanan çatışma ve terör gibi olaylarda Müslümanların ölümüyle gerçekleşen olaylarda öldüren taraf, suçlanmadan belirli gerekçeler verilerek sunulurken tam tersi durumlarda ise Müslümanlar suçlanarak sunulmaktadır. Bölgede yaşanan terör olaylarının, içeriklere taşınırken en fazla dikkat çeken durumlardan birisi de ülkelerin savaş, terör ve çatışma ile yakınlaştırılarak sunulmasıdır. Bazı haberlerde ise Batılı ülkelerin, bölge halkını terörden korumak için çeşitli girişimlerde bulundukları anlatılmaya da çalışılmıştır.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yayınladıkları haberlerde ülkelerin ordu ve silah durumlarıyla ilgili olarak da çeşitli haberler üreterek farklı şekillerde sunmuşlardır. Orta Doğu ülkeleri bulunmuş oldukları jeo-stratejik konularından dolayı tarihin her döneminde güçlü ordulara sahip olmak istemişler, gelirlerinin büyük bir kısmını da orduya ve silaha ayırmışlardır.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkeleri ile ilgili ordu ve silaha yönelik haberlerinde daha çok silah ticaretine yönelik haberlere yoğunlaşmakla birlikte bu ticaretin Batılı ülkelerin denetiminde gerçekleştiği ile ilgili de çok sayıda içeriği kamuoyu ile paylaşmışlardır. Haberlerde genellikle bölgede silah ticaretinin ABD kontrolünde yapıldığı

ya da yapılması gerektiğini anlatan ifadeler kullanılarak ABD'nin bilgisi dışında gerçekleşen silah ticaretinin o ülkeleri zora sokabileceği ile ilgili içeriklere rastlanılmıştır.

Batı merkezli uluslararası haber ajansları ürettikleri bu içerikler ile bir taraftan Orta Doğu ülkelerini uyarırken bir taraftan da ABD ve Batılı ülkelerin bölgedeki gücünü ve etkisini göstermeye çalışmışlardır. Ordu ve silahın sunumu ile ilgili dikkat çeken diğer önemli bir konu ise haberlerde silah ticareti petrol üzerine, petrol ticareti ise silah üzerine kurulmasıdır. Haberlerde Batılı ülkelerin Orta Doğu'ya petrol karşılığında silah sattığı, Orta Doğulu ülkelerin ise Batı'ya silah karşılığında petrol sattığı üzerinde durulmuştur. Bu ticari ilişkiler ile ilgili haberler sunulurken Orta Doğu'nun, Batı'ya ihtiyacı olduğu yoğun bir şekilde işlenirken, Batı'nın Orta Doğu'ya ihtiyacı olduğu ile ilgili önemli bir yaklaşım görülmemiştir.

Orta Doğu'daki hak-adalet ve demokrasinin uluslararası haber ajansları tarafından sunumu da dikkat çekmektedir. Batılı egemen ülkelerin dezavantajlı bölgeler ve ülkeler üzerinde izlediği en önemli politikalardan birisi o bölgelere hak, adalet ve özgürlükleri götürme anlamında çalışmalar yaptıklarını göstermektir. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin bu anlamda en yakından ilgilendiği bölgelerden birisi de Orta Doğu'dur. ABD bölgeye hak, adalet ve özgürlük götürme niyetiyle zaman zaman bölgede çatışmalar çıkarmış zaman zamanda yumuşak gücü ile modernleştirme adı altında demokrasi, kalkınma ve kültürlerarası gibi siyasi ekonomik ve kültürel kavramlar oluşturmuştur.

Uluslararası haber ajansları, bölge insanın hak-adalet ve özgürlük arayışına yön verecek onlara yardımcı olacak haberler yayınlamaktan ziyade bölge insanının sürekli bir hak-adalet ve özgürlük arayışı içinde olduğu ile ilgili haberler yayınlamışlardır. Bu haberlerin içeriğinde bu insanların sorunları anlatılmaktan ve çözüm önerileri sunulmaktan ziyade bölgede hak-adalet ve özgürlük arayışının yoğun olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu haberler ile bölgenin hukuki anlamda gelişmişliği sorgulanmakla birlikte antidemokratik yapıların sürekli haberleştirildiği görülmüştür. Uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu ile ilgili yayınladıkları haberlerde dikkat çeken önemli bir ayrıntı ise Batılı ülkelerin insan hakları savunucusu gibi gösterilmesidir.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkeleri ile ilgili yaptıkları haberde bölgede yaşanan dini ve etnik kimlik ile ilgi de çok sayıda haber yapmışlardır. Din, dil, ırk, etnik yapı ve benzeri durumlardan dolayı hayatın her döneminde gruplaşmalar meydana gelmiştir. “Biz ’den olanlar ya da biz ’den olmayalar” gibi tanımlamalar yapılarak bazen bireyler bazen de topluluklar sürekli olarak ötekileştirilmiştir. Bu çeşitlilikler toplum içinde çatışma ortamları da yaratabilmektedir. Bu çatışma ortamının merkezinde ise özellikle “biz” ve “öteki” söylemleri bulunmaktadır. Orta Doğu gibi çok sayıda dini ve etnik kimliği bir arada bulunduran bölgede, sürekli olarak din ve etnik kimlik üzerinden çatışmalar çıkarılarak hem bu bölgedeki ülkelerin gelişmesine izin verilmemiş hem de dünyaya bölgede devamlı din ve etnik kimlik çatışmalarının olduğu izlenimi ajanslar aracılığıyla işlenmiş ve tüm dünyaya bu şekilde servis edilmiştir.

Toplumun inanç şekli ve etnik kimliği ile ilgili çok sayıda habere yer verilmiştir. Bölgede İslamiyet’in ağırlıklı olması Müslümanlarla ilgili daha fazla habere yer verilmesine neden olmakla birlikte İsrail’den dolayı Yahudilik ile ilgili de çok sayıda habere rastlanılmıştır. İncelenen haberlerin çoğunda İslamiyet ve Müslümanlar terör ile ilişkilendirilmekle birlikte içeriklerde İslamiyet, Batı için bir tehdit olarak gösterilmiştir. Yine haberlerde kullanılan sözcüklerin seçimine özen gösterilmeyerek İslamiyet barbarlıkla yan yana getirilmeye çalışılmıştır. Haberlerde sürekli olarak Hristiyanların zulüm gördüğünden bahsedilerek bu zulmün sebebi olarak da İslami militan guruplar gösterilmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken başka bir konu ise Batı ve özellikle ABD politikalarına İsrail’in aracılık etmesidir. İsrail’de yaşanan olumsuz olaylar Batı medyası tarafından görülmemektedir. Uluslararası haber ajansları İslamiyet’i ve Müslümanları terör ile ilişkilendirerek sunarken benzer durum Hristiyanlar ve Yahudiler ile ilgili yapılan haberlerde de görülmemektedir. Yapılan haberlerde Müslümanlar suçlu gösterilirken Yahudiler ve Hristiyanlar, Müslümanlar tarafından mağdur edilen olarak sunulmaktadır.

Enerji kaynakları ile ilgili yapılan haberler, uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu’ya bakış açısını belirleyebilmek için önemli bilgiler sunmaktadır. Dünya genelinde kanıtlanmış ham petrol rezervi yaklaşık 1,6 trilyon varil iken Orta Doğu’daki ham petrol

rezervi yaklaşık 900 milyar varildir. Dolayısıyla dünya genelinde kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık %60'ı gibi önemli bir oranı Orta Doğu'da bulunmaktadır.

Uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu ile ilgili en fazla yayınladığı haber türlerinden birisi de bu enerji kaynaklarına ilişkindir. Enerji kaynakları içerisinde, Batı merkezli uluslararası haber ajanslarının en fazla ilgi gösterdiği ve sürekli haberini yaptığı kaynak petrol olmuştur. Enerji kaynakları ile ilgili haberlere tamamen bağımsız kendi konusu içinde haberler olarak rastlamanın yanında, bölgenin siyasi, politik, ekonomik ve sosyo-kültürel hayatı gibi birçok konunun içinde de sunulduğu görülmüştür.

Uluslararası haber ajanslarının Orta Doğu ekonomisi ve enerji kaynakları ile ilgili yaptıkları haberlerin çoğunda bölgenin kontrolünün başta ABD ve Batılı ülkelerde olduğu gösterilmektedir. Bölgenin ekonomisinin petrole bağlı olduğu ancak bu petrol yönetiminin ABD tarafından yapıldığı takdirde düzenli işleyeceği ve Orta Doğu ülkelerine katkı sağlayacağı yönünde mesajlar verilmektedir. Haberlerde ABD kontrolünde işlemeyen petrol satışlarının Orta Doğu ülkelerine zarar vereceği ve Batılı ülkeler tarafından yaptırımlar uygulanacağı ile ilgili içerikler üretildiği görülmüştür.

Enerji kaynakları haberleri ile ilgili görülen başka bir ayrıntı ise başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin, bölgede yapılan enerji kaynakları ile ilgili aramaların kendi kontrollerinde gerçekleşmesi gerektiği yönünde içeriklerin oluşturulmasıdır. Sergilenen bu tutumlar uluslararası haber ajansları tarafından içeriklere taşınarak tüm dünyaya sunulmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası haber ajanlarının, Orta Doğu ülkelerindeki gündelik yaşamı içeriklerine olumsuz biçimde taşıdıkları sonucuna ulaşmıştır. Batılı ülkeler, Orta Doğu'nun büyük bir çoğunluğunu, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde görmektedirler. Batı, bu bölgede yaşayan insanları; siyasi haklardan, demokratik süreçlerden tutun yaşamın en mikro alanına kadar sorunlu görmek ve tüm dünyaya böyle yansıtmaktadırlar. Doğuluların küçümsendiği, hor görüldüğü, kendilerini yönetmekten aciz olduğu, kültür, sanat, edebiyat vb. alanlarda gelişme gösteremediği şeklindeki düşünceler, günümüzde “merkezi” olma özelliğini hala korumaktadır.

Uluslararası haber ajansları Orta Doğu ülkelerindeki günlük yaşam ve sosyal hayat ile ilgili haberlere oldukça az yer vermeyi tercih etmiştir. Yer verilen haberlerde ise bölge geri kalmış, anti-modern, yoksul, sokak kavgalarının fazlalığı, kısıtlanan özgürlükler, kültürel ve sanatsal etkinliklerin azlığı, sokakların güvensizliği ve işsizlik gibi konular üzerinde durulmuştur. Uluslararası haber ajanslarının bu yayın politikaları ve bu tür içerikleriyle Orta Doğu'yu dünya kamuoyuna yaşanılmaz bir bölge gibi göstermeye çalıştığı söylenebilir.

Dikkat çeken diğer önemli bir nokta ise, uluslararası haber ajanslarının, ülkeleri ve o ülkelerin siyasi aktörlerini kamuoyu ile paylaşma biçimleridir. Orta Doğu'daki siyasi aktörlerle ilgili yapılan haberlerde, aktörlerin isimlerinin anti-demokratik söylemler ve saldırgan davranışlarla yan yana getirildiği dikkat çekmiştir. Haberlerde bu bölgenin liderleri otoriter lider tipi olarak gösterilirken, Batılı liderler daha demokratik, toplumsal meselelere duyarlı, terörle mücadele eden, bölgede barış ve huzuru sağlayan siyasi aktörler olarak sunulmuştur.

Bu çalışmadan da anlaşıldığı üzere uluslararası düzlemde enformasyon ve haber dolaşımı eşit olmayan bir şekilde gerçekleşmektedir. Haber ve enformasyonun özgür ve dengeli dolaşımı için çok sayıda fikir ortaya atılmıştır. Ancak istenilen düzeyde bir sonuca ulaşılamamıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin mülkiyetini elinde bulunduran Batı merkezli gelişmiş ülkeler bu teknolojiyi geliştirmekte olan ülkeler ile paylaşmadığı takdirde haber ve enformasyon dolaşımının eşit ve dengeli bir şekilde gerçekleşmesi pek de mümkün görülmemektedir.

Haber ve enformasyon dolaşımının özgür ve dengeli bir şekilde gerçekleşebilmesi için gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkeler üzerinde egemenlik kurmaktan vazgeçip bu ülkelerin; iletişim sistemlerindeki dengesizlikleri ortadan kaldırarak ülkelerin iletişim politikalarının gelişimine katkı sunması gerekmektedir.

Geliştirmekte olan ülkelerde bulunan ulusal haber ajanslarının kapasitelerinin güçlendirilmesi, onlardan gelen haber ve enformasyonun uluslararası haber dolaşımına sokulması da bu dengesiz haber dolaşımının azalmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte

gelişmekte olan ülkelerin kültürel kimliğinin güçlendirilmesi, iletişimde ticari faaliyetlerin azaltılması, uluslararası medya kuruluşları ile iş birliği içinde olunması, bölgesel haber havuzlarının oluşturulması gibi birçok geliştirici özellik haber ve enformasyon dolaşımının özgür ve dengeli bir şekilde gerçekleşebilmesi için sunulabilecek öneriler arasında bulunmaktadır.

Sonuç olarak Batı mülkiyetinde ve denetiminde olan üç büyük uluslararası haber ajansı ürettikleri ve dağıtımına soktuları içerikler ile dünya gündeminin belirlenmesinde ve kamuoyu oluşmasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle Orta Doğu ülkeleri üzerine yapılan bu çalışmada da görüldüğü üzere Batılı ülkeler Orta Doğu ülkeleri üzerindeki etkilerini ve tahakkümlerini sürdürebilmek ya da artırabilmek amacıyla medya araçlarını kullanmış ve kullanmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adaklı, Gülseren: “Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye’de Medya Endüstrisinin Dönüşümü”, **Ankara Mülkiye Dergisi**, Sayı 269, 2010, s. 68.
- Adaklı, Gülseren: **Türkiye’de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 1. Baskı, 2006.
- Adil, İdris: **Haberde Dışa Bağımlılık**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991.
- Akalın, Kadir: “Gazetelerdeki Suriyeli Sığınmacı Temsili: Öne Çıkarma ve Çerçeveleme Yaklaşımları İle İçerik Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2018.
- Akbar, S. Ahmed: **Postmodernizm ve İslam**, Çev: Osman Ç. Deniztekin,

İstanbul, Cep Kitapları, 1995.

Akçalı, Selda: **Gündelik Hayat ve Medya: Tüketim Kültürü Perspektifinden Okumalar**, Ankara, Ebabil Yayıncılık, 2006.

Akdemir, Semra: “Küreselleşmenin Uluslararası Habere Yönelik Etkileri: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Üzerine Bir Değerlendirme”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 1, Cilt 5, 2005.

Aktan, Coşkun Can: **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara, HAK-İŞ Konfederasyonu Yayınları, 2002.

Alhalayqa, İslam: “Hamas’ın Yeni Medya Kullanım Pratikleri: Hedef Kitleler ve İçerikler”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, 2018.

Altay, Hüseyin, Nugay, Ulaş: “Orta Doğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6-3, 2013.

Althusser, Louis: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: M. Özışık, Ankara, İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2000.

Althusser, Louis: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: Yusuf Alp, Mahmut Özışık, Ankara, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 1989.

Ansarov, Vefalı: “Uluslararası Enformasyon Akışı Çerçevesinde Azerbaycan’da Görsel İşitsel Yayıncılık ve Habercilik”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, 2008.

Arı, Tayyar: **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul, Alfa Yayınları 2. Baskı, 2005.

- Arklan, Ümit, Taşdemir, Erdem: “Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı3, 2008.
- Arslan, Hüsamettin: **Epistemik Cemaat**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2007.
- Aslan, Kemal: **Haber Nasıl Okunur? Haberde İdeoloji, Söylem**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Ataklı, Can: “**Medya Siyaset İlişkileri: Muhalefet Yapmak-İktidarı Desteklemek**”, **Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim**, Der: Metin Işık, Ayhan Erdem, Konya, Eğitim Kitabevi Yayınları, 2008.
- Avcı, Nabi: **Kitle Kültürü Enformatik Cehalet**, Ankara, Rehber Yayıncılık, 1990.
- Aydın, Mustafa, Aras, Damla: “Ortadoğu’da Ekonomik İlişkilerin Siyasi Çerçevesi; Türkiye’nin İran, Irak ve Suriye ile Bağlantıları”, **Uluslararası İlişkiler Ekonomik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2004.
- Ayhan, Veysel, Tür, Özlem: **Lübnan Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler**, Dora Yayınları, Bursa, 2009.
- Ayhan, Veysel: **Ortadoğu ve Petrol**, Bursa, Dora Yayıncılık, 2009.
- Bagdikian, Ben H.: **The Media Monopoly**, Boston, Beacon Press, 1983.
- Bagdikian, Ben H.: **Yeni Medya Tekeli**, Çev. Emine Eminel, Ankara, Akılçelen Kitaplar, 2016.
- Bağbaşıoğlu, Arif: **NATO’nun Dönüşümü’nün Balkanlar’a Yansımaları: Müdahale, Genişleme, Ortaklıklar**, Ankara, Nobel

Akademik Yayıncılık, 2018.

- Balcı, Kemal: **“Türkiye’de Gazeteci-Politikacı İlişkileri: Bir Çürümenin Perde Arkası”**, Türkiye’de Gazetecilik, Der: Deniz Zeryek, Pınar Meriç, Ankara, ÇGD Yayınları, No: 29, 2003.
- Barret, Oliver Boyd: **Media Imperialism: Towards an International Framework for the Analysis of Media Systems**, James Curran, Micheal Gurevitch, James Woolcott, Mass Communication and Society, Sage, Ca., 1977.
- Barrett, Oliver Boyd, Rantanen, Terhi: **News Agencies, The Media: And Introduction, Addison Wesley**, New York, Longman Ltd., 1998.
- Bar-Tal, D.: **Delegitimization: The Extreme Case of Stereotyping**, D Bar-Tal, C F Grauman, A Kruglanski ve W Stroebe (Eds.), Streotyping and Prejudice, New York: Springer-Verlag, 1989.
- Başaran, Funda, Yüksel, Hakan: **“Uluslararası İletişimin Eleştirel Ekonomi-Politiği: Soğuk Savaştan Yeniden Yapılandırmalara”**, Ed: Meltem Bostancı, **Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği İletişim Politikalarında Küreselleşme**, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Bauman, Zygmunt: **Küreselleşme**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2006.
- Becerikli, Sema, Altun, Abdülrezzak, Özmen, Şule Yüksel: **“Medya ve Enerji: Medya Enerji Verimliliğini İçeren Metinlerin Analizi”**, **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı: 44, Bahar-2017.
- Bell, Daniel: **The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting**, New York, Basic Books, 1973.
- Bıçakçı, İlker: **İletişim ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım**,

- Mediacat, 2000.
- Bıçakçı, İlker: **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Ankara, MediaCat Yayınları, 1998.
- Bilgili, Can: “Medya(nın) Ekonomisi ve Medya Ürününe Etki Biçimleri”, **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, Sayı 3, 2005.
- Boratav, Korkut: “2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri, İşletme ve Finans Dergisi”, 2001.
- Bozkurt, Veysel: **Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar**, derleyen: Veysel Bozkurt, Küreselleşmenin İnsan Yüzü, Bursa, Alfa Yayınları, 2000.
- Bozkurt, Veysel: **Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü** 2000’den aktaran Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya, İstanbul, Derin Yayınları, 2014.
- Brehier, Emile: **Science et Humanisme**, 1948.
- Brown, L. Carl (der.): **Diplomacy in the Middle East: the International Relations of Regional and Outside Powers**, Londra, I.B.Tauris, 2004.
- Burton, Graeme: **Görünenden Fazlası**, Çev: Nefi Dinç, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995.
- Burton, Graeme: **Görünenden Fazlası**, Çev: Nefin Dinç, İstanbul, Alan Yayınları, 1995.
- Bülbül, A. Rıdvan: **Genel Gazetecilik**, Ankara, Nobel Yayınları, 2006.
- Bülbül, A. Rıdvan: **Uluslararası İletişim**, Konya, Damla Ofset, 2000.

- Bülbül, A. Rıdvan: **Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri**, Ankara, Nobel Yayınları, 2000.
- Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz: **Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya**, İstanbul, Derin Yayınları, 2014.
- Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz, Büyükbaykal, Güven: “Kültür ve Sanat Gazeteciliği Eğitiminin Önemi”, **İletişim Çalışmaları**, Sakarya, 2019.
- Caner, Mustafa: “Amerikan Medyasında İran’da Kadın Hareketleri: Ahmedinejad Dönemi”, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2016.
- Castells, Manuel: **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi**, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2008.
- Chomsky, Noam, Achcar, Gilbert: **Tehlikeli Güç**, Edt.: Stephen R. Shalom, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul, İthaki Yayınları, 2007.
- Cook, Guy: **The Discourse of Advertising**, London, Routledge, 1992, sayfa 2’den aktaran, Mustafa Karaoğlu, Tansu Çiller ve Söylemi, İzmir Saray Medikal Yayıncılık, 1996.
- Coştu, Yakup: “Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler”, **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, IV (7-8), 2005.
- Cottle, Simon: **Media Reserach and Ethnic Minorities: Mapping The Field**, Simon Cottle, Ed. Ethnic Minorities and Media: Changing Cultural Boundaries, Philadelphia: Open University Press, 2002.
- Curran, J., Gurevitch, M., Woollacott, J.: **İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar**, AÜ, BYYO 1989/1990 Yıllık, Çev: Meral Özbek, Ankara, 1991.

- Çelenk, Sevilay: **Ayrımcılık ve Medya**, Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar, Editör: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara, Fersa Yayıncılık, 2010.
- Çelik, Hatice: “The Role of Non-Governmental Organizations in Turkish Foreign Policy Decision Making”, **Social Sciences Studies Journal**, 4 (15), 2018.
- Çelik, Mehmet Y.: “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, DPUJSS Number 32, VOL II, APRIL 2012.
- Çelik, Mehmet Yunus: Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 32. Sayı Nisan 2012.
- Çomu, Tuğrul, Halaiqa, İslam: **Web İçeriklerinin Metin Temelli Çözümlemesi**, Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri, içinde Der: Mutlu Binark, Ankara, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Rapoport, D. C.: The four Waves of Modern Terrorism, Los Angeles: University of California, 2004.
- Demirtaş, Mustafa: **Zygmunt Bauman’da Bilgi/iktidar İlişkisi ve Entelektüeller**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010.
- Dicken, Peter: **Global Shift: The Internationalization of Economic Activity**, Newyork, Guilford Press, 1992.
- Dijk, Jan Van: **Ağ Toplumu**, Çev: Özlem Sakin, İstanbul, Epsilon Yayınevi, 2018.
- Dijk, T. A. Van: **Söylem ve İktidar**, Çev: Pınar Uygun, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi içinde, İstanbul, HDV Yayınları, 2010.

- Dijk, T. A. Van: **News As Discourse**, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1987b.
- Drost, Harry: **The World's New Media**, London, Longman Group UK Limited, 1991.
- Dursun, Çiler: **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001.
- Dursun, Onur: “Batı’nın Egemen ‘Kötü-Öteki-Doğu’ Düşüncesinin Pekiştirildiği Bir Alan: Dünya Basın Fotoğrafları Kuruluşu, Yılın Fotoğrafı Kategorisi Üzerine Bir Analiz”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2014/II 47, s. 25.
- Eagleton, Terry: **İdeoloji**, Çev: Muttalıp Özcan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.
- Efegil, Ertan: “Mısır ve Ürdün’ün Dış Politikalarını Şekillendiren Unsurlar”, **Orta Doğu Analiz Dergisi**, Mart 2013, Cilt 5, Sayı 51, s. 21.
- Engin, Ali Osman: “Bilginin İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi”, **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2015, Sayı 11, s. 429.
- Erdoğan, İrfan: **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2002.
- Erdoğan, İrfan: **Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum**, Ankara, Erk Yayıncılık, 1. Baskı, 2003.
- Erdoğan, Mustafa: **Liberal Toplum Liberal Siyaset**, Ankara, Siyasal Yayınevi, 1998.
- Foster, John Bellamy: **Emperyalizmin Yeniden Keşfi**. Çev: Çiğdem Çıdamlı, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006.

- Foulquie, Paul: **Varoluşunun Varoluşu**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.
- Fox, Jeremy: **Chomsky ve Küreselleşme**, İstanbul, Everest Yayınları, 2002.
- Füsun, Alver: **Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul, Der Yayınları, 2003.
- Gaillard, Philippe: **Gazetecilik Technique du Journalisme**, Çev: Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.
- Galtung, Johan, Ruge, Mari Holmboe: **The Structure of foreign news, Journal of Peace Rescach**, 1965.
- Gauchet, Marcel: **Anlam Borcu ve Devletin Kökenleri, İlkelerde Din ve Siyaset, Devlet Kuramı**, Der. ve Çev: C.A. Bakal, Ankara, Dost Yayınları, 2000.
- Geray, Haluk: **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**, Ankara, Genesis Kitap, 2011.
- Giddens, Anthony: “Küreselleşmenin İkilemleri, Sosyal Demokrat Değişim Dergisi”, 1999.
- Giddens, Anthony: **Elimizden Kaçan Giden Dünya**, Alfa Basın Yayınları, 2000.
- Girgin, Atilla: “Haber Ajansı”, **Selçuk İletişim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.122-114.
- Girgin, Atilla: **Haber Yazma Teknikleri**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1998.
- Girgin, Atilla: **Uluslararası İletişim Haber Ajansları ve AA**, İstanbul, Der Yayınları, 2002.

- Girgin, Atilla: **Yazılı Basında Haber ve Habercilik “Etik”i**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2000.
- Gölcü, Abdülkadir, Dağlı, Aşye Nur: “Haber Söyleminde Ötekiyi Aramak”, **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 28, s. 16.
- Gönenç, Aslı Yapar, Bozkurt, Gülsün: **Dil Temelinde Felsefe ve Medya**, İstanbul, Der Yayınları, 2017.
- Gönenç, Özgür: **Haber Ajansları**, İstanbul, Derin Yayınları, 2015.
- Gurvitch, Georges: **La Vocation Actuelle de la Sociologe**, Cilt I. 1963. s. 47.
- Güçlü, Sevinç: **Ekonomik Kurumlar, Kurumlara Sosyolojik Bakış**, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2005.
- Güney, Çetin: **Büyük Ortadoğu Çerçevesinde İslam ve Demokrasi**, Cilt: 11, Sayı: 3, Ankara, Asam Yayınları, 2005, s. 39.
- Güngör, Nazife: “Basın İktidar İlişkileri Açısından Türkiye’de Basın Özgürlüğü Tarihsel Bir Çözümleme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 13, Sayı: 1-2, 1997, s. 225.
- Güngör, Nazife: **İletişim Bilimlerine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi Yayınları, 2017.
- Güngör, Nazife: **İletişim Kuram ve Yaklaşımlar**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2011.

- Habermas, Jürgen: **İletişimsel Eylem Kuramı**, Çev: Mustafa Tüzel, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2001.
- Hadduri, Macid: “Ortadoğu Politikasında Ordunun Rolü”, Çev: T. Karamustafaoğlu, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 22-23, Sayı, 1-4, 1965-1966, s. 43-44.
- Hall, Stuart: **İdeoloji ve İletişim Kuramı**, Aktaran: Bedriye Poyraz, Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik, Ankara, Ütopya Yayınları, 2002.
- Hall, Stuart: **İdeoloji ve İletişim Kuramı, Medya Kültür Siyaset İçinde**, Der: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, 1996.
- Hall, Stuart: **İdeolojinin Yeniden Keşfi: “Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulananın Geri Dönüşü”**, Medya İktidar İdeoloji içinde, Der: M. Küçük, İstanbul, Ark Yayınları, 1994.
- Hall, Stuart: **The Local and Global: Globalization and Ethnicity**, Ed. Antoyny. D.King. Culture, Globalizationa and the World-System, London, Macmillan, 1999, s. 28-32.
- Hall, Stuart: **The Rediscovery of İdeology, Returon of the Repressed in Media Studies, in Culture, Society and the Media**, Edt. by Gurevitch, M. Bennett, T. Curran, J. Wollacott, j. 1982, s. 52-87.
- Hamelink, Chess: **Merkez ve Çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği, Enformasyon Devrimi Efsanesi**, Çev. ve Der: Yusuf Kaplan, Kayseri, Rey Yayıncılık, 1991.
- Hartley, John: **Communication, Cultural and Media Studies**, The Key Concepts, Third Edition, Routledge, 2002.
- Held, David, McGrew, **Global Transformaitons: Politics, Economics And**

- Anthony, Goldblatt, David vd.: **Culture**, Cambridge, Polity, 1999.
- Herman, Edward S., McChesnesney, Robert W.: **The Global Media-the New Missionaries of Corporate Capitalism**, London, 2004.
- Hjarvard, Stig: **Global Media Cultures: A Research Programme on the Role of Media in Cultural Globalization**, Nordicom Review, 20 (2), 1999.
- Hobsbawm, Eric: **Milliyetçilik ve Etnisite, Foklora Doğru**, No: 67, İstanbul, 2002.
- İnceoğlu, Yasemin G.: **Uluslararası Medya-Medya Eleştirileri**, İstanbul, Der Yayınları, 2010.
- İnceoğlu, Yasemin, Çoban, Savaş: **Azınlıklar Ötekiler ve Medya**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- İnceoğlu, Yasemin: **Uluslararası Medya**, Der Yayınevi, İstanbul, 2015.
- İrvan, Süleyman: **Medya Kültür Siyaset**, Ankara, Ark Yayınları, 1997.
- İşler, Ahmet, Savaş, Ali Rıza: “20. Yüzyıl Uluslararası Güç Odağında Orta Doğu ve Batı Ülkelerinin Gelişmişliğine Tarihsel Bir Bakış”, **Bitlis Eren Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, Aralık 2018, s. 762.
- Jerdan, William: **Men I Have Known**, Londra, G. Routledge and sons, 1886.
- Kafesoğlu, İbrahim: **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1992.

- Kara, A. Bengü: “Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları Örnek Olay: Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 58.
- Kaynak, Mahir, Gürses, Emin: “Yeni Orta Doğu Haritası”, Akt: Sait Yılmaz, Orta Doğu’ya Demokrasi Getirmek, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı 5, 2010, s. 71.
- Kaynak, Mahir, Gürses, Emin: **Yeni Orta Doğu Haritası**, İstanbul, Profil Yayınları, 2007.
- Keane, Jonh: **Medya ve Demokrasi**, Çev: Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Kepplinger, Hans Mathias: **Realkultur and Medienkultur: Literarische Karrieren in der Bundesrepublik**, Freiburg/Mühchen, 1975.
- Kepplinger, Hans Matthias: **Die Demontage: Der Politik**, Beck Verlag, München, 1998.
- Kıvılcım, Fulya: “Küreselleşme Olgusu ve Çokuluslu Şirketlerin Küreselleşme Süreci Üzerindeki Rolü”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 5, No 2, 2013, s. 3.
- Kirişçi, Kemal, Winrow, Gareth M.: **Kürt Sorunu- Kökeni ve Gelişimi**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997.
- Kuyucu, Mihalıs: “Küresel Medya İşletmeciliği Küresel Medya İşletmelerinde Yönetim Sorunları”, **Karedeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 5-6, 2013, s. 22.
- Küçük, Mehmet: **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Lenin, Viladimir İlyich: **Ekim Devrimi Dosyası: Sovyet Yönetiminin Örgütlenmesi**, Ankara, Ekim Yayınları, 1990.

- Lewis, Bernard: **Rethinking the Middle East, Foreign Affairs**, Vol. 71, No: 4, Fall, 1992, s. 103-104.
- Lorimer, R., O'Donnell, E.: “Yayıncılıkta Globalleşme (Küreselleşme) ve Uluslararasılaşma”, Çev: Zeynep Çetin, **İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi**, 1997, Sayı: 6, s. 116-117.
- MacBride, Sean: **Birçok Ses Tek Bir Dünya İletişim ve Toplum Bugün ve Yarın**, Basıma Hazırlayan: Suat Sinanoğlu, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayını, 1993.
- Maier, Robert: **Otoriter ve Totaliter Bir Geçmişle Nasıl Hesaplaşılır? Ders Kitabı Yazarların Önündeki Sorunlar, Tarih Eğitimi ve Tarihteki “öteki” Sorunu**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Mathien, Michel, Conso, Catherine: **Les Agences de Presse Internationales**, Presses Universitaires de France, Paris, 1997.
- Mattelard, Armand: **İletişimin Dünyasallaşması**, Çev: Halime Yücel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.
- McQuail, Denis, Windahl, Sven: **İletişim Modelleri Kitle İletişim Çalışmalarında**, Çev: Konca Yumlu, Ankara, İmge Kitapevi, 2. Baskı, 2005.
- Mora, Necla: “Türk Yazılı Basınında Haber Anlayışı”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 19, 2004, İstanbul, s. 140.
- Morley, David, Robins, Kevin: **Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar**, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997.

- Mosco, Vicent: **The Political Economy of Communicatinon**, 2. Baskı, Sega, London, 2009.
- Mowlana, Hamid: **“İnternational Flow of Information: A Global Report and Analysis”**, Unesco, Paris, Imprimerie Boudin, 1985, s. 14.
- Mutlu, Erol: **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Ark Yayınevi, 1994.
- Mutlu, Erol: **Televizyonu Anlamak**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991.
- Neack, L.: **The New Foreign Policy: Power Sekking in a Globalized Era**, Lanham: Rowman-Littlefield Publishers, 2008.
- Öngören, Gürsel: **Uluslararası İletişim**, İstanbul, Der Yayınları, 1995.
- Özçetin, Burak: **Kitle İletişim Kuramları Kavramlar Okullar Modeller**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.
- Özkan, Abdullah: **Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri, Stratejik Rapor No: 15**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006.
- Öztürk, Selim: **“Orta Doğu’daki İki Otoriter Lider Örneği Üzerine, Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni”**, **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı 97, 2020, s. 68-70.
- Pahl, R.E., Winkler, J.T.: **The Economic Elite: Theory and Practice**, Der. P. Stanworth ve A. Giddens, Elites and Power in British Society, Cambridge University Press, 1974.

- Pirinççi, Ferhat: “Orta Doğu’da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar ve Tedarikçiler”, **İnternational Journal of Social Inquiry**, Cilt/Volume 11 Sayı, 2018, s. 287.
- Poyraz, Bedriye: **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2002.
- Ritzer, George: **Küresel Dünya**, Çev. Melih Pekdemir, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Robins, Kevin, Morley, David: **Kimlik Mekânları**, Çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Röhl, Hennig: Die Macht der Nachricht, Verlag Ullstein GmbH, Berlin, 1992, s. 112.
- Sabine, George: **Siyasal Düşünceler Tarihi**, C. II, Çev. S. Kaptan, İstanbul, Sevinç Matbaası, 1996.
- Said, Edward W.: Haberlerin Ağında İslam, Çev: Alev Alatl, İstanbul, Babil Yayıncılık, 2000.
- Said, Edward W.: **Şarkiyatçılık**, Çev: Berna Ülner, İstanbul, Metis Yayınları, Baskı 6, İstanbul, 2012.
- Said, Edward: **Kültür ve Emperyalizm**, Çev: Nemciye Alpay, İstanbul, Hil Yayınları, 2004.
- Said, Edward: **Oslo’dan Irak’a ve Yol Haritası**, Çev: Murat Uyurkulak, İstanbul, Agorakitaplığı, 2005.
- Sanandaji, Nima: **Kapitalizmin Doğduğu Yer Orta Doğu**, Çev: Ahmet Uzun, Ankara, Liberte Yayın Gurubu, 2020.

- Scaddan, C., Szudek, M., Krasno, Jean: “Saddam Hussein: Violence and Terror”. Personality, Political Leadership, and Decision Making: A Global Perspective içerisinde. Jean Krasno and Sean LaPides (Ed.). Santa Barbara, California: ABC-CLIO, LLC.,2015, s.45 Akt. Selim Öztürk, Orta Doğu’daki İki Otoriter Lider Örneği Üzerine, Cemal Abdünnasır ve Ayetullah Humeyni, **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı 97, 2020, s. 68.
- Schiller, Herbert I.: **The Privatization of Information. E. Wartella, D.C. Whitney** (Edited by), Mass Communion Review Yearbook. V. 4. California, Sage, 1983, s. 539.
- Schiller, Herbert: **Zihin Yönlendirenler**, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul, Pınar Yayınları, 1993.
- Seçim, F., Turan, S.: **Haber Ajansları**, Ankara, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1994, s. 126’dan Aktaran: A. Bengü Kara, “Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları Örnek Olay: Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 55.
- Sheafer, Tamir: **How to Evaluate It: The Role of Story – Evaluative Tone in Agenda Setting and Priming**, Journal of Communication 57(1): 2007.
- Shrivastava, K. M.: **News Agencies From Pigeon To Internet**, New Delhi, New Dawn Press, 2007.
- Sinkaya, Bayram: **Ortadoğu Siyasetine Giriş: Temel Faktörler, Aktörler ve Dinamikler**, Orsam Kaynak, No: 1. Nisan, 2016.
- Sözen, Edibe: **Söylem Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 1999.

- Stevenson, Nick: **Medya Kùltürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**, Çev: Göze Orhon, Engin Aksoy, 2. Baskı, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2015.
- Şahin, Türel Yılmaz: **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Ankara, Barış Kitap, 2011.
- Şenel, F.: **Sosyolojide Kullanılan Başlıca Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri Nelerdir? 50 Soruda Bilim ve Bilimsel Yöntem**, Der: A Şenel, İstanbul, 7 Renk Basım Yayın ve Filmcilik Ltd. Şti., 2012.
- Şener, Nihal Kocabay: “Haberlerde Gerçeğin Yeniden Üretilmesi: Batı Medyasında Doğu İmgesi”, **Middle Black Sea Journal of Communication Studies**, Cilt2, Sayı 1, 2017.
- Talas, Mustafa, Kaya, Yaşar: “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 22. Sayı, 2007/Güz, s. 153.
- Talu, Umur: “Medyadan Yansıyan Öteki’ler ve Öteki’nin Medyada Yeniden Üretimi”, **Karizma Dergisi**, Sayı 3, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2000, İstanbul, s. 8’den Aktaran: Güliz Uluç, “Medya ve Oryantalizm”, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Thompson, John B.: **Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması**, Hazırlayanlar: David Held ve Anthony McGrew, Ankara, Phoenix Yayınları, 2008.
- Timisi, Nilüfer: **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2003.
- Tokgöz, Oya: **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 1994.

- Tokgöz, Oya: **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları, 11. Baskı, 2015.
- Toruk, İbrahim, Şeker, Mustafa: “Etnik Kimliklerin Medyada Sunumu: Hrant Dink Olayı Örneği”, **Global Media Journal**, vol.3. 2012, s. 177.
- Tozkoparan, Gülseren: “Körfez Savaşı’nda Türk Basını ve Haber Kaynakları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara, 1994, s.10.
- Tsui, Lai Si: **The Use Of New Communication Technologies İn Third World Countries: A Comparison of Perspectives**, Gazette. 48 (2), 1991.
- Turow, Joseph: **Learning to Portray Institutional Power: The Socialization of Creators of Mass Media Organization**, Der. R. D. Mcphee, P. K. Tompkins, Organizational Communication: Traditional Themes and New Directions, Beverly Hills, CA: Sage, 1983.
- Uluç, Güliz: **Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı Olanaklar-Sorunlar-Tartışmalar**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2008.
- Uluç, Güliz: **Medya ve Oryantalizm**, Anahtar Yayınları, İstanbul, 2009.
- Adil, İdris: UNESCO: **Mac Brıde Komisyonu Raporu**, Aktaran: İdris Adil, Uluslararası İletişim Düzeni ve Ulusal Basının Dışa Bağımlılığında Türkiye Örneği Haberde Dışa Bağımlılık, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1991, s. 33-37.
- Ünlüer, A.Oğuz: **Medya Etiğini Çevreleyen Dışsal/Yapısal Etkenler ve Etik Uygulamalar**, Medya ve Etik, 1. Baskı, Eskişehir:

Anadolu Üniversitesi, 2013.

Vardal, Berke, Güz,
Nükhet, Güzelşen, M.R.
vd.:

Başlıca Dilbilim Terimleri, İstanbul Üniversitesi Yayınları,
No: 2462. Yabancı Diller Yüksekokulu Yayınları, No: 1,
İstanbul, 1978.

Varol, Sibel Fügen:

“Haberin Küreselleşmesi: Kuramsal Bir
Değerlendirme”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 2, Cilt 5, s. 83.

Varol, Sibel Fügen:

“Medyanın Küreselleşmesi: Neden-Sonuç Ekseninde Bir
Değerlendirme”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim
Fakültesi Elektronik Dergisi**, Sayı 1, 2017, s. 408.

Vliegthart, Rens,
Roggeband, Conny:

Framing Immigraton and Integration, International
Communication Gazette, 69(3): 2007, s. 295 – 319.

Winham, Gilbert R.:

International Trade Policy in a Globalizing Economy,
International Journal, 1996.

Wu, Haoming Denis:

**Investigating the determinants of international news
flow: a meta-analysis**, Gazette 60(6), 1998, s. 507.

Yağlı, Soner:

“Haber ve İdeoloji İlişkisi: Haber Metinlerinde Gerçekliğin
Sunumu”, **Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni
Düşünceler Hakemli E- Dergisi**, Sayı 2, 2007, İzmir, s. 357.

Yavaşgel, Emine:

Çoğulculuk Demokrasi Kuramı, İstanbul, Filiz Kitapevi
Basım Yayın Dağıtım, 2018.

Yaylagül, Levent:

**Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel
Yaklaşımlar**, 8. Baskı, Ankara, Dipnot Yayınları, 2017.

Yeşil, Muhacir Murat:

**Ekonomi-Politik Yaklaşımı Bağlamında Medyada
Tekelleşme Sorunu: Gazeteciler Üzerine Yansımalar**, yy.,

ty.

Yılmaz, Halil İbrahim: “Orta Doğu’nun Jeo-Ekonomik Önemi ve ABD’nin Orta Doğu Politikasının Ekonomik Nedenleri”, **Tesam Ekonomi Dergisi**, Ocak 2016, 3.(1). s. 99.

Yılmaz, Sait: “Orta Doğu’ya Demokrasi Getirmek”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı 5, 2010, s. 63.

Yüksel, Erkan: **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2001.

Zeytinli, Murat: **Uluslararası Haber Dengesizliği**, İstanbul, Rebel Yayıncılık, 1997, s.44’ten Aktaran: A. Bengü Kara, “Uluslararası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları Örnek Olay: Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 60.

Zeytinli, Murat: **Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları**, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi, 1996.

İnternet Kaynakları

- AFP: “Erdoğan, Türkiye oy verdikten sonra ABD’yi Avrupa’yı karışmakla suçladı”, **www.afp.com**, 5 Nisan 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2019.
- AFP: “Fransa Cumhurbaşkanı’nın İnsan Haklarına Saygılı Olduğu Gösterilmekte”, **www.afp.com**, 14 Mart 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 14 Mart 2019
- AFP: “Anti-Semitic football tweet sparks outrage in Germany and Israel”, **www.afp.com**, 10 Mart 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarih: 10 Mart 2019.
- AFP: “Conservatives See The Headscarf As The Basic Expression Of The Islamic Social Order”, **www.afp.com**, 15 Nisan 2019, www.afp.com, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2019.
- AFP: “Erdogan accuses US, Europe of 'meddling' after Turkey vote”, **www.afp.com**, 5 Nisan 2020, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 05 Nisan 2020.
- AFP: “Erdoğan, Türkiye Oy Verdikten Sonra ABD’yi Avrupa’yı Karışmakla Suçladı”, **www.afp.com**, 5 Nisan 2019 (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2019.
- AFP: “Lebanese band to apologise to Christians before home gig”, **www.afp.com**, 25 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2019.
- AFP: “Lebanon deports 16 Syrians: rights groups”, **www.afp.com**, 24 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2019.
- AFP: “Massive crowds mark 40th anniversary of Iran revolution”, **www.afp.com**, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.
- AFP: “Otobüsün intihar saldırısı 27 İran Devrim Muhafızını öldürdü”, **www.afp.com**, 14 Şubat 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2020.
- AFP: “Previous deadly attacks at Easter”, **www.afp.com**, 21 Nisan 2019, (Çevrimiçi), www.afp.com, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

- AFP: “Saudi Arabia accuses Iran of ordering drone attack on oil pipeline”, **www.afp.com**, 16 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), **www.afp.com**, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2019.
- AFP: “Trump says Saudi crown prince doing 'spectacular job’”, **www.afp.com**, 29 Haziran 2019, (Çevrimiçi), **www.afp.com**, Erişim Tarihi: 29 Haziran 2019.
- AFP: “Trump, Netanyahu spoke about Iran's 'malign' acts”, **www.afp.com**, 11 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), **www.afp.com**, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019.
- AFP: “Turkey, Erdogan will make the re-election lost by the AKP Istanbul”, **www.afp.com**, 4 Mayıs 2020, (Çevrimiçi), **www.afp.com**, Erişim Tarihi: 04 Mayıs 2020.
- AFP: “Türkiye Polisi, Açlık Grevini Destekleyen Mitingleri Engelledi”, **www.afp.com**, 2 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), **www.afp.com**, Erişim Tarihi: 02.05.2019.
- AFP: <https://www.afp.com/en>, (Çevrimiçi) 05 Eylül 2020.
- Agencia EFE: (Çevrimiçi) <https://www.efe.com/efe/english/queesefe/>, 17 Temmuz 2020.
- Akça, M.: “Terörizm Dosyası: I. Bir Olgu Olarak Terörizm”, **Akademik Perspektif**, 2013, (Çevrimiçi), <http://akademikperspektif.com/2013/10/30/terorizm-dosyasi-bir-olgu-olarak-terorizm/>, Erişim Tarihi: 01 Aralık 2020.
- Aldırmaz, Yaşar: **Terör ve Ortadoğu: El Kaide, Hizbullah, İsid**, s.12, (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/341387179_Teror_ve_Ortadoğu_El_Kaide_Hizbullah_ISID, 01 Aralık 2020.
- Alptekin, M. Yavuz: “Ortadoğu’nun Sosyo-Kültürel Altyapısı ve Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)”, **www.musayavuzalptekin.com**, 18 Aralık 2020, (Çevrimiçi), http://musayavuzalptekin.com/wp-content/uploads/2018/03/ortadogunun_sosyo_kulturel_yapisi_buyuk_ortadoğu_projesi.pdf, Erişim Tarihi: 18 Aralık 2020, s. 1-2
- Alptekin, M. Yavuz: **Orta Doğu’nun Etnik-Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi**, (Çevrimiçi), http://musayavuzalptekin.com/wp-content/uploads/2018/03/ortadoğu_bop.pdf, 11 Aralık 2020.
- Apnews: <https://apnews.com/>, (Çevrimiçi) 3 Eylül 2020.
- Apnews: “Amnesty Says Impunity Emboldens Mideast Rights Violations”,

- <https://apnews.com/>, 26 Şubat 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/07cbf2f6a3074836b257436d5a4e79f8>,
Erişim Tarihi: 26 Şubat 2019
- Apnews: “Britain Says Iranian Vessels Tried To Block Tanker In Gulf”,
<https://apnews.com/>, 11 Temmuz 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/8e9b76dee4294cdf8cbe20ab14d80033>,
Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019.
- Apnews: “Egypt Tightens Restrictions On Media, Social Networks”,
<https://apnews.com/>, 19 Mart 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/1540f1133267485db356db1e58db985b>,
Erişim Tarihi: 19 Mart 2019.
- Apnews: “Erdoğan’a göre “Patlama” Terörle Mücadele Yasası”,
<https://apnews.com/>, 5 Temmuz 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2019.
- Apnews: “General: No F-35 Jet Sale To Turkey If It Buys Russia System”,
www.apnews.com, 5 Mart 2020, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/87159dfdb36b40abbd554e6dc6f60da9>,
Erişim Tarihi: 05 Mart 2020
- Apnews: “Hezbollah Leader Blasts Trump Over Fight Against IS”,
<https://apnews.com/>, 23 Şubat 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/aa4e19199f084d98b8d3910854ce7102>,
Erişim Tarihi: 23 Şubat 2019.
- Apnews: “Iran Hits Iraqi Kurdish Fighters With Cross-Border Shelling”,
<https://apnews.com/>, 12 Temmuz 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/31cdc76fcc774f7f9f1c80c2fb524d54>,
Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2019.
- Apnews: “Iranian Who Removed Headscarf Sentenced To Year In Prison”,
<https://apnews.com/>, 14 Nisan 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/447930d579964a9ca96e796948b8b209#:~:text=Mohammad%20Najafi%20was%20sentenced%20in,for%20publicly%20supporting%20opposition%20groups.>, Erişim Tarihi: 14 Nisan 2020
- Apnews: “Iranian Who Removed Headscarf Sentenced To Year In Prison”,
<https://apnews.com/>, 14 Nisan 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/447930d579964a9ca96e796948b8b209#>,
Erişim Tarihi: 14 Nisan 2019.
- Apnews: “Iranians mark anniversary of victory day in 1979 revolution”,
<https://apnews.com/>, (Çevrimiçi), <https://apnews.com/>, Erişim

Tarihi: 11 Şubat 2019.

Apnews: “Iranians Mark Anniversary Of Victory Day İn 1979 Revolution”,
<https://apnews.com/>, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/a9ad1e55256a4bfeaf794d13116a7183>,
Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019

Apnews: “Iraqi Christians fear returning home, wary of Shiite militia”,
<https://apnews.com/>, 11 Şubat 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2019.

Apnews: “Israel Arrests Palestinian Suspect İn Teenager’s Killing”,
<https://apnews.com/>, 9 Şubat 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/20333f72877e4666ab49d652abe2fc79>,
Erişim Tarihi: 9 Şubat 2019.

Apnews: “Israel Comes To Standstill As Siren Wails For Memorial Day”,
<https://apnews.com/>, 7 Mayıs 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/df34bf531e7548d1b2e89cb03d281a9d>,
Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019.

Apnews: “Israeli Fire Kills Gaza Protester”, **<https://apnews.com/>**, 9 Mart 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/1d986143a1bd448dad657b7fe019a578>,
Erişim Tarihi: 09 Mart 2019.

Apnews: “Militants Behead 4 People İn Egypt’s Sinai”,
<https://apnews.com/>, 17 Temmuz 2019, (Çevirim içi),
<https://apnews.com/article/c75e1ed184054e3abc1e711307db8658>,
Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2019.

Apnews: “Militants Behead 4 People İn Egypt’s Sinai”, **<https://apnews.com/>**,
17 Temmuz 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/c75e1ed184054e3abc1e711307db8658>,
Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2019.

Apnews: “No F-35 Jet Sale To Turkey If It Buys Russia System”,
<https://apnews.com/>, 5 Mart 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/87159dfdb36b40abbd554e6dc6f60da9>,
Erişim Tarihi: 05 Mart 2019.

Apnews: “Report: Iran Holds Drill Near Key Strait, Tests Armed Drones”,
<https://apnews.com/>, 14 Mart 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/article/5ba7551ef3984605b33be28f21bb9341>,
Erişim Tarihi: 14 Mart 2019.

Apnews: “Rights group faults treatment of Lebanese held in UAE”,

- <https://apnews.com/>, 25 Mart 2019, (Çevrimiçi),
<https://apnews.com/>, Erişim Tarihi: 25 Mart 2019.
- Apnews: “The Latest: Trump Boasts Of Israel Support To Jewish Group”,
<https://apnews.com/>, 7 Nisan 2019, (Çevirim içi),
<https://apnews.com/article/38666fed556341cb869375c942ae92e1>,
Erişim Tarihi: 7 Nisan 2019.
- Apnews, Reuters: <https://apnews.com/>, <https://apnews.com/>, <https://www.reuters.com/>,
(Çevrimiçi) Şubat 2019- Temmuz 2019.
- Associated Press: "2016 Consolidated Financial Statements" (PDF). Associated Press.
April 5, 2017. Archived (PDF) from the original on March 4, 2018.
Retrieved March 4, 2018.
- Central Intelligence Agency: (Çevrimiçi) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>, 10 Eylül 2020.
- Central Intelligence Agency: (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20191212031714/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>, 11 Eylül 2020
- Erdoğan, İrfan: “Uluslararası İletişim Düzeni”, (Çevrimiçi)
<http://irfanerdogan.com/intro2com/intrntnl.html>, 30 Ocak 2019.
- Freedomhouse.org: (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/>, 08 Aralık 2020.
- Globalfirepower.com: “Proven Oil Reserves By Country”, (Çevrimiçi),
<https://www.globalfirepower.com/proven-oil-reserves-by-country.asp>, 13 Aralık 2020.
- Gupta, Dipak K.: Understanding Terrorism and Political Violence: The Life Cycle of Birth, Growth, Transformation, and Demise, London, :Routledge, 2008.
(Çevrimiçi), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17419160902782557>, Erişim Tarihi: 01 Aralık 2020.
- Internet Archive: (Çevrimiçi)
https://web.archive.org/web/20130612094341/http://www.leader.ir/angs/en/index.php?p=leader_law, 11 Eylül 2020.
- Internet Archive: (Çevrimiçi)
<https://web.archive.org/web/20160813044229/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 11 Eylül 2020.
- Internet Archive: (Çevrimiçi)
<https://web.archive.org/web/20191221102939/https://www.cbs.gov>.

il/he/pages/default.aspx 11 Eylül 2020.

- İlkiz, Fikret: “Medya ve Tekelleşme”, (Çevrimiçi)
<https://m.bianet.org/bianet/medya/24607-medyada-tekellesme>, 03 Ocak 2020.
- İpek Yolu Kalkınma Ajansı: İpek Yolu Kalkınma Ajansı Ortadoğu Durum Raporu, (Çevrimiçi),
<https://www.ika.org.tr/upload/yazilar/Ika-Orta-Dogu-Durum-Raporu--268242.pdf>, 01 Eylül 2020.
- Karahisar, Tuba: “Medya ve Küreselleşme”, (Çevrimiçi)
http://www.halklailiskiler.com.tr/MEDYA_VE_KURESELLESME..php, 26 Aralık 2019.
- Mediametrie.com: <http://www.mediametrie.com/eurodatatv/> (Çevrimiçi) 10 Ocak 2020.
- Ohchr.com: “**Universal Declaration of Human Rights**”, 8 Aralık 2020, (Çevrimiçi),
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf, Erişim Tarihi: 08 Aralık.2020.
- Özkan, Abdullah: “Küreselleşme Sürecinde Medya ve Siyaset: Medya Gücü mü Gücün Medyası mı, (Çevrimiçi)
https://tasam.org/tr/icerik/777/kuresellesme_surecinde_medya_ve_siyaset_medya_gucumu_gucun_medyasimi, 07 Ocak 2020.
- Reuters: “ABD Lübnan ordusuna füze gönderiyor”, **www.reuters.com**, 13 Şubat 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2019.
- Reuters: “As Iran Nuclear Deal Flounders, France Turns To Saudi For Oil”, www.reuters.com, 13 Haziran 2019, (Çevrimiçi)
<https://www.reuters.com/article/us-france-saudi-iran-idUSKCN1TE1IJ>, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2019.
- Reuters: “As Iran Nuclear Deal Flounders-France Turns To Saudi For Oil, Iran Supreme Leader Says He Has No Intention To Make Or Use Nuclear Weapons”, **www.reuters.com**, 13 Haziran 2019, (Çevrimiçi), https://sg.news.yahoo.com/iran-nuclear-deal-flounders-france-110550077.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAI1NlHuAo9muconEBbgBsIu9rh5gfz0lZ2P-x8UK_bo-1MKEaqUXKXkXXd-6ZCqEhF6-TcPFgzW1b3NN7isY3EX0Pj48cWztFTAZz5OrwMnALXE4Fgd6hYOPUru2kQOarym844X7nPCqA4AgPl0qW5k2jaiGdTkywFxuL

0vlfK2h, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2019.

- Reuters: “Braving Dangerous Waters, Iranians Seek A Better Life İn Britain”, **www.reuters.com**, 1 şubat 2019, (Çevirim içi), <https://www.reuters.com/article/us-britain-migrants-iran-idUSKCN1PH0TG>, Erişim Tarihi: 1 şubat 2019).
- Reuters: “Braving Dangerous Waters, Iranians Seek A Better Life İn Britain”, **www.reuters.com**, 1 şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-britain-migrants-iran-idUSKCN1PH0TG>, Erişim Tarihi: 1 şubat 2019.
- Reuters: “Egypt To Raise Power Prices By 14.9% For FY 2019-2020 – Minister, **www.reuters.com**, 21 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://fr.reuters.com/article/ozatp-uk-egypt-electricity-idAFKCN1SR12Z-OZATP>, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2019.
- Reuters: “Egyptian Government Debt Surges İn 2018”, **www.reuters.com**, 21 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://uk.reuters.com/article/egypt-economy/egyptian-government-debt-surges-in-2018-idUKL5N22X4WT>, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2019.
- Reuters: “Europeans, Canada, Australia İssue First Rebuke Of Saudi Arabia At U.N. Rights”, **www.reuters.com**, 7 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-saudi-rights-un-idUSKCN1QO15B>, Erişim Tarihi: 7 Mart 2019.
- Reuters: “In Gaza, Women Walk Thin Line Between Hope And Despair”, **www.reuters.com**, 8 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://de.reuters.com/article/us-palestinians-gaza-women/in-gaza-women-walk-thin-line-between-hope-and-despair-idUSKCN1QP0LY>, Erişim Tarihi: 8 Mart 2019.
- Reuters: “Iran Leader Approves Tapping Sovereign Fund For Flood Relief, **www.reuters.com**, 15 Nisan 2019, (Çevirim içi), Erişim Tarihi: 15 Nisan 2019.
- Reuters: “Iran's Oil Tanker Fleet Being Squeezed As Sanctions Bite”, **www.reuters.com**, 13 Mart 2019, (Çevirim içi), <https://fr.reuters.com/article/us-iran-sanctions-tankers-insight-idUSKBN1QU0KM>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2019.
- Reuters: “Iran's Oil Tanker Fleet Being Squeezed As Sanctions Bite”, **www.reuters.com**, 13 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://fr.reuters.com/article/us-iran-sanctions-tankers-insight-idUSKBN1QU0KM>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2019.

- Reuters: “Iraq's Racy TV İn Ramadan Revives An İndustry - And Draws Censure”, **www.reuters.com**, 21 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-religion-ramadan-iraq-idUSKCN1SR1SO>, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2019.
- Reuters: “Israeli Troops Kill Palestinian During Gaza Protests: Health Ministry **www.reuters.com**, 10 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-protests-idUSKCN1QP24K>, Erişim Tarihi: 10 Mart 2019.
- Reuters: “Millions Celebrate LGBTQ Pride İn New York Amid Global Fight For Equality: Organizers”, **www.reuters.com**, 1 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-gay-pride/millions-celebrate-lgbtq-pride-in-new-york-amid-global-fight-for-equality-organizers-idUSKCN1TV0T2?il=0>, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.
- Reuters: “Nations Using Oil 'As A Weapon' Causing Damage To OPEC - Iran Oil Minister”, **www.reuters.com**, 1 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.
- Reuters: “NYSE to assist Israel in creating secondary tech stock Exchange”, **www.reuters.com**, 9 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 09 Temmuz 2019.
- Reuters: “Robots Compete With Child Jockeys İn Egyptian Camel Races”, **www.reuters.com**, 19 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-egypt-camels/robots-compete-with-child-jockeys-in-egyptian-camel-races-idUSKCN1R01V6>, Erişim Tarihi: 19 Mart 2019.
- Reuters: “Saudi Arabia Accuses Iran Of Ordering Drone Attack On Oil Pipeline”, **www.reuters.com**, 16 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-iran-idUSKCN1SM0WJ>, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2019.
- Reuters: “Saudi Arabia To Raise Around \$31 Billion İn Debt This Year”, **www.reuters.com**, 31 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-saudi-debt-idUSKCN1RC08D>, Erişim Tarihi: 31 Mart 2019.
- Reuters: “Saudi-Led Forces, Israel Among States Rapped By U.N. For Killing Children”, **www.reuters.com**, 26 Temmuz 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-un-rights-children-idUSKCN1UL2SH>, Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2019.

- Reuters: “Suistimal edilen istismar edilen Bangladeşli hizmetçilerin iadesi hükümet eylem çağrısında bulundu”, **www.reuters.com**, 01 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), www.reuters.com, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2019.
- Reuters: “Swiss Ban Planemaker Pilatus From Operating In Saudi Arabia, UAE”, **www.reuters.com**, 26 Haziran 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-swiss-pilatus-idUSKCN1TR11Q>, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2019.
- Reuters: “Trump Says He 'Appreciates' Saudi Purchase Of U.S. Military Equipment”, **www.reuters.com**, 29 Haziran 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-g20-summt-trump-mbs-idUSKCN1TU008>, Erişim Tarihi: 28 Haziran 2019.
- Reuters: “Turkey Jails Two Kurdish Former Parliamentarians”, **www.reuters.com**, 2 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://fr.reuters.com/article/us-turkey-security-kurds-idUSKCN1PR09C>, Erişim Tarihi: 02 Şubat 2019.
- Reuters: “Turkey's Erdogan Says No Satisfactory Plan Yet On North Syria Safe Zone”, **www.reuters.com**, 5 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), <https://br.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey-idUSKCN1PU0YM>, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019.
- Reuters: “Turkey's Erdogan Says No Satisfactory Plan Yet On North Syria Safe Zone”, **www.reuters.com**, 5 Şubat 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-turkey/turkeys-erdogan-says-no-satisfactory-plan-with-u-s-on-north-syria-safe-zone-idUSKCN1PU0YM?il=0>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2019.
- Reuters: “U.S. And EU Concerned By Turkey's Plans To Drill Off Cyprus”, **www.reuters.com**, 5 Mayıs 2019, (Çevrimiçi), U.S. And EU Concerned By Turkey's Plans To Drill Off Cyprus, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019.
- Reuters: “U.S. Says Iran Has Lost \$10 Billion In Oil Revenue Due To Sanctions”, **www.reuters.com**, 13 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-cerawee-energy-iran-idUSKBN1QU21X>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2019.
- Reuters: “World Reacts With Sadness, Anger To New Zealand Mosque Shootings”, **www.reuters.com**, 15 Mart 2019, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-newzealand-shootout-reaction-idUSKCN1QW0PA>, Erişim Tarihi: 15 Mart 2019.
- Siochru, Seán Ó.: “Social Consequences of the Globalization of the Media and

Communication Sector: Some Strategic Communications Working Paper 36, May 2004, s. 1 Policy Integration Dept, “World Commission on the Social Dimension of Globalization”, **International Labour Office**, (Çevrimiçi) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=908237, 12 Haziran 2016.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: “Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri”, (Çevrimiçi) <https://tasam.org/tr> TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, 13 Aralık 2019.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: “Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri”, (Çevrimiçi) <https://tasam.org/tr> TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, 12 Aralık 2019.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri: (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/>, 15 Temmuz 2020.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/misir-kunyesi.tr.mfa>, 13 Eylül 2020

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/lubnan-kunyesi.tr.mfa>, 15 Eylül 2020.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/lubnan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 15 Eylül 2020.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/suudi-arabistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 15 Eylül 2020.

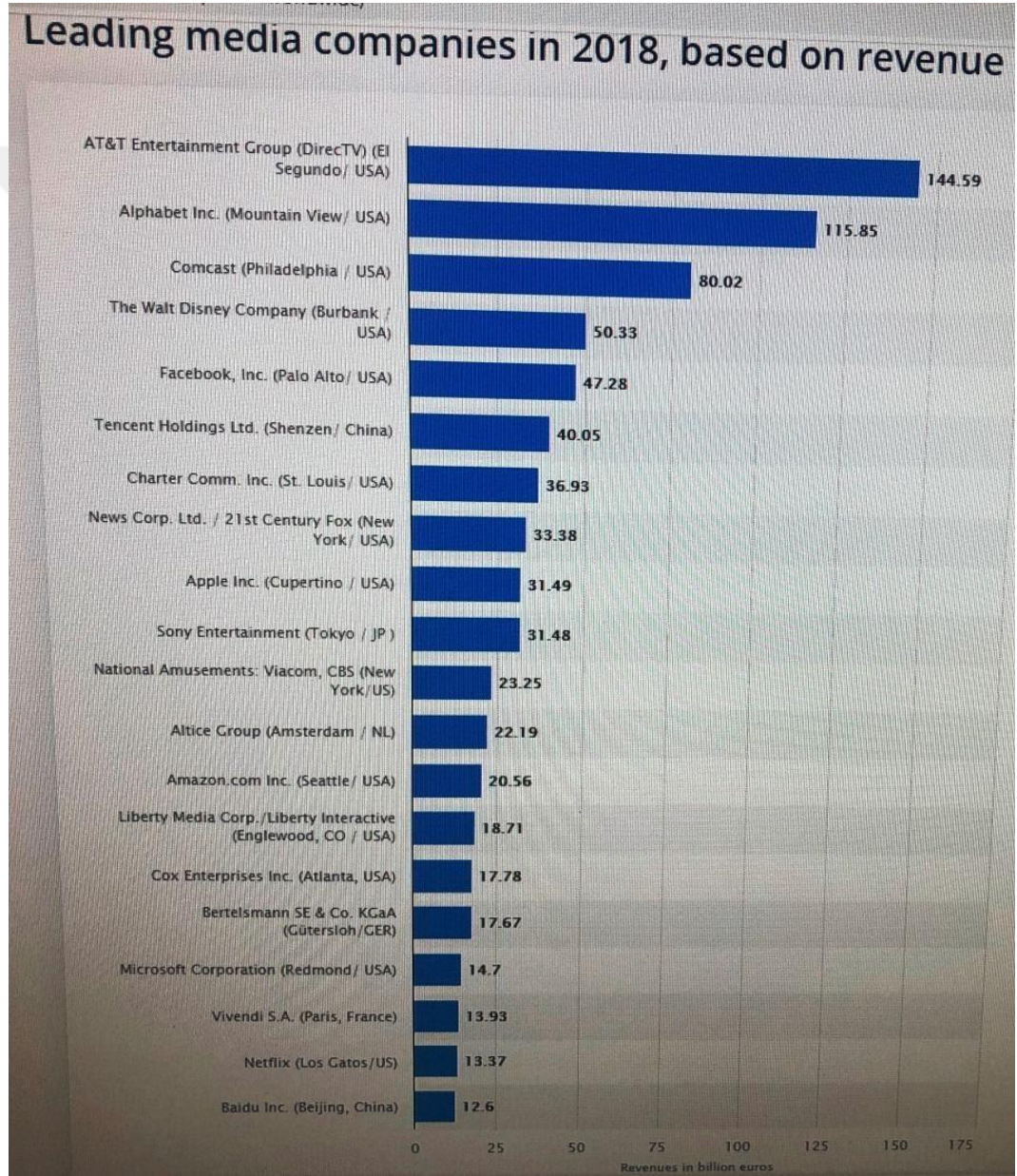
Türkiye İstatistik Kurumu: (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr, 10 Eylül 2020.

Uluyılmaz, Görkem: “Kültür Emperyalizmi ve Medya”, (Çevrimiçi) <https://prezi.com/k6nbdv1d1woy/kultur-emperyalizmi-ve-medya/>, 13 Ocak 2020.

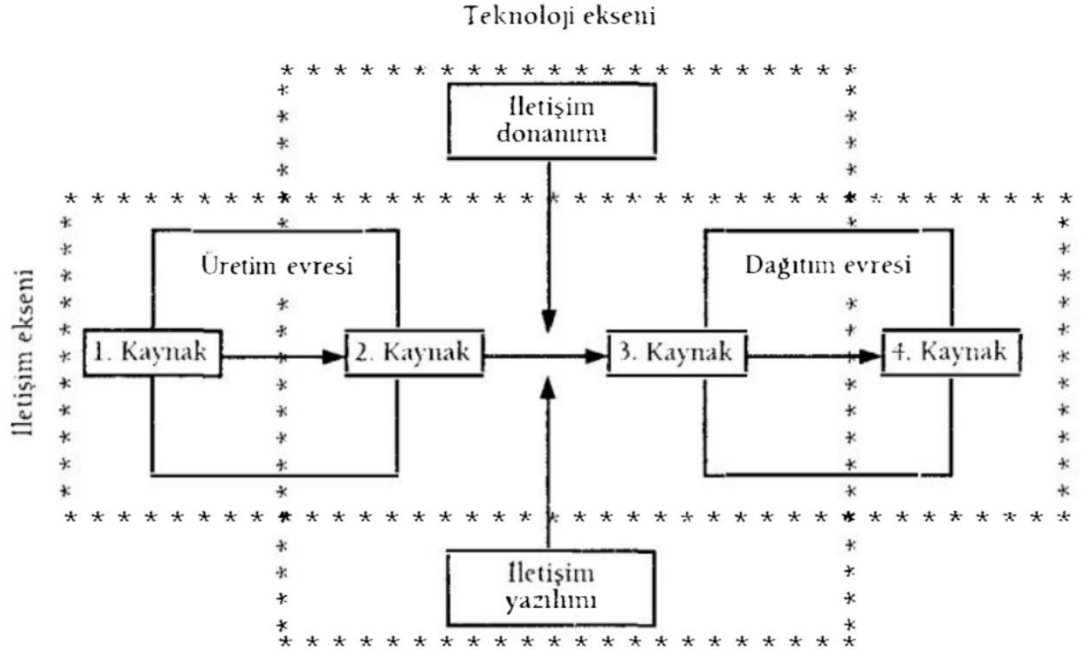

EKLER

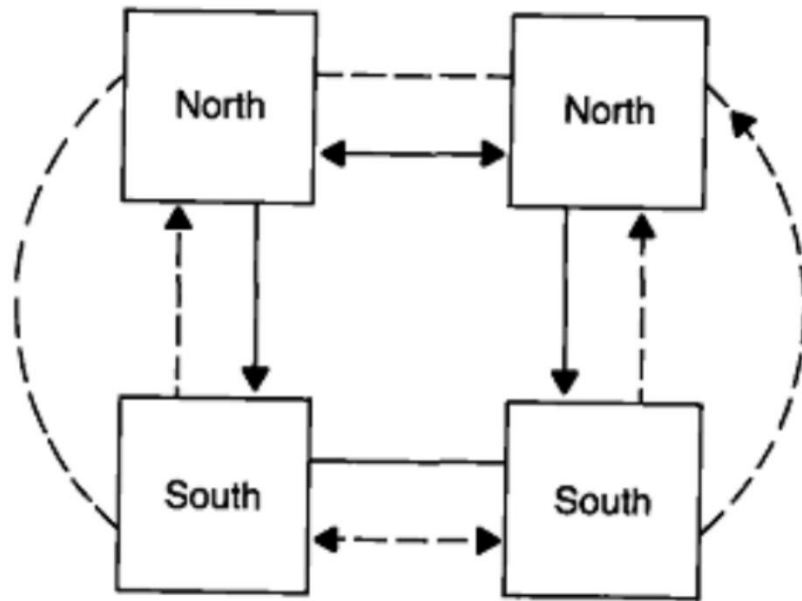
EK 1: Statista. com'un 2018 Raporuna Göre Dünyadaki En Büyük Medya Şirketleri

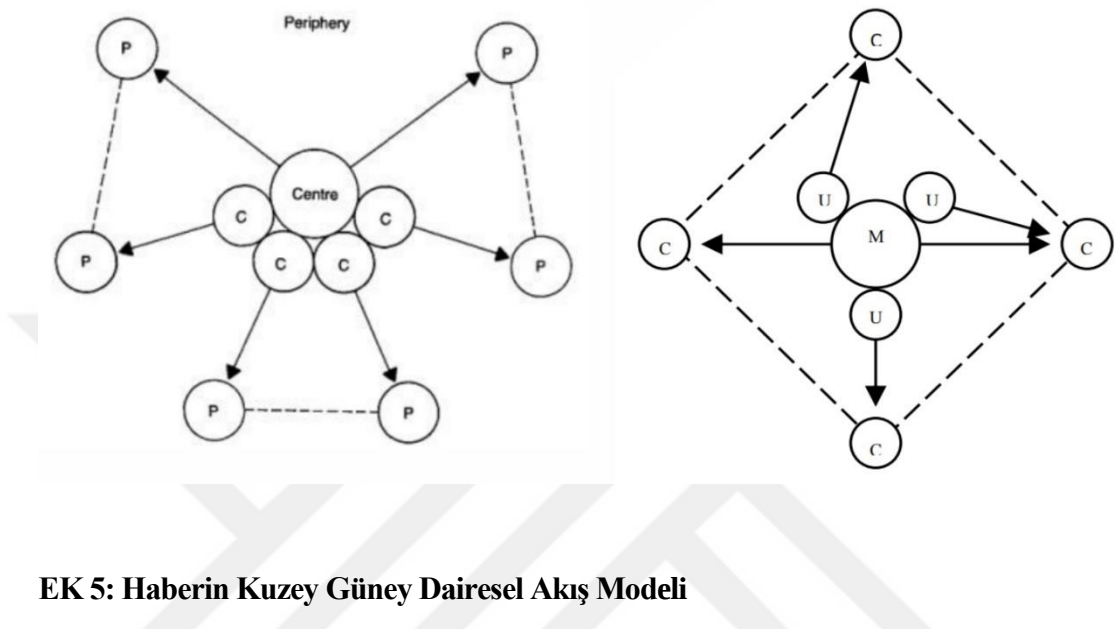
EK 2: Uluslararası Enformasyon Akış Modeli

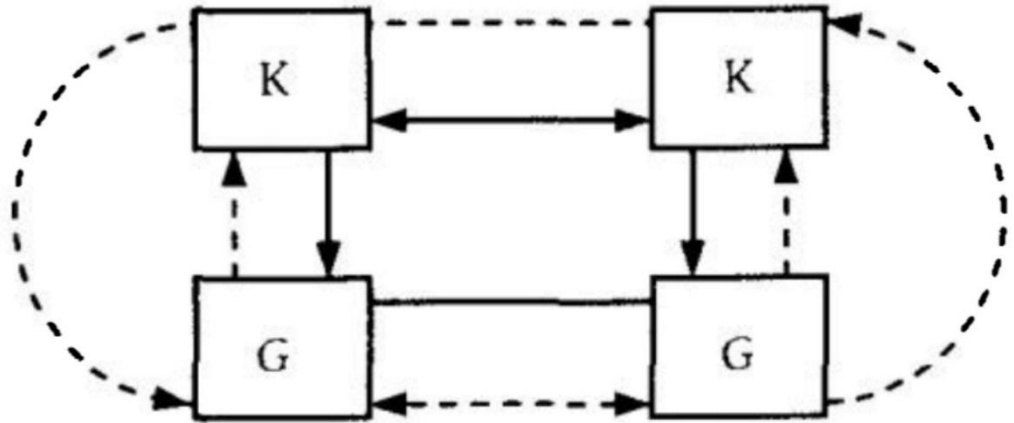
EK 3: Kuzey-Güney Haber Akışı

EK 4: Haber Akışının Merkez-Çevre Modeli

EK 5: Haberin Kuzey Güney Dairesel Akış Modeli

EK 6: Orta Doğu ülkelerinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Askeri Harcamaların Milli Gelir İçerisindeki Payı- 2019

	Ülkeler	Nominal GSMH (\$) (2019) ¹	Askeri Harcamaların GSMH içerisindeki Payı (%) (2018)
1	Bahreyn	23.508	3,5
2	Birleşik Arap Emirlikleri	43.103	-
3	Filistin	-	-
4	Irak	5.955	2,7
5	İran	-	2,6
6	İsrail	43.641	4,3
7	Katar	64.781	-
8	Kuveyt	32.031	5,05
9	Lübnan	7.784	4,9
10	Mısır	3.020	1,2
11	Suriye	-	-
12	Suudi Arabistan	23.139	8,7
13	Türkiye	9.042	2,5
14	Umman	15.474	8,1
15	Ürdün	4.330	4,6
16	Yemen	-	-

EK 7: Çalışmanın Örneklem Zaman Aralığı

	Şubat-2019	Mart-2019	Nisan-2019	Mayıs-2019	Haziran-2019	Temmuz-2019
Türkiye	1-5 Şubat	3-7 Mart	2-6- Nisan	2-6 Mayıs	1-5 Haziran	1-5 Temmuz
İsrail	6-10 Şubat	8-12 Mart	7-11 Nisan	7-11 Mayıs	6-10 Haziran	6-10 Temmuz
İran	11-15 Şubat	13-17 Mart	12-16 Nisan	12- 16 Mayıs	11-15 Haziran	11-15 Temmuz
Mısır	16-20 Şubat	18-22 Mart	17-21 Nisan	17-21 Mayıs	16-20 Haziran	16-20 Temmuz
Lübnan	21-25 Şubat	23-27 Mart	22-26 Nisan	22-26 Mayıs	21-25 Haziran	21-25 Temmuz
Suudi Arabistan	26 Şubat- 2 Mart	28 Mart- 1 Nisan	27- Nisan - 1 Mayıs	27-31 Mayıs	26-30 Haziran	26-30 Temmuz

EK 8: Uluslararası Haber Ajanslarının Yayınladıkları Haber Sayıları

Haber Ajansının Adı	Haber Sayısı	(%)’lik Dağılım
AFP	593	% 27,6
AP	415	% 19,32
REUTERS	1140	% 53,07
Genel Toplam	2148	% 100

EK 9: Uluslararası Haber Ajanslarında Yayımlanan Haberlerin Türlerine Göre Genel

Haber Türleri	Uluslararası Haber Ajanslarının Yayımlanan Haberlerin Türlerine Göre Genel Dağılımı			Toplam	(%)’lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	403	268	575	1246	% 58
Ekonomi	35	46	264	345	% 19,06
Enerji	24	22	149	195	% 9,07
Kültür-Sanat	40	21	36	97	% 4,51
Eğitim	16	2	31	49	% 2,28
Diğer	75	56	85	216	% 10,05
Toplam	593	415	1140	2148	% 100

Dağılımı

EK 10: Uluslararası Haber Ajanslarında Yayınlanan Haberlerin Türlerine Göre Ülkeler Bazında Genel Dağılımı

Haber Türleri	Ülkeler																		Toplam
	Türkiye			İsrail			İran			Mısır			Lübnan			Suudi Arabistan			
	Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			
	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	
Politika	82	46	148	58	54	64	110	106	170	48	25	51	36	12	23	69	25	119	1246
Ekonomi	7	18	81	2	2	43	4	15	26	5	5	26	9	4	20	8	2	68	345
Enerji	-	-	14	2	-	4	10	15	55	2	2	10	-	-	-	10	5	66	195
Kültür-Sanat	-	-	-	19	10	14	-	-	-	9	6	10	10	5	10	2	-	2	97
Eğitim	7	2	15	9	-	11	-	-	2	-	-	1	-	-	1	-	-	1	49
Diğer	4	7	14	26	31	41	12	8	3	10	3	5	6	6	2	17	1	20	216
Toplam	100	73	272	116	97	177	136	144	256	74	41	103	61	27	56	106	33	276	2148

EK 11: Uluslararası Haber Ajanslarının Yayınladıkları Haberlerin Tutumuna Göre Genel Dağılımı

Haberlerin Tutumu	Uluslararası Haber Ajanslarının Yayınladıkları Haberlerin Tutumuna Göre Genel Dağılımı			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Olumlu	146	118	238	502	% 23,37
Olumsuz	296	186	528	1010	% 47,02
Nötr	151	111	374	636	% 29,60
Toplam	593	415	1140	2148	% 100

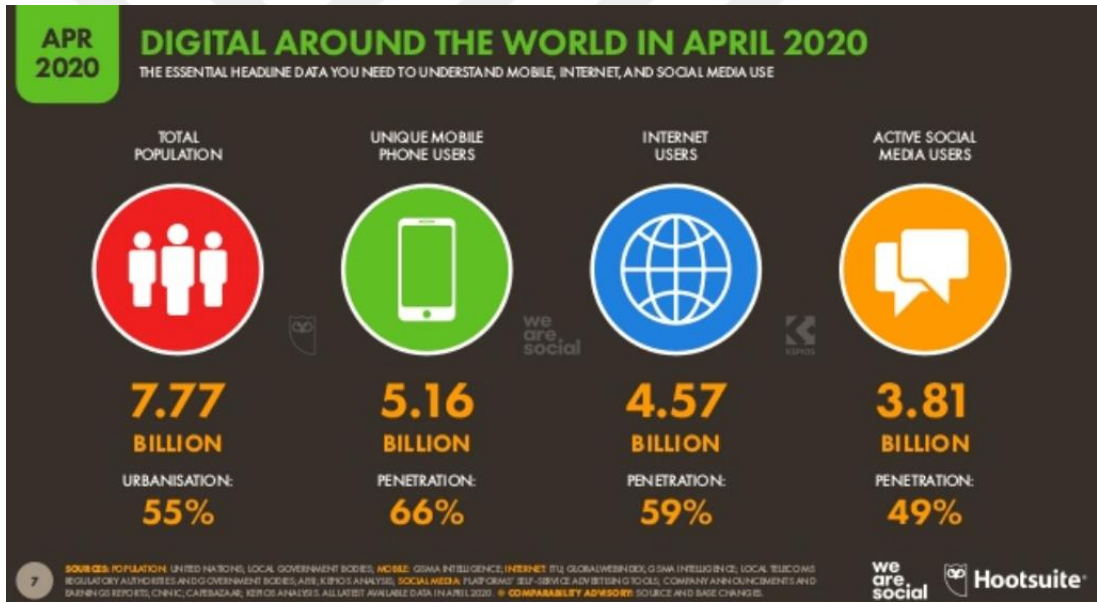
EK 12: Uluslararası Haber Ajanslarında Yayımlanan Haberlerin Tutumuna Göre Ülkeler Bazında Genel Dağılımı

Haberin Tonu	Ülkeler																		Toplam
	Türkiye			İsrail			İran			Mısır			Lübnan			Suudi Arabistan			
	Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			Haber Ajansları			
	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	AFP	AP	Reuters	
Olumlu	20	13	50	59	51	70	20	18	30	10	13	25	11	4	11	26	19	52	502
Olumsuz	60	40	135	16	23	34	90	84	143	42	14	45	30	16	28	58	9	143	1010
Nötr	20	20	87	41	23	73	26	42	83	22	14	33	20	7	17	22	5	81	636
Toplam	100	73	272	116	97	177	136	144	256	74	41	103	61	27	56	106	33	276	2148

EK 13: Uluslararası Haber Ajanslarında Ülkeler Bazında Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Haber Sayısı	(%)'lik dağılım
Türkiye	445	%20,72
İsrail	390	%18,16
İran	536	%24,95
Mısır	218	%10,15
Lübnan	144	%6,70
Suudi Arabistan	415	%19,32
Genel Toplam	2148	%100

EK 14: We Are Social 2020 Raporuna Göre Dünyada Sosyal Medya Kullanıcı Sayısı

EK 15: AP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Yayınladıkları Haber Sayıları

Ülke Adı	AP	(%)'lik dağılım
Türkiye	73	%17,59
İsrail	97	%23,37
İran	144	%34,69
Mısır	41	%9,87
Lübnan	27	%6,50
Suudi Arabistan	33	%7,95
Toplam	415	%100

EK 16: AP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haber Türlerine Göre Yayınladıkları Haber Sayıları

Haber Türleri	AP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile ilgili Haber Türlerine Göre Yayınladığı Haber Sayıları	(%)'lik dağılım
	AP	
Politika	268	% 64,57
Ekonomi	46	% 11,08
Enerji	22	% 5,30
Kültür – Sanat	21	% 5,06
Eğitim	2	% 0,48
Diğer	56	% 13,49
Toplam	415	% 100

EK 17: AP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haberlerin Tutumuna Göre Yayınladıkları Haber Sayıları

Haberlerin Tutumu	AP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile ilgili Haberlerin Tutumuna Göre Yayınladığı Haber Sayıları	(%)'lik dağılım
	AP	
Olumlu	118	% 28,43
Olumsuz	186	% 44,81
Nötr	111	% 26,74
Toplam	415	% 100

EK 18: AP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Yayınladıkları Haber Sayıları

Ülke Adı	AFP	(%)'lik dağılım
Türkiye	100	% 16,86
İsrail	116	% 19,56
İran	136	% 22,93
Mısır	74	% 12,47
Lübnan	61	% 10,28
Suudi Arabistan	106	% 17,87
Toplam	593	% 100

EK 19: AFP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haber Türlerine Göre Yayınladıkları Haber Sayıları

Haber Türleri	AFP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile ilgili Haber Türlerine Göre Yayınladığı Haber Sayıları	(%)'lik dağılım
	AFP	
Politika	403	% 67,95
Ekonomi	35	% 5,90
Enerji	24	% 4,04
Kültür – Sanat	40	% 6,74
Eğitim	16	% 2,69
Diğer	75	% 12,64
Toplam	593	% 100

EK 20: AFP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haberlerin Tutumuna Göre Yayınladıkları Haber Sayıları

Haberlerin Tutumu	AFP'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haberlerin Tutumuna Göre Yayınladıkları Haber Sayıları	(%)'lik dağılım
	AFP	
Olumlu	146	% 24,62
Olumsuz	296	% 49,91
Nötr	151	% 25,46
Toplam	593	% 100

EK 21: Reuters'in Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Yayınladıkları Haber Sayıları

Ülke Adı	Reuters	(%)'lik dağılım
Türkiye	272	% 23,85
İsrail	177	% 15,52
İran	256	% 22,45
Mısır	103	% 9,03
Lübnan	56	% 4,91
Suudi Arabistan	276	% 24,21
Toplam	1140	% 100

EK 22: Reuters'in Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haber Türlerine Göre Yayınladıkları Haber Sayıları

Haber Türleri	Reuters'in Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haber Türlerine Göre Yayınladığı Haber Sayıları	(%)'lik dağılım
	Reuters	
Politika	575	% 50,43
Ekonomi	264	% 23,15
Enerji	149	% 13,07
Kültür – Sanat	36	% 3,15
Eğitim	31	% 2,71
Diğer	85	% 7,45
Toplam	1140	% 100

EK 23: Reuters'in Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haberlerin Tutumuna Göre Yayınladığı Haber Sayıları

Haberlerin Tutumu	Reuters'in Orta Doğu Ülkeleri ile İlgili Haberlerin Tutumuna Göre Yayınladığı Haber Sayıları	(%)'lik dağılım
	Reuters	
Olumlu	238	% 20,87
Olumsuz	528	% 46,31
Nötr	374	% 32,80
Toplam	1140	% 100

EK 24: Uluslararası Haber Ajanslarında Türkiye ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Aylar	AFP	AP	REUTERS	Toplam Haber Sayısı
Türkiye	1-5 ŞUBAT 2019	4	7	29	40
	3-7 MART 2019	8	8	61	77
	2-6 NİSAN 2019	20	13	53	86
	2-6 MAYIS 2019	35	30	62	127
	1-5 HAZİRAN 2019	10	8	17	35
	1-5 TEMMUZ 2019	23	7	50	80
Toplam		100	73	272	445

EK 25: Uluslararası Haber Ajanslarında Haber Türlerine Göre Türkiye ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haber Türleri	Haber Ajansları- Türkiye			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	82	46	148	276	% 62,02
Ekonomi	7	18	81	106	% 23,82
Enerji	0	0	14	14	% 3,14
Kültür - Sanat	0	0	0	0	% 0
Eğitim	7	2	15	24	% 5,39
Diğer	4	7	14	25	% 6,61
Toplam	100	73	272	445	% 100

EK 26: Uluslararası Haber Ajanslarında Haberin Tutumuna Göre Türkiye ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haberin Tutumu	Haber Ajansları- Türkiye			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Olumlu	20	13	50	83	% 18,66
Olumsuz	60	40	135	235	% 52,80
Nötr	20	20	87	127	% 28,54
Toplam	100	73	272	445	% 100

EK 27: Uluslararası Haber Ajanslarında İsrail ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Aylar	AFP	AP	REUTERS	Toplam Haber Sayısı
İsrail	6-10 Şubat 2019	5	17	26	48
	8-12 Mart 2019	5	24	28	57
	7-11 Nisan 2019	30	31	62	123
	7-11 Mayıs 2019	39	10	27	76
	6-10 Haziran 2019	10	6	15	31
	6-10 Temmuz 2019	27	9	19	55
Toplam		116	97	177	390

EK 28: Uluslararası Haber Ajanslarında Haber Türlerine Göre İsrail ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haber Türleri	Haber Ajansları- İsrail			Toplam	(%)'lik Dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	58	54	64	176	% 45,12
Ekonomi	2	2	43	47	% 12,05
Enerji	2	0	4	6	% 1,53
Kültür - Sanat	19	10	14	43	% 11,02
Eğitim	9	0	11	20	% 5,12
Diğer	26	31	41	98	% 25,12
Toplam	116	97	177	390	% 100

EK 29: Uluslararası Haber Ajanslarında Haberin Tutumuna Göre İsrail ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haberin Tutumu	Haber Ajansları- İsrail			Toplam	(%)’lik dağılım
	AFP	AP	Reuters		
Olumlu	59	51	70	180	% 46,15
Olumsuz	16	23	34	73	% 18,72
Nötr	41	23	73	137	% 35,13
Toplam	116	97	177	390	% 100

EK 30: Uluslararası Haber Ajanslarında İran ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Aylar	AFP	AP	REUTERS	Toplam Haber Sayısı
İran	11-15 Şubat 2019	9	30	46	85
	13-17 Mart 2019	12	11	26	49
	12-16 Nisan 2019	18	12	17	47
	12- 16 Mayıs 2019	65	60	70	195
	11-15 Haziran 2019	10	8	33	51
	11-15 Temmuz 2019	22	23	64	109
Toplam		136	144	256	536

EK 31: Uluslararası Haber Ajanslarında Haber Türlerine Göre İran ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haber Türleri	Haber Ajansları- İran			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	110	106	170	386	% 72,01
Ekonomi	4	15	26	45	% 8,39
Enerji	10	15	55	80	% 14,92
Kültür - Sanat	0	0	0	0	% 0
Eğitim	0	0	2	2	% 0,37
Diğer	12	8	3	23	% 4,29
Toplam	136	144	256	536	% 100

EK 32: Uluslararası Haber Ajanslarında Haberin Tutumuna Göre İran ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haberin Tutumu	Haber Ajansları- İran			Toplam	(%)'Lik Dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Olumlu	20	18	30	68	% 12,68
Olumsuz	90	84	143	317	% 59,15
Nötr	26	42	83	151	% 28,17
Toplam	136	144	256	536	% 100

EK 33: Uluslararası Haber Ajanslarında Mısır ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Aylar	AFP	AP	REUTERS	Toplam Haber Sayısı
Mısır	16-20 Şubat 2019	3	2	7	12
	18-22 Mart 2019	7	3	25	35
	17-21 Nisan 2019	19	10	22	51
	17-21 Mayıs 2019	25	15	20	60
	16-20 Haziran 2019	8	3	15	26
	16-20 Temmuz 2019	12	8	14	34
Toplam		74	41	103	218

EK 34: Uluslararası Haber Ajanslarında Haber Türlerine Göre Mısır ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haber Türleri	Haber Ajansları-Mısır			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	48	25	51	124	% 56,88
Ekonomi	5	5	26	36	% 16,51
Enerji	2	2	10	14	% 6,42
Kültür - Sanat	9	6	10	25	% 11,46
Eğitim	0	0	1	1	% 0,45
Diğer	10	3	5	18	% 8,25
Toplam	74	41	103	218	% 100

EK 35: Uluslararası Haber Ajanslarında Haberin Tutumuna Göre Mısır ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haberin Tutumu	Haber Ajansları- Mısır			Toplam	(%)’lik dağılım
	AFP	AP	Reuters		
Olumlu	10	13	25	48	% 22,02
Olumsuz	42	14	45	101	% 46,33
Nötr	22	14	33	69	% 31,65
Toplam	74	41	103	218	% 100

EK 35: Uluslararası Haber Ajanslarında Lübnan ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Aylar	AFP	AP	REUTERS	Toplam Haber Sayısı
Lübnan	21-25 Şubat 2019	10	15	11	36
	23-27 Mart 2019	2	5	7	14
	22-26 Nisan 2019	5	2	7	14
	22-26 Mayıs 2019	9	1	7	17
	21-25 Haziran 2019	3	2	12	17
	21-25 Temmuz 2019	32	2	12	46
Toplam		61	27	56	144

EK 36: Uluslararası Haber Ajanslarında Haber Türlerine Göre Lübnan ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haber Türleri	Haber Ajansları- Lübnan			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	36	12	23	71	% 49,30
Ekonomi	9	4	20	33	% 22,91
Enerji	0	0	0	0	% 0
Kültür - Sanat	10	5	10	25	% 17,36
Eğitim	0	0	1	1	% 0,69
Diğer	6	6	2	14	% 9,72
Toplam	61	27	56	144	% 100

EK 37: Uluslararası Haber Ajanslarında Haberin Tutumuna Göre Lübnan ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haberin Tutumu	Haber Ajansları- Lübnan			Toplam	(%)'lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Olumlu	11	4	11	26	% 18,06
Olumsuz	30	16	28	74	% 51,39
Nötr	20	7	17	44	% 30,55
Toplam	61	27	56	144	% 100

EK 38: Uluslararası Haber Ajanslarında Suudi Arabistan ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Ülke Adı	Aylar	AFP	AP	REUTERS	Toplam Haber Sayısı
Suudi Arabistan	26 Şubat- 2 Mart 2019	10	4	65	79
	28 Mart- 1 Nisan 2019	21	3	45	69
	27- Nisan -1 Mayıs 2019	10	5	63	78
	27-31 Mayıs 2019	12	10	15	37
	26-30 Haziran 2019	38	6	69	113
	26-30 Temmuz 2019	15	5	19	39
Genel Toplam		106	33	276	415

EK 39: Uluslararası Haber Ajanslarında Haber Türlerine Göre Suudi Arabistan ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haber Türleri	Haber Ajansları- Suudi Arabistan			Toplam	(%)’lik dağılım
	AFP	AP	REUTERS		
Politika	69	25	119	213	% 51,32
Ekonomi	8	2	68	78	% 18,79
Enerji	10	5	66	81	% 19,51
Kültür - Sanat	2	0	2	4	% 0,96
Eğitim	0	0	1	1	% 0,24
Diğer	17	1	20	38	% 9,15
Toplam	106	33	276	415	% 100

EK 40: Uluslararası Haber Ajanslarında Haberin Tutumuna Göre Suudi Arabistan ile İlgili Yayınlanan Haber Sayıları

Haberin Tutumu	Haber Ajansları- Suudi Arabistan			Toplam	(%)’lik Dağılım
	AFP	AP	Reuters		
Olumlu	26	19	52	97	% 23,37
Olumsuz	58	9	143	210	% 50,61
Nötr	22	5	81	108	% 26,02
Toplam	106	33	276	415	% 100

EK 41: Nitel Araştırma Kapsamında Analiz Edilen Haber Başlıkları

- 1- Turkey's Erdogan slams US over delays in Syria buffer zone
- 2- EU imposes curbs on steel imports after Trump tariffs
- 3- Braving dangerous waters, Iranians seek a better life in Britain
- 4- EU imposes curbs on steel imports after Trump tariffs
- 5- Turkey seeks life in prison for U.S. consulate worker: agency
- 6- Turkey jails two Kurdish former parliamentarians
- 7- Turkey's Erdogan to move CHP's Isbank stake to Treasury
- 8- Turkey's Erdogan says no satisfactory plan yet on north Syria safe zone
- 9- General: No F-35 jet sale to Turkey if it buys Russia system
- 10- Migrant boat sinks off Greek island drowning 2 boys, 1 man
- 11- Turkey dismisses US warning over S-400 Russian missiles
- 12- Küresel liderler, popülizmin yükselişini kadın haklarını aşındırırken uyardı
- 13- Rising output at SOCAR's STAR oil refinery adds to sour shortage in Med
- 14- Saudi Arabia faces first-ever censure at U.N. rights forum: diplomats
- 15- U.S. has warned Turkey over purchase of Russian air defense system: State Department
- 16- Turkey cannot become an EU member, says EPP's Weber
- 17- Erdogan says Turkey will not go back on missile defense deal with Russia
- 18- Turkey's foreign minister says allies should not intervene in its purchase of weapons: Hurriyet
- 19- Two children, one man found dead off Greek island near Turkey
- 20- Germany charges couple who tested ricin on hamster with plotting Islamist attack
- 21- Europeans, Canada, Australia issue first rebuke of Saudi Arabia at U.N. rights forum
- 22- ABD, Türkiye'ye F-35'in Rusya'daki silah teslimatlarını askıya aldı
- 23- Erdoğan, Türkiye oy verdikten sonra ABD'yi Avrupa'yı karışmakla suçladı
- 24- Erdogan's ruling party challenges results of local elections
- 25- Istanbul mayoral candidate asks to be confirmed as winner
- 26- Pence warns Turkey against buying Russian air defense system
- 27- Turkey's opposition worries as Istanbul recounts votes
- 28- Turkish lira weakens after U.S. halts F-35 equipment delivery
- 29- EU launches WTO cases against India, Turkey
- 30- NATO meeting to focus on Russia, as U.S. cautions Turkey over missile purchases
- 31- U.S. Trump says NATO countries' burden-sharing improving, wants more
- 32- finalizes duties on certain welded-pipe imports
- 33- ITE exhibitions brings in money despite Brexit, Turkey economic challenges
- 34- Turkey says need to explain to U.S. Congress why Ankara bought S-400
- 35- Syrian government forces shell rebel-held northwest, kill 12

- 36- Turkey criticizes U.S. readout of foreign ministers' meeting
- 37- Turkey expands Istanbul vote recount after ruling party challenges losses
- 38- Losing its luster - how Erdogan party's campaign put off Istanbul voters
- 39- Greek police fire tear gas at migrants as border convoy grows
- 40- Turkish opposition says it's leading after half Istanbul ballots recounted
- 41- T Türkiye'nin 'Komünist belediye başkanı' yeni bir yaklaşımla duvarları yıkıyor
- 42- Türkiye polisi, Kürt açlık grevini destekleyen mitingleri engelledi
- 43- Türkiye doktorları, Suriye saldırılarını eleştirdikleri için hapis cezası aldı
- 44- Türkiye mahkemesi, gazetecilerin haklarının ihlal edildiğini söyledi: rapor
- 45- AB, Türkiye'yi Kıbrıs sahillerini sondajını gazla mücadeleye karşı uyardı
- 46- Türkiye, Erdoğan'ın AKP'si tarafından kaybedilen İstanbul seçimlerini yeniden yapacak
- 47- Türkiye, ABD'nin tehditlerine rağmen Rus füzeleri alacak
- 48- Kürt lider Öcalan avukatlarını 2011'den beri ilk kez gördü
- 49- New Zealand mosque attack death toll rises to 51 after Turkish man dies in hospital
- 50- Turkey's top court says journalists' rights violated: NTV
- 51- Turkey's energy sector has \$12-13 bln worth of problem loans
- 52- Turkey's Erdogan says determined to lower interest rates to targeted levels
- 53- Turkey expects U.S. not to end preferential trade treatment
- 54- Turkey calls international community to act on 'disproportionate actions' by Israel
- 55- Turkey-backed Syrian rebels launch attack into Kurdish-held area
- 56- Four Turkish soldiers killed in attacks by Kurdish militants, Turkey says
- 57- War-ravaged Bosnian mosque reopens in move toward reconciliation
- 58- Erdogan says Turkey ready to support international investors
- 59- No turning back: Syrian Kurds reshape region with books and schools
- 60- Turkish opposition says re-run of Istanbul election sign of "dictatorship"
- 61- U.S. and EU concerned by Turkey's plans to drill off Cyprus
- 62- From Kobani to Kirkuk: the Kurdish struggle for rights and land
- 63- Planned Lebanon demolitions put 15,000 Syrian children at risk of homelessness: NGOs
- 64- Muslims celebrate Eid, ending Ramadan holy month
- 65- 6 Turkish sailors held by Haftar forces in Libya released
- 66- Erdoğan'a göre "Patlama" Terörle Mücadele Yasası "
- 67- Cyprus: More legal steps if 2nd Turkish ship starts drilling
- 68- Turkey detains 2 Russian women suspected of joining IS
- 69- Turkey dollar bonds jump after Erdogan-Trump meeting
- 70- Millions celebrate LGBTQ pride in New York amid global fight for equality: organizers
- 71- Turkey orders arrest of 122 military personnel over suspected Gulen links
- 72- Tanker blast at Turkish port kills one Italian crew, operations continue
- 73- Europol sets up taskforce to target most dangerous human traffickers

- 74- Despite Turkey's assurances, U.S. still eyes sanctions, F-35 exit
- 75- Erdogan says car explosion in Turkey kills three, may be terrorism-related
- 76- Turkish court acquits journalist Mehmet Altan -Anadolu
- 77- Turkey removes central bank governor, appoints deputy - official gazette
- 78- Lübnan'ın Hizbullah'ı, Meclis'in görüşlerini askıya aldı
- 79- Hezbollah leader blasts Trump over fight against IS
- 80- Hayırseverlik, ülkeleri Suriye'deki 2500 yabancı çocuğu koruma çağrısı
- 81- Sokaktaki çocuklardan savaş romantizmine, Oscar dış filmi kayrak gerçek tutar
- 82- İngiltere, Lübnan'ın Hizbullah'ı yasaklamasını terör örgütü olarak nitelendiriyor
- 83- Rights group faults treatment of Lebanese held in UAE
- 84- Another Tennessee city tries to curb abortions with zoning
- 85- Iran to cement ties with Lebanon, Hezbollah despite U.S. pressure
- 86- U.S. targets two men, three firms for helping Hezbollah avoid sanctions
- 87- Lebanon cabinet reaches consensus on 2019 budget: minister
- 88- Lebanon deports 16 Syrians: rights groups
- 89- Accused pediatrician's medical license suspension extended
- 90- Lebanese cabinet finalises draft budget to cut deficit, hopes to avert crisis
- 91- Iraq's racy TV in Ramadan revives an industry - and draws censure
- 92- U.S. plan will not lure Lebanon into settling Palestinians: parliament speaker
- 93- Trump Mideast plan hits nerve in Lebanon, stirs old fears
- 94- Lebanese band to apologise to Christians before home gig
- 95- Lübnan'da, Suriyeli mültecilere, gitmelerini teşvik etme yönünde baskı uyguluyor
- 96- Lebanese church demands cancellation of Mashrou' Leila Show
- 97- Büyük kalabalık, İran devriminin 40. yıldönümünü kutladı
- 98- Pence, AB'nin İran'ı İsraililer olarak izole etmesini talep ediyor, Araplar birleşiyor
- 99- İran, intihar saldırısının ardından 'paralı askerlere' intikam sözü verdi
- 100- Otobüsün intihar saldırısı 27 İran Devrim Muhafızını öldürdü
- 101- İran, intihar saldırısının ardından 'paralı askerlere' intikam sözü verdi
- 102- Iranians mark anniversary of victory day in 1979 revolution
- 103- Iraqi Christians fear returning home, wary of Shiite militia
- 104- Netanyahu says Iran focus of Warsaw Mideast summit
- 105- İran'ın yüce lideri ABD ile yapılacak herhangi bir görüşmenin yalnızca 'zarar verebileceğini' söyledi
- 106- BM mahkemesi, İran-ABD anlaşmazlığının bir kısmını duyma yetkisine sahip
- 107- Avrupalılar ABD'den İran'a yaptığı eleştiriye karşı ateş
- 108- Chanting "Death to America", Iranians mark 40 years since Shah's fall
- 109- Rouhani: Iran to continue expanding military might, missile work - TV
- 110- Militant Iran taunts U.S. on revolution's 40th birthday
- 111- ABD Lübnan ordusuna füze gönderiyor
- 112- İran lideri: ABD ile konuşmaya değmez, Avrupalılara dikkat edin
- 113- İranlı Rohani, seçkin Muhafızlara saldırı nedeniyle ABD ve İsrail'i suçluyor: TV

- 114- İran ve Rusya, buğday anlaşması için finansman düzenlemeye yaklaşıyor
- 115- Putin İran'a, Türkiye: Suriye Idlib'de militanlara müsamaha göstermemeliyiz
- 116- İran, ABD'nin Suriye'den ayrılması ve Orta Doğu'daki politikasını değiştirmesi gerektiğini söyledi
- 117- İran ve Rusya, buğday anlaşması için finansman düzenlemeye yaklaşıyor
- 118- Huawei y su filial en EEUU se declaran no culpables de violar sanciones contra Irán
- 119- İran: Avukat ve eylemci Nasrin Sotoudeh için on yıl hapis cezası
- 120- American sentenced in Iran to 10 years in prison
- 121- Iranian president meets Iraq's most senior Shiite cleric
- 122- Report: Iran holds drill near key strait, tests armed drones
- 123- Leading Israeli candidate for PM targeted by Iranian hackers
- 124- Iran's president inaugurates new gas projects
- 125- Iran's oil tanker fleet being squeezed as sanctions bite
- 126- U.S. says Iran has lost \$10 billion in oil revenue due to sanctions
- 127- U.S. says China's treatment of Muslim minority worst abuses 'since the 1930s'
- 128- Exclusive: U.S. aims to cut Iran oil exports to under 1 million bpd from May – sources
- 129- India's oil imports from Iran slump 60 percent in February year-on-year: sources
- 130- Israel suspects Iran of hacking election frontrunner Gantz's phone: TV
- 131- World reacts with sadness, anger to New Zealand mosque shootings
- 132- WikiLeaks set 21st century model for cyber-leak journalism
- 133- İran: sel raporu 76 ölü oldu
- 134- İran rejimi, zorunlu peçeye karşı protesto olarak başörtüsünü bir yıl hapis cezasına çarptırmış genç bir kadını mahkum etti
- 135- Muhafazakarlar, başörtüyü İslami sosyal düzenin temel ifadesi olarak görüyor
- 136- Turkey hopeful US will extend waiver on Iran sanctions
- 137- Iranian who removed headscarf sentenced to year in prison
- 138- US terror label for Iran Revolutionary Guard takes effect
- 139- Iran's parliament labels US troops in Mideast as terrorist
- 140- Boxing: Khadem to break a barrier for Iranian women
- 141- Iran leader approves tapping sovereign fund for flood relief
- 142- Pakistan'daki Gwadar kentinde lüks otel saldırıdan beş kişi öldü
- 143- ABD ile İran arasındaki çatışma uluslararası kaygı uyandırıyor
- 144- Iranian British Council employee sentenced 10 years for 'spying': judiciary
- 145- Students clash over hijab at Tehran University
- 146- Iran says it has sentenced Iranian woman to 10 years for spying for UK
- 147- JXTG says gets supplies from Saudi, others to replace Iranian oil
- 148- Houthi-run TV says Yemeni group targeted vital Saudi installations
- 149- Iran foreign minister in India for talks after U.S. sanctions
- 150- Trump says it would be big mistake for Iran to try anything against U.S.

- 151- Spain pulls frigate from U.S. Gulf mission amid differences over Iran
- 152- Saudi oil tankers among those attacked off UAE amid Iran tensions
- 153- No increased threat from Iran-backed militia in Iraq, Syria-British general
- 154- U.S. believes Iran proxies may be behind tanker attacks, official says
- 155- Pompeo tells Russia: Don't meddle in next U.S. presidential election
- 156- U.S. lawmakers lament: 'All of us are in the dark over here' on Iran
- 157- U.S. pressures Baghdad over Iran-backed militias
- 158- Saudi oil facilities attacked, U.S. sees threat in Iraq from Iran-backed forces
- 159- We are on cusp of full-scale confrontation with enemy: Iranian Guards commander
- 160- U.S. believes Iran encouraged tanker attacks: U.S. sources
- 161- Iran halts some commitments under nuclear deal
- 162- PM Abe says Japan wants to develop ties with Iran
- 163- Hardliners target Iran's president as U.S. pressure grows
- 164- Iran plans no changes to nuclear centrifuges, IAEA ties: spokesman
- 165- Iran builds firewall against Stuxnet computer virus: minister
- 166- Iranian lawmaker launches an impeachment motion against oil minister
- 167- Saudi Arabia accuses Iran of ordering drone attack on oil pipeline
- 168- U.S. House speaker: Congress has not approved war against Iran
- 169- 'The world still has not done anything,' says slain Saudi journalist's fiancée
- 170- China's oil import slump is more than just the loss of Iranian crude: Russell
- 171- IAEA chief worried about rising tension over Iran nuclear issue
- 172- U.S. says hopes release of Lebanese man by Iran is positive signs for jailed Americans
- 173- Iran scrambles to lift petrochemical sales as sanctions hammer oil
- 174- Japan's Abe warns of armed conflict amid soaring U.S.-Iran tension
- 175- As Iran nuclear deal flounders, France turns to Saudi for oil
- 176- Twitter deletes thousands of accounts tied to Iran, seeks to end false info campaigns
- 177- Iran supreme leader says he has no intention to make or use nuclear weapons
- 178- Trump, Netanyahu spoke about Iran's 'malign' acts
- 179- İran: Temsilciler Meclisi, Trump'ın savaş başlatmasını önlemek istiyor
- 180- Hezbollah warns Iran able to bombard Israel if war starts
- 181- Eski Tahran belediye başkanı karısını öldürmeye çalıştı
- 182- US terminates funds for anti-Iran Twitter feed
- 183- Iran's Guard says it killed 5 gunmen who entered from Iraq
- 184- Britain says Iranian vessels tried to block tanker in Gulf
- 185- Iran hits Iraqi Kurdish fighters with cross-border shelling
- 186- House Democrats lead push to restrict Trump on Iran strikes
- 187- Iran spy TV show glorifies hard-liners imprisoning reporter
- 188- Leaked UK memo says Trump axed Iran deal to spite Obama
- 189- Iran says ready to negotiate if US lifts sanctions
- 190- Some Iranian women take off hijabs as hard-liners push back

- 191- Iran's recent clashes with the West over Gulf shipping, nuclear plans
- 192- UK concerned by Iran actions, calls for de-escalation: PM May's spokesman
- 193- Jailed financier Epstein seeks house arrest in Manhattan mansion
- 194- Trump's Pentagon pick says he won't be bullied into making 'stupid decisions'
- 195- U.S. will not blacklist Iran's foreign minister, for now
- 196- Merchant ships urged to avoid using private armed teams in Mideast Gulf
- 197- Oil flat as tropical storm limits output, glut forecasts weigh
- 198- Iranian foreign minister heads to New York for U.N. conference: IRNA
- 199- Britain sees "small window" to salvage nuclear deal, Iran urges Europe to act
- 200- Amnesty says impunity emboldens Mideast rights violations
- 201- Suudi savcılar, kadın hakları savunucularının yargılanacaklarını söyledi
- 202- - Bahrain has sent clear message on how it is dealing with deficit - c.bank governor
- 203- U.N. says it has regained access to Red Sea mills grains in Yemen
- 204- Saudi Arabia aims to export 3 bln cubic feet/day of gas before 2030
- 205- Saudi Arabia to boost oil exports to China with strategy shift
- 206- Kushner, in Gulf, says U.S. Mideast peace plan addresses borders issue
- 207- Morocco's Cosumar to start producing sugar in Saudi refinery in 2019- CEO
- 208- - Airbus eyes warplane with no German parts after Saudi arms ban: sources
- 209- Kushner, Saudi crown prince discuss 'increasing cooperation' in Riyadh: White House
- 210- Saudi minister talks about human rights, doesn't mention Khashoggi
- 211- ABD'li milletvekilleri Suudi nükleer anlaşmasının gözetimi için baskı yapıyor
- 212- Alman muhafazakar lider, SPD'yi Suudi silah ambargosu için hedefliyor: medya
- 213- Suudi kralının mektubundan sonra, AB devletleri kirli para listesini engellemek için harekete geçti
- 214- Hong Kong'da mahsur kalan Suudi kardeşler, vize süresinin dolmasıyla sınır dışı edildi
- 215- Suudiler, kadın hakları savunucuları olarak tanımlanan tutukluların yargılanmasına hazırlanıyor
- 216- Suistimal edilen istismar edilen Bangladeşli hizmetçilerin iadesi hükümet eylem çağrısında bulundu
- 217- Suudi Arabistan'da on bir kadın hakları aktivistinden üçü Perşembe günü serbest bırakıldı, kısmen bir ajan olma iddiası nedeniyle yaklaşık bir yıl hapisanede kaldılar.
- 218- Suudi Arabistan'da üç eylemci gözaltına alındı
- 219- ABD, Yemen çocuklarını öldüren grevdeki şeffaf soruşturmayı istedi
- 220- Suudi gazeteciyi öldüren komuta üyeleri ABD'de eğitildi
- 221- Özel dedektif: Suudi Arabistan Amazon patronu Bezos'tan cep telefonunu hackledi
- 222- U.S. approved secret nuclear power work for Saudi Arabia
- 223- Saudi Arabia releases some detained women activists – sources
- 224- -U.N. investigator urges Saudi Arabia to open up Khashoggi murder trial

- 225- Saudi Arabia says Syrian opposition must unite before any dialogue with government
- 226- -Fresenius Medical Care to pay \$231 million to resolve criminal, civil foreign bribery charges
- 227- Saudi's Kingdom Holding to invest Careem proceeds in Europe, Saudi: CEO
- 228- Film cameras start to roll again in Damascus studios
- 229- Saudi Arabia to raise around \$31 billion in debt this year
- 230- Saudi king rejects measures impacting Syrian sovereignty over Golan Heights
- 231- National Enquirer: Bezos' girlfriend's brother 'single source' for reports
- 232- Lockheed clinches \$2.4 billion deal for sale of THAAD missiles
- 233- Special Report: U.S. hackers helped UAE spy on Al Jazeera chairman, BBC host
- 234- PIF-backed Saudi real estate firm to buy \$200 mln worth of mortgages
- 235- Islamic State airs video purporting to be leader al-Baghdadi
- 236- World's largest falcon hospital cares for Emirati heritage
- 237- Major opposition figures not among those given back Bahraini citizenship
- 238- As Japan's emperor abdicates, which countries let women take the throne?
- 239- Saudi-led coalition attacks air base adjoining Sanaa's airport
- 240- 'Heart-wrenching' - Profiles of the University of North Carolina shooting victims
- 241- Nations using oil 'as a weapon' causing damage to OPEC -Iran oil minister
- 242- Myanmar reporters remain among '10 most urgent' cases of press freedom violations
- 243- Saudi PIF MD says plans to borrow via debt twice this year-CNCB
- 244- Saudi miner Ma'aden considers up to \$5 bln rights issue – Bloomberg
- 245- Saudi Arabia's Napco National plans float, picks Saudi Fransi to advise-sources
- 246- Rights group tries to block new Saudi ship from leaving France with arms
- 247- UN 'paralysis' delaying justice for Khashoggi murder: expert
- 248- Mısır Savaşı, Cinsel Taciz Seçiminden Çıkarıldı
- 249- Tillerson Says Kept In The Dark By US President's Son-In-Law
- 250- Mauritanian presidential winner hails start of 'democratic pluralism'
- 251- Trump says Saudi crown prince doing 'spectacular job'
- 252- Moritanya'da cumhurbaşkanlığı seçimi: Mohamed Ould Ghazouani “demokratik çoğulculuğun kökenini” selamlıyor
- 253- Saudi Arabia intercepts two Yemen rebel drones: coalition
- 254- UN chief urges action to avert climate change 'catastrophe'
- 255- Swiss ban planemaker Pilatus from operating in Saudi Arabia, UAE
- 256- Britain wants accountability over Khashoggi murder: PM May
- 257- Saudi Arabia relaxes ownership limits for strategic foreign investors
- 258- Iran expected to scrap ban on women passing nationality to children
- 259- Saudi Arabia will support whatever economic plan will bring prosperity to the Palestinians: finance minister
- 260- Saudi-led coalition intercepted a Houthi drone launched toward the kingdom: SPA

- 261- Trial resumes for some Saudi women activists; rights record in focus
- 262- Nepalese mum tells how unfair citizenship laws squander children's futures
- 263- French court sees no 'clear and illegal disruption' in Gulf sports piracy case
- 264- U.S. says Saudi pipeline attacks originated in Iraq –WSJ
- 265- Trump says he 'appreciates' Saudi purchase of U.S. military equipment
- 266- Saudi-led coalition says intercepted Houthi drone launched at Jizan airport
- 267- ABD Senatosu UU. Suudi Arabistan'a silah satışlarını engelleyemedi
- 268- Doktorlar: Yemen'de Suudi Arabistan'daki roket saldırısında 13 sivil öldü
- 269- Saudi king hosts 200 from Christchurch shootings for Hajj
- 270- Saudi Arabia bans travellers from Congo before haj over Ebola fears
- 271- Saudi-led forces, Israel among states rapped by U.N. for killing children
- 272- Saudi Arabia to start next phase of flour mill privatization
- 273- Saudi court postpones hearing of prominent preacher Awdah: son
- 274- Trump billionaire friend aimed to profit from Mideast nuclear deal –Democrats
- 275- Kuzey Sina'da onbeş Mısır askeri öldü veya yaralandı: askeri
- 276- Egypt tightens restrictions on media, social networks
- 277- Egyptian author concerned about lawsuit reports against him
- 278- Egypt signs \$2 bln deal to buy Russian fighter jets – Kommersant
- 279- Robots compete with child jockeys in Egyptian camel races
- 280- Blast at Egypt chemical factory kills at least eight - security sources
- 281- Sudan summons Egypt ambassador over Red Sea oil and gas exploration blocks
- 282- In major shift, Trump says time for U.S. to recognize Israeli sovereignty over Golan
- 283- Egypt sets referendum on extending Sisi's rule for April 20-22
- 284- Hatred of journalists turning to violence, watchdog warns
- 285- Tiny Samaritan community marks Passover sacrifice as numbers grow
- 286- Previous deadly attacks at Easter
- 287- Key events in Egypt since the 2011 pro-democracy uprising
- 288- The Latest: Egypt begins vote on extending el-Sissi's rule
- 289- Mortar bombs land on Tripoli suburb as two-week battle rages on
- 290- Explainer: Egypt votes on changing its constitution
- 291- Amnesty warns of new crackdown against dissent in Egypt
- 292- Egypt explosion: Tourists on bus injured near Giza pyramids
- 293- Egypt approves autopsy for 'tortured' Palestinian detainee
- 294- Protesters vow to break army's grip as Sudan talks falter
- 295- Egypt to free ex-diplomat critical of Sisi's rule: lawyer
- 296- Egypt's President Sisi pardons 560 prisoners
- 297- Blast injures South African tourists near Egypt's Giza pyramids
- 298- Egyptian women use ancient Indonesian martial arts to fight abuse
- 299- Egypt to raise power prices by 14.9% for FY 2019-2020 –minister
- 300- Egyptian government debt surges in 2018
- 301- Egyptian security forces kill 12 suspected militants after bus bombing

- 302- Babam ABD'de otistik çocukları boğmakla suçlanıyor
- 303- Rights Group: Kuwait deports arrested Islamists to Egypt
- 304- Egypt releases transgender woman after 4 months in jail
- 305- Militants behead 4 people in Egypt's Sinai
- 306- Two killed in suicide bombing, four beheaded in Egypt's North Sinai, sources say
- 307- ABD Senatosu İsrail'i boykot eden firmalara savaş açtı
- 308- Abbas pledges to continue security cooperation with Israel
- 309- Israeli band drops out of Eurovision contention over Sabbath
- 310- Netanyahu channeling Trump in Israel's election campaign
- 311- Israel arrests Palestinian suspect in teenager's killing
- 312- Israel says woman's slaying near Jerusalem 'nationalistic'
- 313- Hezbollah leader appears on Israeli recycling ad
- 314- U.S. Army to buy some Israeli-designed Iron Dome missile defenses
- 315- A year after high school shooting, Florida town still struggling
- 316- Israeli move threatens Lebanon's oil wealth: Lebanon's Berri
- 317- Israel arrests Palestinian over killing of Israeli woman
- 318- Teacher, drifter, Mossad spy: a Berlinale tale of trust and treachery
- 319- Anti-Semitic football tweet sparks outrage in Germany and Israel
- 320- 'Wonder Woman' urges calm in Israeli civil rights fight
- 321- Scuffles erupt at Jerusalem holy site over women's praying
- 322- Al-Aqsa prayers pass peacefully after Israel-Jordan talks
- 323- Omar praises House vote as condemning 'anti-Muslim bigotry'
- 324- Israeli fire kills Gaza protester; clashes in West Bank
- 325- Netanyahu: Israel is the state of 'Jewish people alone'
- 326- Israeli court sentences soldiers for abusing Palestinians
- 327- In Gaza, women walk thin line between hope and despair
- 328- Former TV news anchor set to become first Druze woman in Israel's parliament
- 329- Israeli troops kill Palestinian during Gaza protests: health ministry
- 330- Nvidia nears deal to acquire Mellanox Technologies: source
- 331- Nvidia to buy Mellanox Technologies for \$6.8 bln
- 332- Israeli deportation hearing focuses on Human Right Watch
- 333- Tale of Palestinian food truck draws Hollywood star to Beirut
- 334- Disabled animals given new lease of life at Israeli sanctuary
- 335- Unrest at Jerusalem holy site and two Palestinians killed in West Bank
- 336- Babies may get better hospital care when parents say thanks
- 337- New York, kızamıktan etkilenen mahallede zorunlu aşılama emri verdi.
- 338- İşte İsrail Milletvekillerinin Tam Listesi - Kadınlar ve Sadece Bir Çeyrek Kadınlar
- 339- Trump, İsrail'deki seçimlerden sonra Netanyahu'yu kutladı
- 340- Berlin Polisi, dokuz eyalette Salafistennetzwirk olduğu iddiasına karşı baskın düzenledi
- 341- İsrail, uzay sondası olan "Beresheet" aya iniş ayını havalandırıyor

- 342- Netanyahu'nun Yeniden Seçilmesi Filistin Devletinin Umutlarını Gömüyor mu?
- 343- The Latest: Trump boasts of Israel support to Jewish group
- 344- Dozens of neglected animals evacuated from Gaza zoo
- 345- US to designate Iran Revolutionary Guard a terrorist group
- 346- Israel arrests brother of Palestinian protest icon
- 347- Palestinian prisoners in Israeli jails start hunger strike
- 348- Airbnb reverses, will allow listings in Israeli settlements
- 349- Israel Electric agrees to interim natgas deal with Leviathan field
- 350- Gaza animals find new home following deaths at zoo
- 351- Israeli LGBT+ community unmoved by prime minister's 'sympathy'
- 352- Madonna to perform at Eurovision Song Contest in Israel
- 353- 'Talking glasses' allow Israel's blind to cast votes unassisted
- 354- New York declares measles emergency, blasts misinformation fueling outbreak
- 355- German police raid Islamic organizations over suspected Hamas support
- 356- Israel's Megalim solar thermal power plant starts operations
- 357- Rugby-Rugby Australia says Folau anti-gay comments are 'unacceptable'
- 358- 3D lazer görüntüleme, 'Son Akşam Yemeği' sitesindeki yeni ışığı parlatıyor
- 359- İsraililer Anma Günü'nde düşmüşleri onurlandırmak için durakladı
- 360- Netanyahu: Israel will 'not allow' nuclear-armed Iran
- 361- Jerusalem's dilemma over hordes of stray cats
- 362- Darkweb erişim kapısı kaldırıldı, iki İsraili tutuklandı
- 363- Arabs in Israel mourn birth of Jewish state
- 364- Huge crowds pray at Jerusalem's Al-Aqsa for first Ramadan Friday
- 365- Israel comes to standstill as siren wails for Memorial Day
- 366- Israel marks 71st birthday with barbecues, air force shows
- 367- Muslims gather in Jerusalem for first Ramadan Friday prayers
- 368- Israel counters Eurovision boycott campaign with Google ads
- 369- Sri Lanka army chief says threat of more Islamist militant attacks contained
- 370- U.S. envoy says Palestinian leaders seek to kill peace plan, should hold fire
- 371- Israeli navy boards ship from Turkey that was set on fire
- 372- Products that profit from Pride divide LGBT+ community
- 373- Renault and Nissan launch innovation lab in Tel Aviv
- 374- French lower parliament passes online hate speech law
- 375- İsrail'in savaş uçakları İran'a uçabilir, Netanyahu'yu uyardı
- 376- ABD ve İsrail İran'ı tehdit ediyor
- 377- Israeli court blames Palestinian Authority for past attacks
- 378- Ethiopian Israeli mothers protest police violence
- 379- Israeli city names downtown roundabout after Trump
- 380- Airline starts seasonal flights between Orlando and Israel
- 381- NYSE to assist Israel in creating secondary tech stock Exchange
- 382- Israel's Bezeq Telecom raises \$238 mln in private bond sale

- 383- Towns which took their leader's names
- 384- Kuwait says U.S. Mideast peace plan should weigh regional considerations
- 385- Egypt schedules 3-day referendum on constitutional changes
- 386- Egypt explosion: Tourists on bus injured near Giza pyramids
- 387- Flow of arms into Libya risks proxy war
- 388- With Sudan talks deadlocked, protest group calls strike
- 389- Egyptian security forces kill 12 suspected militants after bus bombing
- 390- Major powers urge halt to Libya fighting
- 391- Pentagon official assures Iraqis of limited US military role
- 392- Canada dollar rises on higher oil prices, trade talk hopes
- 393- Leading Israeli candidate for PM targeted by Iranian hackers
- 394- U.S. should not curb aid to Saudi-led coalition in Yemen: Pompeo
- 395- Iran's oil minister blames U.S. for market tensions
- 396- The Corruption of the Terrorist Group List
- 397- US terror label for Iran Revolutionary Guard takes effect
- 398- Iran leader approves tapping sovereign fund for flood relief
- 399- Tense future for US-China ties, with or without trade deal
- 400- U.S. believes Iran proxies may be behind tanker attacks, official says

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mehmet ÖZDEMİR

Eğitim Durumu

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Gazetecilik	Gazi Üniversitesi	2002-2006
Yüksek Lisans	Gazetecilik	Gazi Üniversitesi	2006-2009
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	2010-2013
Doktora	Gazetecilik	İstanbul Üniversitesi	2017-2021

Kitaplar

- Ed: Özdemir Mehmet “**Uluslararası Tanıtımda Medya ve Türkiye**”, Bursa, Dora Yayınları- 2016

Makaleler ve Bildiriler

- Özdemir Mehmet- İlhan Erol- “**Geleneksel ve İnternet Gazetelerinin Kültür Sanat Haberlerine Yaklaşımı**”- Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Sayı 1, Batman, 2012
- İlhan Erol- Özdemir Mehmet “**Geleneksel ve İnternet Gazeteciliğinde Haber ve Fotoğraf Kullanımı: Milliyet Örneği**” Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Sayı 1, Batman, 2012
- Özdemir Mehmet, “**Ağ Toplumu ve Siyasal Hareketlilik-Ağ Toplumunda Siyasal İktidarın Konumu**” İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı 5, İstanbul, 2018
- Çetinkaya Ömür-Özdemir Mehmet, “**Sosyal Koruma Bağlamında Yaşlılığa Yönelik Türkiye’de Uygulanan Sosyal Politikaların Analizi**”, 9. Ulusal Yaşlılık Kongresi, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, 2017

- Suiçmez Mehmet- Özdemir Mehmet, “**Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İletişimde Sosyal Medyanın Yeri ve Önemi**”, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Kırşehir, 2020
- Karahan Sultan Halime- Özdemir Mehmet, “**Türk Coğrafyasında Alternatif Bir Haber Ağı**”, 6. Uluslararası İletişim Günleri Dijital Dönüşümü Sempozyumu Tam Metin, İstanbul, 2019
- Özdemir Mehmet- Halime Sultan Karahan, “**İletişimin Görünmeyen Yüzü: Meslek Yüksekokullarında İletişim Eğitimi**”, 7. Uluslararası İletişim Günleri İletişim Eğitimi Sempozyumu, İstanbul, 2020.

Kitap Bölümleri

- Özdemir Mehmet, “Türkiye’deki Üniversite Haber Dergilerinin İnternet Uygulamalarına Bir Bakış”, Ed: Aslı Yapar Gönenç- Mesut İris, “**Dijitalleşme ve Dergicilik**”, İstanbul, Der Yayınları, 2018.
- Özdemir Mehmet, “Araştırmacı Gazetecilik Bağlamında Dünyada Yaşanan Skandallar ve Medya”, Ed: Özgür Gönenç, “**Uluslararası Skandallar ve Medyadaki Yansımaları**”, İstanbul, Der Yayınları, 2020
- Özdemir Mehmet, “ABD’de Bir Araştırmacı Gazetecilik Olayı: Pentagon Papers Skandalı”, Ed: Özgür Gönenç, “**Uluslararası Medya Skandalları**”, İstanbul, Der Yayınları, 2019.
- Özdemir Mehmet, “Türkiye’nin Uluslararası Tanıtımda Kitle İletişim Araçlarının Rolü “TRT Örneği”, Ed: Mehmet Özdemir, “**Uluslararası Tanıtımda Medya ve Türkiye**”, Bursa, Dora Yayınları, 2016.
- Özdemir Mehmet “Dış Yardımların Türkiye’nin Tanıtımına Katkısı ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü”, Ed: Erman Akıllı, “**Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar**”, Ankara, Nobel Yayınları, 2016.
- Özdemir Mehmet, “AK Parti’nin Dış Politika Anlayışında Avrupa Birliği Tartışmaları ve Türk Basınının Rolü”, “Ed: İdris Demir, “**Türkiye’nin Dış Politikası, Yeni Eğitimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları**”, Bursa, Dora Yayınları, 2014.

Araştırma Projeleri

- Meslek Yüksekokulları Mezunlarının İstihdam Sorunu BAP- Araştırmacı – 2017
- Kırşehir in Kültürel ve Turizm Değerlerinden Biri Olan Seyfe Gölünün Fotoğraflama Yöntemi İle Tanıtımı BAP-Araştırmacı-2016
- Aydın Menderes’in Siyasi Kişiliği BAP- Araştırmacı-2015
- Ahi Evran Üniversitesi Radyo Televizyon ve Reklamcılık Uygulama Atölyesi BAP- Araştırmacı-2016

Uluslararası Projeler

- “Erasmus K2, European Memories (Avrupa Anıları)” Kırşehir Ayağı Avrupa Birliği Projesi- 2016-2018

Akademik Deneyim

Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi

Gazi Üniversitesi Gazi Meslek Yüksekokulu- 2007-2008

Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulu- 2008- 2009

Öğretim Görevlisi

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu- 2009-2021

Ankara Üniversitesi Elmadag Meslek Yüksekokulu- 2021, Devam Ediyor